

MAKALELER

IV

Haziran 2017, ANTALYA

İÇİNDEKİLER

SOSYOLOJİ – PSİKOLOJİ

Liselerde Okuyan Öğrencilerin Okul Müdürlerine İlişkin Metaforik Algıları Osman
ASLAN/Arda BİLGİLİ

Okuma Alışkanlığı ve Okuma Saati Etkinliği Üzerine Bir Araştırma (Antalya Örneği)
Ayşenur KOŞAR / Kübra BEKKİ

5 Yaş Grubu Çocukların Eğitiminde Masal Anlatımının Zihinsel Gelişim Üzerindeki Önemi
Sevcan ÖZEL

Öğretmen Gözünden Öğrenciler ve Popüler Kültür

Aylin BAKIR / Fatma YILMAZ

Göz Hakkı Arkadaş Hakkı (Bir Değer Olarak Göz Hakkı Geleneği ve Okul)

Nağihan AKIŞ / Havva Hande KÖK

Liselerde Okuyan Öğrencilerde Manevi Değerler Üzerine Bir Araştırma (Antalya Örneği)

Aleyna KAYABAL

Sınav Kaygısı mı, Ebeveyn Kaygısı mı?

Fırat KAYA / Alihan ÖZTÜRK

İnsanlık ve Ötekileştirici Dil

Enes KOÇ

TARİH

Sırtıma Değil, Ruhuma Vurulan Hançer

Sultan YILDIRIM

Tarih Tekerrür Eder mi? Antalya’da Sular Altında Kalan Medeniyetler; Kaleköy Örneği

Bilge Su BENLİ / Nezahat CEN

1997 (28 Şubat) Post modern Darbesi

Emirhan DEMİRAYAK

Darbe Olgusunun Oluşumu ve Dünyadan Örnekler

Nadir KAYPAK

Doğu Batı Siyasetine Yön Veren Dinamikler; Sakin ve Kararlı Güç

Gülsüm ÜZÜMCÜ / İlayda ÖZMENLİKAN

Kudüs’te Osmanlı Hâkimiyetinin Sona Ermesiyle Ortaya Çıkan Güç Dengeleri

Sultan YILDIRIM

1980 Darbesi ve Ekonomik Yansımaları

Kübra BEKKİ

Doğu ve Batıda Siyasi Düşünceye Yön Veren Temel Dinamikler; Siyasetname
(Nizamülmülk)’de Halk Anlayışı

Nezahat CEN / Gülben SELEN

COĞRAFYA

Güver Kanyonu’nun Jeopark alanı Olarak Turizme Kazandırılması

Zehra Turna DEMİR

Bataklık Olarak Görülen Göllerin Kurutulmasının Ekosisteme Zararları; Avlan Gölü Örneği

Enes KOÇ

Rusya ile Yaşanan Siyasi Gerilimlerin Yaz Turizmine Olumsuz Etkileri; Antalya Örneği

Cennet Merve ASA / Gizem KAYA

MATEMATİK

Matematik Eğitiminde Ders Kitaplarının Önemi

Hasibe ÇAVUŞOĞLU / Nazlı Can ŞAHİN

Matematik Önyargısı

Fatma ŞENGÜN / Ganimet YUMMA

Kat alan Sayılar

Fırat KAYA

Asal Sayıları Tanıyorum

Bilge SU BENLİ / Elif Nur KÜÇÜKÇAKAL

e^{π} , π^e mi Daha Büyük?

Enes KOÇ

Sonsuz var Sonsuz var

Cafer YAVUZ

BİYOLOJİ

Çilek mi, Bebek mi? Gebeleri Normal Doğuma Yönlendirmede Çilek Meyvesinin Fizyolojik Etkileri

Hasibe Çavuşoğlu / Nazlı Can ŞAHİN

Altın Portakal Meyvesinin Besin İçeriğinin Kardiyovasküler sisteme Olan Fizyolojik Etkileri

Duygu ERKUŞ / Hatice Nur ACAR

Kur'an-ı Kerim'de Adı Geçen Meyvelerin Modern Tıptaki Fizyolojik Yeri

Gülben SELEN / Ümmüşen KAŞLI

FİZİK

Aktif Metal Asit Tepkimesiyle Hidrojen Gazı Üretimi

Gülay ÇALIŞKAN

Güneş Enerjisinden Fotovoltaik Yöntemle Hidrojen Üretimi

Hilal YARAR

EDEBİYAT

Kutadgu Bilig'de Siyasi Düşünce

Gülay ÇALIŞKAN / Sena BALÇIN

DEĞERLER EĞİTİMİ

Görme Yetersizliği Olan Bireylerin Bilgiye Erişme Yollarına İlişkin Farkındalık Düzeylerinin Belirlenmesi Ve Sesli Kitaplık Oluşturulması

Gizem DAR / Gülay YILMAZ

MAKALELER IV

Antalya Erünal Sosyal Bilimler Lisesi Adına Sahibi

Özgür UYGUR (Okul Müdürü)

Danışman Öğretmenler

A.Vahap KAYA (Sosyoloji-Psikoloji), Nevin DİRSEK (Sosyoloji – Psikoloji)

Atilla ACAR (Tarih), Mahir Selim AKÇAKAYA (Tarih)

Ergül İMRALI KOCAMAN, Sibel KAYGUSUZ (Coğrafya)

Mehmet KARADOĞAN (Matematik), Devrim GÜNDÜZ (Matematik),

Kamil GÜN (Matematik)

Ramazan DAĞTAŞ (Fizik), Ramazan ŞAHAN (Biyoloji)

Ahmet SELEN (Edebiyat)

Sibel GÜNAL (İngilizce)

Eser İnceleme Komisyonu

Bilge ESEN

Müdür Yardımcısı/İngilizce Öğretmeni

Barış KIZILAY

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

Arif NALLI

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

İletişim

Yeşilbayır Mahallesi Kanal Caddesi No:35

DÖŞEMEALTI/ANTALYA

Tel : (0242) 243 19 29 -243 19 30

Fax : (0242) 243 19 42

e-mail: 969464@meb.k12.tr

www.antalyaerunalsbl.meb.k12.tr

SUNUŞ

Yaşam için nefes almak şarttır.

Biz, Antalya Erünal Sosyal Bilimler Lisesi olarak; gücümüzü “Bilimsellik”ten, nefesimizi ise hayatımıza yön veren “proje”lerden alıyoruz.

Çok zor şartlarda yapılan her çalışma daha bir değer kazanıyor gözümüzde.

Öğrencilerimizin “fikri”yle yola çıkan; öğretmenlerimizin öngörüsüyle yol bulan bir süreç aslında “proje döngüsü” bizim için...

Hayaller belki de yüreklerinde öğrencilerimizin

Koşular belki de öğretmenlerimizin meslek hayatında harıl harıl üzerine titredikleri...

Biz hep üretmeye devam eden bir ailenin fertleri olarak inandığımız bu yoldan vazgeçemeyecek;

Hayata yön vermiş, yön veren ve yön verecek her projenin temelini oluşturmaya çalışmaya devam edeceğiz...

Geldik dördüncü kitabımıza “Makaleler” serimizin..

Belki de ömür bile bir seridir; en büyük proje bizim için ..

Nefes almaya devam ...

Öğrencilerimiz ve öğretmenlerimizle ...

21.06.2017
Özgür UYGUR
Okul Müdürü

SOSYOLOJİ

PSİKOLOJİ

MÜDÜRÜMÜZ ...'e BENZER? LİSELERDE OKUYAN ÖĞRENCİLERİN OKUL MÜDÜRÜNE İLİŞKİN METAFORİK ALGILARI

Osman ASLAN-Arda BİLGİLİ *11. sınıf öğrencileri*

A.Vahap KAYA *Danışman Öğretmen*

ÖZET

Araştırma, liselerde okuyan öğrencilerin okul müdürlerine ilişkin düşüncelerini metaforlar aracılığıyla tespit ederken aynı zamanda Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde okul müdürü görev ve sorumluluklarına ilişkin tanımlamalar ile öğrencilerin okul müdürleri algıları arasında uygunluk olup olmadığını belirlemeye çalışmıştır. Bu amaçla katılımcı öğrencilere okul “Okul müdürübenzer; çünkü.....” gibi yarı yapılandırılmış bir sorunun altına elli (50) metafordan oluşan örnek bir tablo sunulmuştur. Katılımcılar, 2016 – 2017 eğitim öğretim yılında Antalya’da bulunan liselerde okuyan öğrencilerden oluşmaktadır.

Katılımcıların okul müdürlerine ilişkin genel algıları olumsuzdur. Bütün katılımcılar tarafından ortak olarak en fazla sayıda üretilen 10 metafor sırasıyla; Disiplin Makinesi, Öğretim Lideri, Gardiyan, Teknik Direktör, Diktatör, Otoriter Güç, Beyin, Kral, Çoban, Gemi Kaptanı olmuştur. Metaforların kategorik olarak sınıflandırılması sonucu “sert ve baskıcı olma, kategorisinde en fazla sayıda metafor tercihi bulunmuşlardır. Katılımcılar, en az “aydınlaticılık”, “değerli varlık olma” ve “yetiştiren şekli veren” kategorilerinde metafor üretmişlerdir.

Anahtar kelimeler: *Okul Müdürü, Metafor, Metaforik Algı, Yönetmelik*

GİRİŞ

Ortaöğretim kurumları yönetmeliğinde kurumdan birinci dereceden sorumlu kişi olarak okul müdürlerinden temel demokratik değerler ile donanmış, araştırma, sorgulama, eleştirel düşünme, problem çözme ve karar verme becerileri gelişmiş, insan haklarına saygılı, mutlu bireyler yetiştirmeleri beklenir. Bu sadece bir beklenti değil aynı zamanda görev ve sorumluluk olarak yine aynı yönetmelikle belirlenmiştir. İlgili yönetmelik hükümlerine göre her okulda çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar zaman zaman hem okul çalışanları hem öğrencileri tarafından bazen olumlu bazen de olumsuz bir takım nitelermelere yol açmaktadır. Özellikle okul idaresi bir başka ifadeyle yapılan çalışmalardan birinci dereceden sorumlu olarak okul müdürü olarak görülür.

Okul müdürünün okul içi çalışmaları, yönetmeliklere uygun olduğuna karar verdiği kuralların öğrenci gözünden değerlendirmesi ise farklı şekilde algılanabilmektedir. Bu algılar öğrenciden öğrenciye, okuldan okul değişiklik gösterse de ağırlıklı olarak ifade edilen nitelermeler arasında benzerlikler de vardır. Okul müdürünün davranış biçimlerinden, okul içi kararlarına, iletişim kurma yönteminden, tutum ve alışkanlıklarına kadar çok yönlü bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Bu değerlendirmeler çoğu kez öğrenci tarafından bir metafor şeklinde olur.

OKUL MÜDÜRLERİ

Eğitim, insana dönük bir hizmet; okul, eğitim hizmetini üreten bir örgüt ve yapı; eğitim ve okul yönetimi de uygulamalı ve disiplinler arası insani bir çalışma alanı olarak tanımlanır (Şişman, 2010). Okul yönetimi, okulun amaçlarını gerçekleştirmek için başkalarıyla birlikte çalışma ve iş yapabilme sürecidir. Bir başka ifadeyle okul müdürleri, görev yaptıkları okulların amaçlarını gerçekleştirmek ve okulun etkililiğini en üst düzeye

çıkarmak için çaba harcayan, okulun gelişimi için gerekli kaynakları sağlamaya çalışan, çalışanlarını geliştirmeye yönelik faaliyetler düzenleyen lider kişilerdir. (Turan, Yıldırım ve Aydoğdu, 2012;64)

Günümüzde müdürlerden okula düşük motivasyonla gelen öğrenci ve öğretmenleri güdüleyerek öğrenmenin gerçekleşmesini sağlamaları ve yönetsel olarak iyi bir okul ortamı yaratmaları beklenmektedir. okul müdürünün rollerini örgütteki insanların bilgi ve becerilerini zenginleştirmek, bunların geliştirilmesi gerektiği yönünde kültür oluşturmak, örgütün değişik birimlerini verimlilik esasında bir arada tutmak ve örgütte çalışan bireylerin yaptıkları konusunda hesap verebilirlik kültürünü hâkim kılmak olarak özetlemektedir. (Akt. Balyer, 2012;76)

Okul müdürlerinin her türlü yönetim faaliyeti sırasında sürekli etkileşim halinde bulunduğu kişilerin başında öğrenciler gelmektedir. Bu etkileşim öğrencilerin, çevrelerindeki her şey gibi okul müdürleriyle ilgili zihinlerinde algılar oluşturacaktır. Bu algıların niteliği bireylerle okul müdürlerinin ilişkilerinin yönünü ve niteliğini belirleyecek, daha da önemlisi eğitim-öğretim faaliyetlerinin kalitesini doğrudan etkileyecektir. Öğrenciler okullarda sadece çeşitli bilgi ve beceriler öğrenmezler. Değerler, görüşler ve davranışlar da öğrenirler ve bunların öğrencinin kişiliği üzerindeki etkisi bilgi ve becerilerin etkisinden daha az değildir. (Yalçın ve Erginer, 2014;274)

Mili eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği ikinci bölümünde yer alan ilkeler başlığı altında okul müdürleriyle ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

MADDE 78- (1) Müdür, Türk millî eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak Anayasa, kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge, genelge ve diğer ilgili mevzuat hükümleri doğrultusunda okulun amaçlarını gerçekleştirmek üzere tüm kaynakların etkili ve verimli kullanımından, ekip ruhu anlayışıyla yönetiminden ve temsilinden birinci derecede sorumlu eğitim ve öğretim lideridir. Müdür, okulu bünyesindeki kurul, komisyon ve ekiplerle işbirliği içinde yönetir.

(2) Müdür çalışmalarını valilikçe belirlenen mesai saatleri dâhilinde yapar; görevin gerektirdiği durumlarda mesai saatleri dışında da çalışmalarını sürdürür.

(3) Müdür, görevinde sevgi ve saygıya dayalı, uyumlu, güven verici, örnek tutum ve davranış içinde bulunur; mevzuatın kendisine verdiği yetkileri kullanır.

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/09/20130907-4.htm>

METAFOR

Türkçede mecaz, eğretileme, istiare, benzetme gibi anlamlara gelen metafor; bir kavramsal ifadeyi başka bir kavramsal ifade ile anlatmak olarak tanımlanmıştır. (Yalçın,2011;6)

Metafor, Yunanca karşılığı “metapherein” sözcüğü “taşımak”, “aktarmak” anlamına gelirken günümüzde iki nesne, olay veya ilişki arasındaki paralel/benzer ilişkiler biçiminde kullanılmaktadır. Metafor bir kavramın, durumun ya da nesnenin doğrudan kendisiyle değil, bir başka kavram ya da nesne kullanılarak dolaylı yoldan anlatılmasıdır. Kısaca metafor bir şeyi başka bir terimle açıklamadır (Marshall, 2010).(Akt. Akbaba ve Apaydın, 2013;330)

Metafor genellikle söylemi süslemeye yönelik bir söz sanatından ibaret sayılır; ancak önemi bundan çok daha büyüktür. Metafor kullanımı, bireyin genel olarak dünyayı kavrayışına sinen, bir düşünme ve bir görme biçimi anlamına gelir. Metaforlar, söylenmek isteneni daha az sözcükle, daha vurgulu bir biçimde ifade etmeye yararlar. Başka bir deyişle, güçlü bir anlatımı daha az sözcükle ifade etme şansını, metaforlarla yakalamak olanaklıdır. Metaforlar; bireyi yaratıcı düşünmeye, hayal etme- ye, kendi yaşantısı içinde anlamlandırmaya yönlendirmektedir. Aynı zamanda metaforlar, bireylerin sınırlanmasını engelleyerek onları yaratıcılığa yönlendirirken, dilin derinliklerinde kendilerini bulmalarını sağlamaktadır. Bu bakımdan, bireylerin düşüncelerini, duygularını, yaşantılarını tanımlamalarında metaforlardan

yararlanmaları kaçınılmazdır. (Akt. Aydın;2010;1296)

Eğitim öğretim içindeki hemen hemen bütün kavramlar üzerinde metaforik inceleme ve araştırmalar yapılmıştır. Özellikle okul müdürlerinin rolleri, sosyal rolleri, kimliksel dönüşümleri ve sorumlulukları üzerine ciddi çalışmalar yapılmıştır (Browne-Ferrigno, 2003, Morgan, 1997, Çelikten, 2006). İlköğretim birinci kademedeki öğrenci, öğretmen ve öğretmen adaylarının “okul” kavramına yönelik metafor algıları incelenmiştir (Sabun, 2008). Sınıf öğretmenlerinin öğretmen kavramına ait metafor algıları Ekiz ve Koçyiğit (2012) tarafından incelenmiştir. (Akt., Çobanoğlu ve Gökalp, 2015;281)

Yöneticiler yönettikleri ile çok yakın bir ilişki içindedirler. Bu ilişki okullarda müdürler ile öğretmenler arasında da yoğun biçimde yaşanmaktadır. Yöneticiler kurumlarındaki çalışanlarının düşüncelerini, duygularını, değer yargılarını, inançlarını ve davranışlarını etkileyerek ve yönlendirerek liderlik özelliklerini ortaya koyarlar (Tahaoglu ve Gedikoğlu, 2009).

Eğitim- öğretim sürecinde metaforlar farklı amaçlarla kullanılmaktadır. Bu kullanım sürecinde metaforların birçok yararlarından söz edilebilir. Bu yarardan bazıları şu şekilde sıralanabilir;

1. Eğitim alanında da anlaşılmayan, anlaşılması zor olan konularda veya bazı kavram, algı ve tutumları daha anlaşılır ifade etmede kullanılabilir (Arslan ve Bayrakçı, 2006).
2. Bireylerin soyut veya karmaşık olan olguları daha somut veya tecrübe edilen olgularla karşılaştırmalarını ve bu sayede de bilinmeyen olgulara ilişkin anlayış geliştirmelerini sağlarlar.
3. Metaforlar kişilerin zihinlerindeki kavram izlerini, kavramlarla ilgili olmayan başka kelimelerle belirleyebilme olanağı sağlar. Bunun yanında tartışma ve araştırma aracı olarak kullanılabilir bir kavramdır.
4. Gerçekliği, bilgiyi kavramada alternatif yorum getiren mekanizma; bilgiyi farklı bir şekilde ele alma biçimi, bilgiyi üretme yolunda bir araçtır.
5. Metaforlar açık anlamda olduğu müddetçe ayrıntılı bir şekilde, kavramların altında yatan benzerlikleri manaları ifade edilebilir, nitelendirebilirler.
6. Metafor kullanımı, genel olarak dünyayı kavrayışımıza yardım eden bir düşünme ve görme biçimidir.
7. Metaforlar, analiz edilmek istenen kavramlarının nasıl algılandığını ortaya çıkarmaya katkı sağlar. (Akt.,Korkmaz ve Bağçeci, 2013; 190)

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Liselerde okuyan öğrencilerin okul müdürü kavramına yönelik kullandıkları metaforları ortaya çıkarmayı amaçlayan bu araştırma nitel bir araştırmadır.

Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmanın katılımcıları, 2016 – 2017 eğitim öğretim yılında Antalya’da bulunan liselerde okuyan öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmada farklı okul türleri dikkate alınarak çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın sağlıklı yürütülebilmesi için İl Millî Eğitim Müdürlüğünden izinler alınmıştır.

Araştırmanın katılımcılarını oluşturan öğrenci ve okul türleriyle ilgili bilgiler şu şekildedir:

Tablo 1. Öğrencilerin cinsiyet ve okul türlerine göre sayıları:

Okulun Adı ve Türü	Kız	Erkek	Toplam
Sosyal Bilimler Lisesi	74	77	151
Fen Lisesi	24	25	49
Anadolu Lisesi	21	32	53

Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	38	24	62
Anadolu İmam Hatip Lisesi	0	65	65
	157	223	380

Tablo1 incelendiğinde katılımcıların beş farklı okul türünde okudukları ve % 41 ’ünün kız, 59 % ’ünün erkek olduğu toplam 380 öğrenci olduğu görülmektedir.

Verilerin Çözümlemesi

Analiz sürecinde betimsel analiz teknikleri de kullanılmıştır. Betimsel analizde amaç araştırma sonucunda elde edilen bilgileri düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, öncelikle sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri incelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır Betimsel analizde ayrıca, bireylerin görüşlerini yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir (Yıldırım & Şimşek, 2005, 224).

BULGULAR

Bu bölümde öğrencilerin ve okul müdürü kavramına ilişkin ürettikleri metaforlar ve farklı kavramsal kategoriler halinde incelenmiş, her kategoriye dahil olan metaforlar tablolar halinde gösterilmiştir. Ayrıca katılımcıların ürettikleri metaforlar ile ilgili cümlelerinden örnekler yer verilmiştir.

Metaforların Kategorilere Göre Dağılımı

Kategoriler	Metaforlar	F	%
Koruyuculuk ve Güven Vericilik	Baba, Ağaç, Aile Reisi, Çoban, Ana, Baba, Dede	33	8,2
Yönlendiricilik ve Yol Göstericilik	Orkestra Şefi, Rol Modeli, Polis, Lokomotif, Şoför, Gemi Kaptanı, Takım Kaptanı, Teknik Direktör, Lider	51	12,9
Yönetim Odağı Olma	Başbakan, Hücre Çekirdeği, Kral	29	7,6
Olumsuzluk Unsuru Olma	Canavar, Diken, Şeytan, Paragöz, Taş, Diktatör, Sinir Küpü	24	5,9
Değerli Varlık Olma	Çiçek, Melek	4	0,9
Güç Unsuru Olma	Otoriter Güç, Komutan, Patron, Aslan	32	7,7
Çok Çalışan Bir Varlık Olma	Bilgisayar, Karınca, Arı	9	2,35
Bilginin Kaynağı ve Aktarıcısı Olma	Kitap, Beyin, Program Yöneticisi	19	4,45
Sert ve Baskıcı Olma	Disiplin Makinesi, Gardiyan	77	20,1
Aydınlatıcılık	Güneş	3	0,7
Sorun Çözücü Olma	Doktor, Arkadaş	4	0,9
Değişken Bir Varlık olma	Bukalemun, tiyatrocu	11	2,6
Mekanikleşmiş Bir Varlık Olma	Papağan, Robot	8	2,0
Adalet Sağlayıcılık	Hâkim, Terazi	9	2,2
Birleştirici-Bir araya Getirme	Organizatör	6	1,5
Öğretim Unsuru Olma	Eğitim İşçisi, Öğretim Lideri	27	7,0
Vazgeçilmez Olma	Kalp, Ağacın Kökü	8	2,0
Yetiştiren Şekil Veren	Bahçıvan	4	1,05
Toplam		358	90,4

Katılımcıların Okul Müdürü Kavramına İlişkin Ürettikleri Metaforlar ve

Metaforların Oluşturdukları Kavramsal Kategoriler

Katılımcıların “okul müdürü” kavramı için ürettikleri metaforlar 19 kavramsal kategoride sınıflandırılmıştır.

Kategori – 1 Koruyuculuk/ Güven Vericilik

baba, ağaç, aile reisi, çoban, ana ve baba, dede

Bu kategoriyi oluşturan öğrenci ifadelerinden bazıları şunlardır:

- Okul müdürü Babaya benzer çünkü merhamet ve idaresi olur aynı zamanda okulu da yönetir. Babaların evi yönettiği gibi
- Okul müdürü Çobana benzer çünkü o kadar öğrenci ve öğretmene liderlik yapar onlara ne yapması gerektiğini söyler.
- Okul müdürü Çobana benzer çünkü gütmesi gerek bir sürüyüz biz onun gözünde.
- Okul müdürü Çobana benzer çünkü sürüsünü iyi otlatması gerekir.
- Okul müdürü Dedeye benzer çünkü bize öğüt verir, deneyimlerini aktarır ve bizi korur.
- Okul müdürü Dedeye benzer çünkü birçok hayat tecrübesi vardır.
- Okul müdürü Ana-Baba ya benzer çünkü okul için gerekmektedir ve bu yapı olmazsa olmazdır.
- Okul müdürü Ana-Baba ya benzer çünkü bizim için önemli olmayan kötü şeylere bile kızar.

Kategori – 2 Yönlendiricilik ve Yol Göstericilik

Orkestra Şefi, Rol Modeli, Polis, Lokomotif, Şoför, Gemi Kaptanı, Takım Kaptanı, Teknik Direktör, lider

Bu kategoriyi oluşturan öğrenci ifadelerinden bazıları şunlardır:

- Okul müdürü rol modeline benzer çünkü reklam yapmaktan başka bir şey düşünmüyor.
- Okul müdürü Orkestra şefine benzer çünkü o şef ise biz orkestraya benzeriz bizi o yönetir ama ses bizden çıkar.
- Okul müdürü Gemi kaptanına benzer çünkü o rotasını nereye çevirirse öğrencileri istemese de oraya gider bu sistemin bir parçasıdır.
- Okul müdürü Takım kaptanına benzer çünkü bütün yük onun omuzlarında.
- Okul müdürü Teknik direktöre benzer çünkü sürekli bizi ileriye dönük yaşantımızda başarılı olmamız için bizi yönlendiriyor.
- Okul müdürü Teknik direktöre benzer çünkü hem okulu hem de öğrencileri yönetir ve en iyi haline kavuşturur.
- Okul müdürü Lidere benzer çünkü bizler bir orduyuz ve liderimizde bizi düzenli bir şekilde eğitir.

Kategori – 3 Yönetim Odağı Olma

Başbakan, Hücre Çekirdeği

Bu kategoriyi oluşturan öğrenci ifadelerinden bazıları şunlardır:

- Okul müdürü Başbakana benzer çünkü kendini öyle sanıyor.
- Okul müdürü Başbakana benzer çünkü yönetici yetkiye sahiptir.
- Okul müdürü Başbakana benzer çünkü otoriter güçtür.
- Okul müdürü Hücre çekirdeğine benzer çünkü bir topluluğun başında ona görevlerini söyleyecek emir verecek bir otorite yoksa o toplum karmaşa içinde yaşar.
- Okul müdürü Hücre çekirdeğine benzer çünkü okulun tüm bilgileri bulundurmalı ve bu bilgi dışında her yapı ve birimi kontrol edebilmeli.

Kategori – 4 Olumsuzluk Unsuru Olma

Canavar, Diken, Şeytan, Paragöz, Taş, Diktatör, Sinir Küpü

Bu kategoriyi oluşturan öğrenci ifadelerinden bazıları şunlardır:

- Okul müdürü Dikene benzer çünkü en ufak olumsuz hareketine batar.
- Okul müdürü Dikene benzer çünkü hiç samimi değil.
- Okul müdürü Dikene benzer çünkü gül dikensiz olmaz eğitim gülse dikende o'dur.

- Okul müdürü Dikene benzer çünkü ona dokunmadığınız sürece size zarar vermez, olumlu yanları da var. Ama dokunduğunuz anda benliği yüzünden size zarar verir.
- Okul müdürü Dikene benzer çünkü kendinden emin tavırları var.
- Okul müdürü Dikene benzer çünkü en küçük hatada canını yakar.
- Okul müdürü Sinir küpüne benzer çünkü genel hali hep bağırma hazır.
- Okul müdürü Sinir küpüne benzer çünkü olur olmaz her şeye bağırıp çağırıyor.
- Okul müdürü Taşa benzer çünkü ruhsuz bir adam.
- Okul müdürü Taşa benzer çünkü çok sert yapıdadır.

Kategori – 5 Değerli Varlık Olma

Çiçek, Melek

Bu kategoriye oluşturan öğrenci ifadelerinden bazıları şunlardır:

- Okul müdürü Çiçeğe benzer çünkü güzel kokar.
- Okul müdürü Çiçeğe benzer çünkü iyi kalpli ve saygılı.
- Okul müdürü Çiçeğe benzer çünkü iyi anlayışlı ve saygılı

Kategori – 6 Güç Unsuru Olma

Otoriter Güç, Komutan, Patron, Aslan

Bu kategoriye oluşturan öğrenci ifadelerinden bazıları şunlardır:

- Okul müdürü Otoriter güce benzer çünkü okul ile ilgili tüm evraklar onun onayından geçer.
- Okul müdürü Otoriter güce benzer çünkü onun dediği olur net.
- Okul müdürü Otoriter güce benzer çünkü iyi şeyler yaptığını düşünerek bir şeyler yapar ama öğrencileri dinlerken anlamadığı için sonuçları can sıkıcı olabilir.
- Okul müdürü Komutana benzer çünkü emirlerine uymazsanız birlikte atılırsınız.
- Okul müdürü Komutana benzer çünkü emir verir sürekli.
- Okul müdürü Patrona benzer çünkü okul içinde bir patron gibi kontrol amaçlı dolaşiyor.
- Okul müdürü Patrona benzer çünkü yönetir ve düzenler.

Kategori – 7 Çok Çalışan Bir Varlık Olma

Bilgisayar, Karınca, Arı

Bu kategoriye oluşturan öğrenci ifadelerinden bazıları şunlardır:

- Okul müdürü Bilgisayar benzer çünkü her şeyi biliyor.
- Okul müdürü Bilgisayara benzer çünkü her şeyi programlamıştır ve programlamaya göre de yönlendirmeler yapar başka bir şey yapmaz ama okuldaki en rütbeli kişidir müdür olmayın.
- Okul müdürü Arıya benzer çünkü hep çalışır.
- Okul müdürü Arıya benzer çünkü biz çiçekleri sömürüyor.
- Okul müdürü Karıncaya benzer çünkü çok çalışkandır.
- Okul müdürü Karıncaya benzer çünkü o öğrencileri ve okulu için çok çalışır.

Kategori – 8 Bilginin Kaynağı ve Aktarıcısı Olma

Kitap, Beyin

Bu kategoriye oluşturan öğrenci ifadelerinden bazıları şunlardır:

- Okul müdürü Kitaba benzer çünkü içinde birçok bilgi vardır.
- Okul müdürü Beyine benzer çünkü vücudumuzu beyin idare eder okulumuzu ise müdür.
- Okul müdürü Beyine benzer çünkü okulu, öğrencileri ve öğretmenleri tek koldan yönetir ama onlar olmadan

Kategori – 9 Sert ve Baskıcı Olma

Disiplin Makinesi, Gardiyan

Bu kategoriye oluşturan öğrenci ifadelerinden bazıları şunlardır:

- Okul müdürü Disiplin makinesine benzer çünkü kurallarıyla okulu zorlu yönetime sokar.
- Okul müdürü Disiplin makinesine benzer çünkü katı kurallar koyar ve uyulması için zorlar.
- Okul müdürü Disiplin makinesine benzer çünkü gereğinden fazla kuralcı.
- Okul müdürü Disiplin makinesine benzer çünkü elinden gelse tüm okulu elden geçirir.
- Okul müdürü Disiplin makinesine benzer çünkü sürekli kuralları vardır.

- Okul müdürü Disiplin makinesine benzer çünkü kendine ait komutları vardır üzerimizde uygular.
- Okul müdürü Disiplin makinesine benzer çünkü sürekli yasaklamalar, sınırlama koyar.
- Okul müdürü Gardiyana benzer çünkü işine geldiği gibi davranıyor yanındaki insanlara göre değişir.
- Okul müdürü Gardiyana benzer çünkü benim gözlemime göre öğrencileri görünce yüzünü olabildiğince ekşiten ve kaşlarını çatan bir gardiyan gibi okulda geziyor.
- Okul müdürü Gardiyana benzer çünkü okul bildiğimiz ceza evi gibi halı saha maçına bile izin vermiyor.
- Okul müdürü Gardiyana benzer çünkü bize hapisanedeki suçlular gibi davranıyor.
- Okul müdürü Gardiyana benzer çünkü bu okulda hapisanedeymiş gibi eğitim veriliyor.
- Okul müdürü Gardiyana benzer çünkü okulu sadece sınırlarından ibaret olan bir bina gibi görür.
- Okul müdürü Gardiyana benzer çünkü kurallara uymayı kendine amaç edinmiş ve bizi engelleyici her şeyi destekliyor.
- Okul müdürü Gardiyana benzer çünkü gardiyanlar mahkûmların kaçmasını engeller çünkü gardiyanlar mahkûmlara acımaz.

Kategori – 10 Aydınlatıcılık

Güneş

Bu kategoriye oluşturan öğrenci ifadelerinden bazıları şunlardır:

- Okul müdürü Güneşe benzer çünkü ışık saçar.
- Okul müdürü Güneşe benzer çünkü iyi olduğu için öğretmenler etrafında sevilen biri.

Kategori – 11 Sorun Çözücü Olma

Doktor, Arkadaş

- Okul müdürü Doktora benzer çünkü her derdimize devadır.
- Okul müdürü Arkadaşa benzer çünkü bizimle arkadaş gibi.

Kategori – 12 Değişken Bir Varlık Olma

Bukalemun, Tiyatrocu

Bu kategoriye oluşturan öğrenci ifadelerinden bazıları şunlardır:

- Okul müdürü Tiyatrocuya benzer çünkü insanına göre hareket ediyor.
- Okul müdürü Tiyatrocuya benzer çünkü ferde göre davranır.
- Okul müdürü Tiyatrocuya benzer çünkü rolcü bir yapısı vardır herkese farklı oynarlar.
- Okul müdürü Tiyatrocuya benzer çünkü oyunu çok iyi oynar, yağ çekme, üst rütbeyi övme konusunda on dört yıldır üstüne yoktur.

Kategori – 13 Mekanikleşmiş Bir Varlık Olma

Papağan, robot

Bu kategoriye oluşturan öğrenci ifadelerinden bazıları şunlardır:

- Okul müdürü Robota benzer çünkü sadece yönetmelik ne derse bize onu uygular.

Kategori – 14 Adalet Sağlayıcılık

Hâkim, Terazi

Bu kategoriye oluşturan öğrenci ifadelerinden bazıları şunlardır:

- Okul müdürü Teraziye benzer çünkü adalefli olduğu için.
- Okul müdürü Teraziye benzer çünkü herkese eşit davranır ve herkesi aynı tartar ve görür.

Kategori – 15 Birleştirici – Bir Araya Getirici

Organizatör

Bu kategoriye oluşturan öğrenci ifadelerinden bazıları şunlardır:

- Okul müdürü Organizatöre çünkü iyi organize yapar.

Kategori – 16 Öğretim unsuru Olma

Eğitim İşçisi, Öğretim lideri

Bu kategoriye oluşturan öğrenci ifadelerinden bazıları şunlardır:

- Okul müdürü Eğitim işçisine benzer çünkü eğitim için her şeyi yapar.
- Okul müdürü öğretim liderine benzer çünkü öğrencilerinin ön plana çıkması için her türlü program ve konferansı düzenler.
- Okul müdürü öğretim liderine benzer çünkü okul içindeki projeleri düzenler.
- Okul müdürü öğretim liderine benzer çünkü bizim geleceğimize yön vermede yardımcı olur.

Kategori – 17 Vazgeçilmez olma

Kalp

- Okul müdürü Kalbe benzer çünkü kan pompalar.

Kategori – 18 Yetiştiren, Şekil Veren

Bahçıvan

- Okul müdürü Bahçıvana benzer çünkü sürekli başkaları için çalışır.
- Okul müdürü Bahçıvana benzer çünkü okulun sorunlarını düzeltir.

Kategori – 19 DİĞER

Kral

- Okul müdürü Krala benzer çünkü okulu o idare eder.
- Okul müdürü Krala benzer çünkü kendi himayesi altında bir topluluk barındırır ve bu topluluk ona itaat eder.
- Okul müdürü Krala benzer çünkü her dediğinin yapılmasını istiyor.
- Okul müdürü Krala benzer çünkü herkes onun dediğini yapmak zorundadır.

Hamal

- Okul müdürü Hamala benzer çünkü çektirdiği dertlerin küfrünü sırtında taşır.
- Okul müdürü Hamala benzer çünkü okulun yükünü sırtlamak zorundadır.
- Okul müdürü Hamala benzer çünkü bize çektirdiği o kadar sıkıntının küfrünü sırtında taşır.

Ağaç Kökü

- Okul müdürü Ağacın köküne benzer çünkü bizi toprağa o bağlar.
- Okul müdürü Ağacın köküne benzer çünkü ağaç kökten beslenir.

Program Yöneticisi

- Okul müdürü Program yöneticisine benzer çünkü okulda olan her şey onun önünden bir kez geçer ve o bunu kontrol eder.

Aslan

- Okul müdürü Aslana benzer çünkü lider ruhlu kendisinden taviz vermeyen biri.

Ayçiçeği

- Okul müdürü Ayçiçeğine benzer çünkü okulda parlayan öğrenciye diğerlerinden daha çok önem verir.

Diktatör

- Okul müdürü Diktatöre benzer çünkü müdürler sınavla seçilmiyor sonuçta iyi bir okula müdür olarak seçilebilmesi için başkasının belirlediği kimliğe bürünmek zorunda.
- Okul müdürü Diktatöre benzer çünkü itiraz kabul etmeyen ve çağın gerisinde kalarak başka unsurlara önem veren biridir.
- Okul müdürü Diktatöre benzer çünkü "bizim iyiliğimizi düşünmek" kılıfıyla genç beyinlere belli ideolojilerini ve hayat tarzlarını aşılama çalışıyorlar.
- Okul müdürü Diktatöre benzer çünkü sadece kendi istediklerinin olmasını istiyor. Öğrencinin görüş ve isteklerine saygısı yok.
- Okul müdürü Diktatöre benzer çünkü güç onun elinde.
- Okul müdürü Diktatöre benzer çünkü sadece kendi istediği olsun istiyor ve kimi öğrencilerine karşı faşistçe davranıyor, öğrencilerin fikirlerine değer vermiyor.

Reklam Ajansı Müdürü

- Okul müdürü Reklam ajansı müdürüne benzer çünkü okulumuzun gösterişine ihtiyaçtan fazla değer gösteriyor.

Teknolojik Bir Alet

- Okul müdürü Teknolojik bir alete benzer çünkü belli kurallar dışında çalışmaz ve esnek değildir.

Hapishane Müdürü

- Okul müdürü Hapishane müdürüne benzer çünkü tek yaptığı bizi okulda tutmak, yemek yemeye bile çıkamadığımız ve düşüncelerimizi önemsemeyen bir diktatördür.

Mum

- Okul müdürü Muma benzer çünkü öğrencilere ışık vererek kendi ışığını tüketir.
- Okul müdürü Zamanında ezilmiş şimdi güç bulmuş işkenceci başına benzer çünkü kendi o zamanın acılarını, egosunu tatmin ederek öğrencilerden çıkarır.
- Okul müdürü kâbuslara ve taş a benzer çünkü siz bizim müdürü tanıyorsunuz.

SONUÇLAR

1. Araştırma verileri incelendiğinde katılımcıların “okul müdürü” kavramına ilişkin çok sayıda metafor ürettikleri görülmüştür. Katılımcılar “okul müdürü” kavramına ilişkin toplam 65 adet metafor üretmiştir.
2. Bütün katılımcılar tarafından ortak olarak en fazla sayıda üretilen 10 metafor sırasıyla; Disiplin Makinesi, Öğretim Lideri, Gardiyan, Teknik Direktör, Diktatör, Otoriter Güç, Beyin, Kral, Çoban, Gemi Kaptanı olmuştur. Okul müdürünü bu on metaforla niteleyen öğrenci sayısı 183 olarak tespit edilmiştir. Olumluluk ve olumsuzluk açısından bu ilk on metaforun yorumu yapıldığında 104 öğrencinin olumsuzluk metaforunu tercih ettiği, 79 öğrencinin olumlu metaforu seçtikleri ortaya çıkmıştır.
3. Tüm katılımcılar tarafından en fazla sayıda üretilen metaforlar incelendiğinde olumsuz metaforların olumlu metaforlardan sayıca ve oranı itibariyle daha fazla olduklarıdır.
4. Katılımcılara sunulan metafor listesi dışında diğer başlığı altında öğrenciler tarafından en çok üretilen metafor “Diktatör” olmuştur.
5. Katılımcıların sırasıyla, “sert ve baskıcı olma, “yönlendiricilik ve yol göstericilik, güç unsuru olma ve “koruyucu ve güven vericilik”, kategorilerinde en fazla sayıda metafor ürettikleri sonucuna varılmıştır.
6. Katılımcıların okul müdürlerine ilişkin genel algıları olumsuzdur. Okul müdürleri çoğunlukla “disiplin makinesi” ve “gardiyan” olumsuz (sert ve baskıcı) metaforu olarak nitelendirilmişlerdir.
7. Katılımcılar, en az “aydınlatıcılık”, “değerli varlık olma” ve “yetiştiren şekli veren” kategorilerinde metafor üretmişlerdir.
8. Metaforlardan yola çıkıldığında öğrencilerin okul müdürleri hakkındaki algılarının ortaöğretim kurumları yönetmeliğinde işaret edilen “temel demokratik değerler ile donanmış, araştırma, sorgulama, eleştirel düşünme, problem çözüme ve karar verme becerileri gelişmiş, insan haklarına saygılı, mutlu bireyler yetiştirme” beklentisiyle örtüşmediği sonucu ortaya çıkmaktadır.
9. Yönlendiricilik ve yol göstericilik kategorisi 9 ayrı metaforla sayı olarak en çok metaforun seçildiği kategori olmasına rağmen bu kategori “sert ve baskıcı olma” kategorisinden sonra gelmiştir. Bu kategori en az metaforun üretildiği kategori olmasına rağmen tüm kategoriler içinde en fazla orana sahiptir.
10. Okul müdürlerinin yönetmeliklerdeki tanımı ile öğrenci algısı arasında bir benzerlikten çok farklılıktan söz etmeye imkân veren metaforlar ortaya çıkmıştır. Buna göre;
 - a) “Müdür, görevinde sevgi ve saygıya dayalı, uyumlu, güven verici, örnek tutum ve davranış içinde bulunur; mevzuatın kendisine verdiği yetkileri kullanır,” yönetmelik ifadesi ile öğrencilerin ürettikleri metaforlar arasında bir örtüşmeden söz edilemez.
 - b) Öğrenciler tarafından üretilen metaforlar ile okul müdürünün “öğrencilere, asgari ortak bir genel kültür verilerek onlarda kişi ve toplum sorunlarını tanıma ve çözüm yollarını arama;

ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasına katkıda bulunma bilinci kazandırılır,” yönetmelik maddesi arasında beklenen bir örtüşme söz konusu olmamıştır.

- c) “Yönlendiricilik ve yol göstericilik” metafor kategorisindeki oranın yüksek olması nedeniyle öğrencilerin okul müdürlerini “Yönetici ve öğretmenlerin, eğitim öğretimle ilgili gelişme ve yeniliklere açık olması, eğitim liderliği yapması sağlar,” yönetmelik maddesine yakın davranışlara sahip oldukları algısı taşımaktadırlar.
- d) “Eğitim ve öğretim sürecinde; bilimsel düşünce esas alınarak, üretkenlik, insan ve doğa sevgisi, estetik anlayışın geliştirilmesi sağlar,” yönetmelik maddesine en yakın metafor kategorisi “aydınlatıcılık” oranı oldukça düşük olmuştur.
- e) “Yetki ve sorumlulukların paylaşımında, iletişim kanalları açık tutulur.” Yönetmelik maddesi ile metafor kategoriler içinde “sert ve baskıcı olma” ile “güç unsuru olma” kategorilerindeki oranın çok yüksek olması okul müdürlerinin bu maddeye uygun bir nitelikten uzak oldukları sonucu ortaya çıkmıştır.

ÖNERİLER

1. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlardan yararlanılarak okul müdürlerinin sahip olması gereken niteliklerin yönetmeliklerdeki ifadelerle sınırlı kalmaması için çalışmalar yürütülebilir.
2. Bu ve benzeri araştırma sonuçları okul müdürleri ile paylaşılarak özeleştirinin yapıp yapılamayacağına ilişkin fikirler ortaya çıkarılabilir.
3. Araştırma sonucunda “okul müdürü” kavramına yönelik benzetmelerdeki olumsuz algının olduğu görülmüştür. Bu durumu orta çıkaran nedenler üzerinde tartışma ortamları oluşturulabilir.
4. Bu ve benzeri araştırma sonuçları uzmanlar tarafından incelenerek okul yöneticisi atama ve yetiştirme çalışmalarına ilişkin yeni çalışmalar yürütülebilir.
5. Araştırma sonucunda okul müdürlüğü ile ilgili pek çok olumlu ve olumsuz algı ortaya çıkarılmıştır. Bu algıların nedenleri ve sonuçlarını derinlemesine inceleyen başka araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- YILDIRIM Ali ve ŞİMŞEK Hasan, (2013) Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara, Seçkin Yayıncılık
- YALÇIN Mikail ve ERGİNER Aysun, (2012), İlköğretim Okullarında Okul Müdürüne İlişkin Metaforik Algılar, Öğretmen Eğitimi ve Eğitimcileri Dergisi Cilt 1, Sayı 2 (<http://www.jtee.org/document/issue2/4mak.pdf> internet adresinden alınmıştır.)
- KORKMAZ Fahrettin, BAĞÇECİ Birsan,(2013) Lise Öğrencilerinin “Üniversite” Kavramına İlişkin Metaforik Algıların İncelemesi, Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt, 2, Sayı, 1 (dergipark.gov.tr/buefad/issue/3812/51101 internet adresinden alınmıştır.)
- AKBABA Sadegül, APAYDIN Çiğdem, Kız ve Erkek Öğretmen Adaylarının Eğitim Kavramına İlişkin Metaforik Algıları, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yöntemi, Cilt, 19, S., 3 (dergipark.ulakbim.gov.tr/kuey/article/viewFile/5000050468/ internet adresinden alınmıştır)
- AYDIN Fatih, (2010) Ortaöğretim Öğrencilerinin Coğrafya Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metaforlar Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri 10(3) Yaz (<http://www.kuyeb.com/pdf/tr> internet adresinden alınmıştır.)
- BALYER Aydın, (2012) Çağdaş Okul Müdürlerinin Değişen Roller, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) Cilt 13, Sayı 2* (<http://kefad.ahievran.edu.tr/> internet adresinden alınmıştır.)
- TURAN Selahattin, YILDIRIM Nuray ve AYDOĞDU Elif, (2012) Okul Müdürlerinin Kendi Görevlerine İlişkin Bakış Açılımları, Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 3 (<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/209688> internet adresinden alınmıştır.)
- ASLAN M. Metin ve BAYRAKÇI Mustafa, (2006), Metaforik Düşünme ve Öğrenme Yaklaşımının Eğitim Öğretim Açısından İncelenmesi, Milli Eğitim Dergisi, Sayı, 171

(<http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler> internet adresinden alınmıştır)

- YALÇIN Mikail, ERGİNER(2014), Aysun İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Okul Müdürü Algılarına İlişkin Yaptıkları Çizimler, Eğitim ve Bilim Dergisi, Cilt, 39, Sayı 171 (egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/download/2301/610 internet adresinden alınmıştır)
- TORTOP Hasan Said (2013) Öğretmen Adaylarının Üniversite Hocası Hakkındaki Metaforları ve Bir Değerlendirme Aracı Olarak Metafor Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Cilt, 3, Sayı, 2, Ağustos (<http://higheredu-sci.beun.edu.tr/pdf> internet adresinden alınmıştır.)
- <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/09/20130907-4.htm>

OKUMA ALIŞKANLIĞI ve OKUMA SAATİ ETKİNLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA (ANTALYA ÖRNEĞİ)

Ayşenur KOŞAR-Kübra BEKKİ 9. Sınıf Öğrencileri

A.Vahap KAYA Danışman Öğretmen

ÖZET

Bu araştırma, Antalya'daki liselerde okuyan öğrencilerin okuma alışkanlığına ilişkin tutumları, cinsiyet, anne ve baba eğitim düzeyi ile Antalya'da uygulanan "okul içi okuma saati etkinliğinin" verimli geçip geçmediğine ilişkin değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Antalya il merkezinde bulunan farklı okul türlerinde okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Evrenin tamamına ulaşamadığı için farklı eğitim bölgelerindeki okullarda bulunan 582 lise öğrencisi örneklem olarak alınmıştır. Araştırma sürecinde ölçme aracı olarak "Kitap Okuma Alışkanlığına İlişkin Tutum Ölçeği" ve "Kişisel Bilgiler Formu" kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda liselerde okuyan öğrencilerin okuma alışkanlığına ilişkin tutum düzeylerinin genel olarak "yüksek" seviyede olduğu belirlenmiştir. Kız öğrencilerin okumaya yönelik tutumları erkek öğrencilerden daha yüksektir. "Okul içi bir ders saati içinde yirmi dakikalık sürenin" okuma alışkanlığına karşı tutumlarında yüksek bir etkiye yol açmamıştır. Anne ve baba eğitim düzeyi değişkeni bütün alt boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır.

Antalya'da uygulanan okuma saati proje uygulamasına öğrencilerin oran olarak yarısından fazlası katılıyor olmasına rağmen öğrenciler bu etkinliğin yeterince verimli geçmediğini, dolayısıyla okuma alışkanlıklarına etkisinin olmadığını söyleyenlerin oran olarak fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Etkinliği yapıldığı ders saatinde kitap okumaktan çok öğrencilerin başka işlerle meşgul olduklarını belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Liselerde Okuyan Öğrenciler, Okuma Saati Etkinliği, Okuma Alışkanlığı, Okuma Tutumu, Okuma

GİRİŞ

Bilgi toplumu olarak adlandırılan ve bilginin biçimlendirdiği yeni bir toplum yapısına doğru giderken bilgi-birey ve bilgi-toplum ilişkisini sağlayacak toplumsal unsurlardan birisinin okuma alışkanlığı olacağı öngörülebilir. Kişisel ve toplumsal düzeyde değişimi yakalayarak, gelişimi sağlamanın bir toplumda bilgi ile ilişkinin düzey ve niteliğine bağlı olduğu söylenebilir. Her gün okuma yazma bilmeyen insanlar doğduğu ve okuma eylemi bireysel-toplumsal varoluşun koşullarından birisi olduğu okuma alışkanlığı sorununun bütün toplumlar için varlığını sürdüreceği açıktır. "Bir gereksinim ve zevk kaynağı olarak algılanması sonucu okumayı sürekli, düzenli ve eleştirel bir biçimde gerçekleştirmek" anlamına gelen okuma alışkanlığının kazanılması uzun bir süreç içinde birçok etkene bağlıdır. Bu etkenler içinde, kültürel değerler, ekonomik durum, eğitim sistemi, aile kurumu ve okumaya daha uygun ve kısa yolla kitap, dergi vs. sağlayan kaynaklar yer almaktadır. (Özçelebi ve Cebecioğlu, 1990, Akt. Yılmaz vd. 2009)

Okuma, insanın dünyasını genişleten, kişiliğini biçimlendiren, onu başkalarına bağlayan bir değerdir. Okuma alışkanlığı ülkelerin gelişmişliğine bağlı olan kültürel bir beceridir. Okuma alışkanlığının kazandırılması için yapılan çalışmalar hem okuma alışkanlığının önemini ortaya koymakta hem de henüz çözümlenmemiş bir sorun olduğunu göstermektedir.

Okuma

Bilgi edinme yollarından biri olan okuma ile ilgili farklı tanımlar yapılmıştır: “Okuma yazar ve okuyucu arasında aktif ve etkili iletişimi gerekli kılan, dinamik bir anlam kurma sürecidir” (Akyol, 2010). Türkçe Sözlük’te (TDK, 2005) okuma şu maddelerle tanımlanır: 1. Yazıya geçirilmiş bir metne bakarak bunu sessizce çözümleyip anlamak veya aynı zamanda seslere çevirmek. 2. Yazılmış bir metnin iletmek istediği şeyleri öğrenmek. Keskinlik (2005) “Okuma, bir yazının harflerini, sözcüklerini, imlerini tanımak ve bunların anlamlarını kavramaktır.” “Okuma bilişsel davranışlarla psikomotor becerilerin ortak çalışmasıyla yazılı sembollerden anlam çıkarma etkinliğidir (Demirel, 1999). Yapılan tanımların hepsinde okumanın anlama olduğu üzerinde durulmaktadır.

Okuma Alışkanlığı

Alışkanlık; “bir şeye alışmış olma durumu, itiyat, huy, ünsiyet” (TDK, 2005) olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer tanımda ise “Canlı bir varlığın tekrarlanan bir etkiyle edindiği tutum veya öğrenme sonucu otomatik olarak yapılan davranışlar.” (Güney, 1998) olarak açıklanır. Yapılan tanımlarda alışkanlığın tekrarlanan davranışlar olduğuna dikkat çekilmiştir. Okuma alışkanlığı; bireyin okumayı ihtiyaç olarak görmesi, bu ihtiyaca bağlı olarak okuma eylemini bir amaç doğrultusunda gerçekleştirmesi, yaşam boyu isteyerek ve düzenli olarak sürdürmesi şeklinde tanımlanabilir. Okuma alışkanlığı temel okuryazarlıktan sonra gelen aşamadır. Bu aşamada birey okumayı bir ihtiyaç olarak algılayarak sürekli ve düzenli bir biçimde gerçekleştirir (Yılmaz, 1990). Okuma alışkanlığını tanımlamada kullanılan ölçütleri Dökmen (1994) maddeler halinde belirtmiştir:

- Okuyucunun ne tür yayınlar okuduğu,
- Ne sıklıkla okuduğu, hangi türleri ne oranda okuduğu,
- Bir seferde aralıksız ne kadar okuyabildiği,
- Yılın, haftanın ya da günün hangi zamanlarında okumayı tercih ettiği, ne zamanlar neleri okumaktan hoşlandığı,
- Okuduğu kitapları hangi yolla elde ettiği; satın almak, ödünç almak ya da kütüphanede okumak yollarından hangisini-hangilerini tercih ettiği,
- Okuma sırasında hangi stratejileri izlediği; belli okuma tekniklerini kullanıp kullanmadığıdır.

Okuma alışkanlığı temelde örgün eğitim sisteminde kazanılan bir beceridir. Bir eğitim sisteminin üyeleri olan öğrenciler okul çağında iken bu beceriyi edinmemişler ise, yetişkinlik döneminde edinmeleri çok güç olur. Yapılan araştırmalara göre, ana babaların dörtte biri çocuklarının okuma alışkanlığını geliştirmek, kitap okumaya teşvik etmek için çaba göstermektedir. Çocuklara veya yetişkin bireylere harfleri ve kelimeleri tanıtarak okuma yazmayı öğretmek ne kadar kolaysa okuma yazmayı öğrenen bireylerin bunu bir alışkanlık haline dönüştürmelerini sağlamak da o kadar zordur. Okuyucular, eğer kültürel bir çevre içinde bulunmuyorlarsa ve istedikleri kitaplara ulaşma imkânına sahip değilse okumayı kolayca bırakmaktadırlar. Alışkanlığa dönüşmeyen, kullanılmayan beceri zamanla kaybedilmektedir (Özdemir, 1998).

Çocukların kitaba ve okumaya olan yoğun ilgilerinin ilerleyen yaşlarda düşmesi okuma alışkanlığının yerleşmemiş olmasına bağlanmaktadır. Genelde okuma alışkanlığının erken yaşlarda edinilmemiş olmasının ilerleyen yaşlardaki okuma alışkanlığını da olumsuz etkilediği bilinmektedir. Ancak küçük yaşlarda okuma alışkanlığı kazandınlısa bile bunun ilerleyen yaşlarda bırakılabildiği de görülebilmektedir.

Okuma Alışkanlığını Belirleyen Faktörler

Yaşam boyu kişisel eğitim ile okul dışında öğrenmenin devam etmesi ve bireyin entelektüel yönünün geliştirilmesinde okumanın önemli bir yeri vardır. Okuma “yazılı ve yazısız kaynaklar, okuyucu ve çevrenin karşılıklı etkileşimi sonucu oluşan anlam kurma sürecidir”. Entelektüel becerileri gelişmiş bireylerin yanı sıra, alışlagelmiş durumların dışına çıkan ve farklı düşünebilen yaratıcı bireyler yetiştirmek de önemli bir olgu olarak

görülmektedir. Örgün eğitimin sınırları içerisine sıkıştırılmış bireylerin yaratıcılık yetilerinin geliştirilmesi de öğrenmenin okul sıralarının dışına çıkarılmasıyla mümkündür. (Gömlüksiz;2004)

Yapılan araştırmalar okuma alışkanlıklarının milletler arasında ve aynı millet içinde bireylere göre farklılıklar gösterdiğini ortaya çıkarmıştır. Kişisel ilgi farklılıkları okuma alışkanlıklarını etkileyebilmektedir. Kişisel farklılıklar yanında çevreden gelen yönlendirmeler okuma alışkanlığının yönünü ve şeklini belirleyebilmektedir. Bu sebeple, okuma alışkanlıkları üzerine yapılan araştırmalar okuma alışkanlığının geliştirilmesi için de yol gösterici olmaktadır (Balci,2009).

“Bireylerin okuma alışkanlıkları hakkında değerlendirmelerde bulunabilmek için sağlıklı bir okuma alışkanlığının oluşması ve okuma alışkanlığının geliştirilmesi için de gerekli imkânların sağlanması gerekir. Okuma alışkanlığının geliştirilebilmesi için özellikle şu başlıklara dikkat edilmelidir:

- Okuyan ve okuması için çocuğuna yoğun ilgi gösteren bir aile ile çocuğun istediği gibi kullanabileceği bir aile kitaplığına,
- Okuma güdüsünü oluşturmadaki etkisi sebebiyle önem taşıyan nitelikli bir okuyan arkadaş grubuna, yakın çevre ve topluma,
- Okumaya ve kitaba olumlu bakan bir çevreye; okumanın, toplumsal hayat içinde doğal bir parça olarak görülmesine;
- Bireylerde okuma alışkanlığı yaratma ve geliştirmeye yönelik sürekli tutarlı bir devlet politikasının varlığına,
- Bireylerin okuma alışkanlığının ekonomik yanını karşılayabilecek güçte olmalarına,
- Üzerine düşeni yeterince yerine getirmesi gereken toplumsal kurum ve kuruluşlara,
- Bu konuda önemli role sahip kitle iletişim araçlarına,
- Okuma alışkanlığının geliştirilmesinde doğrudan rolü olan halk kütüphanelerine” (Yılmaz, 1990)

Antalya’da İLBAP Projesi Kapsamında Uygulanan Okuma Saati Etkinliği

Okullarda kitap okuma etkinlikleri düzenleyerek okuyan, okuduğunu anlayan, gelecek kuşaklar için okumayı bir yaşam kültürü haline getiren bir okul modeli oluşturulması hedeflenerek yürütülen projeler Türkiye’nin çok sayıda ilinde yürütülmektedir. Bu iller arasında Antalya’da bulunmaktadır.

İl eğitimi başarısının artırılması amacıyla Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğünce oluşturulan ve 2008 – 2009 eğitim öğretim yılından beri kısa adı İLBAP olarak yürürlükte olan “İlköğretim ve Lise Başarı Arttırma Projesi” il genelinde 4 – 12 sınıflar düzeyinde tüm resmi ve özel okul ve kurumlarında uygulanmaktadır.

Projenin ana temaları:

1. İl Genelinde ortak yıllık plan uygulaması
2. 20 dakika günlük kitap okuma seansları
3. Okul laboratuvar, kütüphane sınıf kitaplıkları ve teknoloji sınıflarının etkin ve verimli kullanımı
4. Ölçme değerlendirme birimi
5. “Eğiticilerin Eğitimi” bilgilendirme toplantıları
6. Satranç, mektup yazma, kompozisyon ve günlük tutma gibi etkinlikler

Kitap okuma saatleriyle “araştıran, sorgulayan, sağlıklı analiz yapabilen, engin dünya görüşüne sahip, aklın ve bilimin aydınlığında hareket edebilen bireyler” olarak yetiştirilmeleri için mutlaka okuma alışkanlığına sahip bireyler olmaları temel hedeflenmektedir.

İLBAP kapsamında tüm okullarda uygulanmakta olan kitap okuma saatleri okul müdürlüklerince yürütülmektedir. Planlamada “aynı branş öğretmenin dersine isabet etmeyecek şekilde haftalık ders programları yapılmaktadır.

Günlük en az 20 dakika şartına bağlı kalınarak yürütülen bu çalışmada okunan kitaplar

planlı bir şekilde ve dönüşümlü olarak aynı sınıf içerisinde olduğu gibi diğer sınıflardaki öğrencilerin de okuması sağlanması hedeflenmektedir. Okunan kitapların aylık olarak e-okul ortamına işlenmesi istenmektedir. (ilbap.meb.k12.tr)

Hipotez

Liselerde okuyan öğrenciler yeterince kitap okuduklarını dile getirmelerine rağmen söz konusu düşüncenin uygulamada öyle olmadığı dolayısıyla beklenen düzeyde kitap okumadıkları düşünülmektedir.

Amaç

Araştırmanın amacı liselerde okuyan öğrencilerin kitap okumaya ilişkin tutum ve görüşleri ile Antalya il milli eğitim müdürlüğü tarafından okuma alışkanlığına destek olunması amacıyla bir dersin yirmi dakikasının ayrıldığı okuma saati projesinin okuma alışkanlığına olan etkisini belirlemektir.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Antalya il merkezinde bulunan liselerde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın evreninin tamamına ulaşmak mümkün olmadığından örneklem alma yoluna gidilmiştir. Bu çalışmada farklı eğitim bölgelerindeki okullarda bulunan 582 öğrenci örneklem olarak alınmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde liselerde okuyan öğrencilerin okuma alışkanlığına yönelik tutumları ile ilgili elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Öğrencilerin okuma alışkanlığına yönelik tutumları cinsiyet, anne-baba eğitim düzeyi, okul içinde okumaya ayrılan ders saati gibi değişkenlere göre analiz edilmiştir.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Niteliklerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırma örnekleme dâhil edilen lise öğrencilerinin demografik nitelikleriyle ilgili olarak toplanan verilerin sonuçlarına yer verilmiştir. Öğrencilerin demografik özelliklerine ait bulgular “Kişisel Bilgiler” bölümüne verilen cevaplardan elde edilmiştir. Bulgulara ait frekans (f) ve yüzde (%) değerleri tablo haline getirilerek açıklanmıştır. Okumaya yönelik tutumda cinsiyet önemli bir faktördür.

Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımları

Cinsiyet	f	%
Kız	283	49
Erkek	299	51
Toplam	582	100,0

Araştırma örnekleme alınan 582 öğrenci kız ve erkek olarak hemen hemen yarı yarıyadır. Kız ve erkek öğrenci sayısını eşitlemeye gidilmemiştir; ancak cinsiyet bakımından öğrencilerin eşitliğinin sağlandığı söylenebilir. Kız ve erkek öğrencilerin dengeli bir dağılımda olması sonuçların cinsiyete göre genelleşebilmesi için de önemlidir.

Bireyin eğitim hayatının şekillenmesinde, okula ve okumaya karşı olumlu tutum geliştirmesinde ailenin önemli bir etkisi vardır. Bu etkinin oluşmasında anne ve babanın eğitim düzeyi de belirleyici olabilmektedir.

Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Düzeyi

Gelir Aralığı	f	%
1000 – 1500	92	15,8
1501 – 2000	158	27,1

2001 – 2500	122	21,0
2501 – 3000	98	16,8
3001 ve Üstü	112	19,2
Toplam	582	100,0

Tablo incelendiğinde öğrencilerin ailelerinin (% 15,8) asgari ücret miktarında bir gelire sahip olduğu anlaşılmaktadır. En yüksek oranı 1501-2000 TL gelir düzeyine sahip olanlar (% 27,1) almıştır. Bu oranı 2001-2500 TL (% 21,0) ve 3001 TL ve üstü (%19,2) gelir düzeyine sahip olanlar izlemiştir. Elde edilen bu bulgular araştırmaya dâhil olan öğrencilerin ailelerinin ortalama bir gelir düzeyine ulaştıklarını söylemek mümkündür.

Çocukların okuma materyallerine ulaşmasında ailenin gelir düzeyinin etkili olduğunu yapılan araştırmalardan öğreniyoruz. Öğrencilerin okul çağında olduğu ve başka işte çalışamayacakları düşünülürse harcamalarında aile gelir düzeyi önemlidir.

Öğrencilerin Haftalık Harçlık miktarları

	F	%
20 TL'den az	288	49,5
21 – 40	226	38,8
41 – 60	40	6,9
61 TL ve Üzeri	28	4,8
Toplam	582	100,0

Tablodaki sonuçlardan öğrencilerin yaklaşık yarısının (% 49,5) 20 TL'den az harçlık aldığı anlaşılmaktadır. Bunu 21-40 TL (% 38,8) ve 41-60 TL harçlık miktarı izlemektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin aile geliri orta düzeyde olduğundan harçlık miktarları böyle bir dağılım göstermektedir. Bu rakamlarla öğrencilerin beslenme ve ulaşım ihtiyaçlarını giderecekleri düşünülürse okuma materyallerine ulaşmada kendi imkânlarıyla güçlük yaşayacakları söylenebilir.

Okuma Saati Etkinliğine İlişkin Bulgular

Okuma alışkanlığını kazandırmak amacıyla Antalya'daki okullarda düzenlenen "Okuma Saati" ne ilişkin bulgular yüzde ve frekans değerleriyle birlikte tablo haline getirilerek açıklanmıştır.

Öğrencilerin Okullarında Okuma Saatinin uygulanıp uygulanmadığına ilişkin görüşleri

	f	%
Düzenli olarak uygulanıyor	46	8,1
Planı okul tarafından yapılmış ancak uygulanmıyor	189	31,6
Uygulanıyor ancak öğrenciler kitap okumaktan çok başka şeylerle ilgilenerek zaman geçiriyor	226	39,4
Öğretmenler dikkate almıyor	121	21,9
Toplam	582	100

Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin okuma etkinliğini yeterince uygulanmadığı görüşündedirler. Bir diğer önemli nokta uygulanmasına rağmen öğrencilerin etkinlik süresi içinde kitap okumaktan daha çok başka işlerle meşgul olduklarına ilişkin

görüşlerdir. Etkinlik süresi içinde öğrenciler ağırlıklı olarak etkinlik süresini okuma yönünde verimli geçirmemektedirler.

Öğrencilerin “Okul İçi Okuma Ders Etkinliğine Katılım Durumları

	F	%
Evet	328	56,4
Hayır	254	43,6
Toplam	582	100,0

Tablo incelendiğinde öğrencilerin yarıdan fazlasının (%56,4) etkinliğe katıldığı görülmektedir. Etkinliğe katılım zorunluluğu olmasına rağmen öğrencilerin %43,6’sı etkinliğe katılmadığını ifade etmiş olmaları dikkat çekicidir.

Etkinliğe katılan öğrencilerin ders yılı içinde tamamlayarak okudukları toplam kitap sayısı

	f	%
Hiç Tamamlamadım	244	42,4
1 – 5	237	40,6
6 – 10	89	16,3
11 ve üzeri	12	0,7
Toplam	582	100

Bu belirlemelere göre yukarıdaki tablo incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir oranı etkinlik süreci içinde çok az sayıda kitabı tamamlamışlardır. Etkinliğin bir önceki ders eğitim öğretim yılı olan ve tamamlanmış olan 2014 – 2015 yılına ait olması göz önünde tutulduğunda sayının beklentilerin çok altında olduğunu hatta beklenen amacın gerçekleşmediğini söylemek mümkündür.

Ders içinde okumaya ayrılan zaman etkinliğinin öğrencilerin kitap okuma alışkanlıklarına etki durumu

	F	%
Çok	80	13,3
Kısmen	84	15,7
Az	207	35,4
Hiç Yok	211	35,6
Toplam	582	100

Tablo incelendiğinde okuma kampanyasının kampanyaya katılan öğrencilerin kitap okuma alışkanlıklarını “hiç yok” cevabıyla %35,6 etkilediğini görmek mümkündür. Bunu %35,4 oranla “az” cevabı izlemektedir.

Okuma Etkinliğinin Öğrencilerin Okumaya Olan Tutumlarındaki Değişiklik

	F	%
Çok	53	9,8
Kısmen	88	14,2

Az	174	29,1
Hiç yok	267	46,9
Toplam	582	100

Tablo incelendiğinde kampanyaya katılan öğrencilerin okumaya olan tutumlarındaki değişiklik oranı %46,9 ile “hiç yok” cevabındadır. Bu oran öğrencilerin tutumunda etkinliğin değişiklik göstermediğini belirlemektedir. Öğrencilerin “az” cevabı %29,1 ve “kısmen” cevabı %14,2 olarak görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada elde edilen sonuçlar özetlenerek değerlendirilmiş ve bulgulardan hareketle bazı önerilerde bulunulmuştur.

Sonuç

Kişinin kendini tanımasında, toplumsallaşmasında, sağlıklı bir toplumun oluşmasında ve devam etmesindeki en önemli etken kitap okuma alışkanlığıdır. Okuma faaliyeti, ana dili eğitiminin vazgeçilmez bir parçasıdır. Okuma eğitim ve öğretiminin amacı okuyan, okuduklarını anlayan, yorumlayıp eleştirebilen öğrenciler yetiştirmektir. Gelecekte iyi konuşan, dinleyen, yaratıcı bir zekâyla yazı yazabilen kişilerin yetişmesi bunlara bağlıdır. Bu becerilerin istenilen ölçülerde geliştirilmesi için öncelikle okuma zevkinin ve alışkanlığının verilmesi gerekir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar kısaca şu şekilde özetlenebilir:

- Araştırma örnekleminde bulunan öğrencilerin çoğunlukla okuma alışkanlığına ilişkin “yüksek” düzeyde tutuma sahiptir. Okuma alışkanlığına ilişkin tutum düzeyi “düşük” görünen öğrenci sayısı oldukça düşüktür. Tutum düzeyi “orta” olanların oranı ise %21,6’dır. Araştırmaya katılan öğrenciler büyük bir çoğunlukla okuma alışkanlığına ilişkin yüksek bir tutum düzeyine sahiptir.
- Cinsiyet değişkeni, öğrencilerin sahip oldukları okuma alışkanlığı tutumu üzerinde önemli bir belirleyicidir. Araştırma sonucunda kız öğrencilerin kitap okumayı erkek öğrencilere göre daha çok sevdikleri görülmektedir.
- Araştırma sonucunda cinsiyete göre kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla kitap okuma alışkanlığına sahip oldukları; kız öğrencilerin kitap okumayı erkek öğrencilerden daha gerekli gördükleri; kız öğrencilerin kitap okumaya istekli olma, kitabı etkili ve yararlı bulma bakımlarından erkek öğrencilere göre daha olumlu tutumlarına sahip oldukları tespit edilmiştir.
- Araştırmaya katılan öğrenciler okuma etkinliğinin yeterince uygulanmadığı görüşündedirler. Bir diğer önemli nokta uygulanmasına rağmen öğrencilerin etkinlik süresi içinde kitap okumaktan daha çok başka işlerle meşgul olduklarına ilişkin görüşlerdir. Etkinlik süresi içinde öğrenciler ağırlıklı olarak etkinlik süresini okuma yönünde verimli geçirmemektedirler.
- Öğrencilerin yarından fazlasının (%56,4) etkinliğe katıldığı görülmektedir. Etkinliğe katılım zorunluluğu olmasına rağmen öğrencilerin %43,6’sı etkinliğe katılmadığını ifade etmiş olmaları dikkat çekicidir.
- Bu belirlemelere göre ilgili tablo incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir oranı etkinlik süreci içinde çok az sayıda kitabı tamamlamışlardır. Etkinliğin bir önceki eğitim öğretim yılına ait olması göz önünde tutulduğunda sayının beklentilerin çok altında olduğunu hatta beklenen amacın gerçekleşmediğini söylemek mümkündür
- Okuma etkinliğinin etkinliğe katılan öğrencilerin kitap okuma alışkanlıklarını “hiç yok” cevabıyla %35,6 etkilediğini görmek mümkündür. Bunu %35,4 oranla “az” cevabı izlemektedir.
- Öğrencilerin kitap okuma alışkanlığına ilişkin tutumlarının sevgi, alışkanlık ve yarar alt boyutlarında katılma değişkenine göre anlamlı bir ilişki görülmektedir. Yani uygulamaya dâhil olan öğrencilerin kitap okumayı sevme, alışkanlık haline getirme ve yararlı bulma

bakımlarından katılmak istemeyenlere göre daha olumlu tutumlara sahip oldukları tespit edilmiştir.

- “Okuma Saati” ne katılan öğrencilerin okuma alışkanlığına yönelik tutumlarında katılmayanlara göre anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. Uygulamaya katılan öğrencilerin tutum düzeyleri katılmayanlara göre daha yüksektir. “Okuma Saati” ne katılım değişkeni öğrencilerin okumayı sevme, okuma alışkanlığına sahip olma, okumayı gerekli görme, okumaya istekli olma, okumanın etkisinin farkında olma ve yararlı olduğunu düşünme bakımından tutumlarında anlamlı bir farklılığı sağlamıştır. Yani araştırma kapsamında yer alan öğrencilerin kitap okumayı sevdikleri, gerekli gördükleri, kitap okumaya karşı istekli oldukları, okumanın etkisini ve yararını kabul ettikleri olumlu tutum taşıdıkları söylenebilir.

Öneriler

1. Öğrencilerin eğitim sürecinde okuma alışkanlığına yönelik yüksek tutumları olduğu düşünülürse var olan bu durumun korunması, düşük ve orta düzey tutumlarının iyileştirilmesi için aile ve öğretmenler farklı etkinlikler yapabilir.
2. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre düşük düzeydeki tutumlarını ortaya çıkaran sebepler araştırılıp çözüm yolları bulunabilir.
3. Öğrencilerde kitap okumanın gerekli olduğu bilinci geliştirilmesi için mevcut uygulanan “Antalya Okuyor” gibi alışılga gelen kampanya ve projelerinden çok daha ilginç ve yaratıcı projeler geliştirilebilir. Seminer ve konferanslarla kendi alanında ünlü yazarlar okuyucuyla buluşturularak bizzat bu yazarlar tarafından okumanın yararları anlatılabilir.
4. Üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı öğretim üyelerinin de katkı sunacağı bilinçlendirme çalışmaları bizzat okul içlerinde yapılabilir. Çeşitli ödüllerin verileceği ve okuma şenlikleri tarzında uygulanabilecek etkinliklere yer verilebilir.
5. Her ay okullarda en çok kitap okuyan öğrencilerin isimlerinin yazılacağı bir okul panosu hazırlanabilir. O ay öğrencilerin adlarının yanında okudukları kitaplar da yazılarak okudukları kitap sayısı kadar kendilerine yeni kitaplar armağan olarak verilebilir.
6. Okullarda oluşturulan kitap okuma kulüplerinin görev ve faaliyetleri daha aktif bir hale getirilebilir. Kulüp rehber öğretmenlerinin öğrencileri kitapla buluşturacak aylık etkinlikler düzenlemeleri için gerekli destekler okul idaresi tarafından verilebilir.
7. Kitap okumanın günlük hayatta sağlayacağı yararlar öğrencilere anlatılabilir. Anlatımlar için somut örnekler verilerek ve okumanın günlük hayatın ve entelektüel gelişimin bir parçası olduğu bilinci geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

1. Akyol, H. (2010), Türkçe Öğretim Yöntemleri, Pegem Akademi Yayınları, Ankara
2. Balcı, A. (2009). İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Kitap Okuma Alışkanlığına Yönelik Tutumları, <http://sbed.mku.edu.tr> internet adresinden alınmıştır)
3. Başaran, M. ve Ateş, S. (2009), İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Okumaya İlişkin Tutumlarının İncelenmesi, (dergipark.ulakbim.gov.tr internet adresinden alınmıştır.)
4. Bircan, İ. ve Tekin, M.(1989), Türkiye’de Okuma Alışkanlığının Azalması Sorunu ve Çözüm Yolları, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 22(1),393-410
5. Demir, T. (2009), İlköğretim II. Kademe Öğretmen Adaylarının Okuma Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma (Gazi Üniversitesi örneği) , Turkish Studies, 4(3),717-745.
6. Demirel, Ö. (1999), Türkçe Öğretimi, Pegem A Yayıncılık, Ankara
7. Dökmen, Ü. (1994), Okuma Becerisi, İlgisi ve Alışkanlığı Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma, MEB Yayınları, İstanbul
8. Geray, H. (2004). Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş, Siyasal Kitabevi, Ankara
9. Gökalp, G. G. (1998), Okuma eğitimi ve etkin okur kimliği. Türkçenin Öğretimi ve Eğitimi, Sempozyum Bildirileri, 5-6 Haziran 1998. A.Ü. TÖMER Gaziantep Şubesi

10. Gönen, M., Öncü, E. Ç. ve Işıtan, S. (2004), İlköğretim 5., 6. ve 7. Sınıf Öğrencilerinin Okuma Alışkanlıklarının İncelenmesi, Milli Eğitim Dergisi,164
11. Güneş, F. (2000), Okuma-Yazma Öğretimi ve Beyin Teknolojisi, Ocak Yayınları, Ankara
12. Keskinçilic, K. ve Keskinçilic, S. B. (2005). Türkçenin Temel Becerileri ve Ses Temelli Cümle Yöntemi ile İlk Okuma Yazma Öğretimi. Asil Yayın Dağıtım, Ankara
13. Kıbrıs, İ. (2000). Uygulamalı Çocuk Edebiyatı. Eylül Kitap ve Yayınevi, Ankara
14. Kurulgan, M. ve Çekerol, G. S. (2008). Öğrencilerin Okuma ve Kütüphane Kullanma Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,8(2).
15. Milli Eğitim Bakanlığı. (2006). İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. sınıflar). Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara
16. Özçelebi, O. S. ve Cebecioğlu, N. S. (1989). Okuma alışkanlığı ve Türkiye. Milliyet Yayınları, İstanbul
17. Özen, F. (2001). Türkiye’de Okuma Alışkanlığı. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara
18. Yılmaz B., vd. (2009) Hacettepe Üniversitesi ve Bilkent Üniversitesi Öğrencilerinin Okuma Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma, (www.tk.org.tr/index internet adresinden alınmıştır)
19. ilbap.meb.k12.tr

5 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNDE MASAL ANLATIMININ ZİHİNSEL GELİŞİM ÜZERİNDEKİ ÖNEMİ

Sevcan ÖZEL 10. sınıf Öğrencisi

A.Vahap KAYA Danışman Öğretmen

ÖZET

Anaokullarına devam eden 5 yaş grubundaki çocukların eğitimi ağırlıklı olarak oyun ve görsellerden oluşan derslerle sağlanmaktadır. Çocuklara kitaptan okuma şeklinde bir masal okuma etkinliğinin yapılmaması hayal dünyalarının gelişmesini sınırlandırmaktadır. Bu çalışma anaokullarındaki 5 yaş grubundaki çocukların eğitiminde masal okumanın hayal dünyalarının gelişmesine katkı sağladığına dikkat çekmeyi amaçlarken alt amacı, anaokulları ders müfredatlarına zorunlu bir masal okuma ders saatinin konulmasıdır. Araştırmanın yapıldığı anaokullarındaki uygulamalar itibarıyla hipotez doğrulanmıştır.

Masal okunan sınıflarda çocukların masal kahramanlarını resmetmeleri istenmiş elde edilen veriler doğrultusunda 5 yaş grubundaki çocukların masal kahramanlarını zihinlerinde canlandırabildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların sadece görsel değil aynı zamanda işitsel olarak da bu yaş grubunda canlandırma yapabildikleri görülmüştür. Çocuklar masal kahramanlarını okuma etkinliği sonrasında isimlerini zihinlerinde tutabildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Sınıflarda projeksiyon cihazları kullanılarak masal kahramanları görsel olarak tanıtıldığından çocuklar bir masal kahramanını bir çizgi film kahramanı olarak tanımlanmaktadırlar. Masal okuma etkinliğinin yapılması durumunda ise çocukların zaman süresi kavramına katkı yapılacaktır. Bu süre masal okuma ve masal ile ilgili önceden belirlenmiş üç dört soru ile belirlenerek oluşturulabilir.

Anahtar kelimeler: Çocuk, masal, gelişim dönemi, zihinsel gelişim, hayal etme

GİRİŞ

Çocukların hayal gücü sınırsızdır. Masallar bu hayal güçlerini daha da geliştiren geçmişten günümüze gelen eğitim araçlarıdır. Özellikle okul öncesi ve ilkokul çocukları hayatı gerçek ve hayal arasında yaşarlar. Bu nedenle onların akademik yaşantılarında masalların kullanılması, önem arz etmektedir.(Arıcı ve Bayındır;2015;106)

Çocuk 3-5 yaşında ise belirgin bir konusu ya da kahraman figürleri olan, tanidik durumların anlatıldığı konuları içeren masal kitaplarını tercih edilmelidir. Masalın konusu sade olmalı ve masaldaki resimler anlatılan öyküyü desteklemelidir. Çocuğun hayal gücünü harekete geçiren masalların olduğu kitaplar, bu yaş gurubundaki çocuklar için faydalı olacaktır.

ANAOKULLARI EĞİTİMİNİN AMAÇLARI

Okul öncesi eğitiminin amaç ve görevleri, millî eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak;

1. Çocukların beden, zihin ve duygu gelişimini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak,
2. Onları ilkokula hazırlamak,
3. Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetiştirme ortamı yaratmak,
4. Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamaktır.

ANAOKULLARI EĞİTİMİNİN TEMEL İLKELERİ

Okul öncesi dönem, yaşamın temelidir. Bu dönemde öğrenme hızı çok yüksektir. Her yaş grubunun genel gelişim özellikleri o yaş grubundaki tüm çocuklar için ortaktır; ancak her çocuğun kendine özgü olduğu da unutulmamalıdır. Okul öncesi eğitimi bazı temel ilkelere dayanmaktadır. Bu ilkeler şunlardır:

1. Okul öncesi eğitimi çocuğun gereksinimlerine ve bireysel farklılıklarına uygun olmalıdır.
2. Okul öncesi eğitimi çocuğun motor, sosyal ve duygusal, dil ve bilişsel gelişimini desteklemeli, öz bakım becerilerini kazandırmalı ve onu ilkökula hazırlamalıdır.
3. Okul öncesi eğitimi kurumlarında çocukların gereksinimlerini karşılamak amacıyla demokratik eğitim anlayışına uygun öğrenme ortamları hazırlanmalıdır.
4. Etkinlikler düzenlenirken çocukların ilgi ve gereksinimlerinin yanı sıra çevrenin ve okulun olanakları da göz önünde bulundurulmalıdır.
5. Çocukların hayal güçleri, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerileri, iletişim kurma ve duygularını anlatabilme davranışları geliştirilmelidir.
6. Programlar hazırlanırken aile ve içinde bulunulan çevrenin özellikleri dikkate alınmalıdır.
7. Eğitim sürecine çocuğun ve ailenin etkin katılımı sağlanmalıdır.
8. Okul öncesi eğitimin süreçleriyle rehberlik hizmetleri bütünleştirilmelidir.
9. Çocuğun gelişimi ve okul öncesi eğitimi programı düzenli olarak değerlendirilmelidir.
10. Değerlendirme sonuçları çocukların, öğretmenin ve programın geliştirilmesi amacıyla etkin olarak kullanılmalıdır. (<https://tegm.meb.gov.tr>)

MASAL

Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü geleneğe yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür olarak tanımlanmaktadır. (<http://www.tdk.gov.tr>)

Masal, Arapça mesel kelimesinden dilimize geçmiş olan, sözlü edebiyat geleneğinin eski ve önemli bir koludur. Masallar, halk içinden çıkararak halkın hem eğlenmesini hem de eğitilmesini sağlamaya yönelik bir özelliğe sahiptir. İnsanlar kendi doğrularını, çözüm önerilerini, beklentilerini masallarla anlatarak kendinden sonrakileri eğitmeye ve eğlendirmeye çalışmıştır. Dil ve anlatımlarının güzelliği, kapsamının genişliği, olayların olağanüstülüğü, kahramanlarının çeşitli özellikleriyle masallar bu özelliği kazanmıştır. (Arıcı ve Bayındır;2015;107)

Suat Batur (1998) ise Türk Halk Edebiyatı adlı eserinde masalı “düz yazı ile oluşturulan, tümüyle hayal ürünü, gerçeğe ilgisi bulunmayan, sunulan evreni inandırma amacı gütmeyen kısa bir anlatı türü” olarak tanımlar. Batur’a göre masallar başlangıç, asıl masal ve dilek olmak üzere üç bölümden oluşur. Başlangıç ve dilek genellikle bir tekerleme ile söylenir. Asıl masal ise masal olaylarının anlatıldığı bölümdür. (Emmez;2008;14)

Ensar Aslan, masalın genel özelliklerini içine alan çok geniş kapsamlı bir tanım yapar: Sözlü kültürün en önemli ürünlerinden olan masalın karakteristik özelliklerini dikkate alarak; kendisine ait kavramaları ve anlatım diliyle olağan ve olağanüstü olayları anlatan eğitici nitelikli geleneksel ve kolektif karakter taşıyan nesir ürünleri olarak tanımlayabiliriz. Bu tanıma ayrıca masalarda zaman ve mekân kavramının olmadığı, herhangi bir zamanda ve genellikle herhangi bir yerde /ülkede geçtiğini de eklemeliyiz (Aslan,2003, Akt. Sezer 2012;57)

Masallar, halk yazını geleneğinden geldiği için, sözlü halk yazını dil ve anlatım özelliklerini taşır. Bunlar da genel olarak kolay anlaşılır, sade, yalın ama son derece akıcı bir özelliğe sahip dil kullanımıdır. Ayrıca bu özelliklere ek olarak masalların kendilerine göre şiirsel bir giriş bölümü vardır ve hemen her masal başında bulunur. “Bir varmış, bir yokmuş...” diye başlayan düzyazı formundaki şiirsel anlatım içerisinde çokça ses benzeşmeleri, uyak ve ikileme ve tekrarlara başvurulur. Anlam açısından kendi içinde bir

bütünlüğü olup ironiktir. Ancak somut anlamda belli bir anlam ve mantık ilişkisi bulunmaz ve güdülmez de. Masallardaki bu giriş bölümü kültürden kültüre farklılık gösterir. Bu bölüm aynı zamanda masala hazırlık, ısındırma tarzı, kendine ve de ait olduğu kültüre özgü yazınsal bir gelenektir.(Asutay,2013;274)

MASAL VE ÇOCUK GELİŞİMİ

Çocukların toplumsallaşmalarında, içinde yaşadıkları kültürün özelliklerini öğrenmede bilişsel ve gelişimlerinin bir uzantısı olarak moral gelişimlerinde masal önemli bir işleve sahiptir. Bu yüzden üzerinde önemle durulmasında ve bilimsel olarak incelenmesinde yarar vardır.(Dökmen; <http://dergiler.ankara.edu.tr>)

Masallar hayal gücüne sınır tanımayan sihirli bir dünya gibidir. Bu yüzden çocuklar masal okumayı, okutmayı ve özellikle anlatılmayı daha çok severler. Aslında onlar masalarda kendi dünyalarını bulurlar. Cadılar, kötü yürekli üvey anneler, vahşi hayvanlar, büyük saraylar birçok çocuk masalının ayrılmaz parçalarıdır. Aralarındaki korkutucu öğelere rağmen masallar küçükler için vazgeçilmezdir (Şirin,1988, Akt. Sezer,2012;57)

Masallar özellikle okul öncesi ve okula yeni başlayan bütün çocukların büyük ölçüde ilgisini çekmektedir. Gizemli havası, serüven dolu fantastik olaylar içermesi, çoğunlukla iyilerin kazanıp kötülerin yenilgiye uğratılması masalları çocuklar için ilginç kılmaktadır. Başka bir deyişle masal, çocuğun dünyasına yakın bir dünya sunmaktadır. (Yılmaz, 2012,301)

Masalların çocuğu güdüleyici bir etkisi vardır. Onların duygularını ve hayal güçlerini etkileyerek konuya olan ilgilerini artırır. Hem ulusal hem de evrensel değerlerin aktarımında, soyut kavramların algılanmasında, anlama ve anlatma becerilerinin gelişmesinde, olaylara sanatsal bir bakışın gelişmesinde ve çocukların kitaba karşı ilgisini artıran masalların etkisi büyüktür.(Akt: Arıcı ve Bayındır;2015;107)

Çocukların masala kahramanları model alarak onların bir takım davranışlarını taklit yoluyla kendilerine mal edecekleri yolundaki düşüncemiz, Bandura'nın modelden taklit öğrenme konusundaki kuramsal görüşlerine ve konuya ilişkin araştırmalara dayanmaktadır. Bandura'ya göre bazen doğrudan yaşantı yoluyla bazen de gözlem yoluyla öğrenilir. (Bandura 1977) örneğin bir insan belli bir nesneden kendisi o nesneyle ilgili doğrudan bir yaşantı geçirmemiş de olsa sadece başkalarının korktuğunu gözleyerek korkmaya başlayabilir. Ya da bir çocuk başka bir çocuğun belli bir davranışta bulunarak olumlu pekiştireç aldığı gözlemledikten sonra, kendisi de aynı davranışta bulunabilir. Burada 'vicarius' terimiyle ifade edilen pekiştirme ve öğrenme söz konusudur. Vicarius pekiştirme başka bir organizmaya verilen pekiştirecin olayı izleyen bir gözlemci (observer) üzerindeki etkisi anlamına gelmektedir. (<http://dergiler.ankara.edu.tr>)

Çocukların karşılaştığı ilk edebi tür masaldır. Anlatıma dayalı ve kendine has bir mantığı olan masal, bütün kültürlerde çocuk edebiyatının ilk ve en önemli kaynağı olarak kabul edilmektedir. Masallar gerçek değil, hayal ürünleridir. Gerçeklik masallara dolaylı olarak yansır (Propp, 2001: 141). Çocuk masal yardımıyla hayalden gerçeğe geçer, gerçeği hayalleri ile mukayese ederek somutlaştırır. Böylece kendi hayal dünyası ile anlatılan dünyayı birlikte yaşama fırsatı bulur (Yalçın ve Aytaş, 2003, Akt. Şahin,2011;2009)

Masal bu yönüyle çocuğa gelecekteki gerçek hayatında her şeyin iyi olmadığını, kötülerin de bu dünyada var olduğunu anlatır. Bu, çocuğun ben gelişimi için çok önemli bir derstir. Birçok ebeveyn çocuğunu dünyanın kötülüklerinden korumak ister. Masallar, işte bu noktada devreye girerek, çocuğun ben gelişimi için iyi birer araç olurlar. Çağdaş pedagoji uzmanları da bugün aynı şeyleri söylemektedir.(Yılmaz,2013;121)

Masalların çocuk gelişimine birçok önemli ve değerli katkısı vardır. Masal anlatımı esnasında, bir yandan anlatan kişi ile çocuk arasında iletişim kurulurken diğer yandan da çocuğun bütün zihinsel faaliyetleri harekete geçer. Okuduğu veya dinlediği masallardaki

karakterler hakkında hayaller kuran çocuk, olayların gelişimine göre iyiyi ve kötüyü, doğruyu ve yanlış ayırt etmeyi öğrenir (Küçük yazıcı, 2010).

Masallar, çocuğa anadilinin nasıl kullanıldığını ilk öğreten, ona bu dilin türlü hünelerini, kıvraklığını, zenginliğini, inceliğini ilk gösteren, çocuğu kendi dilini konuşanlara yaklaştıran duyguyu kazandıran temel unsurlardır (Boratav 1992; Vygotsky, 1998). Masallarda insanoğlunun asırlardan beri yapıp ettiklerinin şifreleri vardır. Bu şifreleri çözmek; bireyin kendini keşfetmesi, yaratıcı düşünce geliştirmesi, olgu ve olaylara farklı açılardan bakabilmeyi öğrenmesi, çocukluğuna dönmesi gibi çok önemli özellikleri ortaya çıkarır (Güleryüz, 2006:198). (Akt. Şahin, 2011;209)

Masalların çocukların gelişimine sağladığı önemli katkılardan bir diğeri de içinden çıktığı toplum ve onun değer yargılarıyla bütünleşmiş bir birey olarak sosyalleşmesini sağlamasıdır.

Psikolojik açıdan ise, hayata her zaman umutla bakmayı, istenilen şeylere ulaşmada sabırlı olmayı, kıskançlığın doğurduğu kötü sonuçları, gereksiz korku ve evhamın insanları ne hale düşürdüğünü, dostlukların oluşması için karşılıklı saygı ve sevginin, bağışlayıcılığın, paylaşımın ne kadar önemli olduğunu, bir nevi somut olarak gözlemler (Erikson, 1980; Göksen, 2009; Katircioğlu,1991). (Akt. Şahin, 2011;209)

PROBLEM

Anaokullarına devam eden 5 yaş grubundaki çocukların eğitimi ağırlıklı olarak oyun ve görsellerden oluşan derslerle sağlanmaktadır. Çocukların kahramanları çizgi film kahramanlarından oluşmaktadır. Çocuklara kitaptan okuma şeklinde bir masal okuma etkinliğinin yapılmaması hayal dünyalarının gelişmesini sınırlandırmaktadır.

AMAÇ

Bu çalışma anaokullarındaki 5 yaş grubundaki çocukların eğitiminde masal okumanın hayal dünyalarının gelişmesine katkı sağladığına dikkat çekmeyi amaçlarken bir alt amaç olarak anaokulları ders müfredatlarına zorunlu bir masal okuma ders saatinin konulmasına dikkat çekmektedir.

YÖNTEM VE TEKNİKLER

Araştırma Antalya Muratpaşa ilçesi Cengiz Topel Anaokulu Döşemealtı İlçesi Saime-Salih Konca Anaokullarında yürütülmüştür.

Araştırma için ‘Bremen Mızıkacıları’ ile ‘Aslan ve Tavşan’ masalları seçilmiştir.

Masallar çocuklara sınıf içinde okunarak okuma etkinliği yapılmıştır.

Masalların okunması sonrasında çocuklara şu sorular sorulmuştur;

1. Okunana masaldan aklında kalanları bizimle paylaşır mısın?
2. Masaldaki kahramanlardan aklında kalanları bizimle paylaşır mısın?
3. Öğretmenlerinin sana masal anlatılmasını mı, çizgi film olarak gösterilmesini mi, yoksa her ikisini de mi yapmasını mı istersin?
4. Okunan masal ile ilgili bir resim çizer misin?

BULGULAR

Masalların sınıf içinde okunmasının ardından çocuklardan masal ile ilgili akıllarında kalan ifadeleri paylaşmaları istenmiştir. Çocukların masallarla ilgili olarak kullandıkları bazı ifadeler şu şekilde olmuştur:

- Bütün hayvanlar üst üste çıktı
- Keçi o kadar yük taşırken yorulmuştu
- Keçi yük taşırken yoruldu
- Sonra hayvanlar öttü

- Hepsi de yaşlı ama hala gücü vardı
- Aslında cadı değildi kediydi
- Eşeğin kediyi görmesi
- Kediyle horozun baş başa üst üste gelince çok güldüm
- Hayvanların cadıdan kurtulması
- Bremen'e gidiyorlardı
- Bremen'e gidiyorlardı
- Bremen'e gitmemişler, o evde kalmışlar
- Haydutlar
- Bacağından ısırmış
- Kedinin yüzünü ateş zannetmiş
- Horoz gagaladı
- Bu masalda benim tabletimde yüklüydü ama İngilizcesi

Öğretmenlerinin sana masal anlatılmasını mı, çizgi film olarak gösterilmesini mi, yoksa her ikisini de mi yapmasını mı istersin? Sorusuna çocuklar şu oranlarda cevap vermiştir.

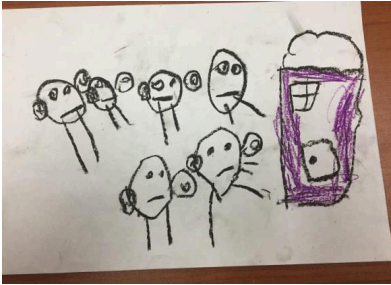

Çocuklara verdikleri cevapların ardından neden sorusu da yöneltildiğinde, masal anlatmasını isteyenlerin ağırlıklı olarak çizgi filmlerin aynısını evde de izlediklerini ve anne, babalarının kendilerine masal anlatmadıklarını söylemişlerdir.

MASAL ANLATIMI SONRASI ÇOCUKLARIN MASAL KAHRAMANLARINA İLİŞKİN ÇİZİMLERİ

Masal anlatımının ardından çocuklardan dinledikleri masal ile ilgili olarak resim yapmaları istenmiştir. Çocukların çizdikleri resimlerden bir kısmı şu şekilde olmuştur.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Çocukların hayal gücü sınırsızdır. Masallar bu hayal güçlerini daha da geliştiren geçmişten günümüze gelen eğitim araçlarıdır. Özellikle okul öncesi ve ilkokul çocukları hayatı gerçek ve hayal arasında yaşarlar. Bu nedenle onların yaşantılarında masalların kullanılması, önem taşımaktadır. Gelişim evreleri de dikkate alınarak masalların seçilmesine dikkat etmek gerekir. Bu amaçla projenin uygulandığı anaokullarında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Bu projenin hipotezi doğrulanmıştır. Bir başka ifadeyle anaokullarında masal okunmamaktadır. Oysaki beş yaş grubu uzmanlarca da kabul edildiği gibi hayal kurmaları için işitsel etkinliklerin yapılması önemlidir.
2. Hipotezde üzerinde durulan masalların çocukların hayal dünyasını geliştirebileceği ancak bu imkânı anaokullarında elde etmedikleri varsayımı yapılan gözlemler ve uygulanan masal okuma etkinliğiyle doğrulanmıştır.
3. Masal okunan sınıflarda çocukların masal kahramanlarını resmetmeleri istenmiş elde edilen veriler doğrultusunda 5 yaş grubundaki çocukların masal kahramanlarını zihinlerinde canlandırabildikleri sonucuna ulaşılmıştır.

4. Çocukların sadece görsel değil aynı zamanda işitsel olarak da bu yaş grubunda canlandırma yapabildikleri görülmüştür.
5. Çocuklar masal kahramanlarını okuma etkinliği sonrasında isimlerini zihinlerinde tutabildikleri sonucuna ulaşılmıştır.
6. Çocukların ikili eğitim gördükleri okullarda 9.00 – 13.00 ve 13.30- 16.00 saatlerinde eğitim görmektedirler. Bu süre içinde okul idareci ve öğretmenlerinin yanı sıra çocuklara masal okunup okunmadığı sorusu yöneltilmiş sorunun cevabı olumsuz yönde olmuştur. 5 yaş grubundaki bu çocuklara masal okunmamaktadır.
7. Bu zaman dilimlerinde eğitim, ağırlıklı olarak görsel materyallerden faydalanılarak gerçekleştirilmektedir.
8. Sınıflarda projeksiyon cihazları kullanılarak masal kahramanları görsel olarak tanıtılmaktadır
9. Çocukların zihninde masal kahramanı ile çizgi film kahramanı olarak tanımlanmaktadır.
10. Eğitimciler masal dışında da okuma yönünde bir etkinliklerinin olmadıklarını belirtmişlerdir.
11. Çocuklar sadece resimli kitaplara bakarak resimleri yorumlama yoluna gitmektedir.
12. Masallar halk edebiyatı geleneğinden geldiği çini kolay anlaşılır sade yalın ve akıcı bir özelliğe sahip bir dil kullanıldığından çocukların bu anlatımdan hayal ürünü olay ya da nesnelere çıkarmaları mümkündür.
13. Anaokullarında ilkokuldaki gibi düzenli bir ders planı uygulanmamaktadır. Bu nedenle zaman periyotları birbirine karışabilmektedir. Örneğin görsel bir çalışmanın ne kadar süre içinde tamamlanması gerektiğine ilişkin bir süre kavramı yoktur.
14. Masal okuma etkinliğinin yapılması durumunda çocuklara zaman süresi kavramına katkı yapılacaktır. Bu süre masalın okuma ve masal ile ilgili önceden belirlenmiş üç dört soru ile belirlenebilir.
15. Anaokullarına milli eğitim bakanlığı tarafından özellikle 5 yaş grubu için masal okuma saati gibi bir etkinliğin yapılması için çalışmalar yürütülerek olumlu sonuçların elde edilmesi durumunda anaokullarına masal okuma dersi konulabilir.

KAYNAKÇA

- ARICI Ali Fuat, BAYINDIR Nida, (2015), Masalların Öğretim Aracı Olarak Kullanılması Üzerine Bir Araştırma, Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi, Sayı, 15
- YILMAZ Mehmet, (2013), Fantezi ve Ben Uyumunu: Masalların “Ben” Psikolojisinin Gelişimi Yönünden Değerlendirilmesi, akademik Araştırmalar Dergisi, Sayı, 57
- CAN EMMEZ Berivan, (2008), Sözlü Gelenekten Modern Masala: Çocuk Edebiyatında Masal Üzerine Halkbilimsel Bir İnceleme, (<http://www.academia.edu/1877697/>)
- DÖKMEN Üstün, (1984) GRİMM ve Türk Halk Masallarındaki Davranış Modellerinin Operant Şartlama ve Denetim Odağı Açısından İncelenmesi, (<http://dergiler.ankara.edu.tr/>)
- YILMAZ Gülşen, (2010), Çocukta Mekân Algısının Gelişiminde Masalın Etkisi/Önemi, (acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/12345/8050/283542.pdf)
- İŞNAS Seher, (2011), Masal Türünün Çocuktaki Kavram Gelişimine Etkisi Üzerine Bir Araştırma, (acikerisim.aku.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11630/2745/402027.pdf)
- ASUTAY Hikmet, (2013), Çocuk Yazının Fantastik Dünyası; Masallar, (bys.trakya.edu.tr/file/download/10645750/ internet adresinden alınmıştır)
- BAĞCI Erva, (2011), Naki TEZEL'in Türk Masalları Alı Eserindeki Kahramanların Rollerinin İncelenmesi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı,1 (<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/cbayarsos/article/view/5000056827/>)
- YILMAZ Aliye, (2012), Çocuk Eğitiminde Masalın Yeri (Binbir Gece Masalları Örneği), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Sayı, 25 (<http://sdu.dergipark.gov.tr/download/article-file/117870> internet adresinden alınmıştır.)
- YALDIZ Hatice Tüba, (2006), Masalların Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi(Sarayönü Örneği), (media.turuz.com internet adresinden alınmıştır)

- ŞAHİN Mustafa, (2011), Masalların Çocuk Gelişimine Etkilerinin Öğretmen Görüşleri Açısından İncelenmesi, Millî Folklor, Sayı 89 (<http://www.millifolklor.com/>)

ÖĞRETMEN GÖZÜNDEN ÖĞRENCİLER VE POPÜLER KÜLTÜR

Aylin BAKIR-Fatma YILMAZ 11. Sınıf Öğrencileri

A.Vahap KAYA Danışman Öğretmen

ÖZET

Bu araştırma, popüler kültürün ortaöğretim çağındaki öğrenci davranışları üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın temel problem cümlesini, “Popüler kültürün, öğrenci davranışlarına etkisini öğretmen algılarına göre belirlemek, sorusu oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Antalya ili Döşemealtı ilçesinde ortaöğretim kurumlarında görev öğretmenlerden seçilmiştir. Çeşitliliği sağlayabilmek için, araştırmada Anadolu, Fen ve Sosyal Bilimler Liseleri olarak farklı üç lise türünde çalışan öğretmenler seçilmiştir. Her okul türünde sekizer tane olmak üzere toplam 24 öğretmenle görüşme yapılmıştır.

Araştırmada popüler kültürün öğrenciler üzerinde, olumsuz ve olumlu etkilere sahip olduğu görülmektedir. Popüler kültürün öğrenciler üzerinde; toplumsal ve ahlaki problemler, değer değişimi, tüketim alışkanlığı, yabancı kültür özentisi, derse ilgisizlik, Türkçeyi kullanımda değişim, olumsuz rol model, saldırgan davranışlar, marka takıntısı, kimlik karmaşası, zaman israfı, madde bağımlılığı, televizyon bağımlılığı vb. olumsuz etkilerinin olduğu sonucuna varılmıştır. Popüler kültürün öğrenciler üzerinde; kişisel bakıma önem verme, iletişim becerisini arttırma, derse ilgi çekme, sosyalleşme, bilgiye ulaşma kolaylığı, teknolojiyi kullanma becerisini arttırma, fikirlerini rahatça ifade etme vb. olumlu etkilerinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Popüler kültür, öğrenci davranışları, medya, moda

GİRİŞ

Günümüzde bilim ve teknoloji çok hızlı bir şekilde gelişmektedir. Bu hızlı gelişimden; bireyler, kitleler, ülkeler ve tüm dünya etkilenmektedir. Bu etkiyle birlikte; düşünceler, inançlar, gelenekler, değer yargıları, kültürel anlayışlar değişmiştir. Bu değişim toplumda önemli dönüşüm ve farklılaşmalara yol açmıştır. Bu dönüşümle artık toplumlara hâkim olan farklı bir kültürel yapı oluşmuştur. Kitle iletişim araçlarıyla etkisini gösteren ve arttıran bu yeni yapı karşımıza popüler kültür kavramını çıkarmaktadır. Orta çağda “halk” anlamı kullanımıyla başlayan popüler kültür, günümüzde çoğunluk tarafından “sevilen ve seçilen” anlamında kullanılmaktadır. (Güngör, 1999;18)

İlk kullanıldığı dönem itibariyle halk için üretilen anlamına gelen popüler kültür kavramı, bilim ve teknolojinin geliştiği bu yüzyılda eski anlamını kaybetmiştir. Bireyler halk için olan popüler kültür kavramına; özgürlük, bireysellik, eğlence vb. açılarından bakmaya başlamışlardır. Bireyler teknolojik imkânların etkisiyle popüler kültür kavramının özünden uzaklaşmıştır. (Kaya ve Tuna, 2010;237) Kısaca günümüzde popüler kültür kavramı; medya, internet, moda vb. değerlerle birleşip farklı bir noktaya ulaşmıştır. Artık kitleleri etkisi altına alan, bireyleri yönlendiren ve baskın olan kültür vardır. (Yaylagül, 2004;183)

Popüler kültür bir milletin öz değerlerini değiştirdiği kültür olarak görülmemelidir. Popüler kültür daha baskın olan ve bu baskınlığını toplum hayatına yansıtan kültür olarak değerlendirilebilir (Güngör, 1999;19) Popüler kültürü tanımlamak için içerisindeki birçok öğeyle birlikte değerlendirilmelidir. Günümüzde ise popüler kültür; medya aracılığıyla insanları etki altına alan kültür olarak tanımlanmakta ve değerlendirilmektedir. (Yaylagül, 2004;184)

Teknolojinin geliştiği bu dönemde iletişimi sağlayan, bireyleri etkisine alan yönlendiren unsurlar popüler kültürü oluşturan öğelerdir. Bu öğeler ise; televizyon, internet, moda,

müzik, yazılı medya, spor vb. olarak sıralanabilir. Popüler kültür bu öğelerle toplum içerisinde birçok bireyi etkisi altına almaktadır. Bu etkinin en çok kendini gösterdiği yaş grubu ise ergenlik döneminde bulunan ortaöğretim öğrencileridir. Kimlik arayışında oldukları ve çevrenin tüm etkilerine açık oldukları ergenlik dönemindeki bireylerin tüketim kültürü olan popüler kültürün etkisi altına daha kolay girdikleri söylenebilir. Popüler kültür öğeleri bu dönemdeki bireylerin davranışlarına etki eder. Sinema kahramanlarının giyimleri, popüler müzik tarzlarının dinlenilmesi, popüler dergi ve gazetelerin takibi, popüler markaların takibi, konuşma şekilleri gibi birçok alanda ergenlik dönemindeki bireyleri etkilemektedir. (Öztürk ve Bıkmaz, 2007;104)

Günümüzde genç bireylerin davranışları artık çevresinde popüler olan değerlere göre değişmektedir. Popüler kültürün etkisiyle bireyler; aileleriyle vakit geçirmek yerine internet ve televizyon başında vakit geçirirler. Dizi ve film karakterlerinin yaptıklarını anne ve babalarının fikirlerine tercih ederler. (Şahin, 2005;159)

Özellikle ortaöğretimdeki gençler arkadaş çevrelerinin etkisi ile kendilerine farklı bir ortam oluşturmaktadır. Bireyler için; kendini kabul ettirmek, marka giyinmek, internette kendine bir yer edinmek, moda ve tüketim değerlerine yönelmek kısacası popüler olanı tercih etmek, davranışlarını popüler olana göre şekillendirmek daha önemlidir. Böylelikle bireylerin davranışları farklılaşabilir. (Düzgün, 2004;151) Bireylerin davranışlarını popüler olana göre şekillendirmesindeki en önemli unsur olarak ise medya görülmektedir. İnsanların; kıyafetleri, dinledikleri müzikler, kullandığı takılar, okudukları kitaplar vb.; televizyon, internet, gazete ve dergilerdeki içeriklerden etkilenmektedir. Günümüzde bireyler hayatlarını aile veya kültürel yapılarına göre değil televizyon ve internet içeriklerine göre belirlemektedir. (Şahin, 2005;162)

Konuyla ilgili literatüre baktığımızda, Özkan (2006) çalışmasında popüler kültürün birey ve öğrenci davranışlarında; giyim- den yiyeceğe, dinlenen müziklerden izlenen filmlere kadar birçok etkisinin olduğunu ifade etmiştir. Ayaşlı (2006) çalışmasında televizyonun toplumda önemli değişimlere yol açtığı sonucuna ulaşmıştır. Özden ve Barışeri (2010) müzik kültürünün öğrenciler üzerinde sosyalleşme etkisinin olduğu bir yandan toplumları olumsuz etkilediği; Temur ve Vuruş (2009) çalışmalarında internetin öğrencilerin Türkçeyi kullanımını olumsuz etkilediğini belirtmiştir.

Bu çalışmada, medyayı oluşturan öğelerden; internet, televizyon ve yazılı medyanın öğrenci davranışlarına etkisini belirlemede ortaya çıkan ihtiyacı karşılaması beklenebilir. Ayrıca medyanın etkisiyle yaygınlaşan moda ve müzik kültürünün öğrenci davranışlarını nasıl etkilediğini belirlemenin önemi, bu konuya yönelmeyi sağlayan diğer bir etkidir.

AMAÇ

Bu çalışmada; popüler kültürün ortaöğretim çağındaki öğrenci davranışları üzerindeki etkisini belirlemek amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışmada, ayrıntılı ve derinlemesine veri toplama, katılımcıların bireysel algılarını, deneyimlerini ve bakış açılarını doğrudan öğrenme, mevcut durumları anlama ve açıklama amacıyla nitel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Antalya ili Döşemealtı ilçesinde ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerden seçilmiştir. Çeşitliliği sağlayabilmek için, çalışmada Anadolu, fen ve sosyal bilimler liseleri olarak farklı üç lise türünde çalışan öğretmenler seçilmiştir. Her okul türünde sekizer tane olmak üzere toplam 24 öğretmenle görüşme yapılmıştır. Öğretmenlerden 12 tanesi bayan, 12 tanesi erkektir.

Öğretmenlerin branşları, Matematik(3), İngilizce(3), Kimya(3), Edebiyat(3), Fizik(3), Tarih(2), Beden Eğitimi(2), Coğrafya (2),Müzik(1), Resim(1), Felsefe(1) şeklindedir.

Veri Toplama Aracı

Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak elde edilmiştir. Hazırlanan görüşme soruları ölçme ve değerlendirme ve eğitim yönetimi alanında uzmanların görüşü alınıp incelenerek geçerliliği gözden geçirilmiştir.

Verilerin Analizi

Elde edilen veriler; kodlanıp temalarının belirlenmesinin ardından, düzenlenme, tanımlanma ve yorumlama aşamalarından geçirilerek analiz edilmiştir. Analiz sürecinde öncelikle öğretmenlerle yapılan görüşmelere ait ses kayıtları, bilgisayar ortamında yazıya aktarılmıştır.

Öğretmenlerin görüşlerinin analizinde, ifadelerin benzerliğine göre gruplamalar yapılmıştır. Çözümlemelerde görüşüne başvurulana öğretmenlere birer kod numarası verilerek (Ö1,Ö2.) açıklamalar yapılmıştır. Görüşme tekniği ile elde edilen veriler sayısallaştırılarak frekans ve yüzde olarak ifade edilmiştir. İfadelerdeki benzer öğeler gruplandırılmış ve gruba uygun olarak temalaştırılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgular, öğretmen görüşlerine göre belirlenen temalara göre ayrıştırılmış, öğretmen görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılarak özetlenmiştir. Tablo 1’de görsel medyanın öğrenci davranışlarına etkileri nelerdir? sorusu yöneltilmiş ve alınan cevaplar özetlenmiştir.

Tablo 1 Görsel Medyanın Öğrenciler Üzerindeki Etkileri

Tema	Alt Tema	Kodlar	f
Görsel Medyanın Öğrenciler Üzerindeki Etkileri	Olumsuz	Toplumsal ve ahlaki sorunlar	9
		Olumsuz rol model	8
		Televizyon bağımlılığı	7
		Saldırgan davranışlar	7
		Madde bağımlılığı	7
		Derse ilgisizlik	5
		Tüketim alışkanlığı	5
	Olumsuz hayaller	4	
	Olumlu	Kişisel bakım	9
		Fikir özgürlüğü	6
		İletişim kurma	4
		Sosyalleşme	4
		Derse ilgi çekme	4

Tablo 1 incelendiğinde görsel medyanın öğrenciler üzerinde olumsuz ve olumlu etkilerinin olduğu görülmektedir.

Toplumsal ve ahlaki sorunlarla ilgili olarak bir öğretmen; “*Görsel medyada programların birçoğunda Türk kültür ve aile yapısına aykırı içerikler sunulmakta, alkol, gece hayatı, geçici sevgili kültürü, cinsellik özendirilmektedir. Bu ise toplumda ahlaki sorunların yaşanmasına neden olmaktadır... (Ö8).*” Şeklinde görüş belirtmektedir. Olumsuz rol model ile ilgili olarak bir öğretmen görüşü; “*Dizi ve sinema kahramanlarının kullandıkları argo kelimeler, yalanlar, kırıcı ifadeler vb. davranışlar öğrenciler için kötü örnek olmaktadır*

(Ö7).” Televizyon bağımlılığı ile ilgili olarak bir öğretmen; “... Çünkü televizyon onlar için; eklemek, su gibi birer ihtiyaç olmuştur... (Ö5).” görüşünü ifade etmektedir. Saldırgan davranışlar ile ilgili olarak bir öğretmen görüşü; “Öğrenci şiddete yönelik davranışları ekranda izledikçe zamanla şiddet kavramı normalleşiyor ve şiddete yönelik davranışları yapmaktan çekinmiyor (Ö2).” şeklindedir. Madde bağımlılığı ile ilgili olarak bir öğretmen görüşünü; “...Programlarda sigara ve alkol gibi zararlı maddeler günlük hayatın bir parçası gibi gösterilmektedir (Ö10).” şeklinde ifade etmiştir.

Görsel medyanın öğrenciler üzerindeki olumlu etkilerinin; kişisel bakım, fikir özgürlüğü, iletişim kurma, sosyalleşme, derse ilgi çekme şeklinde olduğu görülmektedir.

Tablo 2 İnternet ve Sosyal Paylaşım Sitelerinin Öğrenciler Üzerindeki Etkileri

Tema	Alt Tema	Kodlar	f
İnternet ve Sosyal Paylaşım Sitelerinin Öğrenciler Üzerindeki Etkileri	Olumsuz	Kimlik karmaşası	10
		Toplumsal ve ahlaki sorunlar	9
		Zaman israfı	9
		Yabancı kültür özentisi	8
		Derse ilgisizlik	7
		Dil kullanımında yozlaşma	6
		Arkadaşlarıyla rekabet	4
		Kural tanımazlık	4
		Saldırgan davranışlar	4
		Olumsuz hayaller	4
	Öğretmene saygısızlık	3	
	Olumlu	Bilgiye ulaşma kolaylığı	10
		İletişim kurma	7
		Sosyalleşme	7
Kişisel bakım		7	
		Teknoloji kullanımı	7
		Derse ilgi çekme	4
		Olumlu rol model	3

Tablo 2’de internet ve sosyal paylaşım sitelerinin öğrenciler üzerindeki olumsuz etkilerinin; kimlik karmaşası, toplumsal ve ahlaki sorunlar, zaman israfı, yabancı kültür özentisi, derse ilgisizlik, dil kullanımında yozlaşma, arkadaşlarıyla rekabet, kural tanımazlık, saldırgan davranışlar, olumsuz hayaller, öğretmene saygısızlık olduğu görülmektedir. İnternet ve sosyal paylaşım sitelerinin olumsuz etkileri en çok; kimlik karmaşası, toplumsal ve ahlaki sorunlar, zaman israfı, yabancı kültür özentisi ve derse ilgisizlik şeklinde görülmektedir. Kimlik karmaşası ilgili olarak bir öğretmen görüşünü; “...Paylaşım sitelerindeki farklı bireylerin özellikleri ile kendisinin benzediğini düşünür ancak kısa bir süre sonra yeni bir kimlik arayışına girer (Ö3).” belirtmiştir. Toplumsal ve ahlaki sorunlar ile ilgili olarak bir öğretmen görüşü; “Zararlı internet siteleri, olumsuz videoların ve bireylerin özel hayatlarına dair bilgilerin kolay paylaşılması vb. durumlar toplumda ve bireylerde ahlaki sorunlara neden olmaktadır... (Ö14).” şeklindedir.

Zaman israfı ile ilgili olarak bir öğretmen görüşü; “...Öğrencilerin büyük bir kısmı, vakitlerinin çoğunu internette oyun oynayarak veya Facebook takip ederek geçiriyor... (Ö9).” şeklindedir. Derse ilgisizlik ile ilgili öğretmen görüşü; “...Cep telefonlarıyla derslerde dahi internete girebiliyorlar. (Ö12).” şeklindedir. Dil kullanımında yozlaşma ile ilgili bir öğretmen görüşünü; “Öğrenci konuşmaları tamamen internet ve sosyal medyada kullanılan ifade ve

kısıtlanmalarına göre belirleniyor... (Ö20).” Şeklinde ifade etmiştir.

Bilgiye ulaşma kolaylığı ile ilgili olarak bir öğretmen görüşünü; “...*Öğrenciler istedikleri bilgiye istedikleri zaman kolayca ulaşabilmektedir (Ö1).*” şeklinde ifade etmiştir. İletişim kurma ve sosyalleşme ile ilgili öğretmen görüşü; “*Öğrenciler düşüncelerini rahatça paylaşabilmekte ve bireylerle iletişime geçmektedir (Ö18).*” şeklindedir. Kişisel bakım ile ilgili olarak bir öğretmen görüşü; “*İnternette paylaşımlar arttıktan sonra öğrenciler kişisel bakımlarına daha çok dikkat ediyorlar... (Ö11).*” Teknoloji kullanımı ile ilgili öğretmen görüşü; “*Öğrenciler bilgisayar teknolojilerini herhangi bir yardıma ihtiyaç duymadan kullanabiliyor... (Ö17).*” şeklindedir.

Tablo 3 Moda Kültürünün Öğrenciler Üzerindeki Etkileri

Tema	Alt Tema	Kodlar	f
Moda Kültürünün Öğrenciler Üzerindeki Etkileri	Olumsuz	Marka takıntısı	10
		Değer değişimi	9
		Tüketim alışkanlığı	8
		Bencillik	6
		Arkadaşlarıyla rekabet	6
	Olumsuz hayaller	3	
	Olumlu	Kişisel bakım	12

Tablo 3 incelendiğinde moda kültürünün öğrenciler üzerindeki olumsuz etkilerinin; marka takıntısı, değer değişimi, tüketim alışkanlığı, bencillik, arkadaşlarıyla rekabet ve olumsuz hayaller olduğu görülmektedir. Marka takıntısı ile ilgili bir öğretmen görüşü; “...*Bireylerin eşyalarında, kıyafetlerinde, kullandıkları teknolojik ürünlerde çoğunlukla önemli olan marka isimleridir (Ö18).*” Değer değişimi ile ilgili öğretmen görüşü; “*Kıyafetlerde Türk aile ve kültürel yapısına uygun olmayan tercihler artık ön plandadır (Ö10).*” Tüketim alışkanlığı ile ilgili bir öğretmen görüşü; “*Gençler ihtiyaçları olmadığı halde sadece popüler olduğu için kıyafet alabiliyor (Ö4).*” şeklindedir. Bencillik ve rekabet duygusuyla ilgili bir öğretmen; “*Gençler kıyafetleriyle ön planda olmak ve arkadaşları arasında dikkat çeken birey olmak istiyor (Ö12).*” Şeklinde görüş belirtmektedir.

Moda kültürünün öğrenciler üzerindeki olumlu etkisinin kişisel bakım olduğu görülmektedir. Kişisel bakım ile ilgili bir öğretmen görüşü; “*Öğrenciler popüler olan moda kültürü ile kendilerine çok daha fazla dikkat göstermektedirler (Ö9).*” şeklindedir.

Tablo 4 Müzik Kültürünün Öğrenciler Üzerindeki Etkileri

Tema	Alt Temalar	Kodlar	f
Müzik Kültürünün Öğrenciler Üzerindeki Etkileri	Olumsuz	Duygu karmaşası	10
		Değer değişimi	8
		Dil kullanımında yozlaşma	5
		Yabancı kültür özentisi	4
		Olumsuz rol model	3
	Olumlu	Öğrenci ile iletişim	4
	Derse ilgi çekme	4	

Tablo 4 incelendiğinde müzik kültürünün öğrenciler üzerinde olumsuz ve olumlu etkilerinin olduğu; müzik kültürünün öğrenciler üzerindeki olumsuz etkilerinin; duygu karmaşası, değer değişimi, dil kullanımında yozlaşma, yabancı kültür özentisi ve olumsuz rol model olduğu görülmektedir.

Duygu karmaşası ile ilgili bir öğretmen görüşü; “Öğrenciler dinledikleri müziklerin etkisiyle çok farklı duygular içerisinde oluyorlar (Ö15).” Değer değişimi ile ilgili bir öğretmen görüşü; “Müziklerde artık kültürel ve milli değerlerden ziyade, kişisel ve geçici beğeniler ön plana çıkmaktadır (Ö11).” şeklindedir. Dil kullanımında yozlaşma ile ilgili bir öğretmen; “Öğrenciler artık hızlı ve az sayıda kelimededen oluşan şarkılar dinlemektedir. Bu da öğrencilerin konuşmalarını olumsuz etkilemektedir (Ö7).” şeklinde görüş belirtmektedir. Yabancı kültür özentisi ile ilgili olarak bir öğretmen görüşünü; “Gençler yabancı müzikler dinledikçe belli bir süre sonra; kıyafetleri, konuşmaları, saç şekilleri yabancı şarkıcılara benziyor (Ö12).” biçiminde ifade etmiştir.

Müzik kültürünün öğrenci üzerindeki olumlu etkisinin; derse ilgi çekme ve öğrenci ile iletişim sağlama şeklinde olduğu görülmektedir. Öğrenciyle iletişim ile ilgili bir öğretmen görüşü; “Öğrencilerin sevdiği müzik türleri veya sanatçılardan bahsedildiğinde öğrencilerle ortak paydada buluşmuş oluyoruz. Ayrıca müzik dinleme sebeplerini paylaşabiliyorlar(Ö5).” Derse ilgi çekme ile ilgili olarak bir öğretmen görüşü; “Dersten sıkıldıkları zaman öğrencilere kısa bir şarkı veya fon dinlettiğimde dikkatlerini yeniden çekebiliyorum (Ö8).” şeklindedir.

Tablo 5 Yazılı Medyanın Öğrenciler Üzerindeki Etkileri

Tema	Alt Tema	Kodlar	f
Yazılı Medyanın Öğrenciler Üzerindeki Etkileri	Olumsuz	Değer değişimi	10
	Olumlu	Öğrenci ile iletişim	2

Değer değişimi ile ilgili olarak bir öğretmen görüşü; “Öğrenciler çoğunlukla magazine yönelik yayımlar takip ettiği için, Türk aile ve toplumuna aykırı içeriklerle karşılaşılıyor. Bu yayımlar kullanılarak bireyler olumsuz değerlere özendiriliyor (Ö9).” şeklindedir. Yazılı medyanın öğrenci ile iletişim kurmada olumlu etkisinin olduğu görülmektedir. Öğrenci ile iletişim ile ilgili olarak öğretmen görüşleri; “Yazılı medya fazla takip edilmese de güncel veya spor konularında fikir alış veriş yapıp öğrenci ile iletişim kuruluyor(Ö2, Ö5).” şeklindedir.

Tablo 6 Popüler Kültürün Olumsuz Etkilerini Azaltmak İçin Öğretmen Önerileri

Popüler Kültürün Olumsuz Etkilerini Azaltmak İçin Öğretmen Önerileri	f
Popüler kültürün etkilerine yönelik uygun dersler belirlenebilir.	11
Ailelere, öğretmenlere popüler kültür ile ilgili seminerler düzenlenebilir.	9
Medya okuryazarlığı ders içeriği yeniden düzenlenebilir	8
Popüler kültür ile ilgili öğrencilere konferanslar verilebilir.	8
Popüler kültürün olumsuz etkilerine dair öğrencilerle birebir görüşülebilir.	7
Popüler kültürün olumlu davranış örnekleri teşvik edilebilir ve ödüllendirilebilir.	6
Eğitim ve medya dünyası ortak çalışmalar yürütebilir.	5
Okullarda öğrenci koçluğu modeli denenebilir.	4

Tablo 6 incelendiğinde; popüler kültürün olumsuz etkilerini azaltmak için, öğretmenler öncelikli olarak uygun ders içeriğinin belirlenmesinin, velilere, öğretmenlere, öğrencilere seminer ve konferanslar verilmesinin, popüler kültürün olumlu ve olumsuz etkilerinin

öğrencilere birebir anlatmanın faydalı olacağı düşünülmektedir. Ders belirleme ile ilgili bir öğretmen görüşü; “Popüler kültürle ilgili dersler belirlenirse, olumsuz etkileri azaltılabilir...(Ö5).” Popüler kültürle ilgili seminerler verilmesi ile ilgili bir öğretmen; “Öğrenci ile ilgili tüm paydaşlara seminerler verilmesi, popüler kültürün daha anlaşılır olmasını sağlayabilir. (Ö11).” görüşünü ifade etmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

1. Popüler kültürün öğrenciler üzerinde; toplumsal ve ahlaki problemler, değer değişimi, tüketim alışkanlığı, yabancı kültür özentisi, derse ilgisizlik, Türkçeyi kullanımda değişim, olumsuz rol model, saldırgan davranışlar, marka takıntısı, kimlik karmaşası, zaman israfı, madde bağımlılığı, televizyon bağımlılığı vb. olumsuz etkilerinin olduğu sonucuna varılmıştır.
2. Popüler kültürün öğrenciler üzerinde; kişisel bakıma önem verme, iletişim becerisini artırma, derse ilgi çekme, sosyalleşme, bilgiye ulaşma kolaylığı, teknolojiyi kullanma becerisini artırma, fikirlerini rahatça ifade etme vb. olumlu etkilerinin olduğu sonucuna varılmıştır.
3. Araştırma sonuçlarına göre, görsel medyanın öğrenciler üzerinde; toplumsal ve ahlaki sorunlar, olumsuz rol model, televizyon bağımlılığı, madde bağımlılığı, saldırgan davranışlar, derse ilgisizlik vb. olumsuz etkileri vardır. Toplumda yaşanan ahlaki problemlerde görsel medyanın etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
4. Görsel medyada yer alan programlar öğrencilerin alışkanlıkları ve değer yargılarında önemli değişikliklere neden olduğu, öğrencilerin dizi ve film kahramanlarına çok fazla özendiğidir. Televizyonun etkisiyle bireylere; bulunduğu duruma isyan, geçici alışkanlıklar, farklı rol modeller, sahte özgürlükler sunulmaktadır. Bu anlayışın etkisiyle gençler farklı arayışlara girmektedir.
5. Görsel medyanın öğrenciler üzerinde; öğrencilerin kişisel bakımlarına önem verme, fikirlerini rahatça ifade etme, sosyalleşmelerini sağlama, derse ilgi çekme vb. olumlu etkilerinin olduğu sonucu elde edilmiştir.
6. Bireylerin görsel medyada yer alan rol modellerden etkilendikleri, rol model kişilerin kıyafetleri, saç şekilleri, düzenleri vb. unsurlar olan popülerliklerini dikkate aldıkları söylenebilir. Ayrıca bireylerin; görüşlerini rahatça ifade etmelerinde, yeniliklerin takibinde böylelikle topluma uyum sağlamalarını kolaylaştırmada görsel medyanın etkili olduğu görülmektedir.
7. Televizyon programlarının derse ilgi çekme ve yeni bilgiler öğrenmeyi sağlamada büyük desteğinin olduğu bir diğer sonuçtur.
8. Araştırma bulguları doğrultusunda sosyal paylaşım sitelerinin; öğrencilerin kimlik karmaşası yaşamasında, toplumsal ve ahlaki sorunlar, zaman israfı, yabancı kültür özentisi, derse ilgisizlik, dil kullanımında yozlaşma, vb. olumsuz durumların yaşanmasında etkili unsurlardan biri olduğu söylenebilir.
9. Öğrencilerin sosyal paylaşım sitelerinde karşılaştıkları birçok farklı hayata sahip olmak istedikleri ve kendi hayat biçimlerinden uzaklaşabildikleri görülmektedir.
10. Öğrenciler zamanlarının önemli bir kısmında; hatta derste, teneffüste sosyal paylaşım sitelerini, interneti kullanmaktadır. Bununla akademik başarıyı olumsuz etkilediği ifade edilebilir. İnterneti yoğun kullanmanın bir diğer etkisi konuşmalarda kendini göstermektedir.
11. Öğrencilerin günlük hayatta kullandıkları kelimeler değişmiş, yeni ve farklı kelime grupları üretilmiştir.
12. Sosyal paylaşım sitelerinin; öğrencilerin sosyalleşmesinde, kişiler arası iletişim yeteneklerinin gelişmesinde olumlu etkilerinin olduğu görülmektedir. Sosyal paylaşım sitelerinin bireylerin kendilerini ifade etme yeteneklerini geliştirmede önemli rol oynadığı, internet görüşmelerinde kendilerini daha rahat ifade edebildikleri söylenebilir.
13. Öğrencilerin, özellikle teknoloji kullanımı ve bilgiye ulaşım imkânının televizyon ve internet yoluyla çok kolay olduğu ulaşılan sonuçlardandır.

14. İnternetin öğrencilerin derse dikkatini çekmede ve ders öğretiminde kullanılabileceği görülmektedir.
15. Popüler kültürün etkisiyle toplumda kendini göstermeye başlayan moda kavramıyla öğrenciler için farklı bir dünya oluşturulmaktadır. Günümüzde bireyler için kıyafetlerdeki marka ve amblem giyilenlerden daha önemlidir. Bunun neticesinde ise, bireylerde marka takıntısı ve bencillik oluşabilmektedir. Böylelikle bireyler gereksiz tüketim alışkanlığı edinebilmektedir.
16. Tüketime yönlendirilen bireylerde belli bir süre sonra ön plana çıkma isteğinin arttığı bunda bencillğe, kıyafette değer yargılarının değişimine neden olduğu söylenebilir. Bireyler ailelerinin veya toplumun istekleri doğrultusunda değil popüler ve ön planda olana göre giyinmeyi tercih etmektedir.
17. Ergenlik döneminde bulunan öğrencilerin duygu karmaşası yaşamasında dinlenen müzik türlerinin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dinlenen hızlı müziklerin, öğrencilerin konuşma şekillerinin değişiminde etkili olduğu, öğrenciler hayranı oldukları sanatçıların hayat tarzını örnek aldığı bir diğer sonuçtur.
18. Öğrencilerle iletişim kurmada dinledikleri müzik türlerinin, etkili olacağı, dersten sıkılan öğrencilere, dinletilecek popüler bir müzikle motive etmenin önemli olduğu ifade edilebilir.
19. Popüler kültürün bir diğer unsuru da yazılı medyadır. İnternet ve sosyal medyanın çok yaygın olduğu günümüzde yazılı medya unsurlarının çok fazla takip edilmediği elde edilen sonuçtur.
20. Araştırma sonuçlarında görüldüğü gibi; tüm dünyayı etkileyen popüler kültür kavramı öğrenci davranışlarında önemli değişikliklere yol açmaktadır ve yapılan birçok çalışmada benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Sonrasında ise öğrencilerin kendi kültürlerinden uzaklaştıkları görülmektedir.

ÖNERİLER

Sonuç olarak, popüler kültürün bireyler üzerinde olumsuz etkisinin çok fazla olduğu görülmektedir. Popüler kültürün olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için;

1. Öğrencilere, velilere ve öğretmenlere popüler kültürle ilgili seminerler verilmelidir.
2. Uygun ders içerikleri belirlenmeli ve ders kitaplarında yer almalıdır.
3. Eğitim kurumları ve medya ortaklığı geliştirilmeli ve popüler kültür unsurlarının olumlu yönleri medya aracılığıyla anlatılmalıdır.

KAYNAKÇA

1. Düzgün, M., (2004). Popüler kültür ve ürünlerin oluşumunda medyanın rolü, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, Özel Sayı, 57
2. Güngör, N. (1999). Popüler kültür çıkmazı, Popüler kültür ve iktidar, Der., Nazife Güngör. Ankara, Vadi Yayınları
3. Kaya, K. ve Tuna M. (2010). Popüler kültürün ilköğretim çağındaki çocukların aile içi ilişkileri üzerindeki etkisi, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21
4. Köknel, Ö. (1979). Cumhuriyet gençliği ve sorunları, (Birinci Basım.) İstanbul, Cem Yayınevi
5. Şahin, M.,C. (2005). Türkiye’de Gençliğin Toplumsal Kimliği ve Popüler Tüketim Kültürü, G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi. 25(2)
6. Özden Ö. ve Barışeri N. (2010). Üniversite öğrencilerinin popüler kültür ve popüler müzikle ilgili görüşleri, E-Journal of New World Sciences Academy. 5(4).
7. Özkan, H.H. (2006). Popüler kültür ve eğitim. Kastamonu Eğitim Dergisi. 14(1)
8. Öztürk, G., Bıkmaz, F. (2007). Popüler kültür ve okul: Ankara ve Bolu İllerinde İ.Ö. öğrencileri üzerine yapılan bir araştırma, Popüler Kültür ve Çocuk. Ankara: Dipnot Yayınları Ankara
9. Temur T., Vuruş N. (2009). İnternet (genel ağ) ortamında Türkçenin kullanımına ilişkin bir çözümleme. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12

10. Yaylagül, L. (2004). Yarışma programları ve ideolojisi. *Bilim Ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 5 (57)
11. Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*(8. Baskı),

GÖZ HAKKI ARKADAŞ HAKKI

Bir Değer Olarak Göz Hakkı Geleneğinin Okul Ortamında Yaşatılması

Nağihan AKIŞ-Havva Hande KÖK 11. Sınıf Öğrencileri

A.Vahap KAYA Danışman Öğretmen

ÖZET

İmkân sahipleri tarafından benzer imkândan yoksun olanların ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan göz hakkı geleneğinin unutulmaya başlandığı gözlemlenmektedir. Bu değer yaşatılması için projeler geliştirilip geliştirilmediğine ilişkin literatür araştırmasında kayda değer bir çalışmaya rastlanmaması da ayrıca düşündürücü bir sonuçtur. Bu durumda hem göz hakkının hem de benzer manevi değerlerin yaşatılması için alternatif seçeneklere ihtiyaç vardır. Modern kent yaşamında toplumsal yaşamın dışına çıkan “göz hakkı” bazı küçük işletmeler tarafından yaşatılmaya çalışılsa da bu değer korunması için gereken önemin verilmediği düşüncesinden hareketle bu değer okullarda yaşama geçirilmesi amacıyla proje gerçekleştirilmiştir.

Göz hakkı geleneğinin okullarda yaşatılabilme imkânı konusunda öğrenci görüşlerini almak üzere bir anket düzenlenmiş anketten elde edilen bulgular doğrultusunda okul içinde “göz hakkı odası” oluşturulmuştur. Projenin uygulandığı tarihten itibaren öğrencilerin kendileri için aldıkları okul ihtiyaçlarından en az bir tanesini de okul göz hakkı odasına koydukları gözlemlenmiş olup süreç devam etmektedir. Bu sayede öğrenciler arasında empati kurma, yardımlaşma ve dayanışma duygularını güçlendirmeye katkı sağlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Değer, Göz Hakkı, Empati, Yardımlaşma ve Dayanışma

GİRİŞ

İnsanların giderek birbirinden uzaklaştığı ve bencilleştiği günümüzde mutlulukların sağlanabilmesi için pratik çözümlere ihtiyaç vardır. Kültürümüzde yer alan “göz hakkı” değerini böylece bir çözüm için örnek oluşturabilecek güzel bir davranış biçimidir. Çünkü bu değer, bizim yardımlaşma ve dayanışmada, empati kurmada önemli rol oynamıştır. Bu değer Anadolu’daki uygulamalarına bakıldığında insanların çevresini dikkate alarak tüketimde buldukları görülmektedir. Ancak kent yaşamıyla birlikte geleneksel birçok değer gibi bu değer de yok olmaya başlamıştır. Zaman zaman yol kenarı bahçe sahiplerinin yolcular için “Bu bahçeden ihtiyacınız ölçüsünde meyve alabilirsiniz” ifadesinin yanında, bazı kentlerimizde de esnafın kendi yöntemleriyle bu geleneği yaşatma çabası dışında kayda değer bir uygulamaya rastlamak pek mümkün olmamaktadır.

TANIMLAR

DEĞER

Literatürde, değerlerin farklı yönlerini ön plana çıkaran çeşitli tanımlar yer almaktadır. Yaygın tanımlardan birine göre değerler, arzu edilen, kişilerin hayatlarına kılavuzluk eden, önem dereceleri farklı, durum-ötesi hedefler olarak yazılmaktadır. Diğer bir tanımda ise, özellikler ahlaki davranış konusunda değer, bir kimsenin çeşitli insanları, insanlara ait nitelikleri, istek ve niyetleri, davranışları değerlendirirken başvurduğu bir ölçüt demektir.(Güngör,2010;28)

Sosyolojik açıdan değerler, grubun veya toplumun “kişilerin, modellerin, amaçların ve diğer sosyo-kültürel şeylerin önemlerini ölçmeye yarayan ölçütler” demektir. (Topçuoğlu,1971,Akt. Arslanoğlu,2005;3)

Değerler, gideceğiniz yönü belirleyen pusulalardır. Ne giydiğiniz, nerede yaşadığımız, kiminle evleneceğiniz, yaşamak için ne yaptığınıza kadar her şey değerlerin etkisindedir.

Ayrıca neleri yapıp, neleri yapmamanız gerektiğini söyleyen de değerlerdir. Kendi hayatımızda neyin doğru, neyin yanlış olduğu konusundaki inançlarımızdır. Hayatı daha saygın kılmak için bizim yarattığımız yargılardır. (Robbins,1995,Akt. Arslanoğlu,2005;4)

Değer, bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır. Değer hükümleri de bir şeyi arzu edilebilir -iyi- veya -kötü- olduğunu belirten ifadelerdir.(Güngör,2010;27)

Kültürel anlamda değer, topluluğun nasıl davrandığı, duyduğu ve düşündüğüdür. Bu açıdan değerler bir toplumu başkalarından ayıran ve ona kimlik kazandıran örf, adet ve geleneklerdir.(İşçi,2000;5)

Değer kavramı TDK sözlüğünde bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık olarak açıklanmaktadır (TDK,2013). Özgüven (1999) ‘e göre değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır(MEB, 2004).

Değerin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
2. Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
3. Sadece bilinç değil duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.
4. Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.
5. Değerlerin normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır. Değer normu da içerir(MEB,2004).

Değerlerin sayısı, cinsi ve niteliği büyük ölçüde kişilerin yaşadıkları çevre ve sahip oldukları kültürlerle ilgilidir. Pek çok özel ve genel sebep ve etken sahip olunan değerlerin niteliğini etkilemektedir. Buna göre değerler, kişiden kişiye toplumdaki topluma değişim gösterebilmektedir. Bu sebeple bir kişi ya da toplum için değer kabul edilen bir özellik, başka bir kişi ya da toplumca değer olarak kabul edilmeyebilmektedir.(Yaman,2012:24)

GÖZ HAKKI

Kültürümüzde, ”gören gözün hakkı vardır” şeklinde ifade edilen “göz hakkı” sözlükte, “görülürken imrenilebilecek yiyeceklerden, görenlere verilen pay” şeklinde tanımlanmaktadır.(<http://tdk.gov.tr>)

Göz hakkı kavramı ve göz hakkını vermek ilkesi şu anlayışa dayanmaktadır: Bir kişinin tüketme hakkı, toplumun bakışıyla, değerleriyle, yönlendirilmek, ona göre şekillenmek durumundadır. Çevreyi, toplumu yok sayarak tüketimde bulunma hakkı olmaz. Buna göre etrafınızdaki insanların sadece görmelerinden dolayı, sizin sahip olduğunuz imkânlar üzerinde bir hakları ortaya çıkmaktadır. (Şentürk,2010:9)

Konunun ele alınıp değerlendirilmesinde genel itibarı ile öne çıkan hareket noktası imkân sahibi olan kişidir. Zira bu kişi sahip olduğu şeylerden herhangi hukuki ya da kanuni bir zorunluluğu olmaksızın, karşıda o imkânı gören kişiye vermesi ya da ondan faydalandırılması olgusudur. Aksi takdirde ilgi duyan, canı çeken kişilerin herhangi bir meşrutiyet olmaksızın başkasının malından tatması ya da yararlanması dinen haram olan bir olgudur.

Buna göre, geleneksel değerlerimiz açısından, “mülkiyet hakkı” ile “tüketim hakkı” arasında hassas bir fark bulunmaktadır. Bir şeye sahip olmak, onu istediğiniz şekilde tüketme hakkına sahip olduğunuz anlamına gelmez. Örneğin, onun tüketme hakkına ancak ve ancak ihtiyacınız miktarında sahip olabilirsiniz. Sahip olunan şeyleri, ihtiyacınızdan fazla tüketirseniz bu israfa girer ve değerlerimiz tarafından kabul edilmeyen bir tutum olmuş olur.(Şentürk,2010;13)

Geleneğimizde göz hakkı o kadar ileri götürülmüştür ki, bugün bile büyük oranda devam ettiği şekliyle, bağ, bahçe ve bağlardaki mahsulün hasadı esnasında bir miktar tahıl, meyve ya da sebze “ kuşun-kurdun hakkı” anlayışıyla, o bölgede yaşayan hayvanatın hakkı olarak hasat edilmeden orada bırakılmaktadır.(Çamdibi,2012:12)

Günümüz kent yaşamında pek çok apartman içi evin bir arada olduğu ortamlarda yaşayan kişilerin tanısalar da tanınmasalar da alışveriş sonrası apartman girişinde, oynayan-oturan çocukların önünden ellerindeki çeşit çeşit yiyecek ve içeceklerin dolu olduğu poşetlerle umursamadan geçmeleri söz konusu olabilmektedir.

Bu çocukların aileleri çok iyi ekonomik koşullara sahip olsalar bile, o anda gördükleri şeylere dair canlarının çekmesi, kıskançlıklarının ve kırgınlıklarının oluşmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle göz hakkı ihlaline düşmemek için alışveriş dönüşlerinin iyi ayarlanması gerekmektedir. Bunun için gelişlerin çocukların olmadığı zamanlar yapılması, ya da alınan eşyaların iyi gizlenmesi gerekmektedir. Ya da karşılaşılan çocuklara göz hakkının verilmesi yani çocuklara isteklerinin geçmesi için tatlandırılması gerekmektedir.

GÖZ HAKKI DEĞERİNİN EĞİTİMİ

Göz hakkı olgusuyla yeni zamanlarda ilişki kurulabilecek olan değer empatidir. Zira empati değerinde karşıdaki birey ya da toplumlara anlama anlayışı öne çıkmaktadır. Göz hakkı anlayışının anlık gelişen ve oluşan ya da süreklilik taşıyan bir ortamda karşıda ilgi duyan ya da ihtiyaç sahibi olan kişinin bu durumunun fark edilebilmesi için empatik bir tavır ortaya konulması gerekmektedir. Aksi takdirde çevresini fark etmeyen, bir başka ifadeyle kendisine sınırlı ve sorumsuz tek kişilik bir dünya kuran kişilerin karşıdakini anlaması da göz hakkını gözetmesi de imkânsız bir durumdur.

Çocukların değerlerle karşılaştıkları ilk ortam aile kurumudur. Bu nedenle çocuklara değerlerin kazandırılmasında aile birincil derecede sorumluluğa sahiptir. Ayrıca bireyin kişilik ve karakter gelişimi aile temelli şekillendiği için, değerler eğitimine ailede gerekli zeminin oluşturulması gerekmektedir (Yaman, 2012: 18). Okul öncesinde duygular geliştirilmemiş ve doğru yönlendirilmesine çalışılmamışsa, sonraki süreçte okulun verdiği bilgiler büyük ölçüde boşlukta kalacak, çocuk onları ezberleyecek fakat davranışa dönüştürmekte zorlanacaktır. Bu nedenle ailede değer eğitimi için ortam tasarımı ve yaşantıların oluşturulması gerekmektedir. Zira değerler yaşantıyla öğrenilir. Bu nedenle sadece bilişsel temelli bir eğitim içeriğiyle değerleri öğretmemiz mümkün değildir. (M. Z. Aydın, 2010: 17)

Göz hakkı değerinin öğrenilmesi gereken diğer bir ortam da okul ya da sınıf ortamlarıdır. Okullar büyük ölçüde farklı sosyo-ekonomik çevrelerden gelen öğrencilerden oluşmaktadır. Bu nedenle okullarda her tür ekonomik gruptan öğrenciler mevcuttur. Özellikle varlıklı ailelere mensup çocukların aynı kalemlerdeki harcamalarıyla aynı düzeyde olmadığı bir gerçektir. Bu nedenle ekonomik yeterliliği olan ailelerin çocuklarına okul başta olmak üzere, girip-çıktıkları sosyal çevrelerde diğer çocukların dikkatlerini çekecek, kıskanmalarına sebep olacak, sonrasında da bazı olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına yol açacak fiillerin oluşmaması için kanaatkâr davranmaları öğretilmelidir. Bu tür davranışlar aşırıya kaçan çocukların bir süre sonra, sosyal çevreden dışlanmalarına sebebiyet verebilmektedir. Çoğunluğunu aşırı tüketim alışkanlıklarına sahip öğrencilerin oluşturduğu okullarda, bu durumun tersi sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

ANADOLUDA GÖZ HAKKI GELENEĞİ İLE İLGİLİ DAVRANIŞ VE İNANIŞLAR

Türk geleneklerinde önemli bir yeri olan göz hakkı uygulaması, Anadolu’da uzun yıllar sürdürülmüştür. Türk geleneğinde önemli bir yeri olan bu gelenek kültürün bir ögesidir.

Kültürün sonraki kuşaklara aktarılması toplumdaki değişmeler karşısında kaybolmayla yüz yüze gelen değerlerin korunmasıyla mümkündür.

Göz hakkı özellikle bahçelerdeki meyveler ve gelip-geçenlerin görebileceği ürünlerin az da olsa ikram edilmesi veya o anda satın alıp yeme imkânı olmayan kişilerin çekmesinin giderilmesi sonucunu doğuran güzel bir davranış olarak kültürümüzdeki yerini almıştır. Sahibinin rızası ve izni olmadan bir başkasının malından veya ürününden herhangi bir şey alıp yemenin dini açıdan haram olmasına rağmen bu uygulama vicdani, ahlaki, kültürel boyutu olan bir görevdir. Halkın gelip geçtiği yerlerde bahçesi, bağı, tarlası olanlar, yiyecek satanlar, Allah'ın rızası ve hoşnutluğunu kazanmak için, bu mallarından gelip geçenlere hediye niteliğinde ikram ederek sevap kazanma yolunu seçmişlerdir.

Bahçedeki meyve ve sebzeler olgunlaştıklarında komşuların hakkı ayrılmıştır. Komşunun “Göz hakkıdır” denilerek, göz hakkını vermemek büyük bir günah işlemek olarak kabul edilmiştir.

Bahçenin gelecek yıllarda daha çok ürün vermesi için göz hakkı verilmeliydi. Yoksa ağaç küser, toprak susar inancı yerleşmiştir. (<http://www.fikih.info>)

Yemek yerken bir komşu, yabancı ya da köye rızık toplamaya gelen isteyici geldiyse ve sofrayı gördüyse sofrada kaşığı hazırır. Tanrı misafiri, sofraya oturmadan huzur yoktu ev sahiplerine. Çünkü göz hakkı söz konusuydu. (<http://ortakdegerlerhareketi.com/>)

Herhangi bir şeyi komşuyla ya da yabancı ile paylaşmak bereketi arttırırdı. Bu nedenledir ki yoksul evlerin sofraları büyük bir varsılığa sahipti.

“Göz hakkı” Tanrısal bir buyruktu sanki. Bu buyruğa uymamak, iç huzuru bozar, sofradaki bereketi yok ederdi.

Eve yiyecek, içecek alındığında açıkta götürülmezdi. Biri görür de canı çeker, diye. Adam yoksulsa alamaz, bu nedenle de günaha gireriz diyedir, bu önlem.

Göz hakkı toplumsal paylaşmanın temeli olarak kabul edilmiştir. (<http://www.trakyagezi.com>)

Bir lokmayı paylaşmanın verdiği ruhsal mutluluğun dayanışmasıdır göz hakkı.

Toplumu hesaplı tüketime yöneltmenin güzel bir adımı olmuştur göz hakkı. Doğanın sunduğu nimetlerin ortaklaşa tüketilmesi gerektiğini anlatan güzel bir gelenek olarak sürdürülmüş.

Şimdilerde öyle mi? İnsanlar ortalık yerde yiyorlar yemeklerini. Hatta sosyal medyadan fotoğraflarını çekip paylaşıyorlar herkes görsün diye ne yiyip, içtiklerini. Görenlerin göz hakkı vardır, canı çeker diye düşünülmemekte. (<http://www.dunya.com>)

Atalarımız: “Yediğin, içtiğin senin olsun; gezip gördüklerini anlat!” sözünü boşuna dememişler. Bir görgü kuralının özetidir bu söz. İnsanları mideleriyle değil, kafalarıyla davranmaya yöneltmek isteyen güzel bir öğüt.

Tüketici toplum olmanın bir özelliği de görgü kurallarını hiçe saymak olsa gerek. “Karşımdakinin göz hakkı var.” demeden, “Onun da canı çeker.” diye düşünmeden bir tüketim döngüsünün içine çekmek toplumu. Onun da canı çeksin ki, borç harç tüketsin istenmekte. (<http://www.utesav.org.tr/kitaplar/tuketimkitap.pdf>)

YÖNTEM

- Projenin ilk adımında “göz hakkı” ile ilgili olarak öğrencilere bilgilendirme çalışmaları yapılmıştır. Bir değer olarak göz hakkının Anadolu'daki uygulamaları hakkında bilgilendirme çalışmalarının yanında, bu geleneğin okullarda hayata geçirilebilme imkânının olup olmayacağı yönünde bir anket çalışması yapılmıştır.
- Projenin hayata geçirilmesi için okul müdürünün onayıyla okul içinde kullanılmayan bir bölüm/odanın tespitinden sonra malzemeler için dolaplar konulmuş projenin amacı ve uygulama biçimine ilişkin önce öğrenciler, ardından veliler bilgilendirilmiştir.

- Okulun bulunduğu il/ilçe sınırları içinde yaşayan hayırseverler ve belediyelerin de katkı sunmaları için görüşmeler yapılmıştır.
- Gelir durumuna bağlı olarak öğrenciler kendileri için alınan kırtasiye, kitap ya da temizlik malzemeleri gibi ihtiyaçlardan bir tane de “göz hakkı odası” olarak kullanılan yerdeki dolaplara konularak proje hayata geçirilmiştir.

BULGULAR ve PROJENİN UYGULAMA AŞAMALARI

Projenin tanıtım çalışmaları sırasında hazırlanan aşağıdaki tanıtım afişi öğrencilere gösterilmiş ardından, çalışmanın yürütüldüğü okullarda proje tanıtım afişi okul panolarında sergilenmiştir.

Proje Tanıtım Afişi

Proje görselinde yer alan iki tekerlekli elma ağacı “göz hakkı” geleneğini şu şekilde sembolize etmektedir:

- Tekerlekler hareketliliği, eylemi, değişimi ifade ederken buradan kültürel bir değerın şimdi ve gelecek zaman içinde de kendisine yer bulabileceği mesajı verilmektedir.
- Kökleri değişime izin veren elma ağacında bulunan birden çok meyve, sahip olduklarımızın ihtiyaçlarımızdan daha fazla olabileceğini sembolize etmektedir.
- Birden çok kırmızı elmadan bir tanesinin sarı olması ise “göz hakkı” olarak ihtiyacı olacağını düşündüğümüz çevremizdeki insanlara verilmesi gereken ihtiyaç malzemesini göstermektedir.
- Görselde yer alan kuşlar ise toplumu ve toplumdaki yardımlaşma ve dayanışmayı sembolize etmektedir.

SONUÇLAR

1. Göz Hakkı ile ilgili olarak öğrenciler bilgilendirilmiş, Anadolu’daki uygulamalarına örnekler verilerek yardımlaşma ve dayanışmaya, empati kurmaya olan katkısından söz edilmiştir.

2. Projenin uygulanıp uygulanamayacağına ilişkin öğrenci görüşlerini almak amacıyla farklı okul türlerinden farklı dönemlerde okuyan kız ve erkeklerden oluşan 417 öğrenciyi anket uygulanmıştır. Öğrenciler ağırlıklı olarak göz hakkı geleneğinin okullarda yaşatılması halinde önemli bir kültürel değerin korunmasına katkı yapacağını düşünmektedirler. Göz hakkı geleneği söz konusu olduğunda insanlar genellikle bu geleneği yiyecek yardımı kavramıyla özdeşleştirmektedirler. Okullarda ise bu geleneğin “okul ihtiyacı” olarak değerlendirilmesinin daha doğru olduğu sonucu elde edilmiştir.
3. Öğrenciler ağırlıklı olarak kendi ihtiyaçlarının karşılanması kadar arkadaşlarının da ihtiyaçlarının karşılanması gerektiği yönünde görüş bildirmiş, “göz hakkı” geleneğinin okullarda uygulanması halinde bu projeye güçleri ölçüsünde katkı sunulması gerektiğine inanarak kent kültürü içinde de yaşama geçirilmesini mümkün görmekteydiler.
4. Göz hakkı geleneğinin okullarda yaşama geçirilmesinin yardımlaşma ve dayanışma duygusunun gelişmesine katkı yapacağını ve empati duygusunun gelişmesine yardımcı olacağını ifade etmişlerdir.
5. Öğrenci velilerine mektupla projenin tanıtımı yapılmış, veliler tarafından proje desteklenmiş göz hakkı odasına sınava hazırlık kitaplarının yanı sıra kırtasiye malzemeleri alınmıştır.
6. Antalya Büyükşehir Belediyesi ve beş merkez ilçe belediyesine projenin sunumu yapılmış belediyeler tarafından bir defaya mahsus olmak üzere katkı sunmaları sağlanmıştır.
7. Projenin hayata geçirildiği Aralık ayı itibarıyla öğrenciler tarafından “göz hakkı, arkadaş hakkı” parolasıyla kendileri için aldıkları kitap, kırtasiye malzemelerinden bir tane de “göz hakkı” odası için alınmaya başlandığı gözlemlenmekte olup bu süreç içinde projenin amacına ulaştığı sonucu elde edilmiştir.
8. Göz hakkı bir değer olarak, kent yaşamında ortaya çıktığı şekliyle olmasa da, günün koşullarına ve imkânlarına göre sürdürülebilir bir gelenek olarak kültür içindeki yerini sürdürebileceği sonucuna varılmıştır.
9. Günümüzde insanların toplu halde bir arada yaşadıkları modern yaşam alanlarında bu anlayış ve hassasiyetle hareket edilmesi zor görünmekle birlikte, “empati” anlayışının devreye sokularak, göz hakkı uygulamasının devam ettirilmesi söz konusu olabilecektir.
10. Kendisini karşısındakinin yerine koyarak düşünme, davranma ve duygulanma anlayışına dayanan empatik davranış biçimi, sahip olduğumuz şeylere o anda sahip olamayan kişilerin yerine kendinizi koyup ona göre tüketim alışkanlığı oluşturmanızı sağlayacaktır. Bunun için evde, okulda ve yaygın din eğitiminin faaliyet alanlarında bireylerin dolayısıyla da toplumun değer eğitiminden geçirilmesinde büyük fayda bulunmaktadır. Bunun için de anne-babalar başta olmak üzere toplumda etkili olan kişilerin göz hakkına riayet ederek davranmaları büyük katkı sağlayacaktır.
11. Öğrenciler hiçbir çekince içine girmeden projeye destek vermişlerdir.
12. Göz hakkı değeri İslam kültürüne özgü bir değer olmasına karşın, diğer kültür ve toplumlarda da ifade ettiği anlamla yaşanılması ve yaşatılabilir. Çünkü değerlerin fonksiyonları açısından kültürler ve toplumlar arasında paylaşılması mümkün olabilmektedir.

ÖNERİLER

1. Göz hakkının yeni kuşaklar tarafından tanınmasına katkı yapacağı düşünülen bu proje tüm okullarda uygulanabilir.
2. Öğrencilerin özellikle ilköğretim ve ortaokul öğrencilerinin ders işlenirken sahip oldukları bazı araç ve gereçleri evde unuttukları gözlemlenmektedir. Bu projenin uygulanması halinde öğrencilerin sıkıntı yaşadıkları bu soruna çözüm yolu getirilmiş olacaktır.
3. Projenin uygulanacağı eğitim kurumlarında öğrencilerin empati kurmalarına, yardımlaşma ve dayanışma duygularının güçlenmesine katkı sağlanacaktır.
4. Göz hakkının okullarda yaşatılması farklı kurumlar için örnek oluşturacaktır.
5. Günümüzde insanların toplu halde bir arada yaşadıkları modern yaşam alanlarında bu anlayış

ve hassasiyetle hareket edilmesi zor görünmekle birlikte, günümüzde öne çıkan yardımlaşma ve dayanışma anlayışı bu yolla devreye sokularak, göz hakkı uygulamasının devam ettirilmesi söz konusu olabilecektir.

KAYNAKÇA

1. ARSLANOĞLU İ., Türk Değerleri Üzerine Bir Değerlendirme (<http://w3.gazi.edu.tr/iarslan> internet adresinden alınmıştır.)
2. AYDIN, M. Ç., (2011). Açık Toplumda Din Eğitimi, Ankara: Nobel Yayınları
3. ÇELİKKAYA H., (2013), Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi, (6. Basım), Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık
4. DOĞAN, G. (2000). Sosyoloji. Kavramlar ve Sorunlar. İstanbul: Sistem Yayıncılık
5. GÜNGÖR, E., (2010), Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar, Ötügen Yayınları
6. HUGHES, H. Stuart, (1995) Toplum ve Bilinç, Çev. Güzin Özkan, Metis Yayınları, İstanbul
7. KORUKÇU Adem, (2013) Bir Değer olarak Göz Hakkı Eğitimi, İNTE, 25-27 Haziran Roma (sh.74-85) http://www.int-e.net/publication_folder/inte/inte2013-3.pdf internet adresinden alınmıştır.
8. Milli Eğitim Bakanlığı (2004). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Programı (4 ve 5.Sınıflar), Ankara.
9. ODABAŞI, Y., (2006). Tüketim Kültürü -Yetinen Toplumdan Tüketen Topluma, 2. Baskı, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
10. SEVEN, S., (2011), Çocuk Ruh Sağlığı, 2. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
11. ŞENTÜRK, R., (2010). Tüketim Eğitimi: Modern Çağda Göz Hakkını Korumak. Tüketim ve Değerler, Editör: Recep Şentürk, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları <http://www.utesav.org.tr/kitaplar/tuketimkitap.pdf> internet adresinden alınmıştır.
12. TARHAN, N., (2012). Güzel İhsan Modeli Ailede Toplumda Siyasette Değerler Psikolojisi, 2. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları
13. TAVUKÇUOĞLU, M., Erdem, H., (2002). Eğitim Fakülteleri İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Ankara: Mikro Yayınları.
14. Türk Dil Kurumu (2015). Büyük Türkçe Sözlük, www.tdk.gov.tr
15. YAMAN, E., (2012). Değerler Eğitimi, 2. Baskı, Ankara, Akçağ Yayınları.
16. YAVUZ, Ş. (2004), Değerlerin Şeceresi, Doğası, Sınırı ve Devamlılığı: Değerlerin Dini ve Sosyal Karakteri ve Sürekliliği, Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu. İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi. catdir.loc.gov/catdir/toc/fy10pdf01/2008323267.html internet adresinden alınmıştır.
17. YAZICI K.,(2006), Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış, TÜBAR-XIX-Bahar, Okulda değerler eğitimi, Eğitime Bakış, 6/ 18.
18. YAZICI, M.,(2013) Değerler Eğitimine Gönüllü Katılan Öğretmenlerin Profili ve Görüşleri, <http://www.jasstudies.com/DergiTamDetay.aspx> internet adresinden alınmıştır.
19. <http://ortakdegerlerhareketi.com>
20. <http://www.trakyagezi.com>
21. <http://www.fikih.info>
22. <http://www.dunya.com/gundem/gelenekten-ders-cikarmak-haberi-307370>
23. <http://www.utesav.org.tr/kitaplar/tuketimkitap.pdf>

OLDUKLARI MANEVİ DEĞERLER DÜZEYİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA (Antalya Örneği)

Aleyna KAYABAL 9. Sınıf Öğrencisi

A.Vahap KAYA Danışman Öğretmen

ÖZET

Bu çalışma liselerde okuyan öğrencilerin manevi değerlere ilişkin görüşlerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Buna göre manevi değerleri ifade eden inanç, sevgi, sabır, çalışma ve dua kavramları ile ilgili oluşturulan anket soruları yoluyla öğrencilerin manevi değerlere sahip olma düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma tarama modelindedir. Bu amaçla konu ile ilgili literatür taraması yapılarak bir anket hazırlanmıştır. Araştırmanın evreni 2016 – 2017 eğitim öğretim yılında Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı 5 ortaöğretim kurumunda okuyan toplam 350 öğrenciden oluşmaktadır.

Öğrenciler Allah'a olan inançlarının yaşamın zorlukları, sıkıntıları karşısında dayanma güçlerini arttırdığını ifade etmektedirler. Namazlarını düzenli kılanların sayısı ile kılmayanların sayısı arasında büyük bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Yunus Emre'nin "Yaradılanı severim, Yaradandan ötürü" sözüyle ifade ettiği sevgi anlayışı benim anlayışımla birebir örtüştüğü yönünde bir sonuç ortaya çıkmıştır. Öğrencilere göre sabır, yaşanan bir sorunun önce kabullenip sonra çözümü yönünde çaba sarf etmek ve yapılan çalışmaların sonucunu beklemektir.

Anahtar kelimeler: Manevi Değerler, İnanç, Sevgi, Sabır, Çalışma, Dua

GİRİŞ

Manevi değerlere sahip olmak mutlu ve başarılı bir hayat için önemlidir. Bu değerlerden yoksun insanların yaşam sürecinde kendilerini doğru ifade etmekte ve sorumluluk almakta güçlük yaşarlar. Manevi değerler tüm bireylerin ihtiyaç duyduğu, yaşamda sorunların ve sorumlulukların daha kolay üstesinden gelmesine katkı sunduğu yaygın bir inançtır.

Manevi değerlerin güçlü olması demek, insanın kendisiyle ve çevresiyle barışık olması, olumlu ve olumsuz yönlerinin farkında olması demektir. Bu sayede insanlar hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle yüzleşir, kendine karşı dürüst ve gerçekçi olur ve yetersiz olduğu konularda kendilerini geliştirmek için çaba gösterirler. Sorumluluk aldıkları konularda ise tek başlarına mücadele etme ve sorunlarla karşılaştıklarında çözme becerisine sahip olurlar.

MANEVİ DEĞERLER

"Değer; arzu edilen, ihtiyaç duyulan şeye karşı beslenen amaçtır. Değerlerin işlevi, insanın aklını müspet yönde, iyilikler yönünde kullanılmasını sağlamaktır. Bu bakımdan değerler, insan davranışına ölçü getirdiği gibi sınır da getirir." (Boly, 1999, s. 32 – 33).

Manevi değerler ise; "insanın ruhunda özünde var olan ve evrensel ruhun sunduğu ilkedir. Sevgi, adalet, sabır, hoşgörü insan doğasında var olan değerlerdir." (Özdoğan, 2005, s. 107).

Dünyanın birçok yerinde din maneviyatı besleyen sosyal bir araçtır. Başka bir deyişle insanlığın temeli olan maneviyat dünyadaki çeşitli dinlerin aracılığıyla hayata geçirebilir. Maneviyat, insan ruhunun kendine ve başkalarına mutluluk veren sevgi, şefkat sabır, hoşgörü affetme, uyum duygusu ve sorumluluk nitelikleriyle iletişim kurmasıdır. Maneviyat doğuştan bir insan yeteneğidir. O bizi doğaya ve hayatın kaynağına bağlar. Ruhsallığı yaşamak çeşitli hayat deneyimleriyle baş etmemize yardımcı olur ve bütün bunların hayata geçirilmesi dinin aracılığıyla olur (Özdoğan, 2005, s. 62).

Manevi değerler ve din bize güzelliği görmeyi mümkün kılan bir pratiktir. Hayata sinmiş güzelliği, hayata sinmiş ürpertiye, Yaratıcının kudretini her gün hayretle, şaşkınlıkla, yeniden keşfetmeyi mümkün kılan bir düşünce sistemidir. İşte böyle bir bakışa böyle bir ince düşünüşe kendimizi ayarlayabilirsek, her gün o yeniden tazelenişi yaşatacağız ve elbette kendimize duyduğumuz güven de eksilmek yerine her gün artacaktır (Sayar, 2003, s. 12).

İNANÇ

İnsanı inceleyen bilim dalları inama ve din duygusunu, her insanda doğuştan var olduğunu ortaya koymaktadır. Her insan doğuştan bir aşkın varlığa inanma ve bağlanma kabiliyetine sahiptir. İnsanların inanma ile ilgili duygularını tatmin için arayış içine girmeleri dinin bir ihtiyaç olmasına göstergesidir. Dolayısıyla inanma insan ait bir özelliktir ve insanın inanç olmadan varlığını devam ettirmesi zordur (Tosun, 2001, s. 101).

“İman” kelimesinin sözlük anlamı onun yapısı içinde güven duygusunun varlığını ortaya koymaktadır. İman kavramı sözlükte karşısındakine güven vermek, güven duymak, tasdik etmek ve gönülden benimsemek anlamlarını ihtiva etmekte, ayrıca kelimenin mastarı olduğu “amene” fiili insanda korkunun giderek güvenin yerleşmesi manası taşımakla, korku, inkar ve hiyanetin karşıtı olarak da kullanılmaktadır. Kelime manasının da gösterdiği gibi iman haliyle insan endişe duygusundan uzaklaşarak kapsamlı ve sarsılmaz bir güvene kavuşmaktadır (Alper, 2000, s. 96).

Güvensizlik duygusu ise dıştan gelen bir saldırı baskı karşısında oluşan bir gerilim, bir alt üst olma, normalin dışına çıkma hali olmaktadır. Güven duygusu umuda, güvensizlik duygusu da umutsuzluğa eşlik etmektedir. Bu sebeple güven duygusu, kişilerin umutsuzluğa düşmesi için ruhsal dengeyi sağlayan başlıca unsur olmaktadır (Öner, 1989, s. 36).

Hayat, doğumdan başlayarak ölüncüye kadar karşımıza çıkan güçlükleri çözebilme ve sürekli değişen şartlara intibak edebilme çabası olarak yaşanır. Allah’a bütün kalbiyle inanan ve güvenen bir kişinin bu imanı sayesinde, kendisine olan güveni, dayanma ve direnme gücü artmakta başkalarına bağımlılıktan kurtulmakta ve hayattaki problemlerle baş etme gücünü kendinde bulabilmektedir (Peker, 1993, s. 163). Dolayısıyla insan dini inancı sayesinde sağlam ve güçlü bir maneviyata sahip bulunarak hayatın getirdiği güçlükler karşısında umutsuzluğa düşmeksizin mücadele edebilmektedir (Cüceloğlu, 1993, s. 227).

SEVGİ

Sevgi sayesinde insan başka insanlara yakınlaşacaktır. İnsanların birlikte var olabilmeleri, kendi sınırlarını aşarak başkasının dünyasına girebilmeleri onlarla iyi bir diyalog kurmalarıyla mümkün olabilir. İnsanın kendini aşabilmesi ancak bir başkasına yönelerek gerçekleşebilir. Sevgi bir diğer insana onun kendi dünyası içinde ulaşabilmeyi gerektirir (Gençtan, 1992, s. 137).

Her insan, diğer insanlarla bir arada yaşamayı ve kendi yalnızlığından kurtulup, başkalarıyla birlikte olmayı ister. İnsan, kendini ve diğer insanlarla olan ilişkilerini anlayabilmek için sevme güçlerini geliştirebilmeli ve tüm canlılarla beraber olduğu deneyimini yaşamalıdır. Dünya ile olan ilişkisini düşünce ve sevgi üzerine kuran bir kişi kendini tüm evrenle bir olmuş gibi hisseder (Fromm, 1982, s. 57).

Sevmeyi başaramamış insanlar kendilerinden ve toplumdan uzaklaşarak yalnız kalır ve kendisini zayıf ve çaresiz hisseder. Bu anlamda özgüven kaybı yaşar. Çünkü özgüvenin en önemli unsurlarından biridir sevgiye layık olabilmek. “Birey kendisinin sevgiye layık olmadığı inancıyla baş edemez ve güçsüz düşer. Bu duygu bireyi günden güne zayıflatır. Sevgiye layık olabilmek için de öncelikle sevmeyi öğrenmek gerekir.” (Fromm, 1982, s. 15)

SABIR

Hepimiz hayatımız boyunca değişik problemlerle karşılaşır ve çeşitli güçlüklerle mücadele etmek zorunda kalırız. Hiçbir zaman bunun önüne geçmek ve sıkıntısız bir hayat vaat etmek mümkün olmaz.

Tahammül yaşantısı duyguların bastırılması, uysal edilgen olmak anlamına geliyor. Öfkenin bu şekilde yaşanması giderek artan dozlarda öfkenin içe atılarak depolanması anlamına geliyor. Sonuçta ise hiçbir olumlu etkisi olmayan bir patlama ya da duygusal bir uzaklaşma oluyor. Yol açtığı sonuçlar ise düşük özsaygı, ilişki kurmada yetersizlik ve suçluluk duygusu oluyor (Özdoğan, 2005, s. 157 – 158).

Olumsuz diye nitelendirme eğiliminde olduğumuz duygular da varoluşumuzun bir parçası. Bunların yaşanmasına izin verdiğimizde bir süre sonra tükenir veya bir başka yaşantıya geçilir. Bastırmaya ya da işler yolunda gidiyormuşçasına davranmaya çalıştığımızda durum daha da zorlaşır, hatta bazen psikosomatik tepkilere yol açabilir (Geçtan, 1993, s. 135).

Yaşamda karşılaştığımız problemlerden biri de strestir. Genel olarak ifade etmek gerekirse; stres dıştan gelen bir saldırı, baskı gibi zararlı etkenler karşısında insanda oluşan bir gerilim, alt üst olma, uyum bozukluğu, normalin dışına çıkma halidir (Öner, 1989, s. 11). İnsanın dış tesire karşı reaksiyonudur. Bu durumdan kurtulmak ve yeniden uyum sağlamak için bedensel ve ruhsal çaba gerekir (Köknel, 1988, s. 43).

Bu hal hem bedende hem de ruhta görülür. Bir kaza, bir ameliyat veya bir bakteri hücumu vücuttaki dengeyi bozar, bir alevlenme olur. İşte bu hal strestir. Ruh yapısında da zararlı etken; korku, endişe, heyecan, üzüntü doğurur. Bu haller de strestir (Öner, 1989, s. 11).

ÇALIŞMA

Çalışmayan ve üretmeyen bir insan, zamanla yozlaşır ve insanlık özelliklerini kaybeder. Geniş anlamda düşündüğümüz de insanın her çabası ve gayretinin Allah yolunda bir faaliyet olduğunu görürüz. Bu bilinçle hareket eden insanın Allah inancı içerisinde çalıştığı her an ibadettir. Ailesinin geçimi için çalışanlar, öğrenciler, öğretmenler ve diğer insanlar Allah'a hizmet etmektedirler (Bilgin – Selçuk, 1995, s. 95).

Modern psikoloji, çalışmayı mutluluğa götüren bir yol olarak göstermektedir. Çalışan insan sürekli sıkıntı veren düşüncelerden, problemleriyle baş başa kalarak strese düşmekten kurtulacaktır. Çalışmayla ve uygulamayla kişi sağlam bir kişilik kazanacak, yaşama sanatını öğrenecektir (Bahadır, 2000, s. 447).

Hayatını, çocuk yetiştirmek, birtakım sanat eserleri meydana getirmek vs. şeklinde üretici bir şekilde geçirmiş olan insan, ürettiği şeylerden faydalandığını görünce kendini mutlu ve huzurlu hissetmektedir. Bu durumda kişi kendine yeteneklerine mevcut güçlerine olan inancını kaybetmekte ve umutsuzluk duygusu ile baş başa kalmaktadır (Gençtan, 1984, s. 73)

DUA

Dua, “insanla Allah arasında bir iletişim” olarak tanımlanabilir. Din gibi dua da evrensel bir hadisedir. Her dinde her toplumda her kültür ve medeniyette duanın varlığına rastlamak mümkündür. Hatta dine karşı ilgisiz ya da inançsız insanlar arasında bile ara sıra dua edenlerin bulunduğu bilinen bir geçektir (Hökelekli, 2001, s. 218).

Çünkü dua insan vücudunun doğal bir pratiğidir. O kadar tabidir ki gayri ihtiyari bile yapılabilir. Yemek içmek ya da teneffüs etmek kadar doğal ve hayatidir.

Johson, duanın psikolojik etkileri için şunları söylemektedir.

- İhtiyaçlarımızın farkına varmamızı sağlar. Her şeyi bilen Yaratıcıya yönelmiş oluruz.
- İtiraf etme ve affetmenin gelişmesini sağlar. Kendine yettiğini düşünmek aslında kendini aldatmak demektir.
- İman ve ümit insanı gerginlikten uzaklaştırır. Korkularını ve kaygılarını giderir, zihne huzur

ve barış getirir.

- Kendimizi yönelttiğimiz hedeflerimizi belirginleştirir.
- Duygusal enerjiyi yeniler. Bu yenilemeyi ilahi olan iletişim sayesinde sağlar.
- Ne olursa olsun her şeyi neşeyle karşılamamızı sağlar.
- Yaradana bağlılık içtenliğimizi ve direnme gücümüzü besler.
- Yüce bir içtenliği yaşayarak kişiliğimizi bütünleştiririz. (Özdoğan, 1995, s. 118 – 119).

Allah'a yönelmede en önemli güdü "inanç" olmaktadır. Çünkü Allah'a bağlanan insanlar Allah ile konuştuklarına ve onun kendilerine cevap vereceğine inanmaktadırlar. Bu bağlamda dua güdülerinden biri de Allah ile konuşma ve ülfet arzusu olmaktadır. Bu arzu, her dinde, her kültür ortamında temel bir itici güç olarak ortaya çıkmaktadır.(Yaparel, 1987, s. 11)

AMAÇ

Bu çalışma liselerde okuyan öğrencilerin manevi değerlere ilişkin görüşlerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Buna göre manevi değerleri ifade eden inanç, sevgi, sabır, çalışma ve dua kavramları ile ilgili oluşturulan anket soruları yoluyla öğrencilerin manevi değerlere sahip olma düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

YÖNTEM

Araştırma tarama modelindedir. Bu amaçla konu ile ilgili literatür taraması yapılarak bir anket hazırlanmıştır. Anketin hazırlanmasında uzman kişilerin görüşünden ve konuyla ilgili benzer çalışmalardan yararlanılmıştır.

BULGULAR

Soru 1 – 2

Okul Türü	Kız	Erkek	f	%
Anadolu Lisesi	32	46	78	22
Anadolu İmam Hatip Lisesi	25	45	70	20
Anadolu Meslek Lisesi	30	38	68	19
Fen Lisesi	21	45	66	19
Sosyal Bilimler Lisesi	28	40	68	20
Toplam	136	216	350	100,0

Soru 3: Allah'a olan inancım yaşamın zorlukları sıkıntıları karşısında dayanma gücümü artırmıştır, sorusuna insanlar çoğunlukla kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Burada şıklar 1,2,3,4,5 biçiminde sayısal değerlerle tanımlanmış ve ortalama olarak kişilerin 1 yani kesinlikle katılıyorum yanıtını verdiği örnekleminde gözlenmiştir. Soru 3'e "kesinlikle katılıyorum" yanıtını verenlerin sayısı 255, "katılıyorum" diyenlerin sayısı 75, "kararsızım" diyenlerin sayısı 8, "katılmıyorum" diyenlerin sayısı 4 ve "kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin sayısı 8'dir.

Soru 4: Allah Bütün varlıkların yaratıcısıdır. 350 birimlik örnekten kesinlikle katılanların sayısı 320'dir ve örneğimize gözlenen birimlerden %90,9'u Allah bütün varlıkların tek yaratıcısı olduğuna kesinlikle katılmaktadır. Allah bütün varlıkların tek yaratıcısıdır sorusunda 350 birimlik örnekleme 318 kişi kesinlikle katılıyorum, 24 kişi katılıyorum, 6 kişi kararsızım, 2 kişi kesinlikle katılmıyorum, yanıtı vermiştir. 350 kişilik örnekleme %90,9'u kesinlikle katılıyorum yanıtı vermiştir.

Soru 5: Ölümünden sonra dirilişe 350 birimlik örnekten 289 kişi kesinlikle katılanların sayısı 291, katılmıyorum diyenlerin sayısı 28, kararsızım diyenlerin sayısı 20 katılmıyorum diyenlerin sayısı 4 ve kesinlikle katılmıyorum diyenlerin sayısı 9'dur. % lik ifadesi de verildi. 350 birimlik örneklemin %82,7'si kesinlikle katılıyorum, %8'i katılmıyorum, yanıtını vermiştir.

Soru 6: Namazlarımı düzenli kılıyorum sorusuna 350 kişiden 77 kişi her zaman düzenli namaz kılmakta, 57 kişi genellikle, 85 kişi ara sıra, 43 kişi nadiren namaz kılmakta iken, 88 kişi de hemen hemen hiç namaz kılmamaktadır. 350 kişilik örnekleme %21,9 her zaman, %16,8 genellikle, %24,1 ara sıra, %12,2 nadiren namaz kılmaktadır. %25'i ise hemen hemen hiç namaz kılmamaktadır.

Soru 7: Ramazan ayında oruç tutanların sayısı ve gözlenme sıklıkları de verildi. Buna göre Ramazan ayında her zaman orucumu tutuyorum sorusuna 350 kişilik örneklemden 271 kişi %77,6 oranında kesinlikle katılıyorum, 53 kişi %15,1 oranında katılıyorum, 13 kişi %3,7 oranında kararsızım, 10 kişi %2,8 oranında katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Soru 8: Yunus Emre'nin "Yaradılanı severim, Yaradan dan ötürü" sözüyle ifade ettiği sevgi anlayışı benim anlayışımla birebir örtüşüyor sorusuna 350 kişilik örnekleme 188 kişi kesinlikle katılıyorum, 124 kişi katılıyorum, 10 kişi katılmıyorum, 3 kişi de kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Soru 9: Sabır yaşadığım bir sorunu önce kabullenip sonra çözümünü yönünde çaba sarf etmek ve yaptığım çözümleri çalışmaların sonucunu beklemektir, sorusuna 350 kişilik örnekleme 186 kişi kesinlikle katılıyorum, 131 kişi katılmıyorum, 21 kişi kararsızım, 10 kişi katılmıyorum, 2 kişi kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Soru 10: Kendime veya başkalarına karşı hatalı davrandığımı fark ettiğim zaman, hemen hatamı telafi etmeye çalışır, duruma göre özür diler veya tövbe ederim, sorusuna 350 kişilik örneklemden 202 kişi kesinlikle katılıyorum, 125 kişi katılıyorum, 15 kişi kararsızım, 6 kişi katılmıyorum, 2 kişi kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Soru 11: Her zaman her ne yaşarsam yaşayayım yaşadığım şeyin olumlu yanını keşfeder ve şükrederim, sorusuna 350 kişilik örnekleme 174 kişi kesinlikle katılıyorum, 124 kişi katılıyorum, 35 kişi kararsızım 11 kişi katılmıyorum, 6 kişi kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Soru 12: Din sadece korku, ümitsizlik, eksiklik gibi duygular karşısında sığınılan bir güven kapsıdır, sorusuna 350 kişilik örneklemden 33 kişi kesinlikle katılmıyorum, 19 kişi katılıyorum, 13 kişi kararsızım, katılmıyorum diyenler 89 kişi, 196 kişi kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Soru 13: Mutluluk her şeyi kendi bütünlüğü, canlılığı, yaşamı ve gelişimi içinde sevebilmektedir, sorusuna 350 kişilik örneklemden 172 kişi kesinlikle katılıyorum, 142 kişi katılıyorum, 26 kişi kararsızım 8 kişi katılmıyorum, 2 kişi kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Soru 14: İbadetler ve dua, ruhsal gerginlikleri çözer, insanı rahatlatır, sorusuna 350 kişilik örnekleme 261 kişi kesinlikle katılıyorum, 71 kişi katılıyorum, 11 kişi kararsızım, 3 kişi katılmıyorum, 4 kişi kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Soru 15: Dini inancımın, adaletsizliklerin ve haksızlıkların mutlaka telafi edileceği ifade etmesi beni rahatlatır, sorusuna 350 kişilik örnekleme 223 kişi kesinlikle katılıyorum, 91 kişi katılıyorum, 23 kişi kararsızım, 9 kişi katılmıyorum, 4 kişi kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Soru 16: Dini inançlardan güç olan insan zorluklar karşısında diğerlerine göre daha dayanıklıdır, sorusuna göre 350 kişilik örnekleme 246 kişi kesinlikle katılıyorum, 79 kişi katılıyorum, 13 kişi kararsızım, 6 kişi katılmıyorum, 6 kişi kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Soru 17: İnançlı insan sıkıntı ve ıstıraplar karşısında hemen umutsuzluğa düşmez, sorusuna 350 kişilik örnekleme 203 kişi kesinlikle katılıyorum, 110 kişi katılıyorum, 22 kişi

kararsızım, 7 kişi katılmıyorum, 8 kişi kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Soru 18; Dini inançlarımızın zayıf olmasını pek önemsemem benim için daha önemli şeyler vardır, sorusuna 350 kişilik örnekleme 10 kişi kesinlikle katılıyorum, 21 kişi katılıyorum, 20 kişi kararsızım, 94 kişi katılmıyorum, 205 kişi kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Soru 19; Aşk'ın insanı ruhsal yönden geliştirdiğine inanıyorum, sorusuna 350 kişilik örnekleme 149 kişi kesinlikle katılıyorum, 122 kişi katılıyorum, 43 kişi kararsızım, 24 kişi katılmıyorum, 12 kişi kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Soru 20; Sevmek bir sanattır ve insan sevgiyle yaşar, sorusuna 350 kişilik örnekleme 199 kişi kesinlikle katılıyorum, 124 kişi katılıyorum, 19 kişi kararsızım, 4 kişi katılmıyorum, 4 kişi kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Soru 21; Kendimi ve başkalarını her zaman affedebilirim, sorusuna 350 kişilik örnekleme 91 kişi kesinlikle katılıyorum, 130 kişi katılıyorum, 79 kişi kararsızım, 42 kişi katılmıyorum, 8 kişi kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Soru 22; Kendimi severim ve her zaman kendimi olduğum gibi kabul edebilirim, sorusuna 350 kişilik örnekleme 116 kişi kesinlikle katılıyorum, 168 kişi katılıyorum, 48 kişi kararsızım, 15 kişi katılmıyorum, 3 kişi kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Soru 23; Önüme çıkan iyilik yapma fırsatlarını her zaman değerlendiririm, sorusuna 350 kişilik örnekleme 154 kişi kesinlikle katılıyorum, 159 kişi katılıyorum, 32 kişi kararsızım, 4 kişi katılmıyorum, 1 kişi kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Soru 24; İnsanları her durumda yargılamaktan kaçınır herkesi olduğu gibi kabul ederim, sorusuna 350 kişilik örnekleme 91 kişi kesinlikle katılıyorum, 148 kişi katılıyorum, 66 kişi kararsızım, 36 kişi katılmıyorum, 9 kişi kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Soru 25; İnsanları önce anlamaya çalışır, sonra anlaşılacak isterim, sorusuna 350 kişilik örnekleme 147 kişi kesinlikle katılıyorum, 154 kişi katılıyorum, 34 kişi kararsızım, 11 kişi katılmıyorum, 4 kişi kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir.

SONUÇLAR

1. Öğrenciler Allah'a olan inançlarının yaşamın zorlukları, sıkıntıları karşısında dayanma gücümü artırdığını ifade etmektedirler.
2. Öğrencilere göre Allah Bütün varlıkların yaratıcısıdır.
3. Ölümden sonra dirilişe olan inançları vardır.
4. Namazlarını düzenli kılanların sayısı ile kılmayanların sayısı arasında büyük bir farklılık ortaya çıkmamıştır.
5. Ramazan ayında oruç tutanların sayısı ve gözlenme sıklıkları tutmayanlara göre çok daha fazladır.
6. Yunus Emre'nin "Yaradılanı severim, Yaradandan ötürü" sözüyle ifade ettiği sevgi anlayışı benim anlayışım ile birebir örtüştüğü yönünde bir sonuç ortaya çıkmıştır.
7. Öğrencilere göre sabır, yaşanan bir sorunun önce kabullenip sonra çözümü yönünde çaba sarf etmek ve yapılan çalışmaların sonucunu beklemektir.
8. Öğrenciler "kendime veya başkalarına karşı hatalı davrandığımı fark ettiğim zaman, hemen hatamı telafi etmeye çalışır, duruma göre özür diler veya tövbe ederim" yönünde görüş belirtmişlerdir.
9. Öğrenciler her zaman ve her ne yaşanırsa yaşansın yaşanan şeyin olumlu yönünü keşfetme çabası içinde şükretme davranışını ağırlıklı olarak gerçekleştirmektedirler.
10. Ankete katılan öğrenciler için din sadece korku, ümitsizlik, eksiklik gibi duygular karşısında sığınılan bir güven kapsı değildir.
11. Mutluluk her şeyi kendi bütünlüğü, canlılığı, yaşamı ve gelişimi içinde sevebilmektedir.
12. Öğrencilerin çok büyük bir oranı ibadetler ve duanın ruhsal gerginlikleri çözüp insanı rahatlatığına inanmaktadırlar.
13. Dini inançlarının, ortaya çıkması durumunda adaletsizlik ve haksızlıkları mutlaka telafi

edileceğine inanmaktadırlar.

14. Zorluklar karşısındaki dayanıklılık açısından dini inançlardan güç olan insanların diğerlerine göre daha dayanıklı olduklarına inanmaktadırlar.

15. İnancı insanların sıkıntı ve ıstıraplar karşısında hemen umutsuzluğa düşmeyeceğine olan inanç oldukça yüksektir.

16. Dini inançların zayıf olması üzerinde durulması gereken bir sorun olarak kabul görmektedir.

17. Aşk'ın insanı ruhsal yönden geliştirdiğine inananların sayısı inanmayanların sayısına göre oldukça yüksektir.

18. İnsanın sevgiyle yaşadığını ve sevginin bir sanat olduğu fikrine katılan öğrenciler göre sevginin vazgeçilmez bir duygu olduğuna inanmaktadırlar.

19. "Kendimi ve başkalarını her zaman affedebilirim," soru maddesine öğrenciler ortalamasının üstünde bir çoğunlukla katıldıklarını ifade etmişlerdir.

20. Öğrenciler "Kendimi severim ve her zaman kendimi olduğum gibi kabul edebilirim," sorusuna ağırlıklı "katılıyorum" şeklinde bir cevap vermişlerdir.

21. İyilik yapma fırsatlarını değerlendirilme düzeylerini belirlemek amacıyla yöneltilen ifadeye öğrencilerin tereddütte kapılmadan iyilik yapma davranışında buldukları yönünde görüş belirtmişlerdir.

22. "İnsanları her durumda yargılamaktan kaçınır herkesi olduğu gibi kabul ederim," maddesine katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

23. "İnsanları önce anlamaya çalışır, sonra anlaşılacak isterim," diyenlerin sayı ortalaması yüksek çıkmıştır.

KAYNAKÇA

1. ALPER, Hülya; **Bir Kelam Problemi olarak İmanın Psikolojik Yapısı**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2000.
2. ALTINTAŞ, Hayrani, **İnsan ve Psikoloji**, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara, 1989.
3. ARMANER, Neda, **Din Psikolojinde Giriş**, Ayyıldız Mat. Ankara, 1980
4. BAHADIR, Abdülkerim; **Hayatın Sorgulayıcılığı Karşısında İnsan ve Üretkenlik**, S.Ü.İ. Fakültesi Dergisi, Sayı 10, Konya, 2000.
5. BAYMUR, Feriha, **Genel Psikoloji**, İnkılâp Yay. İstanbul, 1989.
6. BİLGİN Beyza, SELÇUK Mualla; **Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri**; Gün Yay. Ankara, 1995.
7. BOLAY, S. Hayri; **Eğitim, Din ve Değer, Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlimi Toplantı (1998)**, Türk Yurdu Yat. Ankara, 1999, S. 27 – 41.
8. CÜCELOĞLU, Doğan; **İçimizdeki Çocuk**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1993
9. GEÇTAN, Engin; **Varoluş ve Psikiyatri**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1992.
10. KÖKNEL, Özcan; **Zorlanan İnsan**, Altın Kitaplar Basımevi, İstanbul, 1988.
11. ÖNER, Necati; **Stres ve Dini İnanç**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Ankara, 1989.
12. ÖZDOĞAN, Öznur; **İsimsiz Hayatlar**, Lotus Yay. Ankara, 2005.
13. TOSUN, Cemal; **Din Eğitimi Bilimine Giriş**, Pegem Yay. Ankara, 2001.
14. YAVUZ, Kerim; **Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişimi**, D.İ.B. Yay. Ankara, 1987

SINAV KAYGISI MI? EBEVEYN KAYGISI MI?

Fırat KAYA -Alihan ÖZTÜRK 10. Sınıf Öğrencileri

Nevin DİRSEK Danışman Öğretmen

GİRİŞ

Günümüzde gençlerin yaşadığı problemlerden birisi olarak karşımıza çıkan sınav kaygısı, sınavlarda bireyin kendisini yetersiz görmesi, iç sıkıntısı, korku ya da iç kuruntulardan kaynaklanan huzursuzluk hali hoş olmayan bir duygulanım durumu ve gelecek muhtemel tehlikelere karşı gösterilen tepki olarak tanımlanabilir.¹ Buna bağlı olarak ortaöğretim öğrencilerinde çevre faktörüne karşı tepki olarak sınav kaygısı meydana gelmektedir.

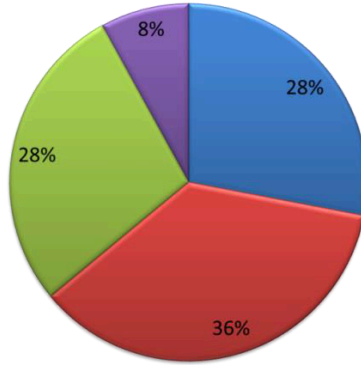
OKUL TÜRLERİNE GÖRE SINAV KAYGISI ANALİZİ

A- MESLEK LİSESİ

Bu okul türündeki öğrenciler mesleğe yönelik eğitim almaktadır. Okulun bu özelliğinden dolayı bu öğrenci profilinde geleceğe bağlı sınav kaygısı birinci sebeptir. Tamamını kız öğrencilerin oluşturduğu bu grupta ebeveynlerin %29'nun lise mezunu oldukları ve öğrencilerinin sınav sonuçlarında daha çok geçer not barajı olan 50'nin altında olup olmama durumuna bakmaktadırlar. Öğrenciler ise ailenin önem verdiği geçer not barajını baz alarak sınıf geçmeye dayalı bir eğitim yöntemi izlemektedir. Öğrencilerin %61'i sınav sonuçlarını notuna göre paylaşmaktalar. Bunun temel nedeni ise ailenin öğrenciye verdiği tepkiden kaynaklanmaktadır.

Ebeveyn Eğitim Durumu

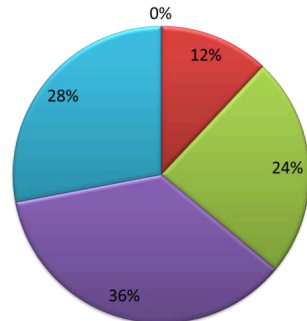
■ İlkokul ■ Ortaokul ■ Lise ■ Lisans

Ebeveynlerin okula gelme sıklığı ve e-okuldan notlarını takip etmeleri de öğrencilerin sınava girerken kaygılanmasının etkilemektedir. Yaptığımız anket ile ulaştığımız sonuçlarda velilerin %36'sının eğitim öğretim yılında 1 kez gelirken, %28'nin diğer seçeneğini işaretlediği görülmüştür. Diğer seçeneğinde ise yoğunluk "Anormal bir durum olmadıkça gelmez." Cevabını yazmışlardır. Bundan şu sonuca

Velilerin Okula Gelme Sıklığı

■ Haftada 1 ■ Ayda 1 ■ Dönemde 1 ■ Senede 1 ■ Diğer

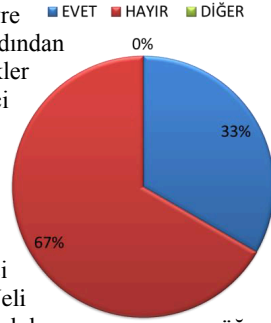
¹ Eroğlu, 2000 : 308 ; Yüksek ve Kurt, 2003 : 35 ; Karataş 2009 : 32

varabiliriz; bu okul türündeki ebeveynler çocuklarının okuldaki durumlarını yakından takip etmediği görülmüştür.

Okul türündeki öğrencilerin çevre faktöründen %67'lik bir oranla etkilendikleri görülmüştür. Bu çevre faktörünün büyük bir kısmını aile oluştururken hemen ardından öğrencinin kendini sorumlu hissettiği öğretmen ve büyükler gelmektedir. Bu çevre faktörlerinin tutumu öğrenciyi birinci dereceden etkileyerek beklentiyi karşılayamama durumuna karşı bir kaygı ve stres oluşumuna neden olmaktadır.

Bu yolla oluşan kaygı öğrenci temelli olmadığı için bu beklenti içindeki kişi veya kişilerin tutumunu değiştirmedikçe öğrencinin bu kaygı ve stresten arınması (kurtulması) zordur. Bunun için öncelikle ailenin ve çevrenin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bu işin en önemli halkası Öğrenci – Okul – Veli ilişkisinin bir PDR uzmanı tarafından dikkatli bir şekilde kurularak hem öğrenci hemde veli eş zamanlı olarak öğrencinin öğrenim hayatındaki durumu hakkında doğru bir şekilde bilinçlendirilmelidir. Bu yüzden ebeveyn ve öğretmenlerin bu konuda daha dikkatli davranması gereklidir. Çünkü en ufak bir davranışı bile öğrencinin üzerinde stres ve kaygı oluşturabilir. Buda öğrencinin ne kadar hassas olduğu ile ilgili diyebiliriz. Daha çok günümüzde öğrenciler başarıları karşısında bir ödül vb. beklentisi içindedir. Bu daha ilkokuldan başlamaktadır. Buna ilkokuldan şuna örnek verebiliriz; ilkokulda başarılı bir karnе getirirsek anne ve babamız bize bisiklet bilgisayar vb. hediyeler alacaklarını vaat ediyorlardı. Buda öğrencilerin sınav motivasyonunu anlık olumlu yönde etkisi olduğu söylenebilir ancak öğrencinin içsel motivasyonuna olumlu anlamda etkisi azdır.

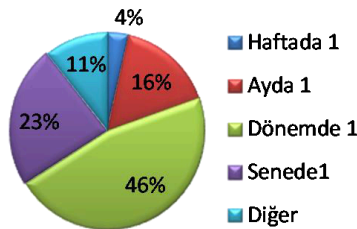
BAŞARISIZ OLUR İSEM ÇEVREMDEKİLER BANA NASIL BAKACAKLARINDAN ENDİŞELENİRİM

B- ANADOLU LİSESİ

Bu okul türündeki öğrenciler üniversiteyi hedef alarak eğitim almaktadır. Okulun bu özelliğinden dolayı öğrencilerin büyük bir bölümünde sınav kaygısı yaptığımız anketlerden de anlaşılmıştır. Çoğunluğunun kız öğrencilerin oluşturduğu bu okul türündeki öğrencilerin hepsinin gündüzlü olduğu yaptığımız anketlerden tespit edilmiştir. Ebeveynlerinin büyük bir çoğunluğunun ilkokul mezunu, diğer kısmını ortaokul ve lise, az bir kısmını ise lisans oluşturmaktadır. Bu okul türünde ebeveynlerin okula çok sık gelmediği yaptığımız anketten anlaşılmıştır. Yandaki grafikten de inceleyebiliriz.

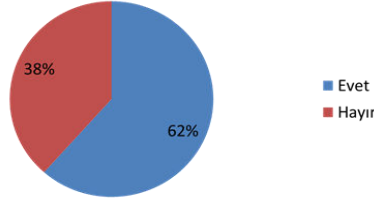
Velilerin okula gelme sıklığı

Diğer bir husus çevre faktörü bu lise türünde de çevreden etkilenme oranı çok yüksektir. Diğer okul türlerinden farklı olarak Anadolu liselerinde çevresinden alacağı tepkiden etkilenmekte olsa da sınav notunu paylaşmaktadır. Bu da çevreden aldığı dönütleri kabullendiğinin bir göstergesidir. Durum öğrencinin artık başarısız olduğu hissine kapılmasına ve tamamen boş vermişliğe neden olabilmektedir.

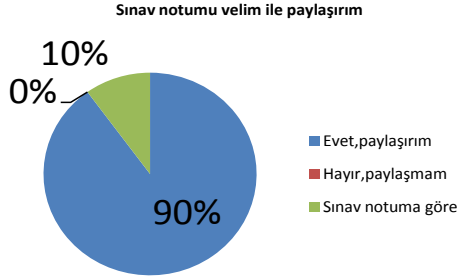
Velilerin Sınav Sonuçlarını Kıyaslama Durumu

Bir diğer husus ise velilerin sınav sonuçlarını başka öğrencilerle kıyaslamasıdır. Öğrenci üzerinde psikolojik bir baskı oluşturmaktadır. Sürekli bir yarış psikolojisi içerisine sokulan öğrenciler; öğrenmeden uzak sadece dereceye önem veren bir eğitim uğraşına düşerek öğrenim hayatlarında doldurulması çok zor olan boşluklar açmaktadır. Bazı öğrenciler ise bu yarıştırlma duygusundan psikolojik olarak ileri derecede etkilenerek zararlı alışkanlıklara (Alkol, Sigara vb.) başlamakta, okulu asmaktadır. Hatta ve hatta eğitim öğretimi bırakmaya kadar ilerleyebilmektedir. Sınav sonuçlarını kıyaslayan %62'lik kısım fark etmeden kendi çocukların eğitim ve öğretim hayatını sirke atmaktadır.

C- FEN LİSESİ

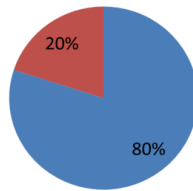
Bu okulda öğrenim gören öğrenciler ağırlıklı olarak üniversitelerin sayısal bölümlerine yerleştikleri için yoğun bir ders çalışma temposundadır. Bu tür öğrenciler için sınav netleri çok önemli olduğundan ailelerde net kıyaslaması yapılmaktadır. Velilerin %70'i bir lisans programından mezun oldukları görülmüştür. Buna rağmen velilerin öğrencilerin notlarını kontrol etme oranı diğer liselere göre düşüktür.

Yaptığımız anket sonucunda fen lisesi öğrencilerinin %90'ı velileri ile sınav sonuçlarını paylaştığı sonucuna vardık. Diğer, anket yaptığımız okullar ile kıyaslarsak fen lisesi öğrencilerinin yüksek not aldığı sonucuna varabiliriz.

Fen lisesi öğrencilerinde kendilerini etrafındakilere karşı %80 sorumlu hissettiği fark edilmiştir. Bu sorumluluk sınava girdiğinde onun omuzlarında bir yüke dönüşerek sınav stresine neden olmaktadır. Ailenin beklentisi karşılayamayan öğrenci, ailenin yaşadığı hayal kırıklığından kendini sorumlu hissetmektedir. Bunun yanında ç evreden onunla alaya edeceğini düşündüğü ve bundan rahatsız olma oranı %90 gibi büyük bir farkla çıkmasına neden olmaktadır.

Çevremdekiler karşı kendimi sorumlu hissedirim

SONUÇ ve TARTIŞMA

Yukarıda incelemiş olduğumuz okullarda ailelerinden bağımsızlığını kazanmamış öğrencilerin ailelerinin tutum ve davranışlarından direk olarak etkilendiği çıkmıştır. Tüm öğrenciler arasında %70 sınav kaygısına sahip oldukları görülmüş ve bununda 1. Etkenin çevre anlaşılmıştır. Buna rağmen öğrencilerin büyük bir çoğunluğu sınav sonuçlarını paylaşmaktan çekinmeyerek çevre etkeninden bi nebze daha az etkilendiklerini ortaya koymuştur. Zaten yorucu bir temponun içinde hayatları için önemli bir dönüm noktasında olan öğrencilerin daha rahat bir şekilde sınava girmelerini sağlayabilmek için ebeveynlerin iyi bir eğitim alması gerekmektedir. Hayli hassas olan öğrencilere anlatılmak istenen onların net bi şekilde anlayacağı dilde anlatılmalıdır. Bu şekilde öğrencilerin daha verimli bir şekilde sınava girmeleri sağlanabilir. Öğrencilerin özgüvenini yükselterek onların sınav kaygısını yenmesinde onların yanında olunabilir.

ÖNERİLER

Sınav kaygısı ve stresini okul-öğrenci-veli seminerler ile verilerek velilere öğrencilerinin eğitiminde nerede olduğunu ve onlara nasıl yaklaşmaları gerektiği anlatılarak bu soruna çözüm getirebiliriz.

KAYNAKÇA

- <http://www.kamusalhaberler.com> dan alınmıştır.
- https://tr.wikipedia.org/wiki/A._Vahap_Kaya
- EKER,Osman(2016), Ortaokul Öğrencilerinin Yaşadığı Sınav Kaygısının Nedenleri ve Anne - Baba Tutumlarının Sınav Kaygısına Etkisi: MERZİFON ÖRNEĞİ(Onaylanmış yüksek lisans tezi) Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,İSTANBUL

İNSANLIK VE ÖTEKİLEŞTİRİCİ DİL

Enes KOÇ 11. Sınıf Öğrencisi

Ahmet SELEN Danışman Öğretmen

ÖZET

Bu çalışmada, birlikte yaşama kültürünün; toplumsal yaşamda hangi boyutlarda gerçekleşebildiği ve bu bağlamda ötekileştirici dili incelemeye ve değerlendirmeye çalıştık.

Bilindiği gibi insanlık tarihinin bilinen çağlarından bu yana toplumlar ve topluluklar arasında bazı duvarlar örüle gelmiş. İnsanlık tarihinin hiçbir döneminde insanlık bu kadar keskin bölünmeler yaşamamıştı. Bireyler, toplumlar ve kültürler arasında ötekileştirici dil, hiç bu kadar yaygın bir kullanım alanı bulamamıştı. İlk çağlardan bu yana insanların akıl ve bilgisini kullanarak geliştirdikleri teknik araçlar, insanı doğadaki diğer güçler karşısında üstün konuma taşıdı. Ancak sanayileşmeyle birlikte teknolojik üstünlük, yalnızca hayvanlarla ve doğadaki diğer güçlerle sınırlı kalmadı. Teknolojik üstünlüğü ele geçiren toplum ve topluluklar, teknolojik geleneksel yöntemlerle yaşamlarını sürdüren toplumlara iş gücü ve ekonomik açıdan sömürmekle kalmadılar onların kültürel konularını da ötekileştirici bir dille aşağıladılar.

Küreselleşmenin en uç boyutlarda hissedildiği günümüz toplum yaşamında; kent ortamlarındaki ekonomik, sosyal ve kültürel farklılıkları bir arada tutacak çözümler üretilmediği sürece kentin sosyal yapısıyla kaynaşamamış yapılar, etnik ayrışmaların veya toplumsal fay hatlarının odak noktalarına dönüşebilirler. Bu konuda atılacak doğru adımlar, dalga dalga yayılarak heterojen kitlelerin kentin sosyal yaşamına tutunmalarını sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal ve Kültürel Yapı, Ötekileştirme, Küreselleşme, Kent Yaşamı

GİRİŞ

İnsanoğlu hayatın doğal akışına uygun olarak sosyal ortamlar oluşturur. Bu ortamlar, insana özgü bir birikimlerin ürünleri olan kültürel yapılarla ayakta kalır. Kültürel yapılar, bir bakıma sosyal yapıları bir arada tutan bir özellik taşır. Toplumu oluşturan bireyler, bu değerler üzerinden kimlik ve kişiliklerini oluştururlar. Toplum yapısıyla birlikte sosyal yapılar da değişime ayak uydurur. Çünkü: “Sosyal yapı, bir değerler ve kurumlar bütünüdür meydana getirdiği, gelişme özelliği gösteren, kişileri ortak noktalarda birleştiren bir sosyal yaşam biçimidir.”²

İnsanlık tarihinin bilinen çağlarından bu yana toplumlar ve topluluklar arasında bazı duvarlar örüle gelmiş. Yakın çağlara kadar kent yerleşimleri; kale ve surlarla çevreleniyordu veya deniz, dağ veya akarsu gibi doğal sınırların koruması altındaydı. Bu sayede küçük de olsa birçok kültürel yapı yakın döneme kadar özelliklerini yitirmeden ayakta kalabilmiş.

Küreselleşmenin Dünya Coğrafyasını ve İnsanlığı Bölümlere Ayrıştırması

Küreselleşme olgusu, asırlardır süregelen bu döngüyü kırarak en küçük kültürel yapıları bile silip süpüren büyük bir kültürel yapı olma yolunda hızla ilerlemekte. Kültürel etkileşimin geçmişi, insanlık tarihi kadar eskiye dayanır. Ancak eski çağlarda çok yakın kültürler arasında bile sınırlı ve yavaş gerçekleşen etkileşim, günümüzde farklı bir boyut kazanmıştır. Sosyal bilimciler günümüzde, kültürel etkileşimin ayrı bir boyut kazanması üzerinde durmuşlar ve bu konudaki görüşlerini şöyle dile getirmişlerdir: “Sanayileşme ve iletişim, toplumları etkilemiş, kültürel değişim ve gelişimin hız kazanmasına neden olmuş, yaşam biçiminin değişmesinin yanı sıra, bir kültür şokuyla karşı karşıya bırakmıştır.

² Tural, S. Kemal, Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler, Ankara, 1994, s.14

Küreselleşme, biri siyasi, biri ekonomik, biri kültürel olarak üç boyutu olan bir kavramdır. Küreselleşme en küçük bir kültürel farklılığı bile vurgulayarak elektronik medya aracılığıyla bunu tüm dünya kamuoyunun dikkatine sunmuştur.³

Küreselleşme, bu günkü konuma bir anda gelmedi. 18. Yüzyılı başlangıç olarak alırsak; “Batı dünyasında coğrafi keşifler sonrasında başlayan ve sanayi devrimi sonrasında hızlanan teknolojik ve ekonomik gelişmeler küreselleşme sürecinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Teknolojik gelişmelerin kitlesel ve hızlı üretim sağlaması, merkantilizm ve emperyalizm düşüncesiyle birleşmesi burjuvaziye ekonomik yönden, tarihte benzeri olmayan bir şekilde güçlendirmiştir. Daha fazla kazanma isteğinde olan burjuvazinin daha fazla üretebilmesi ve ürettiğini pazarlayabilmesi gerekmektedir. Daha fazla üretim yapmak için daha fazla hammadde ve emek ile ürettiğini satabileceği yeni pazar ihtiyacı hissedilen burjuvazi bir taraftan da tüm bu ihtiyaçlarını karşılayabilecek ekonomik, siyasal ve sosyal ortam arayışı içerisine girmiştir.”⁴ Bu sürecin günümüzdeki yansımalarına baktığımız zaman geçmiş asırlarda birbirine komşu iki toplum arasında bile çok yavaş gerçekleşen kültürel etkileşim artık kıtalar arasında bile kolayca ve hızla gerçekleşmekte.

Küreselleşmeyle birlikte surların çevrelediği kentler ya da doğal sınırları esas alan anlayış tarihe karıştı. Yeryüzü bir köy gibi küçüldü ancak Küresel güçler, siyasal, ekonomik ve sosyal boyutuyla küçük sınırların yerine tel örgü ve bomba tuzaklarıyla örülü büyük yapay sınırlar oluşturdu. Bu sınırları aşanları ise ekonomik ve siyasi boyutu olan başka sınıfsal sınırlar çevreliyor.

İnsanlık tarihinin hiçbir döneminde insanlık bu kadar keskin bölünmeler yaşamamıştı. Bireyler, toplumlar ve kültürler arasında ötekileştirici dil, hiç bu kadar yaygın bir kullanım alanı bulamamıştı. İlk çağlardan itibaren insanların akıl ve bilgisini kullanarak geliştirdikleri teknikler ve aletler, insanı doğadaki diğer güçler karşısında üstünlük sağladı. Ancak sanayileşmeyle birlikte teknolojik üstünlük, yalnızca hayvanlarla ve doğadaki diğer güçlerle sınırlı kalmadı. Teknolojik üstünlüğü ele geçiren toplum ve topluluklar, teknolojiye geleneksel yöntemlerle yaşamlarını sürdüren toplumları iş gücü ve ekonomik açıdan sömürmekle kalmadılar onların kültürel konumlarını da ötekileştirici bir dille aşağıladılar.

Ekonomik, siyasal ve kültürel alanı kapsayan küresel süreç; teknoloji alanındaki atılımlarla ve coğrafi keşiflerle gücüne güç katan Batı uygarlığı içerisinde yer alan ulus devletlerin, dünyaya yön verme noktasında kendi aralarında kıyasıya bir yarışa girmeleriyle zirve noktaya ulaştı. Batılı güçler, Özellikle 19. Yüzyıldan sonraki siyasi ve ekonomik alandaki üstünlük algısına kültürel bir boyut da eklediler. Modernleşme, Batı uygarlığı düzeyine yükselmenin önkoşuluydu. Batılı ülkelerin girdikleri coğrafyalara beraberinde taşıdıkları bu kültürel boyut, koloniler kurmalarına ve kalcılıklarına kılıf hazırladı. Öyle ki ‘modern toplum’ algısıyla tüm dünya halklarını ölçüp biçme ve konumlandırma aşamasına geçtiler. Bu anlayış Edward Said’in ‘oryantalizm’ kavramıyla nitelendirdiği bir ayrışmayı doğurmuştur. Üstelik bu ayrışma, ötekileştiren ve çatıştıran bir ayrışmadır. Edward Said’e göre bu ‘vahşi ve adaletsiz bölüşme’ esnasında, oryantalizm, bir taraftan etkili propagandalarla Batı’nın gücünü dünyaya ilan ederken, eş zamanlı olarak ‘Doğu’ gibi kavramlarla ötekileştirilen toplumların zayıf ve güçsüzlüğünü pekiştirme misyonuna dönüşmüştür. Edward Said, bu görüşünü tarihsel ve kuramsal bir düzleme oturtarak şöyle der; “Oryantalizm, Avrupa’nın ve Batı’nın yerküre üzerindeki büyük ve kapsamlı tasarrufundan da (kullanım hakkı) güç alıyordu. Nitekim oryantalizmin kapsam ve müesseselerinin ulaştığı en üst sınır, Avrupa’nın çok büyük bir genişliğe sahip olduğu zamanlarla paralellik göstermektedir. 1815 ile 1914 arasında, yani yüzyıllık süreçte, Avrupa yerküre üzerindeki

³ www. Kongar.org/makaleler/mak_ku.phb. Erişim: Kongar, ‘Emre’ 1997, “Küreselleşme ve Kültürel Farklılıklar Çerçevesinde Ulusal Kültür” Erişim Tarihi:05.06.2016

⁴ bireyvetoplumdergisi.com/article/download/1036000051/1036000047 Küreselleşmenin Ulus Devlet Üzerindeki Etkisi, Selahaddin BAKAN, Gökhan TUNCEL Erişim Tarihi:04.06.2016

sömürge coğrafyasını yüzde 35’den yüzde 85 düzeyine çıkarmıştır. Dolayısıyla dünyadaki hemen hemen tüm ülkeler, bu işgalden doğrudan veya dolaylı etkilenmişlerdir. Bu sömürge haritası, daha çok Asya ve Afrika ülkelerinin topraklarının işgal edilmesiyle şekillenmiştir.”⁵ Günümüzde teknolojik üstünlüğü kültürel üstünlük aracına dönüştüren ve sömürgecilikle ele geçirdikleri ekonomik gücü elinde bulunduran ülkeler, küresel düzeyde yeryüzünü yeniden biçimlendirmektedirler.

Küreselleşme, insanların yaşamını kolaylaştıran ve iletişimi yaygınlaştıran yapısına rağmen pek çok açıdan eleştiri oklarını üzerine çekiyor. “Küreselleşmenin eleştirilme nedenlerinden biri, görünüşe göre geleneksel değerleri yok ediyor olmasıdır. Bu çatışmalar gerçektir ve bir dereceye kadar da kaçınılmazdır. Ekonomik büyüme, küreselleşmenin tetiklediği büyüme de dâhil olmak üzere, şehirleşmeyle sonuçlanacak ve geleneksel kırsal toplumlara yavaş yavaş yok edecektir. Maalesef şimdiye kadar küreselleşmeyi idare etmekle yükümlü olanlar, olumlu faydaları övüp dururken işin olumsuz yönlerini, kültürel kimlik ve değerlere karşı oluşturduğu tehdidi pek eleştirmediler.”⁶

Küreselleşme, çekim gücüyle kitleleri kentlere toplamakta. Kentleşmenin kırsal yaşamı bitirmeye doğru hızla sürüklenmesi sonucu kırsal kökenli sosyal ve kültürel yapılar da geri dönülmez bir biçimde kaybolmaya yüz tutacaklar. Çünkü köy kültüründeki yarı göçebe yaşam öğelerin ve sözlü karakter taşıyan yerel kültürlerin kent yaşamına özgün olarak taşınması olanaksız. Ayrıca kırsal kültürler, yaşadıkları coğrafyalarda homojen yapı içerisinde ve bütünlük içinde yaşıyorlardı. Ancak kente kendisi gibi taşınan birçok kırsal kültürle ve daha önce kentte var olan kent kültürünün heterojen yapısı içinde harmanlanmak durumunda. Kent kültürünün homojen bir özellik göstermemesi ve kentten beklentilerin farklı oluşu yalnızca ekonomik boyutta değil etnik, dini ve mezhepsel alanda da farklılıkları, ayrışmaları, çözümlüşleri ve çatışmaları beraberinde taşıdı ve taşımaya da devam ediyor.

Günümüzün gelişmiş kentlerini tehdit eden en önemli tehditlerden biri göç olgusu. Savaşlar ve terör faaliyetleri yüzünden kontrolden çıkan büyük göç dalgası; kentlerin sosyal ve ekonomik ve kültürel yaşamını tehdit eden “öteki” olarak görülmekte. Özellikle yaşadığımız son süreçte terör örgütlerinin de küresel olanaklardan faydalanmasıyla ve küresel güçlerin terör örgütlerini kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaları neticesinde dünya büyük bir göç dalgasını yaşamakta. Daha güvenli, daha konforlu bir yaşam umuduyla ölümü bile göze alacak göç yolculuğunu göze almaktalar. Ancak gittikleri coğrafyalardaki ülkelerin gerek politikacıları gerekse halklarının büyük çoğunluğu bu durumdan rahatsızlıklarını açıklamakta. Göçmenler tel örgüleri, duvarları aşşalar bile zihinlerdeki engelleri aşamayacaklar. Çünkü onları istemeyenler yalnızca ekonomik konforlarının bozulacağını düşünmüyorlar. Kültürel olarak da onları kendilerinden aşağı görüyorlar ve üstün gördükleri kendi kültürlerine uyum sağlayamayacağını savunuyorlar. O zaman onları buldukları coğrafyalarda rahat bırakacaklar ya da onları mülteci kamplarında kalıcı olarak barındıracaklar.

Ülkemizde de farklılıklar sorununun daha çok etnik ve kültürel odaklı olarak başlaması ve sürmesinin en önemli nedeni yine kentleşme süreci. Kent yaşamına sanayileşme ile birlikte göç etmeye başlayan halk kitlesi, kırsal yaşamdaki sosyal ve kültürel yapıyı kentlere olduğu gibi taşıyamayacağını kanıksadı. Ancak Türk modernleşmesi değişim gücünü, ana gövdeyi oluşturan halktan almadığı için kökleşmesi ve özümsemesi kolay olmayacaktı. Yenidünya düzeninde surlarla çevrili, korunaklı kentler yoktu ama yaşam standartlarından dolayı kentin içine giremeyen köylü halk, kentlerin çevresinde yeni yaşam alanları oluşturdu. Artık yeni yaşam alanlarında oluşan sosyal ortam, ne kent kültürüydü ne de köy kültürü.

⁵ Edward W. Said, Oryantalizm, çev: Nezih Uzel, IV. baskı, İstanbul 1998, s. 65

⁶ Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı Joseph E. Stiglitz Çeviren Arzu Taşcıoğlu, Deniz Vural 2002 İstanbul s. 273,274 Erişim Tarihi:05.06.2016

Gecekondu yapılanması adından da anlaşılacağı gibi apar topar oluşturulmuş bir düzendi. Bu nedenle kırsal halk kitlesi, kentle bütünleşmenin yollarını arıyordu.

Kırsal kökenli kültürün kent kültürüyle uzlaşmasının öündeki en büyük sorun, ekonomik farklılıktan çok sosyal ve kültürel boyutta olmuş. Çünkü Türk toplumunda ekonomik temelli sınıfsal bir ayırım hiçbir zaman olmamıştı. Kültür tarihi, siyasal tarihin izdüşümü niteliğinde olduğu için kültürel alandaki gerilimlerin geleceğini de siyasal alandaki değişimler belirleyecektir. Şerif Mardin, ‘merkez-çevre’ kuramını, Türk siyasal tarihine ve modernleşme sürecine uyarlayarak bu gerilimin kökenini araştırmacı gözüyle somutlaştırmıştır. Mardin, Osmanlı toplumsal ve kültürel yapısında belli bir ölçekte var olan merkez-çevre geriliminin modernleşme sürecinde daha derinleştiğini ve dışlayıcı bir dile dönüştüğünü savunmuştur. Yazar, ‘Yeni Türkiye ve Birey’ makalesinde, yeni döneme yön veren aydınların halk kültürünü küçümseyici yaklaşımına ünlü yazar Yakup Kadri’nin şu sözlerini kanıt olarak gösterir: “Kulağa hoş gelen bir sesin harekete geçirdiği bir zerreye bile rastlanmayan bu durgun havada, hiçbir resmin süslemediği bu meydanlarda, her gün tozuna ve çamuruna aldırmadığımız bu sokaklarda, kulakları her türlü nezaket karşısında sağır, gözleri herhangi bir güzelliğe kapalı, geceleri basma entarileri ile kahvehanelerde bağdaş kurup oturarak gramafondan yayılan göbek havalarının nağmelerini dinleyen bu insanların yüzlerinde, onların hastalık tohumlarını buldum.”⁷ Hızlı batılılaşmanın sonucu olarak kültürel alanda yaşanan seçkinci yaklaşımın bir ürünü olan bu bakış açısı, geniş halk kitleleri üzerindeki baskıyı ve gerilimi daha da artırdı.

Modern ve Postmodern Dönemde Kültür Değişmeleri

“Kültür Değişmeleri” adlı eserde kültür ve medeniyet kavramları üzerine düşünceleri değerlendiren Mümtaz Turhan; kültür değişmelerini, serbest kültür değişmeleri ve zorunlu kültür değişmeleri olarak iki başlık altında incelemiştir. “Serbest kültür değişmeleri, bir sosyal grup veya toplumun yabancı bir kültürün taşıyıcısı olan bir grup veya toplumla ilişki kurduğu zaman, hiçbir iç ve dış baskı olmaksızın o kültürün bazı unsurlarını alıp benimsemesi halinde meydana gelen değişmedir. Mecburi(zorunlu) kültür değişmeleri, ayrı kültürlerle sahip iki sosyal grup veya toplumlardan biri kendi kültürünü veya belirli bazı unsurlarını kabul etmesi için diğerini baskı altına alır veya idari bir güç ve yetkiye sahip bir grubun yabancı bir kültürü veya bunun belli bazı unsurlarını çoğunluğun arzusuna rağmen kendi toplumuna zorla kabul ettirmeye çalışırsa neticede meydana gelen değişmelere denir. İki toplum, iki kültür karşılaşınca, birinin mutlaka yok olması gerekmez; sentez ister istemez gerçekleşir. Batılılaşıyoruz diye dinimizin benliğimizin kaybolacağı iddialarının hiçbir ilmi değeri yoktur. Ne var ki, Türkiye Batılılaşmamıştır, çünkü insan unsuru göz ardı edilmiş, sadece Batılıya benzer şekilde yaşar gibi görülmeye başlanmıştır.”⁸

Modern ve postmodern yaklaşımlarla günümüz kent yaşamında ortaya çıkan sosyal yapılar, ya kültürel yozlaşmanın ya da yeni bir değişimin habercisiydi. Toplum kesimlerinde içten içe devam eden değişim isteği, seksenli yıllarla birlikte başka bir aşamaya geçti. Dış dünyayla kurulan ilişki ağının siyasal ve ekonomik yapısı, küreselleşme olgusuyla da birleşince sosyo-kültürel etkileşimi de beraberinde getirdi. Küresel yapıların, kent yaşamında yer edinmesiyle birlikte toplumsal baskının birikintileri dalga dalga dışa vurmaya başladı. Kitlelerin sosyo-kültürel ihtiyaçlarını karşılamak üzere yer edinen açık toplum yapıları, sosyal çarpıklıklara, etnik kültür patlamalarına, mikro milliyetçilik yaklaşımlarına yaygınlık kazandıracağı kaygısını artırdı.

Bu bağlamda. Bu yeni yapılar mekân oluşturacak ortamlar da peşi sıra ortaya çıktı. Çünkü kültürel yapılarla ‘ortam’ arasında bir bağ vardır. Bu bağlamda Malinowski, başarılı

⁷ Mardin, Şerif, Türkiye’de Din ve Siyaset, İstanbul. 1994, İletişim Yayınları s.75

⁸ <http://docplayer.biz.tr/7703211-Kultur-degisimleri-ve-batililasma-meselesi-prof-dr-yilmaz-ozakpinar.html> Kültür Değişmeleri,

Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1951

kültürlerin üç temel işlevi olduğunu belirtmektedir. “Bunlar biyolojik, âletsetel ve birleştirici fonksiyonlardır. Kültür, hayatımız için gerekli olan mal ve hizmet üretimini mutlaka sağlamalı, üyelerin biyo-psiko-sosyal ihtiyaçlarını çözmelidir. Çatışmalar çözümlenmeli; kültür, değişen koşullara ayak uydurabilmeli ve bireyleri hayat için gereken etkinliklere yönlendirmelidir. Kültür yiyecek, üreme gibi biyolojik; eğitim, sağlık gibi araçsal; din, estetik gibi birleştirici gereksinimleri karşılamalıdır.”⁹ Malinowski’nin kültür teorisinde değindiği ‘toplumsal yaşamdaki eylemlerin işlevsel bir karşılığı olduğu’ görüşünü dikkate alırsak kültürü oluşturan bileşenleri bütüncül bir yaklaşımla değerlendirebiliriz.

Ulus devlet anlayışının uzantısı olarak tarihsel ve sosyal boyutu olan bu dönem, modernleşme düşüncesini temel alıyordu. Siyasal ve sosyal söylem üzerinden yeni bir millet, kültür ve gelecek öngörüldü. Bunu gerçekleştirmek için eğitim ve hukuk alanında köklü değişimlere gidildi. Bu yeni modelin sosyal yaşamda karşılık bulabilmesi noktasında ise sanat alanında yararlanılarak kitlelere ulaşılmaya çalışıldı. Özellikle müzik ve edebiyat yeni kimlik arayışlarını aktarma noktasında yoğun olarak başvurulan alanların başında geliyordu.

Ancak yukarıdan halka biçilen bu model, gerçek anlamda büyük halk kitleleriyle köyden kente göç dalgasıyla karşılaştı. Göç olgusu, bir sebep değil kimlik arayışlarını su yüzüne çıkaran bir sonuç. Kent kültürü, çok kültürlü, uzlaştırıcı bir yapıya bile sahip olsa etnik, dini ve mezhepsel ayrışmayı törpüleyemezdi. Çünkü çığ gibi gelen bir sorunu bir çırpıda çözebilecek formül, hiçbir toplumda yok. Bu nedenle kentin çeperlerinde sosyal, etnik veya mezhepsel kaynaklardan beslenen küçük çaplı gruplaşmalar olageldi. Bu gruplar, kent yaşamına ekonomik, estetik ve kültürel öğelerle katılabildikleri oranda kültürel ayrışmalar en alt düzeye iner.

Kırsal kökenli halk, köyden kente bütünlüklü bir kültür taşıyamamıştır. Yarı köyden getirdikleriyle yarı kentte bulduklarıyla karışık bir kültür ortaya çıkmıştı. Belli bir çerçeveye oturmadığı için popüler kültür veya kitle kültürü dedi. Popüler kültür, kente taşınmış köy kültürü değil kentin yeni bireylerinin sosyal ve psikolojik özelliklerinin bir göstergesi olarak ortaya çıkmış bir olgudur. Aşağı ve yukarı yönlü bu iki toplumsal yönelim tartışmaları da beraberinde getirmiş. Örneğin; popüler kültür, modernist veya seçkin sanat çevrelerince, çoğu kez yozlaştırıcı bir yapı olarak görülerek küçük gruplaşmalar olageldi. Bu konuya salt sanat açısının dışında sosyal boyutuyla ilgi gösteren araştırmacılar, şu olguya dikkat çekmişler : “Popüler kültürde insanların bastırılmış duygularını, bastırılmış özlemlerini, arzularını, öfkelerini görüyoruz.”¹⁰ Bu boyutuyla popüler kültür, değişen ve ilerleyen toplumsal yapılara karşın, değişmeyen birçok değer varlığını içinde barındırır. Popüler kültür, bir bakıma kırsal halk kültürünün kente kültürünün sosyal yaşamına katılma, kendine kimlik ve statü edinme isteğidir. Bu boyutuyla yerel değerleri yozlaştıran bir öge olmaktan çıkıp, tam tersine modern ve postmodern kültürün küresel bir kimlikle tek tipleştirme çabalarına karşı bir duruştur. Bir bakıma, modern çağda, geleneksel formlarla kentin sosyal yaşamına tutunamayacak derecede sınırlı bir kalmış halk kültürünün popüler kültüre tutunması da denebilir. Bu bağlamda ortaya çıkan popüler kültür ve onun taşıyıcısı konumundaki Arabesk müzik, Anadolu Rock ve Türk popu, (Türkçe sözlü hafif müzik) kırsal kesimden kente taşınan bireylerin dünyasında farklı bir pencere açarak kendinden bir parça bulmalarına olanak sağlamıştır.

Popüler kültürün müzik alanında ortaya çıkardığı arabesk kavramı da en az Anadolu rock yapısı kadar tartışmaların bir tarafı olmuştur. Arabesk kavramı, kırsal kökenli halk müziğini ve modernizmle kentin sosyal yaşamından dışlanan klasik Türk sanat müziğini de sırtlanarak bir sentez oluşturmuş ve kent yaşamının tam ortasına oturtulmuş. Arabesk, tarihsel bağlamda Endülüs mimarî sanatının estetik anlayışına verilmiş klasik bir sanat anlayışı iken yirminci yüzyılda Anadolu coğrafyasında sanat müziği ve halk müziğinin elbirliği ederek üzerindeki baskıya verdiği tepkisel hareketin adı olmuştur. Bununla da

⁹ Bronislaw Malinowski, Bilimsel Bir Kültür Teorisi, Çev. Hüseyin Portakal, Kabaçlı Yay., İstanbul 1992, s.24.

¹⁰ Kara, Çiğdem, “Hal k Bilimi ve Folk Popüler Kitle Seçkin Kültürleri”, Folklor/Edebiyat, S.9, İstanbul, 1997, s.87- 90.

kalmamış, Arabesk kavramı sanıldığı gibi sadece bir müzik ekolünün değil, bir kültürün değil aynı zamanda toplumun her tabakasında görülebilen bazı davranış kalıplarına da ad olmuştur.

Müzik, toplumsal alandaki olumlu ve olumsuz değişimlerin çok net görüldüğü bir alandır. Bazen birleştirir. Bazen etnik veya ideolojik ayrışmanın aracı haline dönüşebilir. En az müzik kadar etkili sanat alanlarından edebiyat da sosyal ve siyasal alandaki değişimlerin aracı olarak kullanılmıştır. Özellikle ulus devlet süreçlerinde yeni bir ulus oluşturma, kültür değişimleri ve yeni bir yol çizme noktasında edebiyata yeni misyonlar yüklenmiştir. Örneğin: “Türk modernleşmesi de bu anlamda edebiyattan ve sanatçılardan yaralanmıştır. Cumhuriyet devrimi kendi siyasal ve sosyal görüşlerini edebiyat üzerinden de üretmiştir. Şiir ve tiyatronun yanında romancılar eserleri aracılığıyla resmî ideolojinin söylemlerini dile getirmekten geri durmamışlardır.”¹¹

Kısaca sanat, müzik gibi insanları en çok birleştiren alanlarda bile ötekileştirmeler ola gelmiş. Bu topraklarda, uygun ortam bulduğu süreçlerde, yaşamın her alanında ayrımcı bir dil kendine bir yer edinebilmiştir. Bir de ateşe körükle giden provokatörler için içine girince gürültü patırtı olması kaçınılmaz oluyor. Öyle ki birleştirici olan Türk bayrağı gibi ortak sembollerini bile birbirinin gözüne sokarcasına sallayanlar çıkabiliyor. Bazı sosyal ve siyasal olayların arkasına takılan bireyler, önce birbirine söz sataşmasıyla başlayıp sonra taş atan ve en sonunda da silah doğrultan şiddet döngüsünün içinde kendilerini buluyorlar. Tartışma ortamı yitirildiğinde küçük yaralar kaşına kaşına büyük sosyal olayların patlak vermesinin önünü açılıyor. Bir de ötekileştiren, ayrıştıran sloganlarla büsbütün düşmanlık tohumları ekiliyor. Okumadan, sorgulamadan, düşünmeden ve körü körüne bir ideolojinin peşine takılan kalabalıklara sloganlar yön vermeye başlıyor. Çünkü: “ İdeolojilerin ışığına göz yumanları sloganlar yönetir... Düşünce ile çılgılık bağdaşmaz... Medeni insan konuşur.”¹² Bu bağlamda Necip Fazıl’ın “Durun kalabalıklar bu cadde çıkmaz sokak!” haykırışındaki gibi topluma yön verecek aydınların, düşünürlerin, sanatçıların ve önderlerin bulunması toplumu çatışma ortamından uzaklaştırır. Tıpkı Cemil Meriç’in: “Bir çağın vicdanı olmak isterdim, bir çağın, daha doğrusu bir ülkenin, idrakimize vurulan zincirleri kırmak, yalanları yok etmek, Türk insanını Türk insanından ayıran bütün duvarları yıkmak isterdim. Muhteşem bir maziye, daha muhteşem bir istikbale bağlayacak köprü olmak isterdim, kelimeden, sevgiden bir köprü.”¹³ Diye tanımladığı çerçevede kuşatıcı, duyarlı ve gönül diliyle konuşabilen aydınların olması zorlukların aşılmasını kolaylaştırır.

SONUÇ

Farklılıkların eşit ve barış temelinde, birlikte yaşamlarını gerçekleştirme idealinin önündeki iki sorun alanı; İnsanlığın bölümlere ayrılması ile ötekileştirici dil. İnsanlığın bölümlere ayrıştırılması noktasında küresel ölçekteki çaba göstermek bir yana ateşe yeni odunlar atılmakta ya da yeni sorun alanları oluşturulmakta. Dünyaya yön veren büyük devletler, dünya zenginliklerini paylaşmada zaman zaman sorunlar yaşamakta ve bu uğurda kendi aralarında da savaşları da göze alabilmekteler. Ancak değişmeyen bir bakış açısı var. O da modern toplum geri kalmış toplum ayrımının değişik boyutlarda sürdürülüyor olması. Özellikle İslam dinini korku temelinde bir algıyla “öteki” olarak uluslararası gündeme taşıdılar. Kısaca; insanlığı bölümlere ayırmanın yolu, ötekileştirici dili kullanma sokmaktan ve sürekli güncellemekten geçiyor. Bu komplolarla örülü düşüncelere birey olarak yapabileceğimiz tek şey, şiddet içerikli söylemlerden çok demokratik araçlarla tepki göstermekle yapabiliriz. Tersî durumda ayrıştırmacı söylemleri körüklemek isteyenlerin çıkarlarına hizmet etmiş oluruz.

¹¹ turkishstudies.net/DergiPdfDetay.aspx?ID=1154 “Cehennemden Selam” Romanı Örneğinde İlk Dönem (1927–1940) Tarihi-Macera Romanlarda Kanonik Söylem yahut Angaje Eğilim Yazar, : Murat Katırcıoğlu. Erişim Tarihi:08.06.2016

¹² Meriç, Cemil, Bu Ülke, İletişim Yayınları, İstanbul. 2010, s. 95

¹³ MERİÇ, Cemil (2012c). Mağaradakiler, İletişim Yayınları, İstanbul. s. 284

Ulus devlet anlayışından kaynaklı kimlik oluşturmaya dayalı ötekileştirici söylemler, toplumsal alanda etkisini iyice azalttı. Çünkü küreselleşmenin başka bir boyutuna geçtik. Artık ülke sınırlarının bilinen kalıplarla korunmadığı bir evreden geçiyoruz. Ancak bu kez de postmodern yaklaşımlarla oluşan bireysel kimlik ayrışmasıyla karşı karşıyayız. Bu durum, bütün toplumsal kurumları sarsacak bir tehlikeyi beraberinde taşıyabilir. İnsanın sosyal bir varlık olma özelliğini kökünden sarsan bir anlayışın ürünüdür. Bu sorunun kültürel oluşumunu iyice değerlendirmeliyiz. Bu bağlamda siyaset, sanat, felsefe, sosyoloji ve psikoloji gibi alanların ortak akıl üretmeleri, soruna bütünlüklü yaklaşımı sağlayabilir.

Küreselleşmenin en uç boyutlarda hissedildiği günümüz toplum yaşamında, küreselleşmenin kapsama alanına girmeyen hiçbir sosyal yapı kalmayacaktır. Kültürel sorunların çıkış noktası siyasal kaynaklı olduğuna göre kültürel alandaki ayrışmalara siyasal çözümler üretme anlamında geç kalınmamalıdır. Yoksa bizim el atmadığımız sorunları birileri kullanarak etnik, dini ve mezhepsel ayrışmaların araçlarına dönüştürebilir.

Küresel aktörler karşısına değişimin ritmine uygun araçlarla çıkabilmeliyiz. Yaşadığı çağın olanaklarından en iyi biçimde yararlanabilen toplumlar, başkalarının yön vermelerinin de önüne geçmiş olurlar. Bu nedenle sosyal yapıların sorun üreten yapılar gibi algılanmasının önüne geçip bu yapıların çözüm odaklı yapılar olmaları noktasında katkı sağlanmalıdır. Her şeyden önce güncel sorunlara güncel çözüm önerileri getirilmeli ve sorunlar biriktirilerek ileriki bir zaman dilimine ertelenmemelidir. Sosyal şokların yaşanmaması için toplumun istekleri iyi izlenmelidir. Toplumun istek ve yönelimleri sıradan niceliksel anketlerle ve göstermelik raporlarla geçirtilmemelidir. Bunun için niteliksel yaklaşımlarla halkın istekleri doğrudan ele alınmalı ve üretilen bilgiler arşivlerin tozlu raflarına değil toplum gündemine taşınabilmelidir.

Küreselleşmenin en uç boyutlarda hissedildiği günümüz toplum yaşamında, kent yaşamında farklılıkları bir arada tutacak çözümler üretilemediği sürece kentin sosyal yapısıyla kaynaşamamış yapılar, etnik ayrışmaların veya toplumsal fay hatlarının odak noktalarına dönüşebilirler. Bu konuda atılacak doğru adımlar, dalga dalga yayılarak ötekileştirilen kitlelerin kentin sosyal yaşamına tutunmalarını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

BAKAN Selahaddin, TUNCEL Gökhan, Küreselleşmenin Ulus Devlet Üzerindeki Etkisi bireyvetoplumdergisi.com, Erişim Tarihi:04.06.2016

Kara, Çiğdem , “Hal k Bilimi ve Folk Popüler Kitle Seçkin Kültürleri”, Folklor/Edebiyat, S.9, İstanbul, 1997, s.87- 90.

Mardin, Şerif, Türkiye’de Din ve Siyaset, İstanbul. 1994,İletişim Yayınları s.75

Meriç, Cemil, Bu Ülke, İletişim Yayınları, İstanbul. 2010, s. 95

Meriç, Cemil (2012c). Mağaradakiler, İletişim Yayınları, İstanbul. s. 284

Said Edward W., Oryantalizm, çev: Nezih Uzel, IV. baskı, İstanbul 1998, s. 65

Stiglitz Joseph E., Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı, Çeviren Arzu Taşçıoğlu, Deniz Vural 2002 İstanbul s, 273,274

Tural, S. Kemal, Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler, Ankara, 1994, s.14

<http://docplayer.biz.tr/7703211-Kultur-degismeleri-ve-batililasma-meselesi-prof-dr-yilmaz-ozakpinar.html> Kültür Değişmeleri, Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1951 Erişim Tarihi:05.06.2016

www.kongar.org/makaleler/mak_ku.phb. Erişim: Kongar, ‘Emre’ 1997, “Küreselleşme ve Kültürel Farklılıklar Çerçevesinde Ulusal Kültür” Erişim Tarihi:05.06.2016 turkishstudies.net/DergiPdfDetay.aspx?ID=1154 “Cehennemden Selam” Romanı Örneğinde İlk Dönem (1927–1940) Tarihi-Macera Romanlarda Kanonik Söylem yahut Angaje Eğilim Yazar, : Murat KAC

TARİH

YENİ OSMANLI YÖRÜKLERİ VE SELANİK MUHACİRLERİNİN KÜLTÜR ETKİLEŞİMİ VE FARKLILIKLARI KÖMÜRCÜLER VE KARATAŞ KÖYLERİ ÖRNEĞİ

Fatma YARAŞCI 9. Sınıf Öğrencisi

Mahir Selim AKÇAKAYA Danışman Öğretmen

ÖZET

Antalya birçok Yörük aşiretinin toplanma yeridir. Honamlı, Saçıkıralı, Karahacılı, EskiYörükler, Sarıkeçili, Tungüçlü, Çakallar, Karakoyunlu, Gebizler, Martuna, Fettahlı, Saraçlı, Varsak, Karatekeli, Mellî ve Yeni Osmanlı bunların başlıcalarıdır. Döşemealtı İlçesinde kışlayan Yeniosmanlı, Varsak, Karakoyunlu, Honamlı Yörükleri yazı Korkuteli'nin üzerindeki Söbüce yaylasında geçirirler. Kışı kışlakta geçiren Yörükler, Nisan ayı sonlarına doğru havalar ısınmaya başlayınca yaylalara çıkmaya hazırlanırlar. Özgürlüklerine ve rahatlarına düşkün olan Yörükler yaşam standartlarını da ona göre yaşardı. Rahat giysiler giyerler, keçe kepeğinden çadırlarda kalırlar, hem taşınması hem de yapması kolay yemekler yaparlardı. Yılın büyük bir bölümünü kışlakta geçiren Yörükler, Mayıs ayı başlarında yaylaya çıkar ve Eylül ortalarına kadar kalırlardı. Ancak zamanla bu adetlerini bırakarak yerleşik hayata geçmişler ve yaşam tarzlarını değiştirmeye başlamışlardır. Bu değişimde kendilerine örnek aldıkları kültürlerde olmuştur. Örneğin Döşemealtı'ndaki Yeni Osmanlı Yörükleri ile o bölgede yaşayan 1892 muhacirleri arasındaki kültür kaynaşması her iki topluma da yeni şeyler kazandırmıştır.

Döşemealtı yaşayan 1892 muhacirleri Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Selanik/Yenişehir de barınamayıp anavatanlarına geri dönen Türklerdir. Zamanla tarımla ve hayvancılıkla uğraşarak gelişmişlerdir. Evlerini ve hayvanların ahırlarına özen göstermişler her türlü yeniliğe açık olmuşlardır. Çok çalışkan olan muhacirler damak zevklerine ve giyim kuşama ilgi gösterirlerdi. Yörüklerin aksine rahat yaşam tarzı onlara göre değildi. Kadınları saçlarını açıp, fistan giyebilirdi. Gezmeyi çok severler, misafir ağırlamayı çok iyi becerirlerdi. Her evde bacalı ocaklar bulunur, yemekleri orda yapıp sömine olarak kullanırlardı. Tarımla uğraşıldığı için işlerini kolaylaştıracak aletler kullanılır büyük bölümlerde işçi çağırılırdı. Çevreleriyle olan etkileşimlerinde kız alıp-vermenin de büyük etkisi olmuştur. Bu gibi olaylar Yörüklerle kaynaşmalarını sağlamış ve onların mimari, yemek, giysi, dil gibi alanlarda değişiklik yapmalarını sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: *Kültür, Antalya, Yörük, Muhacir*

GİRİŞ

Yörük kelimesi 'Yürüyen Türk' anlamıyla göçebe yaşam tarzını benimsemiş insanları ifade etmektedir. Günümüzde insanlarımız artık yerleşik hayata tam anlamıyla uyum sağlamış olsa da, geçmişlerini araştırdıkları zaman Yörük atalarına rast gelme ihtimalleri yüksektir. Bunun yanında tarihte birçok devlet kurmuş olan Türklerin en uzun yaşama süresi ve Avrupa ortalarına kadar medeniyetini götürebilmesi bakımından diğer Türk devletlerine göre daha kendine daha farklı yer edinen Osmanlı Devleti toprak kayıplarına uğradıkça, yüzyıllar boyunca Avrupa topraklarına iskân ettirdiği insanlarımızın Anadolu'ya göç ederek muhacir sorununu gündeme getirmiştir. Bu insanlarımız daha çok eski yaşadıkları yerlerin fiziki özelliklerine göre Anadolu'da yerleştirilmiştir.

93 HARBİ SELANİK MUHACİRLERİNİN VE YENİ OSMANLI YÖRÜKLERİNİN ANTALYA'YA GELMESİ

Önce Konya Karamanoğlu Beyliğinden Selanik'e göçmüşler. Orada uzun yıllar yaşadktan sonra 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi)patlak verince sırasında Yunanistan'dan gelen göçmenler Selimiye (Karadon), Karataş ve Dereli'ye yerleştirildiler. Bölgedeki inanış Döşemealtı'ndaki bu üç göçmen köyünde yaşayan halkın atalarının Lozan Antlaşması sonrasında geldikleri yönündedir. Oysa Yunanistan'dan göç Lozan'dan 45 yıl önce 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında gerçekleşmiştir. İlk gelen kişi Mahmut Efe'dir. Elllerinde avuçlarında fazla bir şey olmadan, Döşemealtı'na geldikleri zaman buraları benimseyerek, yerleşmişlerdir. Zaman geçtikçe topluluk bölgeye uyum sağlayarak yavaş yavaş yayılmaya başlamışlardır. Getirdikleri kültürel değerlerle daha önce burada bulunan yerli halk ile güzel iletişim kurmuşlardır. Antalya birçok Yörük aşiretinin toplanma yeridir

Orta Asya'da en son gelen aşiretlerden olan Yeni Osmanlıların bölgeye, Çukurova'daki Avşar Ayaklanması'nın geldikleri düşünülmektedir. Bu aşiret Döşemealtı düzlüğündeki. Başköy, Kirişçiler, Çıplak, Odabaşı, Kömürçüler, önemsenecek çoklukta başka bir oymak yerleşmesi yoktur.

Yukarıda bahsettiğimiz iki topluluk da geldikleri yerlerin değerlerini de yanlarında getirerek, büyük bir kültürel zenginlik katmışlardır. Bunları inceleyecek olursak; Çul ya da kıl çadır adıyla bilinen kara çadır, yer tezgâhlarında dokunur. Konar-göçer yaşam biçiminde çadır göçebe insanın kendisini yansıtır. Bir yere fazla bağlanamazlar. Dağlarda, ovalarda rahat ve özgür hayatı benimsemişlerdir. Çadırları yapabilmek için, keçi kılından elde edilen yünü kirmen adı verilen bir aletle eğirirler. İp haline geldiğinde yün dokunur. Dokumalar birleştirilerek çadır oluşturulur. Sivriltilmiş kazıklarla yere çakılır. Çalıdan kesilmiş ince çubuklarla üzerine çul çekilerek gölge oluşturulur.

Yörüklerle özgün yufka ekmeği ve günümüzdeki Yörüklerin yapış şekilleri. "Kastıralık" olarak bilinen mangal, börek, yufka vb. yemeklerin yapış için kullanılan alan onların sonradan kazandıkları mimari yapılara örnektir.

Döşemealtı Halısı doğanın ve yaşamın etkisinin görüldüğü ve yaşanmış bir kültürün özgün yaratısı olan bu ulusal değer, kendi kökünden koparılmasıyla melez bir kimlik kazandı, sıradanlaşıp bayağılaştı... Göçebe Türkmen(yörük) kadını; akıl, duygu ve el becerisini de katarak ilmik ilmik dokuyup yarattığı Döşemealtı Halısı'nda, doğumundan ölümüne kadar içinde devindiği "imgeler âlemini" yaşar ve yaşatır. Dokumada kullandıkları iplikleri doğada yetişen bitkilerden elde edilen doğal boyalarla renklendirilir, Döşemealtı halısının dillere destan renk kalitesi ortaya çıkardı Bölgede sıkça kullanılan ve motifleriyle diğer halılardan daha ilgi çekici olan Döşemealtı Halısı muhacirlerin evinde de sıkça rastlayabileceğiniz kültürel bir objedir.

SELANİK MUHACİRLERİNİN KULLANDIĞI BAZI KELİMELER

Appa/Oppa: Şaşırma kelimesi

Basma: Kumaş çeşidi

Büzüşmek: Buruşmak

Bıçkı: Testere

Kargı: Kamış

Bakem: Bakayım

Bıçkı: Testere

Bızaa: Buzağı

Biraneveli: Bir an önce

Çimmek: Banyo yapmak

Çabucak: Hemen

Dam: ineklerin durduğu yer, ahır

Dibek: Yoğurttan tereyağı çıkarmaya yarar
Dirgen: Üççatalı sap, saman atak için kullanılan alet
Eyirmek: İnceltmek, yün eğirmek
Ferece: Palto
Fistan: Elbise
Gıyırnak: Tırmalamak
Gidişmek: Tatlı tatlı kaşınmak
Gocuk: Mont, Palto
İlen: Leğen
Kayış: pantolon kemeri anlamında
Kumpir: Patates
Kır: Avlu, Hayat, Dışarı
Koca don: Bir tür şalvar
Köfün: Büyük Sepet
Makat: Tahtadan yapılmış sedir
Mayış: Maaş
Namazla: Seccade
Okla: oklava
Öteberi: lazım olan araç gereç, içecek, yiyecek
Öreke: Yün eğirmede kullanılan ucu çatalı sopa
Paklamak: Temizlemek
Belik: Saç örgüsü
Potin: Ayakkabı
Sınmak: Bıkmak, Usanmak
Sızdırma: Kavurma
Sini: Sofra
Urba: Elbise
Üleşmek: Paylaşmak
Zere: Sakın ha

YÖRÜKLERİN KULLANDIĞI BAZI KELİMELE

Hindiyeçen: Şimdiye kadar
Hindi/Şinci/Şimcik: Şimdi
Şo: Şu(uzaktaki nesnelere için)
Şora: Şurası
Hu: Bu
Hora: Burası
Şorda: Şurada
Şöle: Şöyle
Şöngöllü: Şuradaki
Şurdanağrı: Şu yandan
Hangıra: Nereye?
Handırda: Nerede?
Huna: Buna
Hu neci: Bu da ne
Ağız: Doğum yağan hayvanın ilk sütü
Bicik: Meme
Böcü-Börtü: Yılan, çıyan gibi zehirli hayvanlar
Böğür: Göğüs
Büğrü: Kambur

Bükme: Saç böreği
Cereme: Zarar ziyan ödeme
Çadır-Çatma: Küçükü büyüklü çadırlar
Çeki ipi: Yük bağlama ipi
Çimmek: Yıkanmak(Ortak)
Damızlık: Peynir veya yoğurt mayası
Dinmek: Yağmurun durması
Dolama: Peştamal
Eten: Doğum sonrası gelen su torbası
Etenli: Tombulca
Ece: Abi
İlenmek: Beddua
İhi: Şimdi
İşkillenmek: Şüphelenmek
Kışla: Kış geçirilecek yer
Kirkit: Dokumada kullanılan tarak
Oklava: Yufka açılan tahta sopa
Ömük: Boğaz
Pırtı: Kumaş
Pörtlek: Dışa çıkık
Semiz: Besili
Sığır: İnek
Sızı: Ağrı
Sürü: Bir araya gelen
Çökelek: Yağı alınmış peynir
Lor: Peyniraltı suyunun kesilen kısmı
Şırlamak: Suyun akma sesi
Tez: Acele
Tirki: Bakırdan yağılmış hamur leğeni
Tor: acemi
Tünemek: Yüksekçe çıkıp çömelmek
Usulca: Yavaş
Ünlemek: Çağırarak
Vıcık: Cıvık, sulu çamur
Yel: Rüzgâr
Yalınayak: Çıplak ayak
Yenik: Isırılmış
Yavan: Yağsız
Yeğni: Hafif

Antalya genelinde tüm topluluklar İslam dinine mensuptur. Yeni Osmanlı Yörükleri ve Selanik muhacirleri aynı bölgede buldukları için çevrenin dini gelenek ve göreneklerinden etkilmiş zamanla dini değerlere sahip çıkma ve İslam'ı yayma eğilimi kültürlerinde yer almıştır. İşlerini yaparken dine uygun olup olmadığına dikkat ederler. Evliliklerde başka bir dine mensup insanlara ne kız verilir ne de alınır. Eğer ayrı bir durum varsa karşı tarafın Müslüman olması gerekir. Adetlerini dine yorumlayarak yaparlar. Cenaze işlemleri dinin buyrukları altında yapılır. Yörüklerin gözünde imam bütün bu işlemlerde ne yapılması gerektiğini bilen yetkili kişidir. O yüzden köyde bir olay olduğunda ilk çağırılanlardan biri kesinlikle köyün imamı olur.

YENİ OSMANLI YÖRÜKLERİN DE ÖLÜM ADETLERİ

Ölünün yıkandığı gece bir ateş yakılır. Cenaze yapıldıktan sonra ziyafet verilir. Ölünün ruhu için yedi gün çörek dağıtılıp helva dökülür. Cenaze suyunun kaynatıldığı kazanın ateşi söndürülmez. Ölü çıkan eve ertesi gün ekmek ve yemek göndermek adettir. Ölünün giysileri fakirlere dağıtılır.

93 MUHACİRLERİNDE ÖLÜM ADETLERİ

Ölünün haberi alındığında cenaze evine bütün akrabalar gelir. Olaydan haberdar olmak ve ailenin geri kalanlarına baş sağlığı dilemek amacıyla bir süre cenaze kalkıncaya kadar orada bulunurlar. Sabah cenaze yapılır. Ölüyü mezara kendi kanından nikah düşmeyen birisi koyar. Ölü evinde konuklara ziyafet verilir. Helva dökülür. Ölen kişi erkek ise karısı simsiyah giyinir. 40 gün sonra ölünün canı için pişi dağıtılır, kuran okunur.

ANTALYA'DA Kİ YENİ OSMANLI YÖRÜKLERİNDE HALK HEKİMLİĞİ

Adaçayı: Başlıca şifaya iyi geldiği bilinen dağdan topladıkları adaçayıdır.

Oğlanotu: Gripe, karın ağrısına iyi gelir.

Alıç: Koyun güden çobanlar yer.

Yakı: Katran ve soğanı yoğurup karın bölgesine sararak soğuk algınlığı, mide bulantısına iyi gelen bir şifalı karışım.

Keçiboynuzu: Kabızlık, ishal ve öksürüğe karşı kullanılır.

SELANİK MUHACİRLERİNDE HALK HEKİMLİĞİ

İsrganotu: Sindirim sistemini ve diğer organları temizler

İspanak: Soğuk algınlığına ve benzeri hastalıklara karşı vücuda dayanıklılık verir

Karanfil: Ağız kokusuna iyi gelir

Limon: Gripe iyi gelir

Maydonoz: Ağız kokusuna iyi gelir

Roka: İştah açar

Sarımsak: İştah açar sindirimi kolaylaştırır

Semizotu: Kabıza iyi gelir

Soğan: Yaraların hızla kapanması

ANTALYA'DA Kİ YÖRÜKLERDE DÜĞÜN ADETLERİ

Görücü usulü olan evlilikler önce kız istemeğe giden oğlan evine aile reisinin bu evliliğe onay vermesiyle başlar. Oğlan askerden gelmişse bütün akrabalar evlilik çağına geldiğine kanaat getirir ve hemen uygun bir kız adayı soruşturulur. Genellikle akraba kızlarıyla evlendirilir. Oğlan evinden kızın akranı olan biri kızın ağızını yoklaması için gönderilir. Kızında gönlü varsa istemeğe gelinilir. İstemeğe geldiğinde kızın davranışları incelenir. Oğlan evi kızdan memnun kaldıysa fikirlerini aile reisine açarlar. Kız evi düşünmek için müddet ister. Eğer önceden kararlaştırılmışsa o anda kabul edilebilir. Cevapları olumlu ise oğlan evi kız tarafını yeniden ziyaret eder. Eğer olumsuzsa o evle bütün irtibat kesilir. Laf çıkmasın diye kızla oğlanı görüştürmezler. Oğlan evi ve kız evi nişan ve düğünde ne yapılacağını belirlerler.

Söz kesildikten sonra nişanlı çiftin birbirini görmemesine dikkat edilir. Nişanda oğlan evinde davar kesilip yemekler yapılır. Bu yemekleri kız evine gönderirler. Kına gecesinde kız tarafının akrabaları ve oğlan evinin kadınları birleşir çalgı eşliğinde eğlence yapılır. Geline kına yakılır bir de ağlatılır.

Düğün öncesi uruba denilen gelinin çeyizinin alınma olayı gerçekleştirilir. Oğlan evinden ve kız evinden bir grup bir araya gelir ve kızın mutfak, tuvalet, yatak odası, oturma odası ve yatak odası eşyaları alınır ertesi günde ev yazması olarak bilinen kız tarafı ve oğlan

evinin bireyleri yeni çiftin evini dekore ederler. Düğün günü sabahtan davul ve zurna evin önünde çalmaya başlar. Misafirler yavaş yavaş gelir. Çalgıcı saz eşliğinde oyun havası söyler. Damat ve yakınları oynamaya başlar. Kız evinde kızın çeyizi ve bohçası hazırlanır ailesinin elini öper vedalaşır. Kızın babası ile vedalaşırken babası beline 3 kez al bir ipi bağlayıp çözer.3'ü yapıncaya kadar dua okur. En sonunda kız babasının elini öper ve evden çıkar. Yol sırasında oğlan evi kızı geldiği yoldan geri götürmez. Başka bir yoldan oğlan evine giderler. Yol sırasında gelin arabasının önu kesilmeye çalışılır. Oğlan evi yolu açtırmak için para öder. Oğlan evine varıldığında yeni çiftte dua edilir akrabalarından hediyeler alınır ve düğün biter. Akşama doğru gelin evinde adetler yapılmaya başlanır. Gelin eve uğursuzluk getirmesin diye ayağı biraz yakılır. Damat gelinin ayağına su serper ki hiç yorulmadan usanmadan çalışabilsin.

ANTALYA'DAKİ MUHACİRLERDE DÜĞÜN ADETLERİ

Kız istemede, dünürçüler önceden geleceğine dair haber verirler. Oğlan tarafı kızın babasıyla görüşürken gelin adayını odada bulunmaz. Sadece kahve dağıtırken içeri gelir, oğlan tarafı kızı inceler olumluysa niyetlerini söylerler. Kız evi naz evi derler ya bir süre düşünmek için vakit isterler. Bu sırada kızın da gönlü var mı diye sorulur. Cevapları olumlu ise oğlan evi sık sık ziyarete gitmeye başlar. Nişan ve kına neredeyse aynıdır. Düğünde de küçük adet farklılıkları vardır. Beyazın uğur getirdiğine inandıkları için gelin arabasına ve konvoydaki arabalara beyaz havlu sarılır. Gelinin kucağına akrabalarından yeni doğan erkek çocuk verilir. Gelin bir süre ona bakar ki sağlıklı bir çocuk verebilsin. Düğünde kız tarafı oynarken damat haricinde başka bir erkeğin kadın tarafında oynaması pek yakışık almaz. Kadınlar oynarken birisi erkek kılığına girip gelinle oynar. Eğer düğün mevlitliyse yemek dağıtılır ardından gelinin etrafını kadın konuklar sarar. Ailenin büyükleri kızı evliliğinde yapacakları konusunda tavsiyelerde bulunur. Kocasına nasıl hizmet edeceğine, çocuklara nasıl bakacağına, kaynanası ve kayınbabasına nasıl saygılı davranacağına dair bilgiler verirler. Gelin oğlan evine geldiğinde kapının önünde büyüklerle beraber kız kapıya bal sürer ki evinden içeri hep tatlı şeyler girsin. Yemeği de, konuğu da, haberi de tatlı olsun, çivi çakar ki geçim sıkıntısı yaşamasin. Oğlanla odalarına girdiklerinde oğlan kızı yüzgörümlüğünü takar ve kızın duvağını açar. Daha sonra oğlan evinin önünde adak kesilir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

- Yörük kadınları geleneklerine bağlı kalarak yöresel kıyafetlerini giymiştirler. Muhacir kadınları dönemin koşullarına göre giyinmişlerdir.
- Muhacirler kullandıkları kelimeleri ağız yapılarıyla zenginleştirmişler yeni kelimeler üretmişlerdir. Yörükler öğrendiği kelimeleri okuduğu gibi söylemişler, dillerinin dönmediği yerlerde bazı harfleri yuvarlamışlardır.
- Evde her iki toplumda temizliğe çok önem veriyorlar.
- Düğünlerde muhacirler Selanik'te yaptıkları bazı gelenekleri sürdürmeğe devam etmişler kız alıp-verme sırasında Yörükler de öğrenmiştir.
- Hamur işi ve sulu yemeklerde muhacirlerin çok zengin bir mutfağı vardır. Çoğu da Yörüklerin yemek yapmasını bilmediklerini söylerler, kendilerini överler. Yörüklerinde kendilerine has damak zevki bulunmaktadır. Zamanla her iki toplumda birbirlerinden bazı tatlı ve yemekleri kültürlerine katmışlardır.
- Halk hekimliğinde Yörükler dağda yaşarken doğal yollardan tedavi yapma konusundan deneyimlidirler. Çoğu hastalığa derman olan karışımlar yapabilirler.
- Muhacirler Yörük asıllı köylerden halı dokuma ve hayvan yetiştirmeyi öğrendik deseler de, onlarında Yörük asıllı köylere öğrettiği bazı önemli şeyler vardı... Örneğin, mayalı ekmeği yapmayı ve yörede kadim zamandan beri kullanılan yerli 'delgeçir sabanı' yerine, daha

dayanıklı ve kuru toprakta daha iyi sonuç veren ‘ muhacir sabanı’ kullanmayı Yörük asıllı yerleşmelere onlar öğretmişlerdir.

- Yörüklerle göre daha sosyal olan muhacirlerde herkesin evde bir işi, ikisi gezmelik üç elbisesi bulunur.
- Bozuk saatin varsa Yörüklerle götür.’ sözü Antalya’nın köy kesimlerinde oldukça yaygındır. Bunun anlamı Yörük aklının ince ve mantık gerektiren işlerde çalıştığıdır. Kaliteli araç gereç yapımında muhacirler o kadar iyidirler ki örneğin ‘muhacir sabanı’ kırsal kesimlerde uzun süre çalışmaya karşı ilk günkü dayanıklılığı koruyan aletler yapabilirler.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Dulkadir, Hilmi, Sarıkeçililer, İçel Valiliği Yayınları, ANKARA, 1997

Beşirli, Hayati, Anadolu’da Yörükler Tarihi ve Sosyolojik İncelemeler, Phoenix Yayınevi, 2007

1.Akdeniz yöresi Türk toplulukları sosyo-kültürel yapısı (Yörükler): Sempozyumu bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınevi, ANKARA, 1996

Seyirci, Musa, Batı Akdeniz Bölgesi Yörükleri, DerYayınevi, İSTANBUL, 2000

ERCENK, Giray, Düinden Bugüne Döşemealtı(Coğrafya-Tarih-Kültür) ve Su Saklama

Yapıları (Kuyular-Sarnıçlar),Antalya Ticaret Odası Kültür Yayını, ANTALYA, 2010

İNTERNET SİTELERİ

<http://www.antalyabugun.com/makale/antalya-yorukleri-3-2569.html>

<https://tr-tr.facebook.com/notes/y%C3%B6r%C3%BCk->

<oca%C4%9Fi/y%C3%B6r%C3%BCklerin-yerle%C5%9Fik-hayata-ge%C3%A7me-nedenleri/507556505937239/>

<https://cetinbayramoglunesir.wordpress.com/2012/07/16/selanik-muhacirlerin-cok-kullandigi-kelimeler/>

<http://muhaciriz.com/selanikmuhacirkoyler.html>

<http://namaras.org/anasayfa/2009/10/21/goc-yolunda-yorukler/>

<http://www.sabah.com.tr/akdeniz/2014/10/13/mutfagimizda-selanik-yemekleri-ve-tatliolari>

tatliolari

<http://www.kerimusta.com/muhacirler-gocmenler/>

SEMPOZYUMLAR

Altun, Erman, Çukurova Yörüklerinin Gelenek Ve Görenekleri, Antalya, 1996

Aktan, Oğuz, Antalya Çevresinde Ve Güney Anadolu’da Depreşen Ve Dinen Konar-Göçer Asabiyeti, Antalya, 1996

Ercenk, Giray, Antalya Bölgesi Yörükleri Göç Yolları, Antalya, 1996

Demir, Nurettin, YörükAğazının Bazı Özellikleri, Antalya, 1996

SÖZLÜ KAYNAKLAR

Şükrü Yaraşçı, köy sakini, 76 yaşında

Hatice İnan, köy sakini 72 yaşında

Mehmet Kocagöz köy sakini, 63 yaşında

SIRTIMA DEĞİL RUHUMA VURULAN HANÇER

Sultan YILDIRIM 10. Sınıf Öğrencisi

Atilla ACAR Danışman Öğretmen

ÖZET

Ne acıtır insanın en çok canını? Ne yıkar, sarsılmaz sandığı o benliğini? Tazecik bir fidanım ben hayatta; toyum, küçüğüm dünya denen bu handa. Umudum, hayallerim, düşlerim var benim. Mutlu, hüznümlü anlarım var benim. Ama bir gün var ki, ne benim aklımdan ne de ülkemin aklından çıkmayacak. Acısı tarifsiz, telafisi imkânsız bir günüm var benim, adı 15 Temmuz olan!

Bir haykırışın, sitemin ilk paragrafı olabilecek yukarıdaki satırlara neyin yol açtığını bulmak amacı ile yola çıkılan bu çalışmada, askeri darbe ve muhtıraların periyodik bir hale geldiği ülkemizde, toplumu oluşturan bireylerin ruhuna çivi misali saplanan darbeler ve darbelerin etkileri incelendi. Özellikle 15 Temmuz 2016 darbe girişimlerinin birey ve toplum üzerindeki etkileri üzerinde duruldu.

Yöntem

Bu çalışmada, Türkiye’de askeri darbelerin tarihi seyri ve etkilerini saptamak için literatür taraması yapılmıştır. Dönemin medya unsurları (gazete, dergi, tv) incelenmiştir. Birey bazında etkilerini ortaya koymak adına otobiyografik bir çalışma olarak yazarın darbe gecesine dair gözlemleri psikolojik bir tahlil olarak kompoze edilmiştir.

Sonuç

Sebebi ve nedeni ne olursa olsun seçimle gelen seçimle gitmeli seçeneği haricindeki her denemenin, kalkışmanın sonu hüsrandır. Kısa vadede başarılı olunmuş gibi görünse de toplumsal hafızada derin çizikler oluşturan bu hastalıklı doku uzun vadede kaybetmeye mahkumdur. Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin makûs talihi olan darbeler iç ve dış etkenlerin ortak hareketi sonrasında gerçekleşmektedir. Bu iktidar mücadelesi, tek bir nedene dayanmayan, kazanani da olmayan bir kör düğüşüdür. Darbelerin değişmeyen sonucu; toplumda ekonomik ve sosyokültürel açıdan derin yaralar açmasıdır. Bireylerde şiddete meyil, siyasete güvensizlik, kural ve kaidelerin duruma göre esneyebileceği bir algı oluşturmaktadır. Ülkenin motor gücü olacak gençliğin ya apolitik bir tutum takınmasında ya da aşırı uçlarda hareket etmesine sebep olarak, genç enerjinin sisteme girmesini engellemektedir.

Anahtar Kelimeler: 15 Temmuz, Darbe, Askeri Müdahale, Apolitik, Depolitizasyon, Travma.

GİRİŞ

Darbe ve Şiddet İlişkisi

Askeri darbe; toplumsal sistem içinde aksayan yanları değiştirmek yerine, aksamaya neden olan sebepleri ortadan kaldırmak için yapılan ve sadece yönetici kadro ile sınırlı kalan değişikliklerdir (Kurtcephe & Aydın, 2006). Diğer bir tanımla, Silahlı kuvvetlerin, sivil iktidarı ya gerçekleştireceği bir müdahale ile ya da darbe ile etkilemesidir (Özdemir, 1994).

Şiddet; sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma anlamına gelmektedir. Şiddet olayları ise; insanları sindirmek, korkutmak için yaratılan olay ya da girişimler olarak da tanımlanmaktadır. Şiddet uygulama eylemleri, zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı çektirme ya da işkence, vurma ve yaralama olaylarıdır. Şiddet farklı biçimler de sınıflandırılabilir. Psikolojik, ahlaksal, siyasal, ekonomik, hukuksal yönüyle de ele alınabilir.

Buna göre şiddetin kaynağı;

- a) Ülke kültüründen kaynaklanan şiddet (ırksal, etnik, dinsel, bölgesel çatışmalar, yabancı düşmanlığı...)
- b) Devrimci ve karşı devrimci şiddet eylemleri
- c) Askeri darbelerin yol açtığı şiddet olayları
- d) Öğrenci şiddet olayları
- e) Ayrılkıçı şiddet eylemleri
- f) Seçim dönemlerinde patlak veren olaylardır (Kocacık, 2001).

Darbelerin Türkiye’deki Seyri ve Toplum Etkisi

Ordu millet anlayışından gelen Türk devlet geleneğinde. Ordu her zaman başat bir güç olmuştur. Osmanlı devleti zamanında yönetenler olarak adlandırılan sınıfa “askeri” olarak nitelenmesi bile ordunun devlet içindeki ağırlığının bir göstergesidir (Akıncı, 2013). Bu güç bazen kontrolden çıkarak kendini var eden sistemi dün olduğu gibi bugün de kurdu olmuştur.

Türk siyasal hayatında darbeler ve askeri vesayet sisteminin tesisi bir gelenek haline gelmiştir. Modern cumhuriyetin kuruluşunda etkin bir role sahip olan askerler kendilerini, kurulan devletin ve Atatürk ilkelerinin bekçisi olarak görmeye başlamaları (Akıncı, 2014) ile her 10 yılda bir tekrarlanan bu durum ne yazık ki toplumda derin yaralar açtığı gibi öğrenilmiş çaresizlik içinde beklenir de olmuştur. Seçilmişler üstü bir üst sistem vesayeti olarak varlığını sürdürmüştür. Vesayet demokrasisi olarak da adlandırılan bu durum, genelde yeni kurulmuş veya gelişmekte olan ülkelere görülür. Seçilmiş organlar üzerinde seçilmemiş olan, atanmış olan bazı kurum ve organlara denetim yapma yetkisinin sunulması, böylece temsili demokrasinin zaafa uğraması olarak karşımıza çıkar (Kaya, 2013).

“İnsanların cenneti, cehennemi dünyadaki hayatlarıdır. Biraz da hakları var, bazen insana en büyük ceza, kendi hatalı hayatı olur...” Celal Bayar bu sözü ile (Kırkpınar, 2009), cennet ve cehennem, kişisel hatalar, ihtiraslar, askerin hâkimiyet arzusu, erk ispatı gibi etkenlerin, Türkiye’yi 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 darbeleri ile 12 Mart 1971 ve 28 Şubat 1997 muhtıraları ile 15 Temmuz 2016 darbe girişimleri ile karşı karşıya getirdiğini belirtmiştir. Türkiye’de her 10 yılda bir cereyan eden bu yeknesak hareketlerin temelinde iç etkenler olduğu kadar, dış etkenlerde önemli roller üstlenmiştir. Dış etkenlerde, iki kutuplu bir dünyanın olduğu Soğuk savaş döneminde, Batı bloğu içindeki NATO içinde yer alarak ABD saflarında bulunan Türkiye’de ülke liderlerinin tavırları ve ülke politikalarının Sovyet yanlısı olma durumuna göre müdahaleler içine giriştiği aşikârdır (Boztaş, 2012).

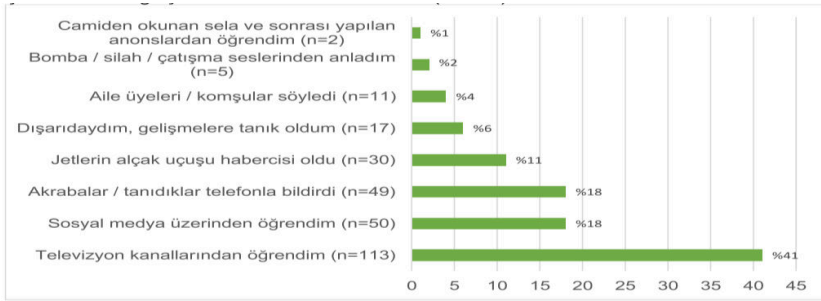
Ne yazık ki! Çare olarak düşünülen darbeler ülkeyi bir kaos ortamında başka bir kaos ortamına sürüklemişlerdir. Demokrasinin siyasi partilerce engellendiği iddiası ile yola çıkılan darbelerle demokrasiden ve hukuktan bahsetmek imkânsızdır (Emiroğlu, 2016)

Askeri Darbelerde Sivil Toplum Kuruluşları Ve Medyanın İşlevi

Darbelerin, hazmedilmesinde ya da püskürtülmesinde en önemli etken olan STK’lar ve medya, ne yazık ki 15 Temmuz darbe girişimine kadar iyi bir sınav verememiştir. Batı ile karşılaştırdığımız da çok yeni denebilecek Sivil Toplum Kuruluşları (STK) bizde ancak Tanzimat ile vücut bulmuştur. II. Meşrutiyet dönemi ile “Cemiyetler Dönemi” yaşansa da, devletin ve seçkinlerin işaret ettiği noktalarda görünen bir yapı halini almıştır. Cumhuriyet döneminde tek tiplendirme ve homojenleştirme politikaları nedeni ile toplumu dönüştürücü bir role soyunmuştur. (Aslan, 2010) Başat güç karşısında dördüncü kuvvet olarak bilinen medyada, 27 Mayıs 1960, 12 Eylül 1980 darbeleri, 12 Mart 1971 - 28 Şubat 1997 muhtıralarında her şeyin üstünde olarak görülen ordunun, yaptığı her eylemin meşru görüldüğü, misyonu gereğinin yapıldığı algısı, medyada ve STK’larda yer bulmuştur. Otoriteye boyun eğme, ulusal çıkarlara bireysel çıkarlardan ve sosyal grupların çıkarlarından daha fazla önem verme şeklinde tezahür eden bu tepkisizlik darbelerin toplumca hazmedilmesinde katalizör görevi görmüştür (Savcı, 2006).

Amacın hâsıl olması ve duyurulmasında önemli etken olan medya, 15 Temmuz'a kadar darbelerin sadece geniş kitlelere iletilmesinde kolaylaştırıcı bir etken olma vasfını üstlenmiştir. Kendisinin de zarar gördüğü bu eylemlerde en büyük zararı 12 Eylül darbesin de yaşamıştır. Türk medyası için en karanlık dönem olan 12 Eylül ile iç politika konularından kaçarak, suya sabuna dokunmayan magazin içerikli popüler yayınlara bürünmüştür. Bu durum darbenin istediği apolitik bir neslinde yetişmesinde etken bir rol üstlenmiştir (Dündar, 2016).

Türk askeri darbe tarihi açısından oluşumu ve sonuçları ile bambaşka bir noktada duran 15 Temmuz Darbe girişiminde ise gerek medya gerekse de Sivil Toplum Kuruluşları, kaderine sahip çıkma adına sokağa inen halkının yanında olmuştur. Gerek askeri kalkışmasın toplumda duyurulması gerekse de tepkinin oluşumunda motor güç olarak sonucun akamete uğramasını sağlamıştır. Tablo 1 ("ASBÜ Raporu", 2016)

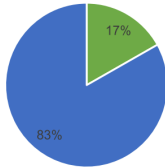
Tablo 1: Darbe girişimini ilk nasıl haber aldınız?

Askeri Darbelerin Sosyo-psikolojik Etkileri:

Kaynaşmış bir millette, devlete güven esasına dayalı iyi bir yönetim modeli bulunmaktadır. Devlet politikalarının meşruiyet zeminine oturtulduğu, hukuk kurallarına dışına çıkılmadan yürütülmesi önem taşımaktadır. Ekonomik, sosyal, siyasi alanlarda vatandaşların hak ve özgürlüklerini koruyan – geliştiren politikaların uygulandığı dönemlerde sorunlar yaşanmazken darbeler ile örselenen devlet düzeninde genel anlamda toplumda politik sisteme küçümseyici tavırlar sergilemeye başlarlar. Sisteme yabancılaşma, sosyal politikaların belirlediği sistemlerden çekilip depolitizasyon - apolitik hale gelmiş bir halk yığını haline gelirler (Can, 2015).

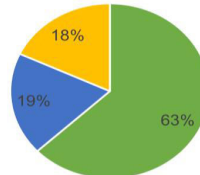
Birey, beklemediği bir anda vücuduna aldığı darbe ile nasıl şoka girip, tüm ruhi ve bedeni dengesi bozuluyorsa, askeri darbeler bunun çarpanını artırarak daha tehlikeli olan grup korkusu geliştirmesine neden olmuştur. (Tablo 2 ve Tablo 3), birey ve toplum yeni bir kalkışmanın tereddüdü ile yaşamaya başlamıştır.

■ Evet, bekliyordum (n=47) ■ Hayır, beklemiyordum (n=237)

Tablo 2: 15 Temmuz darbesini bekliyor muydunuz?

■ Hayır atlatılmadı (n=177) ■ Bilemiyorum (n=52)
■ Evet atlatıldı (n=51)

Tablo 3: Sizce tehlike atlatıldı mı?

Süreç içerisinde toplum gencinden yaşlısına yıpratılmıştır. Çark ruhları, kişilikleri birbirine vurmuştur. Bireyin ve toplumun algılarında ve değer yargılarında yeni derecelendirmeler oluşmuştur (Tablo 4).

15 Temmuz Sonrası Güven Endeksi					
Kurum ve Kişiler	Kesinlikle Güveniyorum	Güveniyorum	Ne Güveniyor ne güvenmiyorum	Güvenmiyorum	Kesinlikle Güvenmiyorum
Cumhurbaşkanı	74	21	4	1	0
TBMM	35	37	23	4	1
Hükümet	45	39	12	3	4
Siyasi Partiler	10	25	39	19	7
Belediye Bşk	25	31	14	4	2
Diyanet	42	38	14	4	2
Yargı	14	19	37	26	5
MİT	24	26	30	15	2
Ordu	18	27	39	14	2
Polis / kolluk	39	39	18	3	7
Medya	0	23	35	26	7

Tablo 4

Darbeler ekonomik açıdan da bireye ve ülkeye ciddi zararlar vermiştir. Ekonomik ve siyasi istikrarsızların ardından gelen darbeler beraberinde demokratikleşme sürecinin askıya alınmasına ve geriletmesine neden olmuştur. Toplum ekonomik, sosyal ve siyasi yönden büyük kayıplar yaşamıştır (Hatioğlu vd., 2011). Örneğin, 1980 darbesi sonrası NATO ve Avrupa Birliğinden alınması gereken 3 milyar dolar alınmadığı gibi Gini katsayısı (gelir dağılımında hane halkı eşitsizliği) 0.52'ye yükselmiştir (Sabah, 16 Nisan 2016). 28 Şubat darbesi ile genel bütçe faiz gideri 1997'de 1,9 katrilyonken 1999'da 10,7 katrilyona çıkmıştır. 2001 krizi 380 milyar dolar, 15 Temmuz darbe girişimi ise ilk hesaplamalara göre 300 milyar doların üzerinde ekonomiye zarar vermiştir (Babacan, N. 2016, 1 Ağustos)). 2016 TÜİK verileri açıklanmadığından 15 Temmuz devrimine ait net rakamlar oluşmasa da önceki darbe deneyimlerine binaen GSYH oranlarında ciddi bir azalma beklenmektedir. 15 Temmuz darbe girişiminin etkileri Türkiye'nin büyüme beklentisini 2016 da % 3,1 e düşürmüş, 2017 hedefi ise % 2,9 a düşürtmüştür. Temmuz- Eylül dönemine ait üçüncü çeyrekteki büyüme -% 1,8 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2016). Kredi derecelendirme kuruluşları not görünümelerini negatife ya da bir alt kademeye düşürmüştür. S&P BB+ dan BB- ye çekmiştir. (Karagöl, 2016). Bu gelişmelerde ekonomi de türbülansa neden olmuş, olumsuz sonuçlarını bireyler ve ülke ödemiştir.

Ebedden ezele uzanan Türk olgusunda, Türkiye Cumhuriyetini oluşturan bir birey / hücre gözüyle 15 Temmuz gecesi yaşanan travma...

Sırtıma Değil Ruhuma İnen Haçer

Ne acıtır insanın en çok canını? Ne yıkar, sarsılmaz sandığın o benliğini?

Tazecik bir fidanım ben hayatta; toyum, küçüğüm dünya denen bu handa. Umudum, hayallerim, düşlerim var benim. Mutlu hüzünlü anlarım – günlerim var benim. Ama bir gün var ki, ne benim aklımdan ne ülkem aklından çıkmayacak; acısı tarifsiz, telâfisi imkânsız bir günüm var benim, adı 15 Temmuz olan!

Oysa ne de güzel başlamıştı gün. İnsanın içini ısıtan sıcak bir yaz günüydü. Tatilin demini almış, dost bildiklerimle ailemle evim dediğim Mersin'i soluyordum doyasıya. Minik dertler haricinde yoktu ki bir tasam. Denizden, AVM'ye arkadaşlardan aileye taşınan bol sohbetli ve güzellikler içinde geçirilen bir gündü işte. Diğer tatil günlerinde olduğu gibi... Nerden bilebilirdim ki bu çocuksu yüreğime, ruhuma incek büyük bir darbeye kanat çırpacağımı akşamın. Bana gecenin; günü – güneşi örtüp âlemi dinlendirmek için adım adım ilerlediği öğretilmişti. Oysa sinsi bir düşman da gece karanlığında örüyormuş ağlarını ülkeme.

Önce tuhaf bir tonda çalan telefon ile irkildi evimiz. Babamın yüzünde daha önce görmediğim, bilmediğim bir ifade peydah oldu. Korktum ilk defa bu tanıdık yüzden! İfadesiz, mat, boş bakan bir bakış... Hızlıca televizyonu açtı. Sanki filmlerden ya da bir belgeselden fırlamış sahnelerdi televizyonda ardi ardına akan. Bir bomba düşmüştü sanki evin ortasına. Ses yok, sadece ekrana yapışan yüzler ve deli eden bir sessizlik vardı. Ardi ardına telefonlar çaldı aralıksız. Yurt içinden yurt dışından eş dosttu arayan. Kötü haber tez yayılır derler ya, biz daha olayı, olanı anlamlandıramadan dünya çalkalanmıştı. Ne, neden, kim soruları uçuyordu havada. Bana düşmanı öğretmişlerdi de dost bildiğimiz hainleri bilmiyordum ki. Savunmasızdım, insanın sırtını dönememesi, gölgesinden bile şüphe etmesi bu olsa gerek. İlk defa kalabalıklar içinde yalnızdım. Bir hain hançer iniyordu geceme - ülkeme, bir hançer iniyordu Ankara'da Ömer Halis Demir'ime, İstanbul'da Erol Olçak'ıma, Kahraman Kazanlı muhtarım Ali Anar'a... bir hançer iniyordu diyorum sana küçücük bedenimdeki ruhuma – umuduma!

Kâh görüntüler akıyordu Ankara'dan, İstanbul'dan insanı kahreden, kulakları sağır eden. Kâh telefonlar acı acı çalıyordu... Sanki hep derslerde bahsedilen... Kıyamet mi kopmuştu yoksa?

Babam ve abim bizi evde bıraktılar, kapıda vedalaştık, sanki bir daha görmeyecek gibi sarıldı bana babam. Annem bakakalmıştı uğurladıklarının arkasından. Konuşmadan birçok şey ifade edilmişti bakışlar ile. Belki de yoktu bir daha kaderde bir araya gelmek. Belirsizliğe doğru koşar adımlar ile gittiler, salalar ile duyurulan çağrıya...

Bir köşede dua ediyordu huşu ile annem. Gece ilerledikçe daha da belirginleşti dost düşman. Hainliliğin rengini de artık biliyorduk sırtımızdaki hançeri tutan parmakları da. Yüreğimi yakan görüntülere acı haberler eşlik etmeye başladı. Otuz Kuş, Ömer'imi alıp götürmüştü. Bir anda adını sonradan öğreneceğim Ertuğrul oldum ben. Bir babanın evlat için gözyaşı oldum, bir evladın her baba sözünü duyduğunda yüreğine akan gözyaşı oldum. Eli böğründe bir ana, gözlerini dünyanın renklerine kapamış her yerin siyah olduğu bir eş oldum. Bir gecede büyür mü insan? Ben büyüdüm, ruhuma inen habis bir darbe ile büyüdüm, umutlarımı budayan sinsi bir oyun ile büyüdüm.

Her baba sözünü duyduğumda; bu vatan içini kanını canını verenlere kanar oldu yüreğim. Her şey unutulur vatan unutulmaz diyen, o Bedr'in aslanlarını düşündükçe kanıyor yüreğim, önce vatan deyip toprağa düşenlerin resmini göğsüme taktıkça kanıyor... Yüreğimin bir kenarı artık hep kanıyor ve kanayacak da için için, bir söz sinecek dudağıma "HER KAHPELİĞE BİR ZİYARET BORCUMUZ OLSUN" diye.

Bir hançerdi 15 Temmuz ruhuma ruhlara inen...

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sebebi ve nedeni ne olursa olsun seçimle gelen seçimle gitmeli seçeneği haricindeki her denemenin, kalkışmanın sonu hüsrandır. Kısa vadede başarılı olunmuş gibi görünse de toplumsal hafızada derin çizikler oluşturan bu hastalıklı doku uzun vadede kaybetmeye mahkûmdur. Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin makûs talihi olan darbeler iç ve dış etkenlerin ortak harekâtı sonrasında gerçekleşmektedir. Bu iktidar mücadelesi, tek bir nedene dayanmayan, kazananı da olmayan bir kör düğüşüdür. Darbelerin değişmeyen sonucu; toplumda ekonomik ve sosyokültürel açıdan derin yaralar açmasıdır. Bireylerde şiddete meyil,

siyasete güvensizlik, kural ve kaidelerin duruma göre esneyebileceği bir algı oluşturmaktadır. Ülkenin motor gücü olacak gençliğin ya apolitik bir tutum takınmasında ya da aşırı uçlarda hareket etmesine sebep olarak, genç enerjinin sisteme girmesini engellemektedir.

KAYNAKÇA

- Akıncı, A. (2013). “Türkiye’de Askeri Vesayetinin Tesisi ve Demokratikleşmeye Olan Etkisi” *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, C/IV:8, S.1 Sakarya, 93–123.
- Akıncı, A. (2014). “Türkiye’nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri” *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Eskişehir, 55 – 72.
- Alkan, H. (2016). “15 Temmuz’u Anlamak: Parametreler ve Sonuçlar” *Bilgi*, S.79, 253-272.
- Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi. (2016), *Demokrasi Nöbetlerine Katılanlar Hakkında Sosyolojik Bir Araştırma*, Ankara.
- Aslan, S. (2010). Türkiye’de Sivil Toplum, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C.9, S.31, Diyarbakır.
- Babacan, N. (2016, 1 Ağustos). Darbenin Faturası 300 Milyar TL, www.hurriyet.com.tr
- Boztaş, A. (2012). Türk Demokrasisine Müdahaleler, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.9, S.9, Hatay, 65–73.
- Boztekin, N. (2010). Türkiye Siyasetinde Ordunun Rolü: Asker – Sivil İlişkileri, Güvenlik Sektörü ve Sivil Denetim, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği, İstanbul, 9-27.
- Can, A. (2015). Türkiye’de Toplumsal ve Kamusal Güvenin İnşası, *JASSS*, N. 34, Elazığ, 261-273.
- Cevizli, İ. (2013). *Demokrasi ve Ekonomik Gelişme Etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Dündar, L. (2016). 12 Eylül 1980 Darbesinin Basına Etkileri, *Tarihin Peşinde*, S.16.
- Duran, A. E. (2016, 18 Temmuz). Darbe Girişimi Ekonomiye Nasıl Etkileyecek, www.dw.com/tr
- Eğilmez, M. (2016, 1 Temmuz). Son Olaylar ve Ekonomiye Etkileri. www.mahfiyegilmez.com
- Güven, S. & Battaloğlu C. (2016). Medya Bağlamında 15 Temmuz Darbe Girişimi, *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Ankara, 39-66.
- Gürsoy, Y. (2014). Türkiye’de Sivil Asker İlişkilerinin Dönüşümünün Sebepleri, *Uluslar arası İlişkiler*, C.11, S.43, İstanbul. 150–180.
- Hatipoğlu Y. & Haydaroğlu M. & Coşgun M. (2011): Türkiye’de Darbelerin Ekonomi Politikası, Paper Presented at Econ Anadolu, Eskişehir, 1-26.
- Kaya M. (2013). Vesayet Demokrasisi ve Türkiye Örneği, *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi*, C. XV, S. II, Afyonkarahisar, 491-538.
- Karagöl, E. T. (2016). 15 Temmuz Darbe Girişimi Ve Türkiye Ekonomisine Etkisi, *SETA Perspektif*, S.139, Ankara.
- Kırkpınar, D. (2009). *12 Eylül Askeri Darbesi’nin Gençliğin Üzerindeki Etkileri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Kocacık, F. (2001). “Şiddet Olgusu Üzerine” *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C.2, S.1, 1-7.
- Neziroğlu, İ. (2013). Türkiye’de Askeri Müdahaleler ve Basın (1950 – 1980), TDV, Ankara, 13-108.
- Savcı, G. (2009). *Türkiye’de Askeri Darbeler ve Basının Tavrı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- SETA. (2016). *15 Temmuz Darbe Girişimi Toplumsal Algı Araştırması*, İstanbul
- TBMM. (2012). *Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*, , Ankara

- Özdemir, Ş. (1994). *Askeri Darbeler Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme ve Türkiye Örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir.
- Yaşar, S. (2016, 16 Nisan). Darbelerin ekonomiye Maliyeti Ne Oldu. www.sabah.com.tr
- www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=21513, 26.03.2017, 14.34.

TARİH TEKERRÜR EDER Mİ? ANTALYA'DA SULAR ALTINDA KALAN MEDENİYETLER: KALEKÖY ÖRNEĞİ

Bilge Su BENLİ-Nezahat CEN 10. Sınıf Öğrencileri

Mahir Selim AKÇAKAYA Danışman Öğretmen

GİRİŞ

Bugün Teke Yarımadası olarak adlandırılan Antalya ile Fethiye körfezleri arasındaki Akdeniz'e uzanan yarımada antik coğrafyada Likya olarak adlandırılmaktaydı. Bölge, yöresel gelenekleri ve özellikle kendine özgü mezar mimarileri ile Anadolu'nun en ilginç bölgesi olup, şehirleri genellikle kıyılarda ve bölgenin kalbi kabul edilen Xanthos ile Arykanda vadilerinde kurulmuştur.

Özgürlüklerine sonsuz derecede düşkün olan Likyalılar, dışarıdan gelen bütün saldırılara karşı koyabilmiş, Roma İmparatorluk Döneminde dahi birlik halinde kalabilmiş, tek eyalet olmayı başarmışlardır. Kendi dil ve alfabeleri ile tanınan Likyalılara ait yazıtların bir kısmı, son yıllarda günümüz dillerine çevrilmiştir ki, bunların çoğu mezar yazıtlarına aittir.

Patara başkent olmak üzere, Xanthos, Pirana, Olympos, Myra ve Tlos'tur. Bunlara daha sonra Phaselis de eklenmiştir. Teke Yarımadası'nda Likya Birliği'ne ait daha küçük kentler de bulunmakta ve bu kentler sistemli kazılar, sikkeler ve yazıtlardan bilinmektedir. Bunlar arasında ise Andriake, Sura, Kyaenai, Limyra, Theimmusa, Simena, Istlada, Trebende, Aperlae bulunmaktadır.

Doğa ve tarihin bütünleştiği bir dünya cenneti olan Kekova, Uçağız(Theimmusa) ve Kale(Simena) köylerinin karşısında uzanan olağanüstü güzellikleri bünyesinde barındıran bir adadır.¹⁴

LİKYA'DAKİ ANTİK KENTLER

KEKOVA: Sıçak iskelesinde Aperlai Antik Kenti, yarımadaının ucunda Toprakada ve Karaada yer alır. Bundan sonra Kekova adası uzanmaktadır. Bu adadan dolayı tüm bölge Kekova adıyla anılmaktadır. Kekova adası depremlerle biraz suya batmış olduğundan dolayı buraya batık şehir denilmiştir. Bugün batık kent olarak adlandırılan adanın kuzey batı kıyılarındaki kalıntılar, en az M.Ö. 5. Yüzyıldan beri askeri ve ticari üst olarak kullanılmıştır.¹⁵

Adanın anlamının olasılıkla 'hayvan barınağı' olduğu yazılır. Ancak, keklıkların yaşadığı bir ada olması nedeniyle, keklıkların çıkardığı doğal sese –keklık ötüşüne- benzer hatta aynı isim olan bir isim olduğu daha akla yakındır. Nitekim, coğrafyacı Meletios, 'Myra'dan bir koloninin bu adaya göç ettiği ve keklıkların ötüşü nedeniyle bu adı verdiklerini' belirtir. Toplam 7 km. uzunluğundaki adanın karaya en yakın yeri 500 m.'dir. Ada'daki doğal limanın girişindeki düzlükte 1,5 m. Su altında kalmış üç nefli bir şapel bulunmaktadır. İ.S. 5. Yüzyıla tarihlenen, tabanı mermer kaplı kilise sayesinde limanı koruyacaklarını düşünmüşlerdir. Oysa son kalan apsis de zamana yenik düşmüştür.

Kekova Adası'nın karaya bakan kuzey sahillerinde kıyı boyunca kalıntılar görülür. Ev gruplarının önlerinde rıhtımlar vardır. Ana kayaya oyulan alt yapıları burada zamanında bulunan hibrit yapıları ve yerleşimi anlatır. Bir kısmı duvarlarıyla ayakta korunmuştur. Kıyı yapılaşmasında dikkat çeken olgu karadan denize doğru ulaşım akslarının bulunmasıdır. Çoğunlukla yamaça yatay ilerlemek mümkün değildir. Anlaşılan antik çağda da her yapı

¹⁴ www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44409/likya-uygarligi-antik-kentleri-antalya-ve-mugla.html

¹⁵ Yüzyılları Saklayan Antik Şehir: Demre / Basım Tarihi: Haziran 2015

grubu ulaşım sorununu sadece denizden çözmektedir. Şehircilikte de bu durum söz konusudur. Kanallar ve koruma alanları da yamaçtan denizedir. Bu kesimdeki yapıların alt kesimdeki kısımları tamamen suların altında kalmıştır. Tersane Koyu'ndan adaya çıkıldığında ilk karşılaşılan kilisenin hemen batısında ve güneyinde yerleşim kalıntıları başlar: kalıntılar batıya yükselen tepede yoğunlaşmaktadır. Kilisenin doğusundaki yamaçta ise Helenistik Dönem kulesi bulunmaktadır. Açıkça belli ki bu kule limanı kollamaktadır. Adadaki en erken kalıntı da budur. Adanın güneybatı ucundaki güvenli teken sığınmasının kıyısında, sadece çatısı yıkılmış, sağlam bir kilise ve yanında da mezar şapeli bulunmaktadır. Kaynaklarda Aziz Stephanos Kilisesi olarak anılan bu yapı adanın en iyi korunmuş yapısıdır. Çünkü insanların gitmediği bir yerdedir. Çevrede konut ve işlik kalıntılarına rastlanır. Adanın güneybatı sahilindeki kayalıklarda karşılaşılan kaya havuzları büyük olasılıkla tuz elde etmek içindir.

Kara biter kalıntı bitmez Likya'da. 25-26 Şubat 1913'de, Kıbrıs açıklarından Marmaris'e giderken yakalandığı fırtına nedeniyle Kekova'ya(Gökkale ve Simena arasındaki koya) sığınan Hamidiye zırhlısı anısına, mürettebatın kaya altına boyadığı hilal şimdilerde, Trablusgarp ve Balkan savaşlarının iftihar kaynağı 'Hamidiye Kahramanı' H. Rauf Orbay'ı yad ettirmektedir.¹⁶

APERLAE: M.Ö. 400'lerde kurulmuş Likya kentidir. Bugünkü Kaş ile Kekova arasında bulunan Sıçak Yarımadası'nın eteklerinde yer almaktadır. Henüz kapsamlı bir kazı yapılmamıştır. 1996 yılında Maryland Üniversitesi'nden gelen bir ekip tarafından yapılan incelemede şehrin ana geçim kaynaklarından birinin deniz kabuklarından elde edilen mor rengi(Tyrea Purple) üretimi olduğu öne sürülmüştür. O dönemler bu renk sadece Roma'lı asiller kullanılmaktaydı. Daha sonra mor Vatikan'da üst rütbeli din adamları tarafından kullanılmıştır. Şehrin adı yabancı kaynaklarda Aperlae olarak geçse de Türkçe basılı kimi kaynaklarda Aperlai olarak geçmektedir.¹⁷

SİMENA(KALEKÖY): Simena, Kaş-Demre arasında yer alan Kekova adasının karşısındaki burunun ucunda, Kale köyünün bulunduğu yerdedir. Kentin tarihi ile ilgili bilgiler oldukça yetersizdir. Bununla beraber yöredeki kaya mezarlarına ve bunlardan birinin üzerinde tespit edilen Likçe yazıtı dayanarak tarihinin M.Ö. 4. Yüzyıla kadar indiği düşünülmektedir. Antik literatürde, M.S. 1.yüzyıl Roma yazarlarından Plinius Simena'nın bir Likya kasabası olduğunu bildirmiş, M.S. 6.yüzyıl yazarlarından Bizans'lı Stephanos da yerleşimi bir Likya kenti olarak tanıtmıştır. M.S.4.yüzyıldaki deniz güzargâhlarını veren stadiasmus maris magni Somena olarak adlandırdığı yerleşimin Andriake ile Aperlae arasında yer aldığını söylemektedir. Yerleşimden ele geçen yazıtlarda Simena'nın M.S.1.yüzyılda, başını Aperlae'in çektiği ve Apollonia ile Isinda'nın da üye olduğu bir Sympoliteia'ya(siyasi birlik) dâhil olduğu öğrenilmektedir.¹⁸

Simena küçük bir Likya kıyı kenti olup, M.Ö.4.yüzyıldan günümüze kadar iskan görmüş stratejik bir nokta olma özelliği gösterir. Bu özelliği en canlı yansıtan kalıntı günümüze dek sağlam kalmış kale olup, buradan Kekova ve çevresinin en mükemmel manzaralarını izlemek mümkündür.

Simena Türkiye'nin sadece denizden ulaşılabilen nadir yerleşimlerinden biridir. Kekova Adası ve çevresindeki kıyılarda doğal, kültürel ve coğrafi değerlerin korunması amacıyla oluşturulmuştur, 260 kilometrekare alanı kaplayan Kekova Özel Çevre Koruma Alanı'nın içerisinde yer alan Simena antik kenti, 1. Derece arkeolojik sit alanı olarak tescillidir.

¹⁶Likya Kitabı/ ÇEVİK Nevzat/ Vehmi Koç Vakfı/ 1 Haziran 2015/sayfa 336

¹⁷<https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Aperlae>

¹⁸Yüzyılları Saklayan Antik Şehir: Demre / Basım Tarihi: Haziran 2015

Yöreye adını veren Kekova, hem Simena'nın tam karşısında kıyıya en yakın yere 500 m. olan 7.4 km. uzunluğundaki adanın, hem de Simena, Teimiussa(Üçağız), Aperlai(Sıçak) İskelesi, Akvaryum Koyu, Gökkaya Koyunu da içine alan bölgenin genel adıdır.

Adanın Simena'ya bakan kuzey kıyıları denizin 4-5 m. derinliklerine kadar uzanan, yarısı suyun içinde, yarısında dışında taş merdivenler, ev kalıntıları, iskele kalıntıları gibi antik çağlardaki depremlerde kısmen suya gömülen uygarlığın izleri ile doludur. Simena, Kekova Adası'nın karşısında bulunan yarımada üzerinde konumlanmıştır.

Kekova Bölgesi'ne karadan ilk giriş yeri olan antik dönemde Teimiussa liman kenti olarak bilinen Üçağız, komşu Simena'nın yanında yer alan, Akdeniz'in en şiddetli dalgalarına karşı denizcileri koruyan en güvenilir köşeydi.

Kaleköy ile Üçağız arasında özellikle lahitler için taşocağı olarak kullanılmış küçük adacıklar arasından kıyıya doğru su altında kalmış yol ve rihtim kalıntılarını izlemek mümkündür.

Simena antik kentinin adının ilk kez Pilinius(M.S.1. yüzyıl) tarafından anılmış olmasına rağmen Likya yazısıyla kitabe ve Aperlai'de bulunan gümüş sikkeden anlaşıldığı üzere, tarihi M.Ö. 4. yüzyıla kadar inmektedir. Kent, Aperlai başkanlığında, Apollonia ve İsinde'nin da dâhil olduğu bir fedarasyona üyeydi. Likya birliğinde Aperlai şehri tarafından temsil ediliyordu.

Bölge Roma İmparatorluğuna katıldıktan sonra Simena'nın bağımsız bir şehir olarak yaşamını sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

Kıyıya yanaşıldığında göze çarpan ilk yapı, kitabesinde 'Aperlai halkı ve meclisi ile birliğin diğer şehirleri tarafından İmparator Titus'a armağan edilmiştir' yazılı olan ve M.Ö. 79 yıllarında yapıldığı düşünülen, Roma hamam kompleksine ait yapı kalıntılarıdır. Hamamın varlığı İ.S. 1. Yüzyılın ikinci yarısında yerleşimin ilk kez şehirleşmeye başladığını göstermektedir. Artık Klasik Dönem'den gelen yerleşim Helenistik Dönem'in sonu ile birlikte tiyatrosu ve hamamı olan bir şehire dönüşmeye başlamıştır. Deniz kıyısından akropole doğru yükselen yamaç erken dönemden beri halkın yaşadığı ve kamu yapılarının hizmet ettiği bir alan özelliği göstermektedir. Bugünkü evlerin aralarında ve içlerinde pek çok yapı kalıntısı görülmektedir. Aralarında da çıkış yolu boyunca lahitlere rastlanmaktadır.

Sahilden dik bir patika ve yer yer antik basamaklar yardımıyla kaleye ulaşılrken iki lahit dikkati çeker. Biri küçük eksedraya, diğeri ise İdargos oğlu Mentor'a adandığına dair kitabeye sahiptir.

Kaleye ulaşıldığında kalıntı doğal kayaya oyularak inşa edilmiş, 7 oturma sıralı, 300 kişi kapasitesi ile Simena'nın önemli kalıntılarında biri olan tiyatrodur. Su sarnıçları, kaya mezarları ve önce tapınak, ardından kilise ve en son cami olarak kullanılmış dini yapının izleri kalenin diğer kalıntıları arasındadır. Kıyıda su içinde Likya tipi lahitler, mendirek ve yapı kalıntıları durgun havalarda rahatlıkla görülebilir. Kalenin kuzeydoğusunda ise lahitler ve kaya mezarlardan oluşan nekropol alan uzanır. Ev tipi mezarın birinde Likya dilinde yazıt dikkat çekicidir.¹⁹

Yeni adı Kale'dir. Umar 'kutsal ana ülkesi' anlamındaki Luvice sözcüklerden türediğini öne sürer. Halkı turizmle geçinir. Balıkçılık da diğer geçim kaynaklarıdır. Kale Köyü önünde üç küçük ad vardır: kıyıdağın itibaren Saçma Ada, Kurşun Adası ve Papaz Ada dizilir. Papaz Adası'nın kıyısındaki kayalılarda yarısı su içinde kalmış hibrit yapı kalıntıları görülür. Her evin bir iskelesi olması dikkat çekicidir. Bir zamanlar denize inen merdivenler deniz içinde devam etmekte idler. Bu kesimde deniz içinde çok sayıda çanak-çömlek parçası vardır.

Simena doğal topoğrafik özellikleriyle ve Akdeniz seyrü seferlerine uygun, Kekova denizine hâkim konumuyla önemli bir ayrıcalığa sahiptir. Karşılıklı düzenlenmiş yer şeklinde

¹⁹Demre Müzesi Müdürlüğü Simena Örenyeri Tanıtım Broşürü

mendirekleri ve çok yakınında bulunan Papaz Adası'yla dalgalara karşı korunaklı küçük bir liman yaratılmıştır.

Limanın doğusundaki beş adet palamar bağlama babası ve önlerinde paralel uzayan duvarlar bir gemi barınağında izler vermektedir. Barınak genişlikleri geniş karınlı ticaret gemileri için dardır. Bu durumda bu barınakların askeri gemiler için inşa edildiği önerilebilir. Ancak limanın, ticari amaçla da kullanılmış olması elbette doğaldır.

Tepedeki dynastik yerleşim Klasik Dönem'den beri güvenli bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir. Liman da aynı dönemde kullanılmaya başlamış olmalıdır. İ.S. 1500'lerde yapılan Orta Çağ kalesi de aynı amaçla inşa edilmiş olmalıdır. Yani Simena limanı yaklaşık 2000 yıl boyunca kullanılmış görülmektedir.

Surlara ulaşmadan önce yamaçta bulunan en büyük yapılardan biri apsisi sağlam kalmış ve nef duvarları rahatlıkla izlenebilen kilisedir. Kilisenin erken dönem hibrit yapısının üzerine oturtulduğu açıklıkla görülmektedir. Bu yapı Simena'nın erken tapınağı olmalıdır. Kilise dönemi duvarlarında, içeriğinin ne olduğu anlaşılmayan fresko kalıntıları bulunmaktadır. İzler zeminin mozaik olduğunu göstermektedir. Yani, yapı Klasik'ten günümüze kadar tapınak yeri olarak kesintisizce kullanılmıştır.

Kentin en yoğun kalıntı grubu mezarlıklardır. Her fotoğrafa yansıyan en ünlü lahdi ise suyun 1,40 m. içinde duran semerdamlı lahittir. Ünü niteliğinden değil, sular içinde kalmışlığından kaynaklanır.²⁰

YÖNTEM

Öncelikle, kaynak taraması yapılarak, konu için uygun kaynaklar belirtildi. Belirlenen kaynaklardan bilgi toplamak amacıyla Akdeniz Üniversitesi Kütüphanesi'ne ve Suna-İnan Kıraç Kütüphanesi'ne gidildi. Kekova ile ilgili turizm kapsamında projesi bulunan emekli Prof. Dr. Tuncay NEYİŞÇİ ile görüşüldü. Saha çalışması olarak Kekova bölgesi kapsamında Kaleköy(Simena) ziyaret edildi. Kekova sakinlerinden olan Ahmet KÜÇÜKTURAN ile röportaj yapıldı. Kaleköy'e(Simena) sadece deniz yolundan ulaşım sağlandığı için sandal ile ulaşım sağlandı. Bu yolculuk sırasında çevrede görülenler fotoğraflandı ve sandal sahibi Hasan KÜÇÜKTURAN ile röportaj yapıldı. Kaleköy'e(Simena) ulaşılınca çevredeki tarihi kalıntılar, olumsuz özellikler gözlemlendi. Kanıt olarak fotoğraflandırıldı. Yolculuğun devamında Kaleköy(Simena) yakınlarında bulunan batık şehir gezildi ve fotoğraflandırıldı. Önceden iletişim kurulan Demre Müzesi'nden Arkeolog Haldun TOKSÖZ, Sanat Tarihçisi Ahmet YARCAN ile söyleşi gerçekleştirildi. Bize verdikleri fikir doğrultusunda Akdeniz Üniversitesi'nden Öğretim Görevlisi Süleyman BULUT ile görüşüldü. Ardından Süleyman BULUT'un yardımıyla Nevzat ÇEVİK ile röportaj yapıldı.

SONUÇ

Yapılan gözlem ve araştırmalar göz önüne alındığında Kaleköy'ün ve çevresindeki batık şehrin I. dereceden arkeolojik sit alanı olmasına rağmen iyi korunmadığı ve çeşitli çalışmalarda yer almadığı gözlenmiştir. Bilgilendirme eksikliği, yapıların iyi korunmadığı ve her geçen süre zarfında yapıların olumsuz etkilendiği tespit edilmiştir. Yöre halkının temel ihtiyaçları ve gereksinimleri yeterince karşılanmamaktadır. Kaleköy'de yapılan turizm sadece yaz turizmi için elverişli olduğu görülmektedir. Bunlara çözüm olarak belediye ile görüşülüp veya farklı kurumlardan destek alınarak çeşitli proje ve çalışmalar uygulanabilir. Bilgilendirme eksikliği için ek olarak broşür dağıtılabilir. Batıklar gün yüzüne çıkmaya bile su altında değerlendirilebilir için bir sualtı müzesi kurulabilir.

²⁰Likya Kitabı/ ÇEVİK Nevzat/ Vehmi Koç Vakfı/ 1 Haziran 2015/sayfa 331-335

ÖNERİLER

Yaptığımız görüşmeler, röportajlar ve kaynak taramaları sonucunda elde ettiğimiz bulgular:

1. Kaçak imarların bulunması:

İzin olmadan yapılan imarlar tespit edilmelidir. Tespit edilen bu imarlara yasalar ne gerektiriyorsa uygulanmalıdır. Kesin çözüm için bizim fikrimizce bu imarlar çevreye kötü bir görüntü vermemek kaydıyla yıkılmalıdır.

2. Kaleköy’de tarihi dokudan daha çok, ticaretin ön planda olması

Yaşayan yöre halkının gelen turistleri ticari amaçlı yani para kaynağı olarak görmeleri ve oradaki tarihi arka plana atmalarına sebep olmuştur. Bizce bu soruna getirilebilecek bir çözüm yoktur. İki taraftan da ele alırsak yöre halkının geçim kaynağı turistlerdir. Turistlerin geliş amacı da tarihi yerleri görmektir.

4. Sağlık kuruluşlarının olmaması

İnsan olarak temel ihtiyaçlarımızdan birisi sağlıktır. Sağlık hizmetleri en iyi şekilde sağlanmalıdır ya da sağlanmaya çalışılmalıdır. Bu yüzden en azından yöreye yakın (örn: Üçağız) yere veya yerlere sağlık kuruluşları kurulmalıdır.

5. Bazı balık çeşitlerinin azalması

Yörede geçim kaynağı olan balıkçılık konusunda nesli tükenen balıklar için önlemler alınmalıdır. Örneğin; nesli tükenmekte olan orfozlar için avlama ve avlanma yasaklanmalıdır. Balıkların yaşam alanı genişletilmelidir. Bunun içinde deniz temizliğine önem verilmelidir. Bu konuda belediyeye temizlik çalışması yapılmalıdır.

6. Kaleköy’de Bilgilendirme Eksikliği

Gözlemediğimiz kadarıyla sadece kalenin giriş kısmında tanıtım amacıyla yazı bulunması, bulunan bu yazıda da kale hakkındaki bilgilerin üstün körü anlatılması bilgi eksikliğine sebep oluyor. Örneğin; girişte bulunan kilisenin adı, önceden cami olarak kullanıldığı vb. bilgiler bulunmamakta. Ayrıca dünyanın en küçük antik tiyatrosunun bulunduğu kalede yine bunun hakkında bilgilendirme yapılmamıştır. Giriş kısmında bulunan broşürler görevliler tarafından ziyaretçilere sunulmalıdır. Bir tarihi kentin belli kısmının sular altında kalması, ziyaretçiler açısından dikkat çekici bir durumdur. Bundan dolayı bölgenin tanıtımının iyi yapılabilmesi çok önemlidir. Mesela temsili olarak eski halinin canlandırılabilmesi bu tarihi kentin önemini çok daha yukarılara çıkaracaktır.

7. Kalede düzenli bir temizliğin yapılmaması

Kaleye gidip gözlemediğimizde çevresinde hiç çöp kutusunun bulunmaması, denizin sahil kısmında çöplerin göze batması temizliğe önem verilmediğini gösterir. Ülke imajı açısından da gelen misafirlere kötü bir izlenim uyandıracaktır. Bu konuda da belediye kesinlikle yazın haftalık, kışınsa aylık temizlik faaliyetleri uygulamalıdır.

8. Restore yapılmaması

Kalede restore yapılmıyor olması yapılmayacağı anlamına gelmez. Örneğin; kalenin girişinde bulunan kilise ve kalenin yan tarafında bulunan lahitlerin korunumu için önlemler alınmalıdır. Bir diğer örnek ise yakınlarda olan Tersane Koyu’nda bulunan yapının yıllar geçtikçe aşındığını ve aşınmaya devam ettiğini gözlemledik. Tüm bu gözlemler sonucu bu yapıların yaşamlarını yitirmemeleri için sponsor bulunmalı ve gereken izinler halledilerek restore amaçlı çalışmalar yapılmalıdır. Kültür değerlerine sahip çıkamayan milletlerin medeniyetlerini üst seviyelerine çıkarmaları konusunda eksik kalacağını düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

- Ahmet KÜÇÜKTURAN, Kaleköy sakini (balıkçı)17/12/2016 tarihli görüşme
- Akdeniz Üniversitesi Kütüphanesi
- AKMED Arşivi
- antalyakulturturizm.gov.tr
- Batı Anadolu'da Eski Şehirler, Fotoğraf Sergisi Kılavuzu / DUYURAN Rüstem / 1948 / İstanbul Matbaacılık
- Demre Müzesi
- Demre Müzesi Müdürlüğü Örenyeri Tanıtım Broşürü
- Hasan KÜÇÜKTURAN, Kaleköy sakini (balıkçı)17/12/2016 tarihli görüşme
- <http://antalya.batiakdeniz.com/genelbilgi.php?gizlisayfaid=282>
- <http://antalyadto.org.tr/TR/projeler/tekne-barinaklari-ve-yat-limanlari>
- <http://tatilvegunlukler.blogspot.com.tr/2014/12/kasta-balik-avi.html?m=1>
- http://www.academia.edu/5108513/Kekova_Bölgesi_Sualtı_Araştırmaları_Aperlai
- <https://ozgurvemesut.wordpress.com/2013/03/18/kalekoy/>
- <https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Aperlae>
- Kaş-Kekova Deniz Koruma Alanı Broşürü
- Likya Kitabı/ ÇEVİK Nevzat/ Vehmi Koç Vakfı/ 1 Haziran 2015
- MYRA / KUNAR Serhat / 1995/ Net Books
- Nevzat ÇEVİK (Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Prof. Dr.) 22/12/2016 tarihli görüşme
- Noel Baba Kilisesi, Myra, Kekova ve Kaş: Demre-Kalkan Arası Antik Kentler, Görülecek Yerler ÇİMRİN Hüseyin / 2002/ Güney Books
- Süleyman BULUT (Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Görevlisi) 22.12.2016 tarihli görüşme
- www.kulturvarkiklari.gov.tr/TR,44409/likya-uygarligi-antik-kentleri-antalya-ve-mugla.html
- Yüzyılları Saklayan Antik Şehir: Demre / Basım Tarihi: Haziran 2015

1997 (28 ŞUBAT) POSTMODERN DARBESİ

Emirhan DEMİRAYAK 9. Sınıf Öğrencisi

Atilla ACAR Danışman Öğretmen

ÖZET

Postmodern darbe kavramı Türkiye’de demokratik olmayan bir kurumun demokrasinin işleyişine alışılmışın dışında yöntemler kullanılarak müdahale etmesi olarak ifade edilebilir. Ülkemizde 28 Şubat 1997’de düzenlenen MGK toplantısında alınan kararlar sürecinde yüksek rütbeli generaller basın yoluyla hükümete ikaz edici mesajlar vererek, kendilerinin laikliği koruyacak tek kurum olduğu bilincine kapılmış ve halkın iradesini yok saymışlardır. Zamanın başbakanı Necmettin Erbakan istifaya zorlanarak Refahyol Hükümeti’nin yıkılmasına yol açılmıştır. Sonraki süreç içinde Refah Partisi ve yerine kurulan Fazilet Partisi’nin kapatılmasını sağlamıştır. Gene laiklik sebep gösterilerek Sincan’da tanklar yürütülmüş, milletvekili ant içme törenine, başörtüsü olduğu için milletin seçtiği milletvekilinin hakları elinden alınmıştır.

Etkilerinin 1000 yıl süreceği söylenen darbenin sonrasında; Batı Çalışma Grubu kurulmuş, Emniyet asayiş çalışma birimleri (EMASYA) protokolleri imzalanmış, Millî güvenlik siyaset belgesi kullanılmaya başlanmış ve irtica brifingleri medya tarafından hükümete gözdağı vermek amacıyla yayımlanmıştır.

Sonuç olarak; darbelerin milletin iradesine yapıldığı unutulmamalı, darbelerin hangi nedenle olursa olsun demokrasiye asla müdahale etmemesi gerektiği bilinmelidir. Yüce Atatürk’ün bize miras bıraktığı laiklik kavramının medya ve ordunun elinde darbe nedeni olarak kullanılmasının demokrasimizde, ülkemizde, birçok insanımızda sıkıntıya sebep olduğu görülerek durundan gerekli derslerin çıkarılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Post-modern darbe, medya, 28 Şubat, demokrasi, laiklik

GİRİŞ

Darbe; silahlı kuvvetlerin sivil iktidarı ya gerçekleştirebileceği bir müdahale ile ya da darbe ile etkilemesidir (Özdemir, 1994: 22) . Darbelerin oluşumundaki ana etken, askeri kesimin her dönem Türk siyasi hayatında önemli bir figür olmasından kaynaklanmaktadır. Eski Türk devletlerinde olduğu gibi, Osmanlı Devleti’nde de her zaman başat bir güç olan “askeri kesim” yönetimde ağırlığını hissettirmiştir (Akıncı, 2013: 95). Ne yazık ki bu durum, Türk siyasal hayatında darbeleri ve askeri vesayet sisteminin tesisini gelenek haline gelmiştir. Modern cumhuriyetin kuruluşunda etkin bir role sahip olan askerler kendilerine kurulan devletin ve Atatürk ilkelerinin bekçisi olarak görmüşlerdir (Akıncı, 2014: 55-72).

27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 darbeleri fiziki bir müdahale olarak karşımıza çıkmışken 12 Mart 1971 ve 28 Şubat 1997 muhtıraları daha çok evrak üstünden yürüyen bir işlem olsa da sonuçları bakımından diğer darbelerden bir farkı yoktur. Biz bu bildiride özelde 1997 Postmodern darbesi üzerinde dursak da genel olarak darbelerin Türkiye’deki seyri ve etkilerinden de bahsedeceğiz.

1997 Postmodern Darbesi, Türk siyasal tarihinde hükümete karşı ordu eliyle gerçekleştirilen birçok eylemden birisidir. Bu dönem Refahyol Hükümeti’nin kurulmasından Necmettin Erbakan’ın istifasına kadar askeriye ve medya eliyle gerçekleştirilen eylemleri kapsar. Ancak diğer darbelerden farkı ise askeriye’nin yönetime geçme teşebbüsünde bulunmamıştır. Askeriye kendisine halkın vergileri ile verilen ve ülkenin iç ve dış güvenliğini sağlamakta kullanılan tank, silah vb. birçok unsuru kullanarak hükümeti istifaya zorlamış ve başarılı olmuştur. Ayrıca dönemin askeri yönetiminin darbe üzerinde çok etkisi olsa da medya

bu dönemde yayımlanmış olduğu birçok manşetle hükümeti psikolojik olarak uçuruma sürüklemiştir. Bu döneme giden süreçte olayların olgunlaşmasını sağlayan eylemler şu şekilde gerçekleşmiştir.

28 Şubat süreci

28 Şubat'ı tetikleyen nedenler

RP-DYP Koalisyonu kurulmasının ardından bu dönemde yaşanan bazı olaylar 28 Şubat sürecini tetiklemiştir. 2 Ekim - 7 Ekim 1996 tarihleri arasında Başbakan Necmettin Erbakan sırasıyla Mısır, Libya, Nijerya'yı ziyaret etti. Libya'da, Kaddafi'nin bir çadırda Erbakan ile yaptığı görüşmede sarf ettiği sözler muhalefet ve basın tarafından ağır bir şekilde eleştirildi. Aczmen diler 6 Ekim 1996'da Ankara Kocatepe Camisi'nde "şeriat isteriz" diyerek gösteri yaptı. 3 Kasım 1996'da Susurluk'ta meydana gelen bir trafik kazasında mafya, siyasetçi, polis ilişkileri açığa çıktı. Başbakan Erbakan 'fasa fiso' dedi, Adalet Bakanı Şevket Kazan ise, aydınlık için bir dakika karanlık toplumsal eylemi için "*Mum söndü oynuyorlar*" dedi. Yine Kayseri'nin Refah Partili Belediye Başkanı Şükrü Karatepe, 10 Kasım 1996 tarihli Refah Partisi İl Divan Toplantısındaki konuşmasında, Türkiye'de henüz gerçek demokrasinin olmadığını, hâkim güçlerin herkesi kendi görüşleri doğrultusunda hareket etmeye zorladığını söyledi. Karatepe konuşmasında 28 Şubat süreci içindeki kararları eleştirerek "Refah Partili olarak yeryüzünde tek başıma da kalsam, bu zulüm düzeni değişmelidir. İnsanları köle gibi gören, çağdışı bu düzen mutlaka değişmelidir. Ey Müslümanlar sakın ha içinizden bu hırslı, bu kini, nefreti ve bu inancı eksik etmeyin. Bu bizim boynumuzun borcudur." demiştir. Ancak Karatepe bu konuşması nedeniyle 1 yıl hapis ve 420.000 lira ağır para cezasına mahkûm edildi. Dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan, 11 Ocak 1997 günü, Başbakanlık Konutunda tarikat liderleri ve şeyhlere iftar yemeği verdi. Görüntüler kamuoyunda geniş yer bulmuş, Türk Silahlı Kuvvetleri'nde (TSK) tepkiye neden olmuş ve komuta kademesi, Başbakan Erbakan ve yardımcısı Tansu Çiller'i eleştirmeye başlamıştır. Yüksek rütbeli subaylar 22 Ocak 1997 tarihinde Gölcük'te toplanarak irticanın iktidarda olduğunu tartışırlar.

30 Ocak 1997'de Sincan belediyesi Kudüs gecesi düzenledi. Belediye başkanı Bekir Yıldız, İran büyükelçisinin misafir olduğu gecede sahneye konulan cihat oyunu basında tepki oluşturdu. Star muhabiri Işın Gürel saldırıya maruz kaldı. Bekir Yıldız tutuklandı, mahkûm edildi. 3 Şubat 1997'de, Ankara'da Star TV muhabiri Işın Gürel'in muhafazakâr biri tarafından saldırılarak dövülmesi toplumda büyük bir tepkiye neden oldu. 4 Şubat'ta Sincan'da askerler 20 tank ve 15 zırhlı araçla geçiş yaptı. 5 Şubat'ta Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Başbakan Erbakan'a uyarı mektubu gönderdi. Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya İrtica, PKK'dan daha tehlikeli' dedi. 11 Şubat'ta Şeriata Karşı Kadın Yürüyüşü Ankara'da yapıldı. 23 Şubat 1997'de Fatih Camii'nde öğlen namazının ardından bir grup ellerindeki yeşil bayraklarla "şeriat isteriz", "yaşasın Hizbullah" sloganlarıyla yürüdü. İslamcı gazeteci Yaşar Kaplan, gerektiğinde İslam uğruna şehit olacaklarına dair bir açıklama yaptı.

Arka arkaya yaşanan bu olaylar orduda bir tepkimeye sebep olmuş ve "demokrasiye balans ayarı" söylemiyle yönetimde değişikliğin yapılmasına sebebiyet verilmiştir. Bu yeni dönemde yapılması istenenler şunlardır:

28 Şubat Kararları

1. Anayasamızda cumhuriyetin temel nitelikleri arasında yer alan ve yine anayasanın 4'üncü maddesi ile teminat altına alınan laiklik ilkesi büyük bir titizlik ve hassasiyetle korunmalı, bunun korunması için mevcut yasalar hiçbir ayırım gözetmeksizin uygulanmalı, mevcut yasalar uygulamada yetersiz görülüyorsa yeni düzenlemeler yapılmalıdır.
2. Tarikatlarla bağlantılı özel yurt, vakıf ve okullar, devletin yetkili organlarınca denetim altına alınarak Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereği Milli Eğitim Bakanlığı'na devri sağlanmalıdır.

3. Genç nesillerin körpe dimağlarının öncelikle cumhuriyet, Atatürk, vatan ve millet sevgisi, Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyine çıkarma ülkü ve amacı doğrultusunda bilinçlendirilmesi ve çeşitli mihrakların etkisinden korunması bakımından:
4. 8 yıllık kesintisiz eğitim, tüm yurtta uygulamaya konulmalı.
5. Temel eğitimi almış çocukların, ailelerinin isteğine bağlı olarak, devam edebileceği Kuran kurslarının Milli Eğitim Bakanlığı sorumluluğu ve kontrolünde faaliyet göstermeleri için gerekli idari ve yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
6. Cumhuriyet rejimine ve Atatürk ilke ve inkılâplarına sadık, aydın din adamları yetiştirmekle yükümlü, milli eğitim kuruluşlarımız, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun özüne uygun ihtiyaç düzeyinde tutulmalıdır.
7. Yurdun çeşitli yerlerinde yapılan dini tesisler belli çevrelere mesaj vermek amacıyla gündemde tutularak siyasi istismar konusu yapılmamalı, bu tesislere ihtiyaç varsa, bunlar Diyanet İşleri Başkanlığı'nca incelenerek mahalli yönetimler ve ilgili makamlar arasında koordine edilerek gerçekleştirilmelidir.
8. Mevcudiyetleri 677 sayılı yasa ile men edilmiş tarikatların ve bu kanunda belirtilen tüm unsurların faaliyetlerine son verilmeli, toplumun demokratik, siyasi ve sosyal hukuk düzeninin zedelenmesi önlenmelidir.
9. İrticai faaliyetleri nedeniyle Yüksek Askeri Şura kararları ile Türk Silahlı Kuvvetleri'nden (TSK) ilişkileri kesilen personel konusu istismar edilerek TSK'yi dine karşıymış gibi göstermeye çalışan bazı medya gruplarının silahlı kuvvetler ve mensupları aleyhindeki yayınları kontrol altına alınmalıdır.
10. İrticai faaliyetleri, disiplinsizlikleri veya yasadışı örgütlerle irtibatları nedeniyle TSK' dan ilişkileri kesilen personelin diğer kamu kurum ve kuruluşlarında istihdamı ile teşvik unsuruna imkan verilmemelidir.
11. TSK' ya aşırı dinci kesimden sızmaları önlemek için mevcut mevzuat çerçevesinde alınan tedbirler; diğer kamu kurum ve kuruluşları, özellikle üniversite ve diğer eğitim kurumları ile bürokrasinin her kademesinde ve yargı kuruluşlarında da uygulanmalıdır.
12. Bu maddenin tam metnini Türkiye'nin uluslar arası ilişkilerini ilgilendirdiği için yayınlamayız.
13. Aşırı dinci kesimin Türkiye'de mezhep ayrılıklarını körüklemek suretiyle toplumda kutuplaşmalara neden olacak ve dolayısıyla milletimizin düşmanca kamplara ayrılmasına yol açacak çok tehlikeli faaliyetler yasal ve idari yollarla mutlaka önlenmelidir.
14. T.C. Anayasası, Siyasi Partiler Yasası, Türk Ceza Yasası ve bilhassa Belediyeler Yasası'na aykırı olarak sergilenen olayların sorumluları hakkında gerekli yasal ve idari işlemler kısa zamanda sonuçlandırılmalı ve bu tür olayların tekrarlanmaması için her kademe kesin önlemler alınmalıdır.
15. Kıyafetle ilgili kanuna aykırı olarak ortaya çıkan ve Türkiye'yi çağdışı bir görünüme yöneltmek uygulamalara mani olunmalı, bu konudaki kanun ve Anayasa Mahkemesi kararları taviz verilmeden öncelikle ve özellikle kamu kurum ve kuruluşlarında titizlikle uygulanmalıdır.
16. Çeşitli nedenlerle verilen, kısa ve uzun namlulu silahlara ait ruhsat işlemleri polis ve jandarma bölgeleri esas alınarak yeniden düzenlenmeli, bu konuda kısıtlamalar getirilmeli, özellikle pompalı tüfeklere olan talep dikkatle değerlendirilmelidir.
17. Kurban derilerinin, mali kaynak sağlamayı amaçlayan ve denetimden uzak rejim aleyhtarı örgüt ve kuruluşlar tarafından toplanmasına mani olunmalı, kanunla verilmiş yetki dışında kurban derisi toplatılmamalıdır.
18. Özel üniforma giydirilmiş korumalar ve buna neden olan sorumlular hakkında yasal işlemler ivedilikle sonuçlandırılmalı ve bu tür yasadışı uygulamaların ulaşabileceği vahim boyutlar dikkate alınarak, yasa ile öngörülmemiş bütün özel korumalar kaldırılmalıdır.

19. Ülke sorunlarının çözümünü "Millet kavramı yerine ümmet kavramı" bazında ele alarak sonuçlandırmayı amaçlayan ve bölücü terör örgütüne de aynı bazda yaklaşarak onları cesaretlendiren girişimler yasal ve idari yollardan önlenmelidir.
20. Büyük Kurtarıcı Atatürk'e karşı yapılan saygısızlıklar ve Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkındaki 5816 sayılı kanunun istismar edilmesine fırsat verilmemelidir.

28 Şubat Sonrası süreç

Bu sürecin uzun yıllar hissedilmesinin nedenlerinden biri 7 Temmuz 1997 tarihinde yürürlüğe konulan EMASYA (emniyet asayiş yardımlaşma) protokolüdür; burada Türk silahlı Kuvvetleri ile sivil emniyet güçleri arasında yapılacak işbirliğinin şartları belirlenmiştir. Bu protokol, dönemin Harekât Başkanı Korgeneral Çetin Doğan ile İçişleri Bakanlığı Müsteşarı Teoman Ünşan arasında imzalanmış, İçişleri Bakanlığının 25-27 Nisan 2002 tarihinde düzenlediği Mülki İdare Şurası'nda ele alınarak raporlanmıştır. Artık asker valiliklerden izin almadan müdahale hakkına sahipti ve etki alanını güçlendirmek için her ildeki askeri garnizonda güvenlik birimleri kurdu. Bu önemli bir girişimdi, çünkü emniyet askere bağımlı hale gelmiş ve bütün istihbarat bilgileri askerin çatısında toplanmıştı. EMASYA protokolü ile İller İdaresi Kanunu rafa kaldırılmış ve valinin ve polislin yerine asker geçmiş oluyordu; böylece bütün toplumu izleme ve fişleme faaliyetleri sürdürülmüştü. Ayrıca terörle mücadelede görev yapan tüm birimlerin istihbarat çalışmalarının birleştirilmesi ve istihbaratın koordinasyonu amacıyla EMASYA bölge ve tali komutanlıkları bünyesinde jandarma, emniyet ve MİT görevlilerinin de üye sıfatıyla katılacakları "Müşterek İstihbarat Merkezleri" kurulması amacıyla EMASYA Komutanlıkları nezdinde müşterek tatbikatlar yapılması öngörülmüştür. Söz konusu harekât biçimi önceki darbelerden farklı bir seyir izlemiş ve bu nedenle darbe olup olmadığı uzun süre tartışılmıştır, zira önceki darbelerden farklı olarak fiili müdahale yapmadan mevzuat desteği alınmış ve buna paralel olarak medya ve başka bazı kurumlar üzerinden etki alanı genişletilmiştir. 28 Şubat sürecini post-modern darbe olarak ilk adlandırmanın Cengiz Çandar olduğu ifade edilmektedir. Daha önceki askeri müdahalelerden farklı bir müdahale olduğu için darbe olarak algılanması ve adlandırması zaman aldı. Bir otorite değişimi vardı ancak asker fiili olarak hükümette değildi, TBMM kapatılmamıştı ve Sincan'da yürütülen tanklar dışında ortada asker görünmüyordu. Fakat bu süreç içinde hükümet el değiştirildi, bir takım yasaklar getirildi ve toplumun belirli kesimleri yakın takibe alındı ve bir takım hakları ellerinden alındı.

SONUÇ

Darbeler fiili müdahale olarak gerçekleştiği gibi 1971 Muhtırası, 27 Nisan e-muhtırası ve 1997 Post modern darbesi gibi bürokratik bir müdahale olarak da gerçekleşmiştir. Gerek fiili müdahale olsun gerekse de kâğıt üzerinde ultimatom şekli olsun hepsinde özelde devletin imajı ve ekonomisi genelde ise sosyo-kültürel ve psikolojik olarak halk üzerinde derin etkileri olmuştur.

Oluşan gerilimi azaltmak adına dönemin Başbakanı Necmettin ERBAKAN, "Havada İkmal" diye özetlediği Başbakan değişimi yapıp Doğru Yol Partisi Genel Başbakanı Tansu ÇİLLER'İ yapma düşüncesi, Cumhurbaşkanı Süleyman DEMİREL'e takılmıştır. 1000 yıl süreceği söylenen darbenin ilk kesin etkisi Refahiyol hükümetinin iktidardan düşmesi ile sonuçlanmış. İrticacı faaliyetlerde bulunduğu düşünülen birçok kişi kamu kurum ve kuruluşlarından çıkarılmıştır.

Tarih tekrardan ibarettir sözüne nispet, 1000 yıl süreceği düşünülen darbe kısa sürede tasfiye edilmiş. Bazı insanların kaybettiği hakları iade edilmiş olsa da acılar yüreklerde baki kalmıştır.

KAYNAKÇA

1. Akıncı, A. (2013). Türkiye’de Askeri Vesayetın Tesisi ve Demokratikleşmeye Olan Etkisi, Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Akademik Inquiries), C / V: 8, S. 1 Sakarya, 93 – 123.
2. Akıncı, A. (2014). Türkiye’nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Eskişehir, 55 – 72.
3. Şeyma, A. (2011). 28 Şubat Süreci ve Batı Medyasındaki Algılaması (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
4. İsmail, G. (2014). 28 Şubat 197 Askeri Darbesi ve Türk Eğitim Sistemine Etkileri (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
5. Özdemir, Ş. (1994). Askeri Darbeler Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme ve Türkiye Örneği (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir.
6. Wikipedia katılımcıları (2016). 54. Türkiye Hükümeti. *Vikipedi, Özgür Ansiklopedi*. Erişim tarihi 08:21, Mart 3, 2017
[url://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=54. T%C3%BCrkiye_H%C3%BCk%C3%BBmeti&oldid=17018011](http://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=54._T%C3%BCrkiye_H%C3%BCk%C3%BBmeti&oldid=17018011)
7. Wikipedia katılımcıları (2017). 28 Şubat süreci. *Vikipedi, Özgür Ansiklopedi*. Erişim tarihi 08:22, Mart 3, 2017
[url://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=28_%C5%9Eubat_s%C3%BCreci&oldid=18014424](http://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=28_%C5%9Eubat_s%C3%BCreci&oldid=18014424)
8. Wikisource contributors (2014). 28 Şubat Kararları. *VikiKaynak, Özgür Kütüphane*. Retrieved 08:23, Mart 3, 2017 from
[//tr.wikisource.org/w/index.php?title=28_%C5%9Eubat_Kararlar%C4%B1&oldid=55180](http://tr.wikisource.org/w/index.php?title=28_%C5%9Eubat_Kararlar%C4%B1&oldid=55180).

DARBE OLGUSUNUN OLUŞUMU VE DÜNYADAN ÖRNEKLER

Nadir KAYPAK 11. Sınıf Öğrencisi

Atila ACAR Danışman Öğretmen

ÖZET

Burada dünyada geçmişten günümüze ‘‘darbe’’ olgusu, bunun oluşumu ve dünyadaki örneklerini inceleyerek darbeyi anlamak için incelemelerde bulunduk. Dünyada geçmişten günümüze sivil yönetimlerin darbeden kurtulamayarak, güç kullanılarak indirildiği zamanlar olmuştur. Ülkelerin kaderlerinde önemli etkilere sebep olan bu darbe olgusu, çeşitli ülkelerde farklı gerekçelerle ortaya çıkmaktadır. Darbeyi gerçekleştirenler genel olarak mevcut yönetimin sorumluluklarını yerine getiremediğini iddia etmektedirler. Tarihsel süreç içinde darbelerin ortaya çıkması çok eskilere dayanır. Antik Yunan kentlerindeki yönetim değişiklikleri, Jül Sezar’ın darbeyle indirilmesi, 1799’da Napolyon’un darbeyle iktidarı ele geçirmesi bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Darbenin gerçekleştircileri hareketlerini masum gibi göstermeye çalışsalar da gidiş yolu ve vardığı sonuç açısından oldukça kötü bir görüntü ortaya çıkmaktadır. Bu kaos ortamı ise çeşitli çıkar çevrelerine fayda sağlayabilmektedir. Mesela Şili’de hükümetin devrilmesi ve devlet başkanı Salvador Allende’nin öldürülmesiyle sonuçlanan darbeye ABD ve CIA’in etkisinin büyük olduğu anlaşılmıştır. Demokrasi kavramının kökleşmeye başladığı ülkelerde darbenin etki gücü azalmaktadır. Burada halkın son sözü söyleyen olarak kararlı bir şekilde durması önemlidir. Örneğin Venezuela’da 2002’de oyçokluğu ile başa geçtikten sonra Chavez’e ABD destekli bir darbe yapılmak istendi; fakat halkın desteği ve bu destekten dolayı ordunun bir kesiminin yanında olmasıyla iki gün içinde darbe bertaraf edildi ve cunta dağıtıldı. Libya’da ise demokrasi kuvvetli olmadığından durum tam tersi olmuştur. Muammer Kaddafi darbe yaparak başa geçmiş, sonrasında ise halk iradesini arkasına alabilmek için dışa bağımlılığı azaltmıştır. Bunun için, bir bakıma ülkeyi kalkındırmaya çalışmış fakat gene de darbeyle başa geçmesine bir meşruiyet kazandıramamıştır. Sonunda da halkın müdahalesi ile gitmiştir. Yine bu örneklere benzer dünyada gerçekleşmiş birçok darbe ve darbe girişimi görülmektedir.

Araştırmamızda elde ettiğimiz bulgular ile ki dünyada darbe olgusu farklı biçimlerde ortaya çıkmıştır. Kimileri ülkesinin kötü durumundan kurtulmak için milli bir bilinç iddiasıyla darbeye kalkışmış, kimileri güçsüz bir devleti içerden çökertip sömürmek için destekli bir darbe planlamış, kimileri koltuk sevdalısı otokrat kişilikler olarak harekete geçmişler, kimileri -iyi veya kötü niyetli - halk iradesini alamayınca güç kullanarak işe girişmiştir. Ama olumlu veya olumsuz bu faaliyetlerin hiçbiri bir ‘‘darbe’’ye meşruiyet kazandırmaz. Kesin bir ifade vardır ki ‘‘Demokratik olmayan yönetimler yok olmaya mahkûmdur’’.

Araştırmamız esnasında Akdeniz Üniversitesi’nin kütüphanesine gidilerek ilgili kaynaklar incelenmiş ve veri hazırlanmıştır. Darbenin oluşumu ve dünyadan örnekleri incelenmiştir. Antalya Tekelioğlu İl Halk Kütüphanesi’ndeki eserlerden de faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Darbe, Darbe Örnekleri, Darbe Oluşumu

GİRİŞ

1945 yılından bu yana sömürgecilikte meydana gelen çözülme süreci, bağımsız devletlerin sayısını iki katından fazla artırdı. Yeni kurulan bu ülkelerde darbenin yapılabilme ihtimalinin daha kuvvetli olduğu görülür. Köklü demokrasilerde ise bu durum tam tersidir. Devlet mekanizmalarında zafiyet olması durumunda bile kamuoyunun bilinçli olması darbeye karşı önemli bir direnç oluşturur.

Günümüzde nüfusun büyük bir kısmı politikayla belli- belirsiz bir ilişki içindedir. Bununla birlikte, gelişmiş ülkelerin çoğunda çok geniş bir kitle politik örgütlerde, kelimenin tam anlamıyla aktif rol almaktadır. Yönetenlerin halka karşı uygulayacağı politikalar, halkın devlete karşı kuracağı diyalogun içeriğini belirler. Örneğin Yugoslavya'da Komünist Parti, giderek daha çok politik konuları geniş düzlemde tartışan bir özgürlük forumu halini almıştı. Parlamento ve basın, her ne kadar İngiliz ve Amerikan tarzı düşüncelerini öne sürmemelerine rağmen, yine de sistemin “açıklığına” iştirak etmekteydiler. Alınan politik kararlar sadece büyük övgü görmüyor, aynı zamanda gerçek anlamda inceleniyor ve eleştiriliyorlardı, hatta bazen bu kararlara karşı bile çıkılabiliyordu.

Diğer yandan Mısır'da Arap Sosyalist Birliği (The ASU) ülkenin tek partisidir ve hala tartışmasız tek imzadır. Siyasi kararlar Celal Abdul Nasır ve onun partideki arkadaşları tarafından alınmaktadır. Sonra bu kararlar bürokrasi tarafından pratiğe konmaktadır ve bu partinin tabanı, sadece bu kararların uygulanmasına bütünüyle alkış tutmaktadır. 1967 Haziran yenilgisinden sonra, Ulusal Meclis'e hâkim alan Arap Sosyalist Birliği, parti olarak Nasır'ın istifa ederek yönetimden çekilme sorununu ortaya attığı zaman, bir gözlemci kaydetmişti: “Meclis, partinin söylediğini fazlasıyla yerine getirecektir”. Tek parti devletinin çoğunda durum budur (Luttwark, 1996).

Darbe Olgusunun Oluşumu

Darbe girişimleri Akdeniz'in antik şehir devletlerinden bugüne dek görülmektedir. Darbe olgusu yönetimdeki veya yönetime yakın olan kimselerin gücü ele almak için iktidarı zorla indirme isteklerinden doğmuştur. Darbe yapanlar mevcut yönetimin durumu kötüye götürdüğünü iddia ederek iktidarı devirirler ve ülkenin siyasi yapısını dizayn ederler. Bu işi yaparken dış destek almaları da kuvvetle muhtemeldir.

Darbe olgusu yönetimi kuvvetli olmayan ülkelerde daha yaygındır. Yönetimin kuvvetli olması halkın güveninin kazanılmasıyla olur. Bu güven ilişkisi bozulursa, gene demokratik yollardan yönetim başkalarına devredilir. Bu durum ülkede ne kadar köklü hale gelirse, darbenin olma ihtimali o kadar azalır. Mesela Batı Avrupa ülkelerinde darbe pek yaygın değilken bir Afrika ülkesi veya Ortadoğu ülkesi için aynı şey geçerli değildir.

Her ne kadar hükümet darbesi terimi 300 yıldan fazla bir süredir kullanılıyor olsa da, darbe, çağımızdaki gelişmişlikle paralel bir şekilde sıkça uygulanma imkânı buldu. Yani sürekli bir ordu ve profesyonel bir bürokrasiye sahip modern devletin gelişmesiyle birlikte resmi kayıtları, memurları, dosyaları sayesinde kalıcı bir mekanizmaya en geniş anlamda dayanan modern bir devlet gücü, bireylerin ve kendinden küçük organizasyonların faaliyetlerini rahatlıkla izleyebilir ve isterse onları yönetebilir. “Totaliter” devletler, sadece en güçlü tahakkümü sağlayacak detaylı ve kapsamlı bilgilenmeyi kullanmakla kalmaz, aynı zamanda demokratiktirler. “Demokratiklik” değişik anlamda kullanılsa bile, sadece büyük bir araçtır.

Devlet aygıtının daha kritik kademeleri, ordu, polis ve istihbarat örgütleri, bütün bu özgün nitelikteki parçalar daha sert ve yoğun bir disiplin içindedirler. Bundan dolayı devlet aygıtı otomatik bir şekilde ve adeta önceden tahmin edildiği gibi normal çalışmasına devam eden bir çeşit “makine”dir

Darbe, bu makine gibi işleyişten avantaj sağlayarak gelişir, zira o esnada darbe, kontrolü sağlayan manivelaların ele geçirilmesi için devlet aygıtının parçalarını kullanır. Zira “manivelaların” öneminin ortaya çıkması, devletin bir çeşit makine olduğu gerçeğine dayanır

DÜNYADAN ÖRNEKLER

Ortadoğu

²¹ÖRMECI, O. (20.07.2016). Askeri Darbe Olgusu ve Farklı Yaklaşımlar. <http://politikaakademisi.org/2016/07/20/askeri-darbe-olgusu-ve-farkli-yaklasimlar/>

Mısır İhtilal

1948 Arap-İsrail Savaşı sonrasında Mısır'da, halkın siyaset kurumlarına ve Kral Faruk dâhil liderlerine olan güven sarsılmıştı. Bu siyasi kriz içerisinde halkın tepkisi mevcut siyasi partilere ve özellikle iktidardaki Vafd Partisi'ne yönelmişti. Bunun yanında ülkede neredeyse 70 yıldır askeri varlığı ve siyasi otoritesi bulunan İngilizler'e karşı ciddi bir tepki oluşmuştu. Bu siyasi istikrarsızlık ortamı Mısır Ordusu'nun rolünün halk nezdinde güçlenmesine ve meşruiyetini koruyan tek siyasi varlık olarak konumlanmasına neden olmuştur. İhtilal tarihi olarak 5 Ağustos kararlaştırılsa da 22 Temmuz'a ertelendi.

Başkent düşmüştü. 24 Temmuz akşamı Zekeriya Muhiddin, İskenderiye'yi, Cemal ile Salih Salim de Sina'daki büyük El Ariş garnizonunu ele geçirmişlerdi. Mısır, darbecilerin eline geçmişti. Fakat ortada büyük bir tehlike mevcuttu. Kanal bölgesindeki İngiliz birlikleri, 1882'de Tevfik'i kurtarmak için müdahale ettikleri gibi şimdi de Faruk'u kurtarmaya teşebbüs edecekler miydi? Nasır, edebileceklerine inanıyordu.

26 Temmuz sabahı erken saatlerde tanklar Ras el-Tin sarayını sardılar. Bazı Kraliyet muhafızları direndiler ve meydana gelen çatışmada yedi kişi yaralandı. Bu sırada Kral, öldürülmekten korktuğundan oğlu Ahmed Fuat lehine tahttan feragat ettiğine dair bildiriye elleri titreyerek imzaladı. Aynı günün akşamı Faruk, Kraliçe Neriman, küçük oğlu Ahmed Fuat ve 204 parça bavulla, yatı Mahrussa ile Napoli'ye hareket etti. Teorik olarak Mısır, on bir ay daha krallık olarak kaldı, 1,5 yüzyıllık Mehmet Ali Paşa hanedanı sona erdi. Devamında 1970'e kadar sürecek bir Nasır iktidarı başlayacaktı (Mansfield,1967).

Irak

Suriye ile Mısır'ın 1 Şubat 1958'de Birleşik Arap Cumhuriyeti adı altında birleşmeleri üzerine, aynı aileden (Haşimi) gelen iki monarşi olan Ürdün ve Irak da 14 Şubat'ta bir Arap Birliği kurmaya karar verdiklerini açıkladılar. Batı taraftarı olan bu iki monarşinin birleşme kararları Mısır'ın sert tepkisi ile karşılaştı ve Kahire radyosu bu iki ülkeye hücumlarını yoğunlaştırdı. Buna paralel olarak, Bağdat sokaklarında da Ürdün-Irak birliği aleyhine gösteriler başladı. Yani birliğe karşı Irak'ın kendi içinden bir muhalefet baş göstermişti.

Lübnan buhranı Irak'ta bardağı taşıran damla oldu. Lübnan'da karışıklıkların çıkması en fazla Irak'ı tetiklediği gibi, Lübnan Cumhurbaşkanı Camille Chumoun da Türkiye ve Irak'ın Lübnan'a müdahale etmesini istiyordu (Fleming, 1961). Bu sebeple, Irak Başbakanı Nuri Said Paşa, Lübnan müdahalesine hazırlık üzere Irak'ın doğu bölgesindeki askerleri ülkenin batısına sevk etmeye karar verdi. İşte bu birliklerin komutanı General Kasım, birlikler Bağdat'tan geçerken, 14 Temmuz 1958 gecesini, ani bir darbeye girişti. Darbenin başında General Kasım'dan başka, General Abdüsselam Arif de bulunuyordu. Kasım'ın askerleri Kraliyet sarayına baskın yaptılar. Saray muhafızları karşı koymadıkları gibi, darbeyi yapan askerlerle birleştiler. Bu baskın sırasında küçük yaşta Kral Faysal ile Kral naibi amcası Prens Abdülillah öldürüldü. Başbakan Nuri Said Paşa Bağdat'tan gizlice kaçarken halk tarafından tanındı ve linç edildi.

Burada iktidarın uyguladığı politikalara muhalif olan halk ve halkı destekleyen dış ülkelerin takındığı durum ile ordunun hükümeti devirmesinin kaçınılmaz olduğunu gördük. Bunların yaşanmaması için de köklü bir demokrasi sistemimin oturması gerektiğini fark ettik. (Fleming, 1961)

Suriye

II. Dünya Savaşı sonunda Suriye Fransa'dan yakasını tamamen kurtararak tam bağımsızlığına kavuşmakla birlikte, uzun müddet içeride siyasi istikrara kavuşamamıştır. 1945-1949 arasında nispeten sakin geçen Suriye'nin siyasi hayatı, 1949'dan itibaren tam bir karışıklık ve düzensizlik içine girmiştir. 1949-1953 yılları arasında Suriye'de üç hükümet darbesi, 21 kabine değişikliği olmuş ve bu arada iki defa askeri diktatörlük kurulmuştur (Armaoğlu, 2010).

1949 yılı başlarında Albay Hüsni Zaim bir hükümet darbesi yaparak iktidarı ele geçirmişse de, iktidarı uzun ömürlü olmamış ve Ağustos 1949'da Albay Sami Hinnavi tarafından devrilmiştir. Hinnavi'nin iktidarı da uzun sürmemiş ve 20 Aralık 1949'da Albay Edip Çiçekli Hinnavi'yi devirmiştir. Çiçekli'nin iktidarı biraz daha uzun sürmüştür. Fakat 1953 Ekiminde yapılan genel seçimlerde Çiçekli'nin Kurtuluş Hareket Partisi'nin çok büyük çoğunluk elde etmesi, Çiçekli'nin diktatörlüğüne ve Baas Partisi de dâhil, diğer siyasi partilerle arasının açılmasına sebep olmuştur. Bunun neticesi olarak da, Çiçekli, 25 Şubat 1954'te askeri bir darbe ile iktidardan düşürülmüştür. Bu tarihten sonra Suriye'nin siyasi hayatında Baas Partisi'nin birinci planı çıktığını görüyoruz. Bu gelişmede, Baas'ın 1955'den itibaren Nasır'ı desteklemeye başlaması bilhassa büyük rol oynamaya başlamıştır. Yeni bir ülke olarak ortaya çıkmasıyla demokrasiyi tam anlamıyla yerleştiremeyen Suriye'de görüyoruz ki bir siyasi istikrarsızlık yaşanmıştır. (Seale, 1965)

Yemen

Bugünkü adı Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti olan Güney Yemen, 1839'dan beri İngiltere'nin işgali altında bulunana ve Kızıl Deniz'in Hint Okyanusu'na çıkış noktasında yer alan Aden bölgesinin 1967'de bağımsızlığını kazanması ile ortaya çıkmıştır.

Aden'in bağımsızlık mücadelesi 1963'te başlamıştır. Bu mücadeleyi iki grup yürütmüştür. Bunlardan biri Milli Kurtuluş Cephesi, diğeri de Mısır tarafından desteklenen Güney Yemen Kurtuluş Cephesi idi. Bunların her ikisi de, bir yandan İngiliz idaresine ve aynı zamanda muhafazakâr mahalli kabilelerinin hâkimiyetine karşı mücadele ederken, bir yandan da birbirleriyle mücadele etmişlerdir. Sonunda Milli Kurtuluş Cephesi duruma hâkim oldu ve 30 Kasım 1967'de Güney Yemen'in bağımsızlığı ilan edildi. Fakat ne var ki, 1969 yılında Milli Kurtuluş Cephesi'nin Marksist sol kanadı iktidarı ele geçirdi ve ülkede sıkı bir sosyalist rejim uygulamasına başladı. Bütün yabancı şirketler ve ekonominin bütün sektörleri devletleştirildiği gibi, yeni hükümet Amerika ile de münasebetleri kesti. Buna mukabil, Sovyet Rusya ve Çin, Güney Yemen'in imdadına koştular. Sovyetler bilhassa silah yardımı yaptılar.

Kuzeydeki Yemen Arap Cumhuriyeti'nin, bilhassa Suudi Arabistan ile yakın münasebetler kurması, Marksist Güney Yemen'in hiç hoşuna gitmediği için, aralarında devamlı hadiseler çıkmıştır. Kuzey Yemen'de de Marksist bir rejimin kurulması için, bu ülkede zaman zaman suikastlar tertip etmekten ve yıkıcı faaliyetleri kışkırtmaktan geri kalmamıştır.

Güney Yemen'in Marksist rejimi Umman'da sultanlığa karşı mücadele eden solcu gerillalara da yardım etmekten geri kalmamıştır.

Güney Yemen başkanlarından Salim Rubaye Ali, Kuzey Yemen, Suudi Arabistan, Umman ve Amerika ile münasebetlerini geliştirmek istediği zaman, 1978 Temmuz'unda bir darbe ile iktidardan düşürüldü ve öldürüldü (Armaoğlu,2010).

Uzak Doğu

Vietnam

Vietnam'da popüler olmayan Diem'i deviren ilk darbe, (ki sonradan gelen NGO Ailesi de daha az popülerdi) iktidarın bu gerçekliğini değerlendiren adamlar tarafından gerçekleştirildi. Budistler ve Diem taraftarları arasında meydana gelen bir kırışma ile sonuçlanan 8 Mayıs 1963 Hue Olayları olduğu zaman, uzun sıkıntılara katlanan generaller aşağıdaki şekilde hareket etmeye karar verdiler: Saygon'daki ABD Sefareti'nin önerisini "açıkça övdüler" ve yürürlükteki siyasal sistemde er-geç değişiklikler yapılması konusunda muhtemel müzakereler yapılması için Amerikalıların Diem'e rapor yazmaları hususunda bir aracı istediler. Pentagon, Başkanlık, Büyükelçilik ve CİA arasında bazı önemli tartışmalar olduğu zaman, ABD'nin otoriterleri Diem'e rapor vermemeleri konusunda entrikacılarını bilgilendirdiler, sonra birbirlerini izleyen aşağıdaki olaylar meydana geldi:

- Mayıs 1963: Budistler ile Diem arasında şiddetli çatışmaların başlaması.

- Mayıs-Eylül arası: Budistlerin milliyetçi mi, yoksa nötralist mi oldukları konusunda, Amerikalıların kendi iç tartışmaları. Sonunda tartışma şöyle sonuçlandı: “Hinayana” Budistleri “kötü”, “Mahayana” Budistleri ise “iyi”ydiler.
- Ekim 1963: Vietnam’ın Diem rejimine bütün ekonomik yardımlar durduruldu.
- 22 Ekim 1963: NgoDinhNhu’nun “Özel Kuvvetler” ne CİA tarafından yapılan direkt yardımların sona erdirilmesi. Bu güçler, CİA tarafından donatılır ve geniş yardımlar görürlerdi ve rejim için iktidarın temel çekirdeğini oluştururlardı.

1 Kasım 1963 Darbesi: 2 Kasım, Ngo Dinh Nhu ve Diem’in ölümü. Viet Kong Generalleri, Amerika’nın yardakçısı ve generaller içinde “öncü adam” olan Van Minh’i suçladı. Fakat söylevlerinde sadece Amerikan otoriterleri söz konusu olduğunda gerçekçi oluyorlardı. Onun dışında değil. Onlar gördü ki, iktidar bütünüyle ABD güdümünde ele geçirildi. ABD’nin desteği olmadan, Saygon’daki demirbaşların ve teçhizatların ele geçirilmesi, boş sembollerin ele geçirilmesinden başka bir şey olmayacaktı (Luttwark, 1996).

Avrupa

Macaristan

Polonya’da işlerin Sovyetler için 20 Ekim’den itibaren iyiye gitmesinden birkaç gün sonra Macaristan’da patlak veren milli ayaklanma, Sovyetlerin başına milletlerarası bir dert oldu ve bir Macar gazetecisinin dediği gibi 13 gün süre ile adeta Kremlin’i temelinden salladı.

Stalin’in ölümü ve 17 Haziran 1953’teki Doğu Berlin Ayaklanması Macaristan’a da tesir etmekten geri kalmamış ve Haziran sonlarında Macaristan’ın bazı fabrikalarında işçiler ayaklanmışlardı. Sebep, her yerde olduğu gibi, ekonomik hayattan şikâyet idi. Bu durum Sovyetleri endişelendirdi ve Macar Komünist Partisi lideri ve Başbakan Rakosi’yi Moskova’ya çağırdılar. Matyos Rakosi koyu bir Stalinci idi. Sovyet liderleri Rakosi’ye başbakanlığı bırakmasını ve sadece parti liderliği ile yetinmesini bildirdiler. Sovyet liderliğinin başbakan adayı İmre Nagy idi.

Gerçekten Rakosi 28 Haziran’da başbakanlıktan çekildi ve İmre Nagy onun yerine başbakan oldu. Kolektif liderlik Sovyet Rusya’da olduğu gibi Macaristan’da da tatbik ediliyordu.

Nagy başbakan olur olmaz Komünist rejimin birçok sert tatbikatını hemen yumuşattı. Köylülerin kolektif çiftliklere girme mecburiyetini kaldırdı ve köylüye toprak mülkiyetini tanıdı. Tüketim malları üretimine hız vererek, halkın ekonomik sıkıntılarını karşılamaya çalıştı. Din konusunda daha geniş bir müsamaha gösterdi. Bunlara benzer daha birçok yumuşama tedbiri alan Nagy, kısa sürede halkın sevgisini kazandı.

Fakat Nagy’ın bu yumuşak tavrı Sovyet liderlerini korkuttu. “Şovenizm” ve “küçük burjuva demagojisi” yapmakla suçlanan Nagy, 1955 Nisan’ında başbakanlıktan alındığı gibi, Komünist Partisi Merkez Komitesi üyeliğinden de çıkarıldı.

Nagy’ın azli, halk ve bilhassa aydınlar tarafından tepkiyle karşılandı. Aydınlar, yazarlar ve öğrenciler arasında birdenbire bir hürriyetçilik akımı başladı. Bu akımın merkezi Petöfi Kulübü idi. Petöfi Kulübü 1955 yılında genç aydınlar tarafından kurulmuştu. Bu kulübün faaliyetleri her gün artarken üyeler de sık sık Nagy’ı ziyaret ederek kendisi lehine açık ve gizli sempati gösterileri yapıyorlardı.

Bir yandan halkın Nagy’a karşı artan sevgi gösterileri, öte yandan 28 Haziran 1956’da Polonya’da Poznan Ayaklanması’nın çıkması Sovyet liderlerini endişelendirdi. Bunun üzerine Rakosi’yi feda etmeye karar verdiler. 18 Temmuz’da istifa eden Rakosi’nin yerine Parti Genel Sekreterliğine Erno Gerö, yardımcılığına ise, Titoizm yapmaktan dolayı beş yıldır hapiste bulunan Janos Kadar getirildi. Gerö’nün ilk işi Nagy ile temasa geçmek oldu. Macaristan’da yeniden bir yumuşama devri açılmak isteniyordu.

Poznan Ayaklanması Macar halkı tarafından nasıl hararetle desteklendi ise, 20 Ekim’de Gomulka’nın Polonya’da iş başına getirilmesi de büyük heyecan uyandırdı. 23 Ekim günü Budapeşte’de büyük gösteriler başladı. Kalabalık birkaç saat içinde 200.000 kişiyi

bulmuştu. Göstericiler eski başbakan Nagy'ın evinin önüne gitti. Nagy balkona çıkıp "yoldaşlar" diye halka hitap etmek istediği zaman, halk "Biz yoldaş değiliz!" diye bağırdı. Halkın ellerinde taşıdığı bayrakların ortası delikti. Çünkü bayraklardaki orak çekici çıkarmışlardı.

Göstericiler o gece radyo binasını ele geçirmek için harekete geçince, güvenlik kuvvetleri halkın üzerine ateş açtı. Buna rağmen halk gösterilerine devam etti. Stalin'in büyük boydaki heykelini bir kamyonu bağlayan halk, heykeli devirdi ve parçaladı. Bu sırada Macaristan'ın üçüncü büyük şehri olan Debrecen'de de halk ayaklanmıştı.

Bu durum karşısında Macar Komünist Partisi, 24 Ekim sabahı İmre Nagy'ı tekrar başbakanlığa getirdi. Nagy hemen radyoda yaptığı bir konuşmada, kamu hayatının daha geniş şekilde demokratize edileceğini ve sosyalizmin inşasında Macar milli karakterinin göz önünde tutulacağını bildirerek, halktan silahlarını bırakmasını istedi. Halk bu isteğe uymadı, çünkü bu sırada güya hükümetin isteği üzerine Sovyet tankları Budapeşte sokaklarını tutmuşlardı.

25 Ekim sabahından itibaren gösteriler ve genel grevler Macaristan'ın her tarafına yayılmıştı. Yine aynı gün, Erno Gerö Parti Genel Sekreterliğinden ayrıldı ve yerine Janos Kadar Genel Sekreter oldu. Kadar'ın radyodan halka hitaben yaptığı yatıştırıcı konuşmalarda fayda vermedi. Aksine, o gün paniğe kapılan Sovyet tankları halkın üzerine ateş açtı ve birçok kişi öldü. Şimdi Milli Ayaklanma kana boyanıyordu.

27 Ekim'de yeni bir kabine kuruldu. Ayaklananlar bir Milli İhtilal Komitesi kurmuşlardı ve başkanlığına da Macar generali Pal Maleter'i getirmişlerdi.

Sovyetler için ciddiyetini anlayınca, 30 Ekim'de bir deklarasyon yayınladı. Varşova Paktı ülkelerinin birbirlerine müdahale etmesinin önü açıyordu. Bu bildiri de aynı zamanda Macaristan'daki Sovyet birliklerinin akıbetininin Macar Hükümeti tarafından karar verileceği hükmü de geçer. Tarihin hiçbir yerinde böyle ikiyüzlülük görülmemiştir. Bu da komünizmin başlıca vasıflarındandır.

30 Ekim deklarasyonuna rağmen Sovyet tankları 31 Ekim'den itibaren Budapeşte'yi tamamen muhasara altına aldılar. Nagy, Birleşmiş Milletler'in Macaristan'a müdahalesini istiyordu. Şöyle dedi "Eğer tanklarınız Budapeşte'ye girerse, sokağa ineceğim ve çıplak ellerimle size karşı dövüşeceğim.". Ne yazık ki Ruslar Nagy'a bu imkânı vermediler.

Başbakan İmre Nagy, Sovyet Büyükelçisi Andropov ile müzakere edip Sovyet kuvvetlerinin Macaristan'dan çekilmesi hususunu konuştu. 4 Kasım akşamı Başbakan İmre Nagy ve Savunma Bakanı Pal Maleter Sovyet karargâhına müzakere için gittiklerinde Sovyet gizli polisi tarafından tutuklandılar. 4 Kasım sabahından itibaren yüzlerce Sovyet tankı Budapeşte'ye amansız bir şekilde girmeye başladı. İnsanları ateş altına almaktan çekinmediler. Macar Milli Ayaklanması bitmişti (Armaoğlu, 2010).

Çekoslovakya

Çekoslovakya gelişmeleri ise biraz daha farklı oldu. Savaştan sonra, cumhurbaşkanlığına Çekoslovakya'nın devlet adamlarından Dr. Beneş ve başbakanlığa da Komünist Partisi lideri Clement Gottwald getirilmişti. Bakanların çoğu Komünist Partisi dışındandı. Çekoslovakya'nın kurucusu Thomas Masaryk'in oğlu Jan Masaryk dışişleri bakanı idi. Ülkenin yeni liderleri Sovyet Rusya ile iyi geçinme tarafıslı oldukları için 1948 Şubat'ına kadar Çekoslovakya'da mühim bir gelişme görülmedi. Fakat Sovyetler yine de Çekoslovakya'dan emin değildiler. Çünkü yeni liderler aynı zamanda batı taraftarıydılar. Bu sebeple, hükümeti tamamen komünistlere teslim etmek için Sovyetler Çekoslovakya'ya açıkça müdahale ettiler ve bir hadiseyi protesto eden 11 bakanın yerine komünistleri baskı ile hükümete soktular. Dr. Beneş'in direnmesi fayda etmedi. Bu kriz sırasında Dışişleri Bakanı Masaryk 10 Mart 1948 günü bakanlık binasının 4. katından kendisini atarak intihar etti. Fakat Masaryk'ın komünistler tarafından öldürüldüğüne dair iddialar vardır.

“Çekoslovak Darbesi” adı verilen bu hadise batıda büyük yankılar ve tepkiler uyandırdı. Bu hadise üzerine batılılar, Sovyet emperyalizminin yayılmasına karşı tedbirler almak üzere 1948 Mart’ından itibaren harekete geçtiler (Armaoğlu, 2010).

Sovyetlerin Yıkılışı

Parti Konferansı, Sovyetler Birliği’nin parlamentosu olan Yüksek Sovyet’i, iki meclisli bir hale getirilmiş ve biri Birlik Konseyi, diğeri de Milliyetler Konseyi kurulmasına karar vermişti. Milliyetler Konseyi, tamamen cumhuriyetler, özerk cumhuriyetler, özerk bölge ve topraklar temsilcilerinden meydana gelecekti.

1990 Aralık ayında yapılan Halk Temsilcileri Kongresi’nde ise Gorbaçov, Egemen Devletler Birliği Antlaşması tasarısını ortaya attı. Bu yeni birliğin adı, Egemen Sovyet Cumhuriyetleri Birliği olacaktı. Birliğin esası ise, “ekonomik birlik” idi. Gorbaçov, ekonomik bütünlüğün korunmasına çok önem veriyordu.

Fakat Gorbaçov’un Sovyetler Birliği’ne vermek istediği bu yeni yapılanma, birtakım tepkilerin ortaya çıkmasına sebep oldu. Birincisi, bu gelişmelerin cumhuriyetlerdeki “ayrılıkçı” eğilimleri harekete geçirmesi ve bu eğilimlere hız vermesidir. İkincisi, bu ayrılıkçı hareketlerin orduyu rahatsız etmesidir. Halk Temsilcisi Kongresi’nin Aralık 1990’daki toplantısından önce ordu, Gorbaçov’dan ayrılıkçı hareketlere karşı sert tedbirler alınmasını ve bu bölgelerde olağanüstü hal ilan edilmesini istemiştir. Hatta kuvvet komutanları, tepkilerini dile getiren bir bildiri de yayınladılar.

19 Ağustos 1991’deki darbenin liderlerinden, KGB Başkanı ve eski lider Andropov’un adamı Vladimir Kryuchkov, Kongre’nin 22 Aralık 1990 günlü oturumunda gayet sert ve tehditkâr bir konuşma yaparak, ayrılıkçı hareketler ve etnik çatışmalar devam ederse, KGB’nin, yani Devlet Güvenlik Örgütü’nün müdahale edeceğini bildirdi. Bu sözler 19 Ağustos 1991 darbesinin habercisi olmasına rağmen, ne Gorbaçov’un ne de Yeltsin’in bunu anlayamadığı görülüyor. Bununla beraber, Kongre, Sovyetler Birliği’nin adını Egemen ve Eşit Devletler Federasyonu olarak kabul etti. Yeni federasyon tasarısının kabul eden cumhuriyetlerin parlamentolarının onayına sunulması işi kalıyordu.

Bu işi başarmış ve hayatından memnun olan Gorbaçov, 5 Ağustos’ta ailesi ve gerekli personel ile Kırım’daki yaz tatiline gitti. Dönüş programı 20 Ağustos olup, o gün yeni Federasyon Antlaşması imzalanacaktı.

18 Ağustos 1991 öğleden sonra KGB birlikleri Gorbaçov’un kaldığı Daça’yı kontrol altına alarak, kendisini ve ailesini ev hapsine aldı. 19 Ağustos sabahı ise saat 07:00’da Tass Ajansı Olağanüstü Hal Devlet Komitesi bir bildirisini yayınlarken tanklar Moskova caddelerini kontrol altına almaya başladı. Gecesi sokağa çıkma yasağı uygulanacağı bildirilirken her türlü siyasi faaliyet ve serbest basın da yasaklanıyordu. Bunun arkasından Olağanüstü Hal Devlet Komitesi uzun bir bildiri yayınladı. Bildiride, Gorbaçov yönetimi yerden yere vurularak, ülkenin yönetilmez hale getirildiği uzun uzun anlatıldıktan sonra, Devlet Komitesi’nin ülkeyi bu uçurumdan kurtarma sorumluluğunu üzerine aldığı ve bu arada da, yeni bir “birlik antlaşması” tasarısının tartışmaya açılacağı belirtilerek halktan Komite’ye yardımcı olması isteniyordu.

Darbe aşağıdan gelen bir hareketin itmesiyle değil, doğrudan yukarıdan gelen bir hareket niteliğini taşımaktaydı. Gorbaçov ve ailesini ev hapsine alan KGB birlikleri, ordunun emriyle hareket ettiklerini söylemişlerdi. Hâlbuki gerçeğin hiç de böyle olmadığı, darbenin hiçbir hesaba kitaba dayanmadan, çocukça bir şekilde hazırlandığı anlaşılmıştır. Çünkü darbe, neredeyse 48 saat bile devam edememiştir.

19 Ağustos günü öğleye doğru tanklar, Rusya Federasyonu’nun parlamentosunu çembere almaya başlayınca, Boris Yeltsin, toplanmış olan halka hitaben, darbenin anayasaya aykırı olduğunu söylemiş ve darbeciler için “hainler” ve “darbeciler” ifadesini kullanmıştır. Yeltsin, bütün Rusya halkından darbecilere karşı grevlere gitmesini istemiştir. Ayrıca, Beyaz Saray denen, Rusya Federasyonu Meclis Binası’nda kurulan bir radyo istasyonu da, darbeciler

aleyhine yayına başlamıştır. Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev ile Ukrayna Cumhurbaşkanı Leonid Kravçuk, 20 Ağustos'ta yayımladıkları bildirimlerle Yeltsin'i desteklerken, ordudan ve bürokrasiden darbeciler lehine bir destek gelmemiştir.

20 Ağustos'tan itibaren Devlet Komitesi'nden çözümler başladı. 21 Ağustos'ta darbenin başarısızlığı kesinleşmişti ve Sovyetler Birliği'nin kaderi bu tarihten itibaren Boris Yeltsin'in eline geçmişti. 24 Ağustos'ta, Gorbaçov Sovyetler Birliği Komünist Partisi liderliğinden istifa ettiğini açıkladıktan sonra, Yüksek Sovyet 24 Ağustos 1991'de Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin bütün faaliyetlerinin sona erdirildiğini ilan etti. Bu olaydan sonra, birçok Sovyet cumhuriyeti bağımsızlıklarını ilan etmeye başladılar.

Bu durum birkaç ay sürdü. 21 Aralık 1991'de, 11 eski Sovyet Cumhuriyeti Kazakistan'ın başkenti Alma-Atı'de birtakım deklarasyonlar imzalayarak, Bağımsız Devletler Topluluğu'nu kurdular.

Bu suretle, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği tarih içindeki ömrünü tamamlayarak, hem Rusya'nın tarihinde ve hem de milletlerarası politika ile kuvvet dengesi münasebetlerinde yeni bir dönem açıyordu. Bu, aynı zamanda dünyanın da yeni bir yapılanmaya doğru adım atmasıydı (Armaoğlu, 2010).

SONUÇ

Sonuç olarak, askeri darbelerin kötü olduğu ve bunlara engel olunması için çaba gösterilmesi gerektiği, ancak demokratik idealizmin de zaman zaman toplum ve ülkeleri çok daha kötü durumlara götürebildiği söylenebilir. Bir toplumda ortalama gelir seviyesinin en az 10.000 Amerikan doları seviyesine gelmesi, halkın ortalama eğitim süresinin 10 yılı geçmesi, kadın-erkek eşitliğinin genel olarak toplumca benimsenmesi, iç çatışmaların ve terörizmin yaygın olmaması ve seçimlerin özgür ve adil bir ortamda gerçekleşmesi gibi temel koşulların sağlanması durumunda, demokrasinin yaşayabileceği iddia edilebilir. Ancak bu koşullar oluşmadan demokrasi denenmesi, Suriye ve Irak örneklerinde olduğu gibi felaketle de sonuçlanabilmektedir.

Darbe girişimlerinin farklı niyetlerle ve farklı yöntemlerle olduğunu gördük. Demokrasinin daha tam yerleşmediği ülkelerde de bir darbenin kaçınılmaz olduğunu fark ettik. Ve bir darbenin olmaması veya darbe ortamı hazırlanmaması için olması gereken demokrasiyi daha iyi kavradık.

KAYNAKÇA

- Denna Frenk, F.(1961). **The Cold War and Its Origins, Vol II**, Doubleday Publication, New York.
- Edward, L.(1996). **Bir Uzmanın Gözüyle Darbe**, Yaba Yayınları, Ankara.
- Fahir, A.(2010). **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- Patrick, S.(1965). **The Struggle for Syria**, Oxford University Press, London.
- Peter, M.(1967). **Mısır İhtilali ve Nasır**, Kitapçılık Yayınları, İstanbul.

DOĞU BATI SİYASETİNE YÖN VEREN DİNAMİKLER SAKİN VE KARARLI GÜÇ

Gülüm ÜZÜMCÜ-İlayda ÖZMENLİKAN 11. Sınıf Öğrencileri

Mahir Selim AKÇAKAYA Danışman Öğretmen

ÖZET

Sevilmek mi yoksa korkulmak mı? Peki, bir yönetici hangisini seçmelidir?

Niccolo Machiavelli'nin *Prens* adlı kitabı bu soruları en güzel biçimde cevaplamakla kalmayıp uzun yıllar boyunca insanları etkilemiştir. Medici ailesine yazdığı bu mektupla bir yöneticinin nasıl zor durumları atlatabileceğini ve uzun süre ayakta kalabileceğini anlatmıştır. Hala daha kendisini okutmayı başaran yapıt siyasi açıdan birçok devlet yöneticilerine yol göstermiştir. *Prens* siyaset bilimi teorisi olarak ortaya çıkan ilk çalışmadır. Machiavelli bu mektubu yazarken şöyle başlamıştır: "Bir Prens'in gönlünü kazanmayı dileyenler onun karşısına en çok sevdikleri ya da onun en çok hoşlanacağını düşündükleri bir armağanla çıkmayı adet edinmişlerdir; atlar, silahlar, altın işlemeli kumaşlar, değerli taşlar ve onun yüceliğine yakışır buna benzer süslü eşyalar gibi. Ben de Haşmetmeaplarına olan bağlılığımı, tanıklık edecek bir şey sunmak istediğimde, büyük adamların yaptıkları işler hakkında bildiklerimden daha değerlisini bulamadım". Bu sözden de anlaşılıyor ki bir devlet büyüğüne verilecek en değerli hediye tarihte görülen tecrübelerdir.

Machiavelli'nin siyaset teorisinde çığır açan bu eseri, siyaseti bir 'bilim' gibi ele alır. Nesnellikle yaklaşır; ahlakçı değil, gerekçidir. Yani devleti yöneten bir prensin duygularına kapılmadan ve acıma duygularını bir kenara bırakarak yönetmesi gerektiğini savunmuştur. Yeri geldiğinde devletin birçok insanı kurtarmak için bir insanı öldürmesini doğru bulmuştur. Yazarın savunduğu ideolojilerden ortaya çıkan Makyavelist düşünce amaca giden her yol mübahdır 'ilkesini savunmaktadır. Niccolo Machiavelli kitaptaki bu bilgilerini yazmasında Nizamülmülk'ün "Siyasetname" adlı kitabı ve İbn Zafer'in "Adil Hükümdar" adlı kitabı öncülük etmiştir. Nizamülmülk bu eserinde Arap, Fars, Hint ve Türk edebiyatlarında devlet adamlarına yöneticilik sanatına dair bilgiler verir. İbn Zafer'in Adil Hükümdar kitabı doğu siyaset geleneğinde son derece önemli bir yer tutmaktadır. Kelimenin tam manasıyla doğu siyaset geleneğinin kılıcı gibidir. Machiavelli babasından belli ölçülerde edindiği hukuk bilgisinin yanında kendisini birçok farklı alanda da geliştirmiştir. 29'lu yaşlarında Floransa kent devletinin ikinci sekreteri konumuna getirilmiştir. 15. ve 16. Yüzyıllarda yaşayan Machiavelli sadece o dönemin önemli insanı olmakla kalmayıp 21.yüzyılda bile hala görüşlerine başvurulana bir insan olmayı başarmıştır. Bundan anlayacağımız Machiavelli'nin alanında en önde gelen isimlerden birisi olmuştur.

Anahtar kelimeler: *Prens, devlet, yönetim, Makyavelist düşünce, prenslikler*

SAKİN VE KARARLI GÜÇ

Mutlak bir irade gerek, Tanrı buyruğu gibi! Azı korku çoğu itaat içeren bir bağlılıkla bağlanmalı otoriteye insanlar. Hükümdar dediğin yeryüzünde tanrı misali dolanırken, iktidarını gücünü sorgulamamalı insanlar, sadece uymalı sorgusuzca. Düzenin olması için her yolun mübah olduğu bir oyun bu.

Machiavelli, prens eserinde mutlak bir güçten bahsederken, belki de tanrısal bir çizgiye yaklaşmakta. İnsanoğlunun varoluşundan beri olan, var olduğu sürece olacak olan "BEN" egosu üzerine kurulu bir sistem bu. Bazen bir imparator, kral, arşidük, padişah olur bazen bir tiran, diktatör. Çizgi nerde mi? Bu sorunun cevabı bugün bile sorgulanmakta değil midir? Bu çalışmada sorgulanan soruda bu aslında. Prens eserindeki yönetici gerçek midir?

Böyle bir yönetici halk için ne ifade eder. Sürü yönetimi mi toplum yönetimi mi? Sorularına Machiavelli'nin kitabı eşliğinde günümüzle mukayeseli bir cevap bulmaya çalıştık.

Floransa vatandaşı olan Machiavelli prens eserinde çeşitli devlet tiplerini, bu devletlerin kuruluş biçimlerini ve bu devletleri korumanın çeşitli yollarını göstermeye çalışmıştır. Şatafatlı hediyeler vermek yerine bilginin zenginliğini tercih ettiği prens kitabını güç kazanması ve bu gücü elinde tutması için Medici ailesine yazmayı layık görmüştür.

Peki, bir prens nasıl olmalıdır? İnsanın doğası gereği mükemmel olması mümkün değildir ama mükemmelmiş gibi görünebilir. Örneğin merhametle, namusla, insancılıkla, dinle doluymuşçasına gözükmelidir. Çünkü sığ kafalı insanlar hep görünüşlere ve sonuçlara aldanırlar; sadece gözleriyle yargırlar, onlar için her şey gördüklerinden ibarettir. Prens bir tilki gibi tuzakları anlamalı onlardan korunmasını bilmelidir ve kurtları ürkütülebilmek içinse aslan olmalıdır. Prens iki seçeneği vardır; insanları memnun etmek yahut yok etmek çünkü insanlar uğradıkları küçük zararların öcünü alırlar ama büyük zararların öcünü alamazlar. Machiavelli insanların muhafazakâr; özünde kötü olduklarını düşünür ve yöneticininse ilk önce kendini düşünmesi gerektiğini söyler. Uzun süre hüküm sürmek isteyen bir prens tebaasına korku salmalıdır. Çünkü şükranla örülmüş sevgi ağrı gibi bir ipliği insanlar hiç çekinmeden koparabilirken; içlerine kök salmış ceza yemek korkusunu asla söktüp atamazlar. Öyledir ki insanlar severken kendilerine, korkarken prene bağlıdırlar. Sadece prensin yapması gereken korku salarken kin ve nefret uyandırmamasıdır. Bu özelliklere sahip prens karakterini oluştururken Fransa'daki Valance şehrinin dükü olan Cesare Borgia'yı örnek almıştır.

Peki, bu prensliklerin oluşumları birbirinden nasıl ayrılır? Machiavelli bu prenslikleri soydan gelme, karma ve ruhban prenslikler olmak üzere ayrı ayrı incelemiştir. Bu prenslikler arasında en kolay ayakta kalabilen soydan gelme prensliklerdir. Çünkü atalardan kalma bir düzeni bozmadan sadece her şeyi takip etmenin yeterli olacağı bir düzen kurulmuştur. Devrilse bile işgalcinin en ufak bir açığında prens tahtına yeniden kavuşabilir. Karma prenslikte ise bu durum tam tersidir. Çünkü halk her seferinde daha iyisini bulacağını düşünerek yeni prensler arayışındadırlar. Mutlu ve güvenli bir prenslik ise ruhban prenslikleri tarafından sağlanmaktadır. Bunun sebebi ise dinin eski kurumlarınca desteklenmesinden kaynaklanmaktadır.

Machiavelli fikirlerini yazmış olduğu bu mektubu ile günümüze kadar getirmeyi başarmış ve bir prensliğin nasıl ayakta kalabileceğini, zorluklar karşısında hangi yollara başvuracağını en iyi şekilde anlatmıştır. Bizde Machiavelli'nin bu fikirlerini kendi cümleleri vasıtasıyla sizlere kısa bir şekilde aktarıp asıl ilkesinin 'amaca giden her yol mubahtır,' olduğunu anlatmaya çalıştık.

KUDÜS'TE OSMANLI HÂKİMİYETİNİN SONA ERMESİYLE ORTAYA ÇIKAN GÜÇ DENGELERİ

Sultan YILDIRIM 10. Sınıf Öğrencisi

Atilla ACAR Danışman Öğretmen

KUDÜS: ARZ'IN MERKEZİ

Dünya'da nadir şehirler vardır, üzerlerinde mülkiyet ve aidiyet kavgası bitmeyen, dini ve siyasi tartışmanın odak noktası olan. Hatta sadece dinlerin değil mezheplerin de aralarında kavga sebebi olan. Kudüs, uğruna haçlı seferleri yapılmış, Kırım Savaşı'nda mezhepsel bir bilek güreşine sahne olmuştur. Kudüs, dün olduğu gibi günümüzde de hatta yarınlarda da bu özelliği koruyacak dünya'da belki de tek şehirdir.

Peygamber Davud'un M.Ö 993 yılında fethetmesinden sonra Kudüs Yahudiler (Museviler) için önem arz eden bir figür haline geldi. Hıristiyan dünyası tarafından ise İsa'nın çarmıha gerilmesinden sonra kutsal bir mekân olarak kabul edildi. Bu bölge de Yahudilerin dini mekânı olan Süleyman Mabedi, Ağlama Duvarı varken, diğer bir yanda ise Hıristiyanların Kıyamet kilisesi bulunmaktadır. Dört Halife döneminde Müslümanların yönetimi altına giren bölge İslam dünyası için Hz. Muhammed'in miraç mucizesinin gerçekleştiği, ayrıca Müslümanların ilk kiblesi olan Mescid-i Aksa'nın bulunduğu kutsal şehirdir. Türklerin de bölgede hâkimiyet kurması ile bölgede yeni ve güçlü bir oyuncu daha oyuna katılmıştır.

Türkler; Kudüs'e tarih boyunca önem vermişlerdir. Özellikle Osmanlı Devleti için Kudüs'ün önemi başkadır. Yavuz'un 1517'deki Mısır Seferi sonrasında Kudüs ve Filistin, Osmanlı Devleti hâkimiyetine girmiştir. Osmanlı Devleti ile kutsal topraklarda kesintisiz 401 yıl süren Türk-İslam medeniyeti hüküm sürmüştür. Bugün Topkapı Sarayındaki Hırka-i Saadet odasındaki Kutsal Emanetlere gösterilen saygının bir benzerini, Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sine göre "Mescid-i Aksa'ya 800 kişi hizmet etmektedir. Bu muazzam teşkilat, Osmanlı Devleti'nin servetini sağlamıştır. Dört mezhebin birer hatibi ve imamı vardır. Elli müezzini bulunur. Sair hizmet erbabını ona kıyas ediniz." sözünden hareketle nerdeyse eşdeğer bir saygı benimseyip sahiplenip korumaya çalıştığını görmekteyiz.

Üç din içinde mücadele alanı olan Kudüs'ün yazgısı, 1917 Balfour Deklarasyonu ile adı konulan, Theodor Herzl'in planladığı, II. Abdülhamit'in engel olmaya çalıştığı İsrail Devletinin kurulma fikri ile boyut değiştirmiştir. II. Abdülhamit kendisine Kızıl Sultan lakabını layık görenlere inat, ecdat kanı ile kaybedilen kutsal şehri korumak adına birçok gayret gösterse de, bölge I. Dünya savaşı sonrası İngiltere'nin oyunları ile Önce Osmanlı Devletinden koparılmış, sonra da 1848'de kurulmuş olan İsrail devletine iştirilmiştir. Ortadoğu'nun Gordion düğümü olan Kudüs, günümüzde de İsrail'in başkent yapma gayretleri ile yine bir kıvılcımın adresi olarak karşımıza çıkmaktadır.

PAYLAŞILAMAYAN ŞEHİR KUDÜS

Osmanlı'nın bir Kudüs'ü vardı, Kudüs'ün bin türlü Osmanlı'sı.

Kudüs'teki Osmanlı bu bin türlü Osmanlı'dır. Müslüman'dır, Hıristiyan'dır, Yahudi'dir, Türk'tür, Çerkes'dir, Rum'dur, Rus'tur, Alman'dır, Avusturya'lıdır ama Osmanlı'dır.

Kutsal şehir anlamına gelen Kudüs, Ortadoğu'da bulunan, dünyanın en eski şehirlerinden biridir. Akdeniz'in doğusunda, Ürdün'ün batısında ve Lübnan'ın güneyinde yer almaktadır. Tarih boyunca üzerinde aidiyet kavgası bitmeyen, üç dine mensup insanlar için de

kutsal sayılan günümüzde de İsrail ile İslam dünyası arasında başkent olması iddiası bile kavga sebebi olan şehirdir.

Mısır Orta Krallığı'na ait düşmanların listelendiği antik yazılarda "Rusalim adlı bir şehir ismi geçer ve bu isim evrensel olarak olmasa da genelde Kudüs (Yeruşalahim) olarak bilinir. Kudüs, Abdi-Heba'nın Amarna Mektupları'nda 'Urusalimin' olarak geçer. Yerushalayim, İncil'deki Yeşua kitabında ortaya çıkar. Bu form Yireh (tanrının hizmetinde olan ve tanrıya uyan yer) ve tanrının (Shalim) karışımıdır. Tanrıya verilen Shalim adı SLM kökünden türetildiğinden, Shalom (İbranice) ve Salam (Arapça) barış anlamına gelir. Bu nedenle Yerushalayim'e Barışın Şehri de denir. İbranice "-im" eki çoğul anlamına gelir ve "-ayim" eki ise çift anlamına gelir. Böylece Yerushalayim'in iki tepe üstünde olduğunu belirttiği düşünülmür. Arapça'da Kudüs, Al-Quds olarak geçer, "kutsal" ya da "kutsal tapınak" anlamına gelir.

Kudüs tarih boyunca iki defa yok edilmiş, yirmi üç defa işgal edilmiş, elli iki defa saldırıya uğramış, kırk dört defa ele geçirilip tekrar kurtarılmıştır. Bu kutsal tapınak üzerinde mevcudiyet kavgası bir türlü dinmemiş, uğruna kanlar akıtılmıştır. Hz. Davut Kudüs'ü işgal ettikten sonra Kudüs'ü Birleşik İsrail Krallığı'nın başkenti ilan etmiştir. Bu tarihten sonra ise üç semavi din için de dini bir merkez hâline gelmiştir. Hıristiyanlar, Hz. Davut'un Kudüs'te çarşıya gerilmesinden üç yüz yıl sonra Azize Helena'nın, İsa'nın hayatındaki hac noktalarını belirlemesi üzerine kutsal kabul edilmiştir. Kudüs, birçok dini önem taşıyan noktaya sahiptir. Kıyamet kiliseleri olarak da adlandırılan dini mekânlar vardır. Bunların arasında tapınak dağı, Ağlama Duvarı, Kutsal Mezar Kilisesi, Kubbet-us-Sahra ve Mescid-i Aksa vardır. (Bayhan E. 2011)

Kudüs 19. yüzyılın başında, surlarla çevrili dar yerleşiminde az miktardaki nüfusuyla geleneksel bir kent idi. Hiç şüphesiz ki Müslümanlar için dini önemi dolayısıyla, Osmanlı saltanatı şehre belli bir önem atfetmektedir. Ancak bu dönemde kendi eyalet ekonomisi için önemli bir merkez olarak görmek ya da bir bölge gücünün veya Osmanlı iktidarının siyasi merkezi olarak kabul etmek mümkün değildir. Öte yandan, yüzyılın ikinci yarısı Kudüs'ün tarihi evriminde tümüyle yeni bir safhadır. Kentin niteliklerinde bölgesel pozisyonda ve merkezi hükümetle ilişkilerinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. (Değişim Sürecinde Bir Osmanlı Kenti: Kudüs, Y. Avcı, 2004)

Eyyubiler döneminde Türk yönetimi altına giren Kudüs, birçok defa el değiştirmiş. I. Selim döneminde Mısır seferi (Mercidabık ve Ridaniye) ile 400 yıl sürecek Osmanlı hâkimiyeti ile tanışmıştır. İslam dünyası için ilk kible olan, Hz. Muhammed'in miraca yükseldiği Mescidi Aksa'nın bulunduğu, Kâbe'den sonra kutsal bir sembol halini almıştır. Bu nedenle yüksek bir saygı gördüğü gibi, özel bir yönetimle idare edilmiş ve imar alanında bayındır merkezin yüksek desteğini almıştır.

Kudüs'ün duvarlarla örülmesini Yevuslular M.Ö 1800'de gerçekleştirdi. İlk kurucusu ise M.Ö 993'te Hz. Davut olarak geçer. Hz. Davut Kudüs'ü fethettiğinde İsrail'in başkenti ilan etmişti. Bu fetihten sonra Hz. Davut'un oğlu Süleyman, kendi adına bir tapınak yaptırdı. Bir süre sonra el değiştiren Kudüs'ü Yehuda Krallığı'ndan, Babiller yakıp yıkarak aldılar. Süleyman Mabedi'ni ateşe verdiler. Bu dönemlerde mabed tekrar inşa edildi. M.Ö 313 yılında Mısır'ın hâkimiyetine giren Kutsal şehir, bundan 150 yıl sonra yine yakılıp yıkılarak Zeus tapınağı haline getirildi. Bu zamanlar Kudüs'te birçok ayaklanma çıktı. M.Ö. 63 yılında Kudüs, Roma'nın eline geçti. Bu zamana kadar gelip geçen herkes Kudüs'te izlerini bırakmıştır. M.S. 33 yılında Hz. İsa çarşıya gerildi. Hıristiyanlar için önemi bundan sonra arttı. İsa'nın çarşıya gerilmesinden sonra Kudüs'te birçok kez din savaşları yaşandı. 1000 yıl içinde Emeviler, Abbasiler, Tolunoğulları, Akşitler, Fatimiler ve Selçuklular arasında büyük savaşlar yaşandı. I. Haçlı Seferi sonucu şehirdeki Müslüman ve Yahudiler kılıçtan geçirildi. Haçlılar, Yahudiler ve Müslümanlar için kutsal görülen Kubbet-üs Sahra'yı kiliseye dönüştürdüler. Haçlılardan Kudüs'ü geri alan isim Selahaddin Eyyubi'dir. Eyyubi

egemenliğinden sonra Memlûkler'in eline geçmiştir. Memlûk üzerine 1517'de bir sefer düzenleyen I. Selim kutsal şehri, Osmanlı topraklarına kattı. Osmanlı himayesinde Kudûs büyük oranda restore edildi. 1556'da yaşanan büyük bir deprem nedeniyle şehir inanılmaz bir hasar gördü. Birkaç kez el değıştirse de genel olarak dört asır boyunca Osmanlı egemenliğinde kalmıştır.

Kudûs şehrinin huzuru Osmanlıya has iki uygulamaya dayandırılmıştı. Bunlardan ilki millet sistemiydi. Cemaatler millet sistemi içinde otonom bir statüye sahip olurlar, kendi dinlerinin gerektirdiği şer'i meseleler kendi mahkemelerinde, kendi hâkimlerince çözümlenirdi. Kısacası herkesi bağlayan kurallar minimuma indirilmiş, devlet küçültülmüş fakat hareketli kılınmıştı. Millet sisteminin kontrolörlüğünü yapan Osmanlı mutasarrıfı ve kadısı İstanbul'dan gönderildiğinden cemaatlerden herhangi birine karşı kayırma veya hak yeme olmazdı. Millet sistemi Osmanlı tarihi uzmanlarınca yeterince incelenmiştir ve işin doğrusu aile ve miras hukukuna bakan yönüyle bugün de İsrail'de uygulanmaktadır. Osmanlı'nın bugünün sınır kavgasına cevap olabilecek çözümü kendine has ikinci uygulamasıydı ve bunun da prensipler ve uygulamalar diye ayırabileceğimiz iki şubesi vardı. Bu uygulama şehrin mahallelere ayrılması ve cemaatlerin kontrol ve otorite alanlarının belirlenmesi ile alâkalıydı. Öncelikle prensipte Osmanlı toprak egemenliğinin kime ait olduğu tartışmalarına hiçbir zaman girmemişti. Her türlü egemenlik Allah'a ve dolayısıyla onun yeryüzündeki hadimi olan Sultana aitti ve paylaşılması sorunu yaşanmıyordu. Diğer taraftan şehir de sınırları olan mahallelere ayrılmamıştı.

Osmanlı egemenliğinde bu şehirdeki başarının sırrı neydi ki? Ne Kudûs, ne de yörenin kamu hafızası bu 400 yıllık maziden kopartılırsa tanınmaz. Özellikle son yıllarda dinler ve kültürler arası çatışmaların kızışmasıyla Osmanlı yönetimi altındaki nispi güvenlik ve huzur ortamına karşı yeni bir özlem uyanmış, Osmanlı'nın barış formülü bölgeyi 50 yıldır kana bulayan çatışmaya alternatif bir çözüm oluşturabileceği ümidiyle gündeme gelmiştir.

Kudûs 1917 yılında Kudûs Savaşı ile General Edmund Allenby denetimindeki İngilizler'in himayesine geçmiştir. 9 Aralık'ta Kudûs belediye başkanı ve 60. Tümen komutanının teslim olmasından iki gün sonra Allenby, kutsal şehre saygı göstermek için yürüyerek Kudûs'e girdi (Üzen İ. 2009). Dini mekân ve tesislerin korunması için sıkı yönetim ilan etti. Bu yıldan sonra Arap ayaklanmaları başladı, katliamlar yapıldı.

2 Kasım 1917 Balfour Deklarasyonu ile Britanya Dışışleri Bakanı Arthur James Balfour, Siyonist hareketin lideri Lord Rothschild'e bir mektup göndererek, Filistin topraklarında bir Musevi devleti kurulmasına ilişkin Britanya hükümetinin destek vereceğini belirtti. Böylece günümüz İsrail'inin Gazze şeridi, Ürdün ve Barı Şeria'yı kapsayan sınırları çizildi. Balfour Deklarasyonu'nda "Majestelerinin hükümeti, Filistin'de Museviler için milli bir yurt kurulmasını uygun görmektedir ve bu hedefin gerçekleşmesi için elinden geleni yapacaktır. Filistin'deki mevcut Musevi olmayan toplulukların sivil ve dini haklarına ve başka ülkelerde yaşayan Musevilerin sahip oldukları hak ve politik statülerine zarar verecek hiçbir şeyin yapılmayacağı açıkça anlaşılmalıdır." ifadesi yer aldı.

1922 yılında Lusanne Konferansı'nda Milletler Cemiyeti, Filistin'in Britanya yönetimi altına verilmesi kararı aldı. Siyonizme ilgisini belirten Britanya, Yahudi devleti kurma niyetini de dile getirdi. 1922'den 1948'e kadar şehrin nüfusu üç katına çıktı. Bu nüfusun üçte ikisi Yahudi, üçte biri Müslüman ve Hıristiyan Arap'lardır. Araplar ve Müslümanlar arasında pek sessiz geçmeyen senelere şahitlik etti Kudûs.

Filistin ve İsrail Kudûs'ün kendi başkenti olduğunu iddia etmektedir. Günümüzde Kudûs'ün statüsü, İsrail Filistin çatışmasının en önemli sorunlarından birisi olarak kendini göstermektedir. İsrail'in temel kanunları, Kudûs'ün İsrail'in bölünemez başkenti olarak kabul eder. Uluslararası toplum, son işgali kabul etmeyip, Doğu Kudûs'ü İsrail işgali altında olan Filistin sınırı olarak tanımlamakla beraber İsrail'in başkenti olarak görmediği için Kudûs'te hiç bir elçilik bulunmaz. Elçilikler Kudûs'e yakın olan Tel Aviv'dedir (Bayhan E. 2011).

Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak savunan başta İsrail olmak üzere (Danimarka, Finlandiya ve Almanya) dört ülke vardır. (Türkmen V. (2014) Kudüs'ün Geleceği: Akademik Perspektif)

Birleşmiş Milletler 1947'de Kudüs'ü uluslararası bölge ilan etti. Bir yıl sonra ise Kudüs'te Arap- İsrail Savaşları çıkmaya başladı. Bu savaşlar üzerine İngiltere bölgeden çekildi. İngiltere'nin çekilmesini fırsat bilen Araplar, Kudüs'ü ele geçirdi. Savaşların sonunda ise İsrail Batı Kudüs'ü ilhak etti. 1967'de yaşanan Altı Gün Savaşı'ndan sonra ise Kudüs tamamen İsrail'in egemenliği altına girdi. İsrail, Kudüs'ün bir bütün olduğunu ve kutsal yerlerin her dine açık olduğunu açıkladı. Bunlara rağmen İsrail'in Kudüs'ü Yahudileştirmeye yönelik çalışmaları devam etmektedir. Arap Müslümanları şehirden çıkarmak için planlar kuruluyor. Siyasi ve demografiyi değiştirmeye çalışıyorlar. Kudüs şehri adaletin ve hukukun var olduğu bir ortam arayışı içindedir ve bu ortama kavuşmak için gelecek günü özlemle beklemektedir.

KAYNAKÇA

SÜRELİ YAYINLAR

Bayhan E. (2011) Üç Büyük Dinin Kutsal Şehri Kudüs, Posta, İstanbul

Can, A. (2015). Türkiye'de Toplumsal ve Kamusal Güvenin İnşası, JASSS, N. 34, Elazığ, 261-273

Kitap

Değişim Sürecinde Bir Osmanlı Kenti: Kudüs, Y. Avcı (2004), Phoenix Yayınevi, Ankara

LİSANSÜSTÜ TEZLER

Türkmen V. (2014). Kudüs'ün Geleceği: Akademik Perspektif (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler, Edirne

Üzen İ. (2009). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, İngilizlerin Kudüs'ü Ele Geçirmesi ve General Edmund H.H. Allenby'nin Kudüs'e Törenle Girişi, Elazığ, 329-344)

KURUMSAL RAPOR VE YAYINLAR

İnternet Sitesi

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Kud%C3%BCs_Ku%C5%9Fatmas%C4%B1_\(1187\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Kud%C3%BCs_Ku%C5%9Fatmas%C4%B1_(1187))

http://www.haber10.com/tarih/kudus_un_fethi_ve_selahaddin_eyyubi-657529

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Kud%C3%BCs>

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kud%C3%BCs_zaman_%C3%A7izelgesi

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Eski_%C5%9Eehir_\(Kud%C3%BCs\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Eski_%C5%9Eehir_(Kud%C3%BCs))

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kud%C3%BCs%27%C3%BCn_stat%C3%BCs%C3%BC

<http://yumurtaliekmek.com/kudus-neden-kutsaldir/>

<https://www.ismininanlaminedirx.com/kudus-isminin-anlami-nedir-4158/>

<http://www.filozof.net/Turkce/islam-tarihi/14538-kudus-sehri-adi-ismi-anlami-yahudilikte-islamda.html>

<http://www.filozof.net/Turkce/islam-tarihi/14538-kudus-sehri-adi-ismi-anlami-yahudilikte-islamda.html>

1980 DARBESİ VE EKONOMİK YANSIMALARI

Kübra BEKKİ 9. Sınıf Öğrencisi
Mahir Selim AKÇAKAYA Danışman Öğretmen

ÖZET

Darbe; bir ülkede silahlı kuvvetlerin ülke yönetimine el koymasdır. Darbelerin başlıca sebebi olarak hükümetlerin ekonomik ve sosyal sorunları çözmekte başarısız olmaları gösterilmektedir. Çalışmamızda 1980 darbesini ve ekonomik yansımaları üzerinde durduk. Askeri darbelerin aksaklık olarak gördüğü problemleri çözmek yerine aksaklığa sebep olduğunu düşündüğü kurum ya da kuruluşları, kişileri devre dışı bırakmaya odaklandıklarını gördük.

Darbeler; ekonomik sorunların da üzerine kurulu kurgulanıp uygulamaya sokulsa da yeni ekonomik sorunlara da yol açmıştır. Üzerinde durduğumuz, iki tane anekdot, darbelerin ekonomiye verdiği tahribatını göstermesi açısından önemlidir. 28 Aralık 1978'de Milliyet Gazetesi'nde, 1979 bütçe komisyonu görüşmeleri sırasında o zamanın Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'na sorulan dış borcumuzun durumu nedir sorusuna bakanın cevabı : "227 bankaya borçluyuz toplamı yaklaşık 3 milyar dolar, 58 ülkeden 1976 ve 1977 yıllarında mal satın almışız parasını ödemediğimiz, Bangladeş'ten Uruguay'a kadar her devlete böyle borcumuz var. Tutarı 1,736 milyon dolar. Borçlu olduğumuz yabancı ihracatçı sayısı yaklaşık 98 bin evet 98 bin alacaklı var" diye bir cevap gelmiştir.

Mehmet Ali Birand; "12 Eylül Saat 04.00" adlı kitabında "dövizsizlikten petrol getirilemiyor, kaloriferli evler ısıtılmıyor, benzin kıyrukları büyüyor, fabrikalar ancak %30 kapasiteyle çalıştırılabiliyordu. Ülkede dövize dayalı ürünler giderek yoklar listesine girmeye başlamıştı. İlaçtan başlayıp elektrik lambası hatta tuvalet kâğıdına kadar yok yok yok... Yanı sıra sürekli şekilde zorunlu zamlar geliyor, Türk lirasının dolara karşı değeri durmadan düşüyor ve enflasyon hızla ilerliyordu. Adeta ülkenin tüm ekonomisi vidasından fırlamış ve başıboş bir şekilde bir yerlere doğru gidiyordu. Tam bir kaos havası hakimdi" cümleleri ile savrulan bir ekonomi özelinde ülkemizin düştüğü durumu göstermektedir.

Darbeler, hem sosyolojik hem de ekonomik açıdan geri dönüşü imkânsız, telafisi zor zararlar vermiştir. Ülkemizdeki kişi başı gelir on yılda ancak düzeltilebilmiştir. Bireylerin ve devletin kayıpları uzun yıllar sonra kısmen giderilebilmiştir. Fakat sosyolojik açıdan geri kazanım şansı ne yazık ki yoktur. Çekilen acılar, kaybedilen kariyerler ve hayatları alabilmek mümkün değildir.

Anahtar Kelimeler: 1980 Darbesi, ekonomi, 12 Eylül

GİRİŞ

Bir ülkede silahlı kuvvetlerin ülke yönetimine el koyması olayına askeri darbe denir. Darbelerin başlıca sebebi olarak hükümetlerin ekonomik ve sosyal sorunları çözmekte başarısız olduğu gösterilir.

Darbeler Cumhuriyet tarihinde yaşadığımız gelecek hırsızlığının en büyük müsebbipleridir. 12 Eylül darbesinin olduğu yıl ekonomi yaklaşık yüzde 2,5 küçülmüştür. 28 Şubat post-modern darbesinden sonra yaşanan banka hortumlamaları ve yolsuzluklar vatandaşın cebinden milyarlarca doların çalınmasına neden olmuştur. 28 Şubat süreci ile birlikte yaşanan süreç Türkiye tarihinde gerçekleşen en büyük krizlerden biri ile sonuçlanmıştır. Maalesef hafızamıza acı bir şekilde kazınan bu darbelerin bir benzerini 15 Temmuz'da tekrar yaşamak ile burun buruna geldik.

1980 Askeri Darbesi

12 Eylül darbesine giden süreçte etkisi olan faktörler zoru ekonomik sosyal ve siyasi sıkıntılardır. Ülke içerisinde çıkan toplumsal kargaşalar, ekonomi cephesindeki yüz güldürmeyen durum ve koalisyon hükümetinin istikrarsızlığı darbeyi tetiklemiştir. Enflasyon yükselirken, döviz yetersizliği nedeniyle birçok kritik malın ithalatının yapılamaması, hem petrol kıtlığına sebep olmuş hem de Türkiye’de üretilen birçok aramalıının da üretilmesine yol açılmıştı. Benzin, tüp gaz, yağ, çay, ilaç yedek parça, kâğıt ve ampul gibi birçok ihtiyaç maddeleri –buna devam eden elektrik kesintilerini de eklemek gerekir- bulunamadığı gibi, Türkiye diplomatların maaşlarını ödemekte zorlanıyordu. Yükselen enflasyon ve temel ihtiyaç maddelerinin bulunamaması hükümete karşı büyüyen bir hoşnutsuzluk yarattı.

12 Eylül sabahı başlayan ‘‘ Bayrak Harekâtı’’ adı verilen müdahale ile Türk silahlı Kuvvetleri yönetime el koydu.12 Eylül sabahı saat 04.00’te milli güvenlik kurulunun ilk mesajı yerine geçen bir numaralı bildirisi TRT’den bütün ülkeye duyuruldu. Kenan Evren’in ağzından okunan bu bildiri de şu noktalar dikkat çekiciydi; devletin varlığına, rejimine ve bağımsızlığına yönelik saldırılar yoğunluk kazanmıştır. Buna karşılık devlet organları ve anayasal kuruluşlar işlemez duruma getirilmişlerdir. İrticai fikirler ve sapık ideolojiler devlet kuruluşlarını, işçi örgütlerini ve siyasal partileri etkileri altına alarak ülkeyi iç savaş eşğine getirmişlerdir. TSK, iç hizmet kanunun verdiği Türkiye Cumhuriyeti kollama ve koruma görevini Türk milleti adına yerine getirmek için emir ve komuta zinciri içinde ülke yönetimine bütünüyle el koymuştur. Harekâtın amacı, ülkenin bütünlüğünü, devletin otoritesini yeniden sağlamak, demokratik düzenin işlemesine engel olan nedenleri ortadan kaldırmaktır. Parlamento ve hükümet feshedilmiş, milletvekillerinin dokunulmazlıkları kaldırılmış, bütün yurttan sıkıyönetim ilan edilmiş, yurt dışına çıkışlar yasaklanmış, ikinci bir emre kadar saat 05.00’den itibaren sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Darbe dünyada hayretle değil ilgiyle karşılandı. Bunu ilk duyuranın ABD remi sözcüleri ve kanalları olması, hava kuvvetleri komutanı Tahsin ŞAHİNKAYA’NIN da müdahaleden bir gün önce ABD’den Türkiye’ye dönmüş bulunması dikkati çeken bir başka noktaydı. ABD başkanı J. CARTER görevinden ayrıldıktan sonra yaptığı bir gezide Türkiye’ye uğradığında 12 Eylül darbesiyle ABD’nin ferahladığını Afganistan ve İran’dan sonra Türkiye’nin istikrarının da kendileri için son derece önemli olduğunu ifade etmişti. Bu konuşmanın önemli noktaları şöyle özetlenebilir:

Anarşi, terör ve bölücülük karşısında partiler milletvekilleri seyirci kalmış hukuk devleti kavramı birtakım anayasal kuruluşlarca devletin parçalanması pahasınca da olsa kişilerin savunulması olarak yorumlanmış kuvvetler ayrılığı ilkesi kuvvetler çatışmasına dönüşmüştür. Siyasal partiler yıkıcı ve bölücü mihrakları kışkırtmış iktidara partizanca davranmışlardır. TSK tarafında bu konularda zamanında yapılan uyarılar dikkate alınmamış olduğu gibi siyasal çıkar hesapları yüzünden Cumhurbaşkanlığı seçimi bile 8 aydır yapılamamıştır.

MGK 12 Eylül günü yayınladığı bildiriyle güvenlik ve kamu düzenine ilişkili olarak aldığı önlem ve kararları açıklamaya başladı. Sıkıyönetim komutanlıklarına atamalar yapıldı. Bunlara durumun gerektirdiği bütün önlemleri alma yetkisi, yurtaşlara da bu buyruklara uyma görevi verildi. Ülkeden çıkışlar kısıtlandı siyasal partilerin Türk Hava Kurumu, ÇEK ve Kızılay dışındaki bütün derneklerin DİSK ve MİSK’İN bu faaliyetleri durduruldu ve bu iki işçi sendikasının yöneticileri TSK’nin güvencesi altına alındılar. Emniyet genel müdürlüğü de jandarma genel komutanlığının emrine verildi. Grev ve lokavtlar ertelendi.

DARBE ÖNCESİ TÜRKİYE EKONOMİSİ

1970'li yıllarda ortaya çıkan Petrol krizlerinin gelişmekte olan ülkelere çeşitli yansımaları olmuştur. Söz konusu etkiler Türkiye ekonomisinde de hissedilmiş ve bu süreçte 1977 – 1980 yılları arasında 3 farklı hükümet döneminde 5 adet —istikrar programı hazırlanmıştır. Bunlar sırasıyla şöyledir;

1977 yılı Ağustos ayında Süleyman Demirel'in Başbakanlığındaki İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti tarafından uygulamaya konulan —Enflasyona Karşı Mücadele Paketi

1978 Mart ayında Bülent Ecevit hükümetinin —Yapısal Değişim Programı

1979 1978 yılı Eylül ayında Bülent Ecevit hükümeti tarafından yürürlüğe konulan —Para Kredi Tedbirleri Paketi

1980 1979 yılı Mart ayında Bülent Ecevit hükümeti tarafından açıklanan —Ekonomiyi Güçlendirme Programı

Sıralanan programlar arasında en kati şekilde uygulanan ve en uzun ömürlü olanı 24 Ocak Kararları olmuştur. Söz konusu programların ortak özelliği, yaşanan ekonomik bunalımı hafifletmeye, döviz sıkıntısını azaltarak iç ve dış kaynaklar bulmaya dönük politikalar içermeleridir.

24 Ocak kararlarının en genel ifade ile hedefi liberal ekonomiye geçiştir. Bu sayede iktisadi kararların piyasa çerçevesinde alınması sağlanmak istenmiştir. Ne var ki söz konusu kararlar, sekiz ay sonrasında askeri yönetimin de bu kararlara sahip çıkması ile birlikte çalışma yaşamında sıkıntılar da beraberinde gelmiştir.

Ekonomik göstergelere baktığımızda, büyüme oranlarının 1976 yılına kadar dalgalı bir seyir izlediği ve 1976 sonrasında giderek düştüğü ve 1979-80 yılında da ekonominin ortalama % 1,6 oranında küçüldüğü görülmektedir. Bu dönemde büyümenin taşıyıcısı, 1973 ve 1977'de küçülen tarımın aksine, sanayi kesimi olmuştur. 3. Planın sanayi kesimine % 14,2'lik büyüme hedefini göstermesi, koalisyon hükümetlerinde yer alan MSP'nin de ağır sanayiye önem vermesi gelişmeyi tetiklemiştir.

ASKERİ DARBE'NİN EKONOMİYE YANSIMASI YURT İÇİ KRİZ

Yapılan bu darbenin ülke ekonomisine yansımaları çokta geç olmamıştır. İşsizlik oranı darbe öncesi %9,7'iken darbe sonrasında %11,6'ya çıkmıştır. 1979 yılında %-0,6 olan büyüme hızımız ise 1980 yılında %-2,4'e tüfe yıllık ortalaması 1980 de %102,7 iken 1981de 37,6 gerilemiştir.

Türkiye'nin Gayri Safi Milli Hâsılası, özellikle 1980'den sonra istikrarsız bir seyir izlemeye başlamıştır. Parasal değer olarak, sürekli bir artış meydana gelmektedir fakat burada önemli olan nokta, bir önceki yıla göre gayri safi milli hızda nasıl bir gelişme olduğudur. Gayri Safi Milli Hâsılamız 1980'de 50.870 milyar dolar 1985'te 63.989 milyar dolar 1990'da 84.592 milyar dolar 1992'de 90.323 milyar dolar 1993'de 97.677 milyar dolar 1994'de 91.733 milyar dolar ve 1995'te ise 99.028 milyar dolardır. Gayri Safi Milli hâsılanın yıllar itibariyle artmış olduğunu görüyoruz. 1980 yılında %-2,8 olan milli büyüme hızı, 1995 yılına gelindiğinde %8,1 olmuştur. İlk bakışta olumlu gibi görünen bu gelişme, büyüme hızına açısından bakıldığında değişik bir görünüm arz etmektedir. Çünkü bir ekonominin üretim değeri olarak büyümesinin yanında, istikrarlı bir seyir izlemesi de önemlidir. Fakat TÜİK verilerine baktığımızda, Türkiye ekonomisinin son derece istikrarsız bir büyüme eğilimine sahip olduğunu görürüz.

DIŞ BORO

Borç stoku, bir ülkenin, bir kesimin, bir şirketin ya da bir kişinin o güne kadar aldığı ve henüz geri ödemediği borçların anaparası ile o gün itibarıyla tahakkuk etmiş faizlerinin toplamını gösteren bir ölçüdür.

1973 yılı sonundaki 1. Dünya Petrol Krizi sonucu petrol fiyatlarının yükselişinin yanı sıra, 1974-1975 yıllarında dünyada enflasyon, durgunluk ve dış ticaret hadlerinin aleyhte seyri şeklindeki ekonomik gelişmelerle ortaya çıkan dışsal şoklar tüm gelişmekte olan ülkeler gibi Türkiye'yi de olumsuz etkilemiştir. OPEC, ham petrol fiyatlarını 1974 yılının başında beş katın üzerinde artırmış ve bu durum ülkedeki girdi ve enerji maliyetlerini yükseltmiştir. 1974'ten itibaren Türkiye'nin ihracat ve ithalat fiyatları ters yönde gelişirken, dış ticaret hadleri büyük oranda bozulmuş ve dış ticaret açığı yükselmiştir

1970'lerin ikinci yarısından itibaren kamu gelir ve giderleri arasındaki açık borçlanmayla karşılanmaya başlamış, bu dönemde ortaya çıkan enerji ve döviz darboğazi sanayi kesiminde üretimin düşmesine yol açmıştır.

Bu bunalım dönemini derinleştiren dış etmenlerden biri de Kıbrıs Barış Harekâtı olmuştur. Bu olay savunma harcamalarını artırırken, savunma alanında dış yardımların azalması sonucunu doğurmuştur. 1977 yılından itibaren dış ticaret göstergeleri hızla bozulmaya başlamış, ihracatın ithalatı karşılama oranı düşerken, dış ticaret açığı 4 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir.

1970li yılların sonlarında Türkiye'nin yurtdışındaki saygınlığı azalıyordu. 28 Aralık 1978 de Milliyet Gazetesinde yayınlanan bir haberde 1979 bütçe komisyonu görüşmeleri sırasında o zamanın maliye bakanı Ziya Müezzinoğlu'na sorulan dış borcumuzun durumu nedir sorusuna bakanın cevabı : "227 bankaya borçluyuz toplamı yaklaşık 3 milyar dolar (bunların aralarında bazı sosyalist bankalarda var) 58 ülkeden 1976 ve 1977 yıllarında mal satın almışız parasını ödemediğimiz, Bangladeş'ten Uruguay'a kadar her devlete böyle borcumuz var. Tutarı 1,736 milyon dolar. Borçlu olduğumuz yabancı ihracatçı sayısı yaklaşık 98 bin evet 98 bin alacaklı var" diye cevaplamıştır.

Mehmet Ali Birand Türkiye'nin darbe öncesi ekonomisini 12 Eylül saat 04.00 adlı kitabında "dövizsizlikten petrol getirilemiyor petROLSÜZLÜKTEN mazot kaloriferli evler ısıtılamıyor benzin kuyukları büyüyor ulaşım durma noktasına geliyor fabrikalar ancak %30 kapasiteyle çalıştırılabiliyordu. Ülkede dövize dayalı ürünler de giderek yoklar listesine girmeye başlamıştı. İlaçtan başlayıp elektrik lambası hatta tuvalet kâğıdına kadar yok yok yok... Bunun yanı sıra sürekli şekilde zorunlu zamlar geliyor Türk lirasının dolara karşı değeri durmadan düşüyor ve enflasyon baş döndürücü bir hızla ilerliyordu. Adeta ülkenin tüm ekonomisi vidasından fırlamış ve başıboş bir şekilde bir yerlere doğru gidiyordu. Tam bir kaos havası hakimdi" cümleleri ile değerlendirmiştir.

DARBE SONRASI TÜRKİYE EKONOMİSİ

Dünya ekonomilerindeki durgunluğa ve buna bağlı başlı olarak dış ticaret alanında ortaya çıkan olumsuz gelişmelere rağmen, uygulanan politikalar sayesinde hem enflasyon kontrol altına alınmış, hem de ekonomi 1981-1983 döneminde büyüme sürecine girmiştir. Bu dönemde üretimdeki artışta askeri yönetimin grev ve lokavtları ertelemesinin de etkisi olmuştur yılında % -2,4 oranında daralan yurtiçi hâsıla, 1981 yılında % 4,9, 1982'de % 3,6 ve 1983 yılında % 5 oranında büyümüştür. Kişi başına milli gelir ise 1981 yılında önceki yıldaki seviyesini korumakla birlikte, sonraki 2 yılda giderek azalmış ve 1983 yılında 1695 dolar olarak gerçekleşmiştir. 1980 yılı sonunda %101 seviyesine yükselmiş olan enflasyon oranı, 1981-1983 yılları arasındaki dönemde düşüşe geçerek, %30'lar seviyesinde istikrar kazanmıştır. Kamu kesimi borçlanma gereğinin milli hâsılaya oranı 1979 yılında % 7,2, 1980 yılında ise % 8,8 düzeyinde gerçekleşirken, 1981-1983 döneminde ortalama % 4 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

SONUÇ

Türkiye ekonomisini derinden etkileyen bu olumsuz konjonktür döneminde ekonomiyi yönetenler bunları değerlendirip köklü tedbirler almak yerine, kullanılabilir tüm iç ve dış kaynakları kullanarak ekonomik bunalımı erteleme yoluna gitmişlerdir.

Darbeler sosyo-kültürel, ekonomik açıdan ciddi zararlar vermiştir. Ekonomik ve siyasi istikrarsızlarına ardından gelen darbeler beraberinde demokratikleşme sürecinin askıya alınmasına ve geriletmesine neden olmuştur. Toplumunu ekonomik, sosyal ve siyasi yönden büyük kayıplar geçirmesine neden olmuştur.

1980 yılı Türkiye ekonomisi açısından hayli önemli yapısal dönüşümlerin yaşandığı bir yıl olmuştur. Açıklarımız kapatılmış fakat yapılan darben bizi yaklaşık 10 yıl kadar geriye sürüklemiştir. Gayri safi milli hâsılamızdaki gerileme işsizlik oranı Türk lirasının değer kaybı, tüfe yıllık ortalamasındaki gerileme dış yapılan darbenin ülke ekonomisine yansıyan olumsuz gelişmeleridir.

KAYNAKÇA

- Akalın, U, Üç Dönem Üç Ekonomi, Set Yayınları, İstanbul, 2004.
Birand, M., 12 Eylül Saat 04.00, Karacan, 1984.
Birand, M., 12 Eylül 1980 Yakın Tarih Belgeseli.
Çölaşan, E., 24 Ocak Bir Dönemin perde Arkası, Ankara, 1984
Erdem, E., Şanlıoğlu Ö., İlgün M. F., (2009), Türkiye’de Hükümetlerin Makro Ekonomik Performansı 1950-2007, Detay Yayıncılık, Ankara.
Hatipoğlu Y. Haydaroğlu M., Coşgun M. (2011): Türkiye’de Darbelerin Ekonomi Politikası, Paper Presented at Econ Anadolu, Eskişehir, 1-26.
Kalkınma Bakanlığı (2012). 1996-2001 Döneminde Yaşanan Krizler ve Etkileri Raporu, Ankara,
Karlık, R. (1996). Türkiye Ekonomisi, Beta Basım Yayım, İstanbul.
Kepenek, Y. ve Yentürk, n. (1996), Türkiye Ekonomisi, 8. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 2012
Resmi Gazete, 1980:17105
SETA Perspektif, 2016:140
Tekerek, M. (2012). 12 Eylül Askeri Müdahalesi ve Ekonomi Politikaları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: T.C. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü. Tercüman Gazetesi. (1977, Mayıs 2).

DOĞU VE BATIDA SİYASİ DÜŞÜNCEYE YÖN VEREN TEMEL DİNAMİKLER SİYASETNAME'DE(NİZAMÜLMÜLK)HALK ANLAYIŞI

Nezahat CEN-Gülben SELEN 10. Sınıf Öğrencileri

Mahir Selim AKÇAKAYA Danışman Öğretmen

ÖZET

İlk ve orta çağlarda hükümdar Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi, halkta hükümdarın azat kabul etmez kölesi sayılmıştır. Bu inançlardır ki halk ve hükümdar iki karşıt kutup gibi birbirinden ayrı yaşamış felaket ve sevinç zamanlarından gayri birbirinin düşüncelerini duygularına yabancı kalmıştır.

Halk ile hükümdarın arasını açan, saltanatın merkezi olan saray çevresindeki asalaklarla, hükümdarla da içtiktikleri sözlere aldanarak zulümlerini arttırmışlardır.

Halk adaletli hükümdarlar zamanında rahatça nefes alabilmiş zalimleri yönetimi altındaysa insan haklarından yoksun, bir sürü gibi yaşamışlardır. Bunun içindir ki, çağlar boyunca halkın dilediği tek nimet adalet olmuştur. Bu adalet, sadece vezirlerin, kadıların, kudret sahibi devlet adamlarının haksız işlemlerinden, zulümlerinden korunabilmek anlamına gelmiştir. Yoksa halk, sosyal adaleti hiçbir zaman düşünmemiş, kudret sahiplerinin üstünlüğünü tabii görmüş, toplumsal eşitliği aramamış, her şeyi ' sözü kanun' olan hükümdardan beklemiştir. Halkın ıstırabını yakından gören fikir adamları, bu isteği dile getirerek, her fırsatta hükümdarlara, vezirlere adaleti salık vermişler, adalet olmadıkça saltanatın dayanaktan yoksun kalacağını anlatmaya çalışmışlardır.

Siyasetnameler, asıl bu amaçla kaleme alınmış eserlerdir. Sosyoloji bakımından çok önemlidir. Yöneticilerin halka karşı nasıl hareket edeceği, halka karşı vazifeleri, halkın devlete karşı görevleri kısacası yöneten-yönetilen ilişkisi her dönemde olduğu gibi bugünde üzerinde durulan önemli konulardan biridir. Yöneten-yönetilen ilişkilerinde insanlar arasında hayal edilen düzen genel anlamda ortaktır. Bu bildiride ana kaynak olarak incelenen Siyasetname üzerinde bir hayli çok araştırma yapılmıştır. Siyasetname yöneten-yönetilen ilişkilerine dair ilginç fikirlerin olduğu eserdir. Bu eserde yer alan halk anlayışı bugün çoğu insanın hayalini kurduğu toplumsal düzeni, yöneten-yönetici ilişkisini yansıtmaktadır. Gerçekten bu eserde Türkler 'de var olan halk anlayışlarını göstermeleri açısından çok önemli bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Siyasetname, Halk, Yöneten, Yönetilen, Toplumsal Düzen, Adalet

GİRİŞ

SİYASET-NAME NEDİR?

Siyaset-name, siyasetle, devlet yönetimiyle ilgili eser demektir. Bu arada, siyaset kelimesinin 'suçluyu şeriat hükümlerine göre cezalandırmak' anlamıyla ilgili olarak, suçluya uygulanacak cezalardan bahseden eserler de 'siyaset-name' adını taşır.

Siyaset-nameler, esas konu olarak devlet yönetimini ele aldığına, bütün erk ve yetki de hükümdarda bulunduğuna göre, hükümdarlar için kaleme alınmış bir eserdir. Siyaset-namelerde, hükümdarlarda bulunması gereken vasıflar belirtilir; saltanatın esasları ve şartları sıralanır. Zamanın anlayışına ve inanisına göre en uygun örgütün nasıl olması gerektiği, bu amaca hangi yollardan ulaşılabacağı gösterilir. Halkın durumu, toplumun hali anlatılarak hükümdarlara öğütler verilir. Kötü yönetimin zararlı sonuçları açıklanır.

Vezirler ve emirler için yazılmış siyaset-nameler de vardır. Burada da vezirliğin şartları ve yetkileri gösterilir. Vezirlerin görevleri, hükümdarlara karşı tutumları, halka olan temasları anlatılarak öğütler verilir. Devlet yönetiminin şerefli, fakat güç bir sanat olduğu açıklanır.

Bu konuda yazılmış eserlerden, çağının sosyal ve toplumsal hayatını, askerî ve malî örgütlerini, yasa ve tüzüklerini, toplumun dayandığı gelenek ve göreneklere öğrenmek mümkündür.

HALK NEDİR?

Bir arada yaşayan insanlar topluluğu ya da bir ülkenin vatandaşlarının hepsine birden halk denilmiştir. Aslında, Arapça yaratma manasına gelen halk kelimesi, dilimizde Arapçadaki halktan türemiş olan hilkat, halik, mahlûk (yaratılış, yaradan, yaratılmış)tan ayrı olarak, bir ırk (soy) ve kökten gelen veya tarihi ve sosyal şartlar gereğince başka soylarında karışımı olabilen, belirli bir toprakta oturan, bir sosyal topluluk halk adıyla adlandırılmıştır.

TÜRKLERDE HALK ANLAYIŞI

Türkler ‘de halka “kün”, “bodun” veya “el” (il) demektedir. Bunlardan “bodun”, “boy” sözünün çoğulu olup, boylar birliği anlamına gelmekteydi. Çünkü bodun (halk) aynı soydan olan ve aynı dili konuşan boyların bir başkan etrafında toplanmasıyla meydana gelmekteydi. Yine bir başkan tarafından “bodunlar”ın bir araya getirilmesiyle de Türk devleti (Türkeli) ortaya çıkıyordu. Türklerde devlet, idareci unsur ile iş Eski birliği yapan geniş halk kütlelerinin gayretleri ve katkıları sonucunda gerçekleşiyordu. Daha doğrusu, halk devletin hem kurucu hem de temel unsuru idi. Başka bir deyişle halk, devletin gerçek sahibiydi. Bundan dolayı, devletin yıkılması ve istiklalini kaybedilmesi, Türk toplulukları arasında elem dolu yakınmalara ve dövünelere sebep olmaktadır. Mesela, 630 yılında devletini ve istiklalini kaybeden Türk milletinin üzüntüsü, Göktürk yazıtlarına “illi (devletli) millet idim, ilim (devletim) şimdi hani, kime il kazandırıyorum der imiş...” şeklindeki ifadelerle yansımıştır. Türkler, halkı, devletin temeli sayan bir anlayışa ve düşünceye sahip olmakla kalmamışlar, bu anlayış ve düşüncelerini her yerde ve her vesile ile savunmuşlardır. Nitekim başlangıçta devlet fikrine sahip olmayan vahşi bir kabile reisi durumunda olan Cengiz Han, ele geçirdiği şehirlerin insanlarını öldürüp, mallarını yağma etmiştir. Bu vahşet karşısında Tapan adlı bir Uygur Türk’ü, Cengiz Han’a “Siz insanları öldürüp toprağı bos bırakıyorsunuz, hâlbuki devlet insan ve topraktan meydana gelir. İnsansız, devlet olmaz!” diyerek devletin temelini halk olduğunu göstermeye çalışmıştır.

SİYASETNAME’DE HALK ANLAYIŞI

A.Yöneticinin Halka Karşı, Halkında Yöneticiye Karşı Vazifeleri

Sultan tarafından yazılması istenen bir kitapta ana temayı sultanın oluşturması pek doğaldır. Tabii ki, sultanın bulunduğu bir yerde de halkın olmasından daha doğal bir şey yoktur. Siyasetname ’de öncelikle sultana yönetme yetkisinin Allah tarafından verildiği, ancak sultanında halkı gözetmediği ve adaletle hükmetmediği zaman yönetme yetkisinin elinden alınacağı belirtilerek, yönetme yetkisinin halk ve adalet kavramlarına dayalı olduğu vurgulanmıştır.

Sultanın halka karşı adaletle davranmasının onun görevi olduğu belirtilmiş, ancak “Sultana ait olan yerde yaşayan halk sultana itaatle mesuldür” denilerek halkın görevinin de yöneticiye itaat olduğu belirtilmiştir. Fakat “Reayadan nimet hakkını tanımayanları, emniyet içinde olmanın ve rahatlık (içinde yaşama)ın kadrini bilmeyen, kalplerinde hıyanet düşünen kişileri sultanın, suçları miktarında cezalandırılması” da tavsiye edilmiş ve bunun nedeni olarak da “Allah’ın bu gibi hallerin devam ettiğinde gazap ve öfkesiyle yönetme yetkisini o kişinin elinden alacağı” gösterilmiştir. Böylece yönetme yetkisinin devamlılığı hem sultanın halka karşı iyi davranmasına, hem de halkın, O’na itaat etmesine bağlanmıştır. Yönetici ve halkın birbirlerine karşı en önemli görevleri de belirtilmiştir.

Yöneticinin halk için yapacağı en önemli görevlerden birinin imar faaliyetleri olduğu söylenilmiş ve tekrar Allah’ın verdiği yönetme yetkisinin zulümle devam etmeyeceği “Mülk

küfürle devam eder, zulümle devam etmez” sözüyle açıklanmış ve halk için “yöneticinin halkın durumundan gafil olmayarak, muktedir olunduğu kadar onların ahvalini gizli ve açık sorarak, uzun elleri kısaltıp zalimlerin zulmünü onlar üzerinden kaldırması” tavsiye edilmiştir.

Nizamülmülk, sultanın görevlendirdiği amillerin ve vezirlerinde halka iyi davranıp, davranmadıklarını soruşturmaları, onların gidiş ve siyretleri hakkında daima bilgi sahibi olup, halka yanlış yaptıklarında azledilmeleri tavsiyesinde bulunmuştur. Ayrıca sipahilerin halka tutumunu da gözlemleyip bunların yerleşmemeleri ve sıkıntı vermemeleri için her 1-2 yılda değiştirilmeleri de tavsiye edilmiştir.

Yöneticilerin, özellikle kadıların ücretlerine dikkat etmeleri istenmiştir. Bunun nedeni olarak da kadının maaşının azlığı nedeniyle halktan rüşvet alarak onları sıkıntıya düşürebileceği gibi, ayrıca halk için adaleti sağlamayacakları düşüncesidir ki, Nizamülmülk, kadınlara bu yüzden yeterince ücret Kadıların dışında vergilerin ve gelirlerin toplanması için gönderilen müsriflerin hıyanet yapıp, halktan rüşvet almamaları için, işleri için gerekli olan parayı Beytülmal’dan yöneticinin vermesi istenmiştir.

Bu görevlilerin ücretlerinin verilmesi esasını yöneticinin halkının rahatı için düşünmesi gerektiğinin, halka karşı verilmesini teklif etmiştir. Bir görevi olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır. Adalet isteyen halkın saray önünde toplanması sonucunda yabancı ve elçilerin, dergâhta halka büyük bir zulüm yapıldığını düşünmemeleri için, sarayda hem kalabalığın toplanmaması, buna karşın zulüm gören halka da adalet sağlamak için, her nahiye ve şehirden beş kişinin dilekleri padişaha iletmesi tavsiye edilmiştir.

KAYNAKÇA

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

sutad.selcuk.edu.tr/sutad/article/view/614

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Siyasetname_\(Nizamülmülk\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Siyasetname_(Nizamülmülk))

Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları/ Agâh Sırrı Levend; yayına hazırlayanlar Hakan Yaşar,

Selçuk Karakılıç, Erdal Baran, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2016.

Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi/ Siyasetname (Nizamülmülk); çeviren Mehmet Taha Ayar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.

Furkan ÖZTÜRK (Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yrd. Doç. Dr.) 15/02/2017 tarihli görüşme

COĎRAFYA

GÜVER KANYONU'NUN JEOPARK ALANI OLARAK TURİZME KAZANDIRILMASI

Zehra Turna DEMİR 10. Sınıf Öğrencisi

Sibel KAYGUSUZ Danışman Öğretmen

ÖZET

Bu projenin amacı Güver Kanyonu'nu tanıtmak, uluslararası ya da ulusal jeopark alanı olarak turizme kazandırmak ve bu çalışmanın bundan sonra jeopark alanları ile ilgili yapılacak çalışmalara destek vermesini sağlamaktır.

Proje hazırlanmaya başlandığında öncelikle jeopark alanı nedir? Dünya jeopark alanlarının seçiminde belirlenen kriterler nelerdir? Türkiye'nin hangi alanları jeopark alanı olarak seçilmiştir? Güver Kanyonu bu kriterlere sahip midir? Türkiye'nin ulusal jeoparkları var mı gibi sorulara makaleler, tezler ve eserlerde cevap arandı.

Jeopark alanları olarak kanyon vadiler de yer kabuğunun geçmişi hakkında bilgiler veren, önemli fosiller içeren jeolojik oluşumlardır. Bu anlamda yakın çevremizde bulunan Güver Kanyonu'nu araştırma konusu olarak seçildi.

Güver Kanyonu'na giderek incelemelerde bulunuldu ve fotoğrafları çekildi.

Kanyon vadi, farklı dirençteki tabakaların akarsular tarafından yarılmasıyla oluşmuş yamaçları girintili çıkıntılı derin vadilerdir.

Yapılan çalışmalarda Güver Kanyonu'nun Türkiye'de bulunan diğer kanyonlarla özellikleri karşılaştırıldı.

Sonuç olarak Türkiye'nin yer şekilleri yönünden bu kadar çeşitlilik göstermesi nedeniyle kendi milli jeopark alanlarını oluşturma fikri elde edildi. Güver Kanyonu yakın çevresi jeoturizm kapsamında farklı etkinlikler için yüksek potansiyel taşımaktadır. Sürdürülebilir ekoturizm yaklaşımı ancak çevrenin ekolojik özelliklerine uygun turizm gelişme ve yönetim planları ile gerçekleştirilebilir. Bölgede jeoturizm faaliyetlerini düzenlemek ve yürütmek için öncelikle iyi bir planlama ile ekoturizm stratejilerinin oluşturulması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Jeopark, Jeomiras, Jeosit, Kanyon vadi, Turizm

GİRİŞ

Jeopark; nadir, estetik, bilimsel ve ekonomik anlamda değer taşıyan jeolojik, jeomorfolojik, biyolojik ve kültürel miras unsurlarının birlikte bulunduğu doğal alanların eğitim, turizm ve ekonomik amaçlı olarak düzenlenmiş halini ifade eder. Bu alanlarda koruma ve sürdürülebilirlik büyük önem taşır. İlk ilan edilen jeopark alanı, Fransa'da yer alan "Haute-Provence Jeolojik Rezervi" jeoparkıdır. (McKeever&Zouros, 2005, 274-278)

İlerleyen yıllarda diğer Avrupa ülkelerinde kurulan jeoparklarla bu sayı artar. UNESCO öncülüğünde 2001 yılında Avrupa'da kurulan jeoparklar arasında işbirliğini sağlamak amacıyla Avrupa Jeopark Ağı (EGN) ve takibinde 2004 yılında küresel ölçekte, jeoparkların belirgin bir kaliteyi temsil etmesi ve aralarında bilgi alış verişi sağlanması için Küresel Jeopark Ağı (GGN) kurulmuştur. Bu arada diğer bölgelerde de büyük ölçekli (Asya-Pasifik Jeopark Ağı, Afrika Jeopark Ağı) jeopark ağları da kurulmaya devam etmektedir.(Erdem, Nazire Özgen, TMMOB jeoloji mühendisleri odası haber bülteni)

Geçmişin kanıtı olan jeolojik miraslar tüm insanlığın geleceğe bırakacağı ortak miraslar olmaları bakımından önemlidirler. Bu miraslar dünya tarihinin önemli olaylarını, yer bilimleri ile ilgili güncel bilgileri anlamak için en iyi fırsatları sunar ve ülkeler arasında işbirliğini teşvik ederler. Bu amaçla turizmin geliştirilmesi yoluyla yerel istihdamın

genişlemesi, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve jeolojik mirasın korunması arasında bütüncül kararlar uygulanmaktadır (Huang, 2010, 357-374).

Ülkemizde henüz fazlaca bilinmese de jeopark bütün dünyada istenen ve oluşturulmaya çalışılan olgudur. Araç veya yaya olarak gezme mesafesinden küçük olmayan, aynı veya farklı türlerde jeolojik miras bulunduran alanların jeoturizm amaçlı olarak düzenlenmesidir. Kısaca, jeopark koruma, eğitim ve ekonomik gelir (= turizm) amaçlı olarak arazi kullanımı ve bunun planlaması işidir (Kazancı, 2010,76).

1987 Brundtland Uluslararası Konferansı'nda sürdürülebilir kalkınma "toplumların, gelecek nesillerin var olma hakkını gözeterek ihtiyaçlarını karşılama"sıdır" denilmiştir.

1991 yılında Fransa'da imzalanan Digne Bildirgesi'nde, "yerkürenin insanlara sunduğu kaynakların sınırsız olmadığı, o kaynaklar olmadan canlıların yaşayamayacağı, insanoğlu neslini sürdürmek istiyorsa yerküreyi tanımak ve sürdürülebilir kullanmayı sağlamak gerektiği" ortaya konulmuştur. 2002 yılı Dublin Konferansı'nda Dünya Jeolojik Miras Listesi hazırlama kararı alınmıştır.

Türkiye'de ise jeolojik miras veya doğal miras kavramı mevzuatta yoktur. Doğal çevre ile ilgili çeşitli yasa ve yönetmeliklerin çoğu ise birbiriyle çelişmektedir (Kazancı, 2010,76).

Ulusal, uluslararası ve yerel düzeyde sosyal, fiziksel ve ekolojik çevreye saygılı turizm gelişimi için araç olan sürdürülebilir turizmin amaçları; kaynakların sürdürülebilir kullanımını, doğal ve kültürel çeşitliliğin korunması, yerel toplumun planlamaya dahil edilmesiyle yerel ekonominin desteklenmesi, turizm endüstrisi ve yerel toplum arasında işbirliğinin sağlanması, turistlerin ve yerel halkın bilinçlendirilmesinin sağlanması olarak sıralanabilir (Worldtourism, 2010)

JEOPARK TANIMI

Jeopark, aynı veya farklı türden jeolojik miras veya jeositlerin topluca bulunduğu, yaya gezme mesafesinden küçük olmayan, ziyarete açık, idaresi kurulmuş, özel doğa koruma alanlarıdır. Jeoparklar yerkabuğunun geçmişine ait çok sayıda belge (jeosit) buldukları için bilimsel değerleri yüksektir. Bu belgeleri görmek isteyenlerin hedefi ve ziyaret yeri olmaları dolayısıyla jeoturizm potansiyeli taşırlar (Kazancı,2010b,60). Aynı zamanda bu alanlar araştırma, ekonomi, eğitim amaçlı olarak kullanılabilen korumaya değer alan veya bölgelerdir (Binal ve Ercanoğlu, 2010).

Jeoparkların temel hedefi sürdürülebilir kalkınma ve jeolojik mirasın korunması ile yer bilimleri ve çevre konusunda daha geniş topluluklara ulaşarak eğitim-rekreasyon alanı sağlamaktır (Binal ve Ercanoğlu, 2010, 61:1361-1373).

Küresel ölçekte yerel yönetimler, jeolojik kaynakları ve jeolojik çevreyi korumanın kurulan jeoparklar ile mümkün olduğunu fark etmiş ve bölge nüfusunu koruyup geliştirmenin de buna bağlı olduğunu anlamışlardır. Jeolojik mirasın korunması yerel yönetimlerce yerel gelirleri artırıcı, ekonomi büyümeyi ve istihdamı geliştirici bir uygulama olarak kabul görmüştür. Bu amaçla kurulan jeopark alanları yerbilimleri eğitimleri için bir araştırma üssü haline gelmiştir (Zhao ve Wao, 2004, 854-865).

Jeoparklar yöresel kalkınma işlevini jeoturizm yoluyla gerçekleştirir. Jeoturizm, doğayı ve jeolojik mirası inceleme amaçlı olarak gerçekleştirilen ziyaret veya gezi faaliyetleridir (Kazancı, 2010b,60).

Jeoturizm jeolojik ortamlarda yaşamaya, manzara ve farklı jeolojik ürünleri tanımaya fırsat sağlar (Gray, 2008, 119:287-298).

Genel olarak, jeoparkların toplumlara kazandırdıklarının başında eğitim, koruma bilinci ve ekonomik kalkınma gelir. Her alanda olduğu gibi doğada yaşamın sürdürülebilirliğinde de eğitimin rolü oldukça önemlidir. Bu sürdürülebilirlik ancak doğayı tanımak ve anlamakla mümkündür. Üzerinde yaşadığımız yerküreyi topluma her yönüyle

tanıtmak ve doğayı koruma bilinci oluşturmak için verilecek eğitimin en etkili yolu, bizzat doğanın kendi içerisinde verilecek eğitimidir. İşte jeoparkların eğitim görevi bu noktada önem kazanmaktadır. Gezerek, görerek ve eğlenerek eğitim... yani yaşam boyu eğitim.

Koruma bilinci, doğal hayatın devamlılığının esasıdır. Sahip olduklarımızı gelecek nesillere aktarmak istiyorsak, öncelikle onları korumakla işe başlamalıyız. Yerkabuğunun oluşumundan itibaren günümüze kadarki süreçleri bize anlatan tüm yapılar (fossil, kayaç, mineral, maden ve morfolojik tüm oluşumlar) uzun jeolojik zamanların ürünüdür. Bu doğal oluşumların yok olması durumunda yeniden oluşturulması mümkün değildir. Bizden sonraki nesillerin yaşadıkları doğayı anlamaları, tanımaları, öğrenmeleri için ellerindeki materyal, doğanın kendisi olmalıdır. İşte bu noktada, yaşadığımız doğayı ve bu doğaya ait her ürünü korumak önem kazanır. Jeolojik mirasın korunmasında jeoparkların önemi büyüktür.

Jeoparklar, bu koruma görevlerini topluma ekonomik katkı sağlayarak yürütmektedirler. Günümüzde doğa turizminin ivme kazandığı dikkate alınacak olursa, jeoturizm kavramının en etkili mekanları jeoparklar olmaktadır. Temelleri yerel halkın girişimleri ile atılan jeoparklar, turizm yoluyla halka ekonomik kazanç sağlar. Bu noktada ekonomik kazancın devamlılığı koruma bilincinin devamlılığı ile paralel yürüyecektir. (Erdem, UTMK Jeopark Grubu Yayın Üyesi TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni, 6,7)

Yerkabuğunun oluşumunu açıklayan unsurlar, bilinen bir olayın temsilcileri, ender görülen veya fazlaca büyük olan oluşumlar, jeolojik miras olarak tanımlanır. Fossil yatakları, mineral topluluğu, tektonik yapı, ilginç yer şekilleri, kayaçlar, maden yatakları jeolojik mirasa örnek alanlardır. Jeolojik evrimin parçaları olan bu unsurlar yerbilimi eğitimi ile yerkürenin anlaşılması ve öğrenilmesinde önemlidir. Türkiye'de Pamukkale travertenleri ve peribacaları bilinen jeolojik miras parçalarıdır.

Jeoparklar; volkan, tsunami ile depremler gibi jeolojik tehlikeler için afete hazırlık ve jeolojik bilinç alanıdır. İklim değişikliği bilgilerinin saklandığı yerlerdir. Jeoparklar, jeolojik ve doğal güzelliklerin korunup, gelecek nesillere aktarıldığı, bu alanlara yapılan jeoturizm ile yerkürenin geçmişinin öğrenildiği alanlardır.

Jeolojik Mirası Koruma Derneği (JEMİRKO) Türkiye'de aşağıdaki jeoparkların kurulmasını teklif etmektedir

- Van Gölü-Nemrut Jeoparkı
- Tuz Gölü Jeoparkı
- Karapınar Jeoparkı
- Mut Jeoparkı
- Narman mutluluk vadisi jeoparkı
- Kula Jeoparkı
- Pamukkale Traverten Jeoparkı
- Kapadokya Jeoparkı
- Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı
-

JEOPARK ALANI SEÇİMİNDE KRİTERLER

UNESCO Küresel Jeopark Kriterleri

- Boyut ve yerleşim (sınırların açıkça belirtilmesi ve yeterli alan genişliği)
- Jeoçeşitlilik, biyoçeşitlilik ve kültürel miraslar arasındaki sinerji
- Güçlü toplum desteği ve "aşağıdan yukarıya" doğru işleyen yerel katılım
- Etkin bir yönetim sistemi ve uygulama programının kurulması
- Sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde ekonomik aktiviteler
- Jeobilim bilgilerini, çevresel ve kültürel kavramları anlatacak araçlar ve eğitim aktiviteleri (bilimsel çalışmalar, müzeler....)
- Koruma

Türkiye'nin İlk Jeoparkı

Kula Jeoparkı Batı Anadolu-Ege eşiğinde, Manisa İli sınırları içerisinde yer alır. Yaklaşık 300km² alan kaplayan Kula Jeopark sahası, ekseriyeti Kula İlçesinde olmakla birlikte kısmen Salihli İlçesi ile Sandal Beldesi, Gökçeören (Menye) Beldesi, Adala Beldesi ve Gökeyüp Beldelerini içine almaktadır.

Türkiye'nin en genç volkanik sahalarından birisi olan Kula volkanlarının şöhreti antik Yunan Coğrafyacısı Strabon'un "Geographica" adlı eserinde Kula'yı "Katakekaumene" olarak tarif etmesinden beri iki bin yıldır artarak devam etmektedir.

Kula Jeopark sahası doğal, jeolojik, kültürel ve arkeolojik zenginliğinden ötürü antik dönemlerden günümüze dek pek çok seyyahın ve araştırmacının ilgisini çekmiş ve eserlerine konu olmuştur. Keppel (1830), Hamilton ve Strickland (1841), Texier (1862), Bresh ve Premierstein (1891), Washington (1900), Philippon (1914) bunlardan yalnızca bazılarıdır.

Kula ve çevresinde peri bacalarından karstik mağaralara, kanyonlardan volkan konilerine pek çok doğal miras bulunur. Üstün nitelikli jeolojik ve jeomorfolojik mirasın yanı sıra Kula, çok iyi korunmuş Osmanlı kent mimarisıyla zengin bir tarihi ve kültürel mirasa sahiptir.

KANYON VADİNİN TANIMI

Kanyon Dünya yüzeyinde nehirlerce oluşturulmuş derin vadilere denir. Türkçeye Frenk dillerden gelen Kanyon adı, kaynağı İspanyolca asıllı olan cañón sözüdür. Kanyon, Karstik kalkerli arazilerde oluşan çok derin vadilerdir. Türkiye'de kanyon vadilere Kapız adı da verilir.

Oluşumu-Kalker kayalar içinde, akarsuyun derine aşındırmasıyla oluşur. Kanyon; güçlü ırmakların kireçli olmayan bölgelerde kazdıkları derin vadileri belirtir. Kanyonların kenarları çok sarp boğazlar biçiminde ortaya çıkar. Kayaların kenarları aşındırmaya karşı gösterdikleri dirence bağlı olarak çeşitli şekiller alır.

Birçok kanyonun uzun süreli erozyonların, yaylalar üzerinde oluşturduğu bilinmektedir. Kanyon yapılarının iki yanlarındaki duvarlar, erozyon ve aşınmaya dayanıklı sert kayalardan oluşur. Bunlar granit ya da kumtaşı gibi oluşumlardır. Kanyon oluşumunda hızlandırıcı etkisi olan hava akımları kuru alanlarda sulak bölgelere nazaran daha etkili olduklarından, kanyonlara bu tür bölgelerde daha sık rastlanır. Sualtı kanyonları adından da anlaşılacağı üzere, deniz taban seviyesinde oluşan kanyon yapılarıdır. Karasal olanlarla hemen hemen aynı özelliklere sahip olan ve genellikle nehir ağızlarında vücut bulan bu yapıların oluşumlarında, sualtı akıntıları temel etkindir.

GÜVER KANYONU OLUŞUMU

Güver kanyonunun temelini oluşturan Travertenler, kalsiyum bi karbonatlı suların yeryüzüne çıktığı veya basıncın azaldığı yerlerde, içindeki CO₂ gazının uçması ile, çoğu zaman muntazam tabakalar halinde oluşan, boşluklu kalkerlerdir, bir anlamda kireç taşı olarak da bilinirler. Güver Kanyonu kireç taşı mağaraları, karstik şekillerden biridir. Bu mağaralar, kalkerli arazi içinde suların eritme ve aşındırması sonucu meydana gelen yeraltı boşluklarında oluşur. Kanyonun yapısında bulunan karstik kayaç türü suyun aşındırmasından çok kolay etkilenen bir kayaçtır. Kanyonun oluşumunda suyun etkisine uzun süre dayanamayan bu kayaç türü etkili olmuştur. Ancak oluşum süreci yaklaşık bir milyon olduğu tahmin edilmektedir. Bu oluşum süreci hali hazırda devam etmekte olup günümüzde Güver kanyonunun uzunluğu 2 KM., derinliği 115 metreyi aşmakta ve genişliği 20-30 metreyi bulmaktadır.

Güver kanyonu (Güver uçurumu), Antalya ilinde, Döşemealtı ilçesi sınırlarında yer alan karstik kayaçlar üzerinde oluşmuş kanyon vadidir. Kanyonun uzunluğu 2 km, genişliği

20–30 m, yüksekliği 115 metredir. Alanda Traverten kayaçları yaygındır. Travertenler Toroslardan gelen suların etkisiyle derince aşınmış, tahminen 1 milyon yılda kanyon oluşmuştur. Kanyon 280–300 m yüksekliğindeki Döşemealtı Platosu üzerinde yer alır. Kanyonun içinden Güver çayı, Karaman Çayı ve Gürkavak çayı geçer.

Alanda 2007 yılında kurulan Güver Kanyonu Tabiat Parkı'nın büyüklüğü 4044 ha'dır. Sahada kurulan Güver Kanyonu Tabiat Parkı ile Düzlerçamı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası alageyiklerin dünyada doğal olarak yaşadığı tek alandır.

Antalya'ya uzaklığı 20 km olan alanada konaklama tesisi bulunmamaktadır. Kanyonda seyir terasları yer alır, son kısmında panoramik Antalya görüntüsü verir. Çevrede Akdeniz iklimi bitki örtüsü yaygındır: Kızılçam, Ardiç, Pırnal Meşesi, Keçiboynuzu, Sakız ağacı, Funda gibi maki türleri görülür. Hayvan topluluğu olarak; Ala geyik, Karaca, Dağ keçisi, Yaban Domuzu, Tilki, Porsuk, Tavşan, Üveyik, Kartal ve Doğan görülür.

Araştırmanın Modeli

Proje hazırlanmaya başlandığında öncelikle jeopark alanı nedir? Dünya jeopark alanlarının seçiminde belirlenen kriterler nelerdir? Türkiye'nin hangi alanları jeopark alanı olarak seçilmiş? Güver Kanyonu bu kriterlere sahip mi? Türkiye'nin ulusal jeoparkları var mı? gibi sorulara makaleler, tezler ve eserlerde cevap arandı.

Konu ile ilgili tez ve makaleler incelendi. Dünyada jeopark alanı oluşturma konusunun çok yeni olduğu bununla birlikte Türkiye'de jeolojik ve jeomorfolojik çeşitliliğin çok fazla fakat önem teşkil eden yerlerin varlığına rağmen envanterde sadece bir tane jeopark alanının bulunduğu görüldü.

Güver Kanyonu'na gidilerek incelemelerde bulunuldu ve fotoğrafları çekildi.

Yapılan çalışmalarda Güver Kanyonu'nun Türkiye'de bulunan diğer kanyonlarla özellikleri karşılaştırıldı.

Bu konuyla ilgili yeterli kaynak ve bilgileri bulunduktan sonra, kaynaklar taranarak konuyla ilgili olan kısımlarından bilgi fişleri çıkarıldı ve yazım aşamasına geçildi.

Yer şekilleri yönünden çeşitlilik göstermesi nedeniyle Türkiye'de milli jeopark alanları oluşturma fikri elde edildi. Ulusal jeopark alanı olarak oluşturulacak envanterde Güver Kanyonu'nun da yer alması ümidiyle proje çalışmalarına devam edildi.

BULGULAR VE YORUMLAR

Güver Kanyonu yakın çevresi jeoturizm kapsamında farklı etkinlikler için yüksek potansiyel taşımaktadır. Sürdürülebilir ekoturizm yaklaşımı ancak çevrenin ekolojik özelliklerine uygun turizm gelişme ve yönetim planları ile gerçekleştirilebilir. Bölgede jeoturizm faaliyetlerini düzenlemek ve yürütmek için öncelikle iyi bir planlama ile ekoturizm stratejilerinin oluşturulması gerekmektedir.

Doğal süreçler ile büyük bir potansiyele sahip bölgenin yolları, yerleşim ve diğer tesislerle kurgusu tamamlanmalıdır. Jeositlere ulaşımı gösteren, bilgi ve görselleri içeren yol haritaları, tanıtım panoları, afişler, broşürler ve kitapçıklar hazırlanmalıdır.

Yerel planlama çalışmalarında yörenin özgün silueti korunmalı, geleneksel mimariyle uyumlu pansiyonlar, kültür sanat merkezleri ile yöresel yemekler ve el sanatlarına yönelik işletmeler kurulmalıdır.

Jeopark ve jeoturizm uygulamaları kırsal alanların sürdürülebilir gelişimi için bir fırsat oluşturmaktadır. Bu nedenle yönetim planı için turizm altyapısı ve yöre halkının destekleri gerekmektedir.

Proje kapsamında; yerel kılavuzlar yetiştirilmeli, köy etnografya galerisi ve köy ürünleri satış birimleri oluşturulmalıdır.

Turistlere ve yerel halka çeşitli yayımlarla doğanın ve sosyo-kültürel çevrenin tanıtılması ve korunmasına yönelik eğitim-kurslar düzenlenerek bilinçlenmeleri sağlanmalıdır.

Yerel halk, yaşadığı bölgenin doğal ve kültürel değerleri sayesinde yaşam alanlarını kaybetmeden ekonomik gelir elde ederek bu değerlerin koruyucusu olabilecektir.

Jeoturizm kapsamında; botanik turizmi, kamp turizmi, dağcılık, dağ bisikleti, kaya tırmanışları, doğa fotoğrafçılığı, doğa yürüyüşü, yaban hayatı gözlemi, kuş gözlemciliği, olta balıkçılığı, piknik gibi aktiviteler yapılabilir.

Alanda jeolojik-jeomorfolojik örneklerin sergilendiği jeolojik müze kurulması yılın her dönemi için tur alternatifi oluşturulabilecektir.

Jeolojik ürünler turistik ürünlere dönüştürülmelidir.

Belirli gün ve haftalarda o mesleğin üyelerine (öğretmenler günü, hemşireler günü, tıp bayramı vb.) yönelik jeopark turları yapılmalıdır.

Jeolojik Miras, tümüyle müzelerde toplanacak ve korunacak özellikte değildir.

Çoğunlukla yerinde koruma altına alınması gerekir. Bu nedenle en sade vatandaşın enyüksek yetkiliye kadar bu bilincin benimsenmesi gerekmektedir (Kazancı, 2010b).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'nin yer şekilleri yönünden bu kadar çeşitlilik göstermesi nedeniyle kendi milli jeopark alanlarını oluşturma fikri elde edildi. Güver Kanyonu yakın çevresi jeoturizm kapsamında farklı etkinlikler için yüksek potansiyel taşımaktadır. Sürdürülebilir ekoturizm yaklaşımı ancak çevrenin ekolojik özelliklerine uygun turizm gelişme ve yönetim planları ile gerçekleştirilebilir. Bölgede jeoturizm faaliyetlerini düzenlemek ve yürütmek için öncelikle iyi bir planlama ile ekoturizm stratejilerinin oluşturulması gerekmektedir.

Güver Kanyonu jeopark alanı ve yakın çevresinin ekoturizm yaklaşımlı jeoturizm planlaması ile başta bölge ve çevresi olmak üzere ulusal ve uluslararası düzeyde bir proje gerçekleştirilmiş olacaktır.

Ulusal jeopark alanı olarak oluşturulacak envanterde Güver Kanyonunun yerini alması ümidiyle proje çalışmaları devam ettirildi.

KAYNAKÇA

- **Akılı, H.** 2004. Ekoturizmin Sosyokültürel, Ekonomik, Yönetmel ve Çevresel Etkiler Bakımından İrdelenmesi, Antalya Köprülü Kanyon Milli Parkı Örneği. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, pp.120, Antalya.
- **Altıparmak, M.** 2002. Turizmin Çeşitlendirilmesi, Sürdürülebilir Turizm ve Planlama. II. Turizm Şurası, pp.275, Antalya.
- **Binal, A.,Ercanoğlu, M.** 2010. Assessment of RockfallPotential in the Kula (Manisa, Turkey) GeoparkRegion. Environ Earth Sci61:1361–1373.
- **Gray, M.** 2008. Geodiversity: DevelopingtheParadigm. Proceedings of theGeologistsAssociation,119:287-298.
- **Huang, S.** 2010. TheGeologicalHeritages in Xinjiang, China: ItsFeaturesandProtection. J. Geogr. Sci.,20(3):357-374, ScienceChinaPressSpringer-Verlag.
- **Kazancı, N.** 2007. Milli Parklarda Jeolojik Miras 1, Soğuksu Milli Parkı (Kızılcahamam-Ankara), Çevre, Atmosfer, Yer ve Deniz Bilimleri Araştırma Grubu, pp.61, Ankara.
- **Kazancı, N.** 2010a. Dünyada ve Türkiye’de Jeosit-Jeopark-Jeomiras Olgusuna Yaklaşımlar. Kızılcahamam-Çamlıdere Jeopark ve Jeoturizm Projesi Raporu, pp.76, Ankara.
- **Kazancı, N.** 2010b, Jeolojik Koruma (Kavram ve Terimler), Jemirko ve TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Yayınları, pp.60, Ankara.
- **Kızılcahamam Belediyesi,** 2010. Kızılcahamam-Çamlıdere Jeopark Projesi. <http://www.kizilcahamam.bel.tr/>
- **MTA,** 2008. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Doğal Miras. http://www.mta.gov.tr/mta/jeoloji/faaliyet_alanlari/dogal_miras

- **Polat, A.T.** 2006. Karapınar İlçesi ve Yakın Çevresi Peyzaj Özelliklerinin Ekoturizm Kullanımları Yönünden Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, pp.305, Konya.
- **Weaver, D.B.** 1999. Magnitude of Ecotourism in Costa Rica and Kenya, *Annals of Tourism Research*, 26(4):792-816.
- **Worldtourism**, 2010. Tourism, [http:// www.world -tourism.org/aboutwto.html](http://www.world-tourism.org/aboutwto.html)
- **Zhao, T.,Wao X.** 2004. Geoscientific Significance and Classification of National Geoparks of China. *Acta Geologica Sinica* 78(3):854-865.

BATAKLIK OLARAK GÖRÜLEN GÖLLERİN KURUTULMASININ EKOSİSTEME ZARARLARI: AVLAN GÖLÜ ÖRNEĞİ

Enes KOÇ 11. Sınıf Öğrencisi

Ahmet SELEN Danışman Öğretmen

GİRİŞ

Amaçlar

Türkiye’de cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ülke ekonomisi tarıma dayanmaktaydı. Tarımsal üretimi arttırmak için doğal ortam ve ekosistem sürekli tahrip edilmiştir. Bu tahripler ormanlık alanların, mera alanlarının, bataklık ve göl sahalarının tarım alanına dönüştürme pahasına yapılmıştır. Bu uygulamaların kısa vadede üretimi arttırdığı ancak hem tarımda hem de ekosistemde sürdürülebilirliği engellediği açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu noktadan hareketle bizde yakın çevremizde daha önce kurutulan ve sonradan yapılan hatanın farkına varılarak doldurulan Avlan Gölü’nü inceledik.

Amacımız göllerin kurutulmasının tabiat ve canlılar üzerinde oluşturduğu zararları Avlan Gölü örneği üzerinde inceleyerek bu zararların boyutlarını ortaya çıkartmak ve bu tür yanlış uygulamaların önüne geçilmesine katkı sağlamaktır. Ayrıca sürdürülebilir çevre ile bölge insanının ekonomik anlamda gelişimine katkı sağlamaktır.

Göllerin Kurutulma Gerekçeleri Ve Sonuçları

Bu projede ülkemizde 70’li yıllarda tarımsal amaçlı projeler kapsamında kurutulmuş olan göller ve kurutulan göllerin çevrede oluşturduğu etkilerden yola çıkılmıştır. Projede Antalya/Elmalı ilçesinde yer alan Avlan Gölü örneği ele alınmıştır. Amacımız göllerin kurutulmasının tabiat ve canlılar üzerinde oluşturduğu zararları Avlan Gölü örneği üzerinde inceleyerek bu zararların boyutlarını ortaya çıkartmak ve bu tür yanlış uygulamaların önüne geçilmesine katkı sağlamaktır. Ayrıca sürdürülebilir çevre ile bölge insanının ekonomik anlamda gelişimine katkı sağlamaktır. Çalışma, Antalya ili sınırları içerisinde gerçekleştirilmiştir. Elmalı Tarım İlçe Müdürlüğü, Elmalı Orman İşletme Müdürlüğü ile Avlan Gölünün kurutulması ve kurutulduktan sonraki süreç hakkında görüşmeler yapılmıştır. TBMM’nin resmi internet sitesinden ve diğer internet sitelerinden yararlanılmıştır. Yöre halkından konu hakkında bilgileri ve görüşleri alınmıştır. Emekli öğretmen ve yazar Ahmet ARIK ile görüşme yapılmıştır. Araştırmacı Mustafa Aydın BOZTAŞ’tan alınan o döneme ait gazete haberleri ve konu hakkında dokümanlardan faydalanılmıştır. Elmalı Belediyesi’nin katkılarıyla hazırlanan ‘AVLAN GÖLÜ ARAŞTIRMASI’ kitabından gölün kuruma süreci, kuruduktan sonraki hali ve ortaya çıkan sorunlar ile ilgili bilgiler, fotoğraflar, veriler ve ekler alınmıştır.

DSİ’nin Karagöl-Avlan Projesi Taşkın Tesisleri Planlama Raporu’na göre 1970 yılında gölün kurutulmasına karar verilmiştir. Avlan Gölü 1975-1980 yılları arasında kurutulmuştur. Gölün kurutulmasından sonra bölgedeki ekolojik dengede değişimler meydana gelmiştir. 21. yy.’ın başlarında yapılan hata fark edilmiştir. Yöre halkının talebi üzerine 2001 yılında göl kapakları kapatılıp, gölde su tutulmaya başlanmıştır. Ancak göl ve çevresinin verimliliği eski hali ile kıyaslandığında geri dönülmez bir hatanın yapıldığı görülmüştür. Avlan Sulak Alanı’nın kurutulması olayı, ekosistemin işleyişinin yeterince araştırılmadan uygulanan mühendislik projelerinin kalkınma adı altında gerçekte yörenin doğal kaynaklarını tükettiğini, yarardan çok zarar verdiğini kanıtlayan acı bir tecrübedir. Artık eskiyi geri getiremeyiz ancak yeni tarım projelerinde dikkat etmemiz gereken en önemli şey sürdürülebilir bir tarım politikası ve ekosistemi dikkate alan bir anlayışın yerleşmesidir.

YÖNTEM

Araştırmamızla ilgili yapılan raporları ve medya organlarını taradık. Sorunu doğal ortamında gözlemlemek ve değerlendirmek için yöreye ilgili kurum ve kişilerle röportajlar gerçekleştirdik.

Çalışma, Antalya ili sınırları içerisinde gerçekleştirilmiştir. Elmalı Tarım İlçe Müdürlüğü, Elmalı Orman İşletme Müdürlüğü ile Avlan Gölünün kurutulması ve kurutulduktan sonraki süreç hakkında görüşmeler yapılmıştır. TBMM'nin resmi internet sitesinden ve diğer internet sitelerinden yararlanılmıştır. Yöre halkından konu hakkında bilgiler ve dokümanlar alınmıştır. Elmalı Belediye'sinin katkılarıyla hazırlanan 'AVLAN GÖLÜ ARAŞTIRMASI' kitabından yararlanılmıştır.

Çalışmanın temel veri kaynaklarını Elmalı Orman İşletme Müdürlüğü'nden alınan, o yıllarda kesilen ağaç miktarını gösteren tablolar ve alınan belgeler oluşturmaktadır. TBMM'nin resmi internet sitesinden alınan tutanak, karar ve soru önergelerine yer verilmiştir. Emekli öğretmen ve yazar Ahmet ARIK'ın makaleleri incelenmiş ve kişiyle görüşme yapılmıştır. Araştırmacı Mustafa Aydın BOZTAŞ'tan alınan o döneme ait gazete haberleri ve konu hakkında dokümanlardan faydalanılmıştır. Elmalı Belediyesi'nin katkılarıyla hazırlanan 'AVLAN GÖLÜ ARAŞTIRMASI' kitabından gölün kuruma süreci, kurulduktan sonraki hali ve ortaya çıkan sorunlar ile ilgili bilgiler, fotoğraflar, veriler ve ekler alınmıştır.

BULGULAR

Araştırdığımız konuyu doğal ortamında tanımlayabilmek için sorunun ve çözümün bir parçası olan yore insanları ve yetkilelerle röportajlar gerçekleştirdik.

Röportaj 1. (Elmalı Tarım İlçe Müdürü ile yapılmıştır.)

Soru: Elmalı'da Avlan Gölü kurutulduktan sonra tarımda ne gibi değişiklikler yaşandı?

Cevap: Gölün kurutulması ile o bölgedeki var olan nem miktarında düşüş yaşanmıştır. Bu nem kaybından dolayı ortamdaki orman ve tabiat varlıklarında yaşayan flora ve fauna dediğimiz yani canlı ve bitkisel ürünler zarar görmüştür. Mesela elmadan örnek vereyim. Elmaların kızarması, soğuk alması, rüzgâr alması ve elmaların nemsizlikten kaynaklanan kalite ve verim düşüklüğünü örnek gösterebiliriz. Gölün kurutulması bazı türlerin kaybolma ihtimalini yükseltmiştir. Yine söyleyeyim tarımsal anlamda en büyük etkilenme elmanın kırmızılığında etkili olmuştur. Ve gölün bulunduğu ortamdaki ağaçlar olacak olan donlardan daha çok etkilenmiştir. Çünkü su kütlelerinin verdiği bir dengeleme özelliği vardır.

Röportaj 2. (Elmalı Orman İşletme Müdüresi ile gerçekleştirilmiştir.)

Soru: Avlan Gölü kurutulduktan sonra ormanlarımızda ne gibi değişimler yaşandı?

Cevap: Gölün kurutulması ile beraber ormanlarımızda müthiş bir kabuk böceği salgını başlamıştır. Biz bu kabuk böceğinin cinsini belirleyene kadar bayağı bir ağaç kesiminde bulduk. Özellikle Tabiatı Koruma Ormanı'nda. İlerleyen süreçte bu böceğin cinsini bulduk. Ona uygun bir biyolojik mücadele örneği bulduk. Bu sayede kabuk böceğinden kurtulduk. Ama esas kurtulmamızı sağlayan şey gölün eski haline bir nebze de olsun dönmesidir. Ondan sonrada kabuk böceğine rastlanmadı. Bunu şöyle açıklayabilirim. Göl kurutulunca o yöredeki göçmen kuşlar gelmez oldu ve kabuk böceğinde bir artış belirlenmiştir. Göl tekrar suya kavuşunca ise göçmen kuşlar geri gelmeye başladı. Kabuk böceği salgınına bir daha rastlanmadı. Ama bu süreçte bir hayli ağaç kesimi olmuştur. Bir de ek olarak taban suyu çekilince tarımda da sıkıntılar yaşanmıştır. Ama bize en büyük zarar kabuk böceği salgını olmuştur.

Röportaj 3. (Emekli eğitimci ve yerel gazeteci ile gerçekleştirilmiştir.)

Soru: Avlan Gölü kurutulduktan sonra sizin gözlemlediğiniz ne gibi değişimler yaşandı?

Cevap: Göllerde ve denizlerde alt akıntı ve üst akıntı diye kavramlar vardır. Alt ve üst akıntılar gölün verimliliğini artırır. Gelelim konumuza. Avlan Gölü'nde de alt ve üst akıntı denilen olay vardır. Ben o dönemde de belirttiğim gibi o karayolunun gölün ortasından geçmesi Avlan Gölü'nün alt ve üst akıntısının bozmuştur. Bundan dolayı da gölün verimliliğinde bir düşüş yaşanmıştır. Ve sonuç olarak da gölün içindeki canlılar ve gölden beslenen tarım arazileri olumsuz bir şekilde etkilenmiştir.

Avlan Gölünün Kurutulma Gerekçesi

Avlan Gölü Antalya ili, Elmalı ilçesinde yer alan karstik oluşumlu bir göldür. Gölün denizden yüksekliği 1030 m, doğal halinde büyüklüğü 850 hektardır. Göl, Karagöl ile birlikte, 1030–1050 m yüksekliğindeki Elmalı polyesinde yer alır. Elmalı polyesi Elmalı Dağı ile Bey Dağları arasında uzanır. Gölün bulunduğu alan kalkerli yapıdadır. Avlan Gölü Elmalı polyesinin en çukur alanında oluşmuştur.

Bazı yıllarda Avlan Gölünün kuruması sonucu yapılabilecekler tartışılmıştır. Jeolog Dr. Hans Stark'ın 1951'deki raporuna dayanarak 1970 yılında gölün kurutulmasına karar verilmiştir. 1975-80 yılları arasında bir kanal açılarak sular Başgöz çayına akıtılmış ve göl kurumuştur. Gölün kurutulması pek çok alanda zararlı olmuştur²²

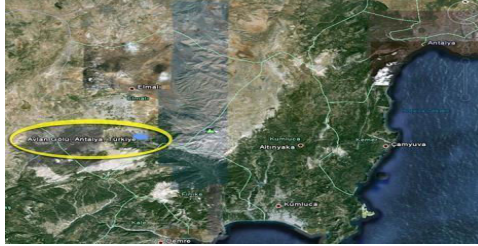

Foto 1: Avlan Gölü Coğrafi Konum

Avlan Gölü 1980'li yıllarda, oluşan taşkınları önlemek ve sıtma ile mücadele adı altında tarım arazisi elde etmek amacıyla kurutulmuştur (A.Ü. Yüksek Lisans Tezi, 2007). 1951'de Jeolog Dr. Hans Stark'ın raporu doğrultusunda 1970 yılında DSİ tarafından Karagöl-Avlan projesi Taşkın Tesisleri Planlama Raporu'na göre kurutulma kararı alınmıştır. 1975-1980 yılları arasında açılan tünel ile içindeki su Başgöz çayına akıtılarak göl kurutulmuştur. Yöre halkı ile yaptığımız görüşmeler sonucunda göl kurutulmadan önce göl ve çevresinin verimliliğinin daha iyi olduğuna kanaat getirilmiştir.

Gölün Kurutulma Süreci

D.S.İ Genel Müdürlüğü'nün 1970 yılında hazırladığı "Karagöl-Avlan Projesi Taşkın Tesisleri Planlama Raporu"nun ardından gölün kurutulma kararı alınmıştır. 1970-1975 döneminde göl sularının akıtılacağı düdenlerin ve Başgöz Dere Vadisi'nin ıslahı gerçekleştirilmiştir. Göğü Çayı ve Akçay'ın aşağı kesimlerinin kanala alınması ve diğer kurutma kanalları ile Avlan Tünelinin yapımı gerçekleştirilmiş, 1976-1980 yılları arasında kurutma işlemi tamamlanmıştır. Kurutulan Avlan Gölü sahası Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nün malı olmuştur. Milli Emlak, buradaki tarlaları son yıllara dek düşük bir ücret karşılığında yöre köylülerine kiraya vermiştir. Gölde su tutulmaya başlandığından bu yana tarlalar kiraya verilmemektedir (OZANER, TUBITAK).

1970'li yılların başında dönemin Başbakanı Süleyman Demirel'in Elmalı Cumhuriyet Meydanı'ndaki konuşmasını eski Elmalı Belediye Başkanı Hüseyin Altıntaş şöyle aktardı: 'Demirel kürsüde konuşuyordu. Köylü pankartlarla gölün kurutulmasını istiyordu. Demirel kürsüdeki su bardağını aldı kaldırdı ve dedi ki ;' Ben bu bardaktaki su gibi içerim o gölü. Ama sonra çok pişman olursunuz.' Köylü uyarıyı anlamadı ve gölün kurutulmasını istedi (Hürriyet, 2003).

²² (WWW.WIKIPEDIA.ORG)

Elde edilen kaynaklarda yaptığımız incelemelere göre Avlan Gölünün kurutulma sürecinde bölge halkı tarım arazisi elde etmek amacıyla gölün kurutulmasından yana olmuşlardır.

Foto 2:Avlan Gölü Kurutulmuş Durumu

Avlan Gölü'nün Kurutulmasının Ekosisteme, Tarımsal Üretime ve Ekonomik Yaşama Etkileri

Yöre halkı ile yaptığımız görüşmeler sonucunda gölün kurutulmasından sonra tarımsal verimlilik artmıştır. Ancak 5-10 yıl sonra yavaş yavaş tarımsal verimlilikte düşüş yaşanmaya başlanmıştır. Ayrıca sadece tarım ile kalmamakla beraber yabancı hayatta, bitki örtüsünde, ilçe nüfusunda, ekonomide, bölgenin aldığı yağış miktarında ve taban su seviyesinde olumsuz yönde değişimler yaşanmıştır.

İklim Değişimine Etkisi

Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü'nün yaptığı değerlendirme sonucunda Elmalı iklimi soğuk-yarı karasal olarak belirlenmiştir. Elmalı iklimi göl kurutulduktan sonra karasal iklime geçiş yapmıştır.

Elmalı ilçesi Meteoroloji İstasyonunun verilerine göre Avlan Gölü ve çevresinin 1959-1966 yılları arası ortalama sıcaklığı 10,1°C'dir. Yıllık ortalama yağış 807,3 mm.'dir. Elmalı İlçesi Meteoroloji İstasyonunun verilerine göre 1975-1994 arasındaki ortalama yıllık yağış 439,0 mm. iken yıllık ortalama sıcaklık 12,8°C'dir(Çiçekçi ve Arkadaşları, 2014).

YILLAR	1959-1974	1975-1994	1995-2005
Yıllık Ortalama Yağış	807,3 mm.	439,0 mm.	519,0 mm.
Yıllık Ortalama Sıcaklık	10,1°C	12,8°C	13,4°C

Tablo 1: Elmalı'nın Yıllara Göre Yağış Miktarı

Gölün kurutulması ile o bölgedeki var olan nem miktarında düşüş yaşanmıştır(EKİN,2015).Tabloda görüldüğü üzere göl kurutulduktan sonra iklim değerlerinde olumsuz yönde değişimler meydana gelmiştir. Göl tekrar doldurulduktan sonra bile iklim değerleri eski haline ulaşamamıştır.

Çevresel Etkiler (Flora ve Faunaya Etkisi)

Türkiye, bitki tür ve çeşitliliği bakımından dünyanın en zengin ülkelerinden biridir. Avrupa Kıtası, Türkiye'nin yaklaşık 15 katı büyüklüğüne sahip olmasına rağmen, tüm Avrupa Kıtası'nda yaklaşık 12.000 bitki türü yer alırken Türkiye'de 12.000'den fazla bitki türü bulunmaktadır. Akdeniz Bölgesi, içerisinde bulundurduğu bitki varlığı ile Türkiye'nin önemli floristik merkezlerinden biridir. Maki; Akdeniz ikliminin görüldüğü yerlerde, kızılçamların tahrip edildiği kıyı kuşağında geniş alanlar kaplayan, daima yeşil kalan, bodur ağaç ve çalılardan oluşan bitki örtüsüdür. Makiyi oluşturan başlıca bitkiler; yabancı zeytin, mersin, keçiboynuzu, kermez meşesi, sandal, koca yemiş, defne, sakız, menengiç, zakkum, tesbih ve akçakesmedir. (EKOYAY COĞRAFYA, syf. 119)

Avlan Gölü'nün bulunduğu coğrafya önemli bir orman ağacı olan sedirin optimum yayılış alanıdır. Alanda aralarında endemik türlerin de bulunduğu 400'e yakın bitki türü vardır. İçerisinde 7 adet tescil edilmiş anıt ağaç oluşu ve eşsiz bir ekosistem özelliği göstermesiyle önem kazanmaktadır.²³

Avlan Gölü kurutulduktan sonra toprağın su seviyesi düşmüş bunun sonucunda gölün beslediği topraklarda tuz oranında artış meydana gelmiştir. Ayrıca 5-6 metreden su çekilirken, göllerin kurutulmasından sonra 70-80 metrelerden dahi su çekilemez olur. Bu da bölgedeki birçok bitki türünü olumsuz etkilemiştir.

Elmalı Orman İşletme Müdürü ile yaptığımız görüşmede gölün kurutulmasından sonra bölgede kabuk böceği(Acleris undulana) salgını başladığı bilgisine ulaştık. Bu kabuk böceğinin cinsi belirlenene kadar çok fazla miktarda ağaç kesiminde bulunulduğu ve özellikle Çığlıkara Tabiatı Koruma Ormanında çok fazla sedir ağacı kesiminin yapıldığı öğrenilmiştir. Elmalı Orman İşletme Müdürlüğünden alınan raporda 628,5 hektarlık alanda 3058 adet sedir ağacı kesildiği belirtilmiştir(Detaylı veriler EK-1 de ki tabloda verilmiştir.).

Elmalı İlçe Tarım Müdürlüğü ile yaptığımız görüşmelerde flora dediğimiz bitkisel ürünler gölün kurutulmasından sonra zarar görmüştür. Örneğin ilçeye adını veren elma ağaçlarında kırmızılık(Meyve Hastalığı), soğuk alması ve rüzgâr alması gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Ayrıca elmalarda nemsizlikten kaynaklanan kalite ve verim düşüklüğü yaşanmıştır(EK-2).

Türkiye birçok farklı hayvan türünü barındırması ile dikkat çeker. Türkiye'deki faunaya ait 160 memeli, 466 kuş, 120 sürüngen,22 kurbağa,127 tatlı su balığı, 384 deniz balığı olmak üzere toplam 1279 civarında omurgalı tür tanınır. Ama bu türlerin bazıları tükenmek üzeredir, bazıları da tehlike altında bulunmaktadır.

Türkiye, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında göç eden kuşlar için bir köprü oluşturması ve 400'ü aşkın göçmen türü barındırması bakımından özel bir konuma ve milletlerarası öneme haizdir(ANONİM,2015).

Avlan Gölü de kuş göçlerinin uğrak bölgelerinden biridir. Avlan Gölünün kurutulmasından sonra su kuşlarının az görülmesi (Saka, İbibik, Kiraz kuşu, diğer ötücü kuşlar), ekosistemin kendini yenileyemediğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Avlan Gölü'nün fiziki ve hidrografik yapısı hayvancılığa katkı sağlıyordu. Gölün kurutulmasıyla beraber, hayvanların habitatları kısıtlanmış ve bazı hayvan türleri yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.

Elmalı Orman İşletme Müdürlüğü ile yaptığımız görüşmeler sonucunda gölün kurutulmasının ardından göçmen kuşların bölgeye gelmediği öğrenilmiştir. Bunun sonucunda bölgede kabuk böceği salgını başlamıştır.

Göldeki canlılar da gölün kurutulmasının ardından ölmüşlerdir. Öncelikle su ve suya bağlı olarak oksijen kalmamış sonucunda balıklar tamamen ölmüştür. Gölde yaşayan su kuşları da aynı akıbete uğramış veya yörenen göçmüşler ya da susuzluktan ölmüşlerdir. (BOZTAŞ,2015)

Foto 4: Avlan Gölü Ve Su Kuşları

²³ (burdur.ormansu.gov.tr)

Ekonomik Yaşama Etkisi

Elmalı'nın temel ekonomik yapısını tarım, turizm, hayvancılık ve tarıma bağlı sanayileşme oluşturur. Tarım Elmalı'nın en önemli ekonomik faktörüdür.

Elmalı ilçesinin toplam yüzölçümü olan 159,400 hektarlık alanın 59,335 hektarlık kısmını tarım alanları oluşturmaktadır. Baklagiller, tahıllar ve meyvecilik en yaygın tarım kollarıdır(ÇİÇEKÇİ VE ARKADAŞLARI,2014).

Elmalı İlçe Tarım Müdürlüğü ile yaptığımız görüşmelerde göl kurutulduktan sonra elma ağaçlarında verim düşüklüğü yaşandığını öğrendik. Ayrıca şeker pancarı, buğday, arpa ve nohut üretiminde de azalmalar görülmüştür. Bunun sonucunda yöre halkının geçim kaynağı yok olma aşamasına gelmiştir ve ilçe ekonomisinde düşüş yaşanmıştır.

Hayvancılık da ilçe ekonomisinde önemli bir rol üstlenmektedir. Özellikle çobanlar, hayvanlarını otlatırken Avlan Gölü ve etrafını tercih etmektedir. Avlan Gölü'nün suyu ve bitki örtüsü hayvancılığa katkı sağlıyordu. Avlan Gölü kurutulduktan sonra yöredeki hayvancılık faaliyetleri olumsuz etkilenmiştir. Bu ekonomik faaliyetler incelendiğinde, Avlan Gölü'nün kurutulması sonucunda gölün ilçeye sağladığı ekonomik katkının büyük ölçüde azaldığı görülmüştür.

Turizm konusunda ciddi bir tecrübe kazanan ülkemiz ve ilimiz açısından göl alternatif bir turizm alanıdır. Özellikle orno turizmi (kuş gözlemciliği) ve günü birlik yayla turizmciği için düşünülmelidir. Ancak göl kıyısında hiçbir yapılaşma olmamalıdır. Dünyada gittikçe artan eko-turizm alanı olarak düşünülmeli, orman ve kuş ekosistemi devam ettirilebilir(BOZTAŞ, 2015).

Foto 5: Avlan Gölünde Koyun Sürüsü

Sosyal Yaşama Etkisi

Avlan gölünün kurutulması sonucunda bölge nüfusunda hızlı düşüşler görülmüştür. Özellikle göl civarındaki köylerden (Karamık, Yakaçiftlik, Beyler, Pirhasanlar, Eymir) çevre ilçe ve köylere göç yaşanmıştır.

Göllerle (AVLAN) Köyü'nde 1975'de ki nüfusa 1997 yılında bile ulaşamamıştır. Bu istatistik de gölün kurutulmasının köy nüfusuna olan zararı ortaya çıkarmıştır. Bu göçlerin sebepleri tarıma ve hayvancılığa elverişsiz iklim koşulları ile içme suyu sıkıntısıdır.

	75	19	80	19	5	198	0	199	7	199
ELMALI İLÇESİ	181	35.	.586	40	357	40.	324	35.	560	36.
İLÇE MERKEZİ	184	10.	.816	11	287	12.	384	12.	544	13.
KÖYLER TOPLAMI	997	24.	.770	28	070	28.	940	22.	016	23.
GÖLTARLA (AVLAN) KÖYÜ	7	22	1	16		151		190		192

TABLO 2: ELMALI' nın YILLARA GÖRE NÜFUS DEĞİŞİMİ²⁴
Gölün Kurutulması Süreci Sonrasında Gölün Doldurulması ve Sonuçları

Avlan Gölü'nün kurutulmasından sonra ortaya çıkan ve şiddeti giderek artan çevre sorunları sonucunda halk, doğaseverler, yetkililer ve sosyal kurumlar hep birlikte çalışmaya başlamıştır. Yapılan uygulamanın hata olduğu artık herkes tarafından kabul görmüş ve Avlan Gölü'nün geri kazanılması için çözüm yolları aranmaya başlanmıştır.

Elmalı İlçe'sine bağlı köy muhtarları, dönemin belediye başkanı Hüseyin Altıntaş ve Türkiye Tabiatı Koruma Derneği Antalya Şubesi tarafından Avlan Gölünün doldurulması için toplam 3 bin 500 imza toplanmıştır. Bu imzalar dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e, RP Genel Başkanı'na, Başbakan Necmettin Erbakan'a ve Çevre Bakanlığı'na gönderilmiştir. Konu ile ilgili açıklama yapan dönemin Türkiye Tabiatı Koruma Derneği 2.Başkanı Hediye Gündüz gölün kurutulması ile ilçelerde ki tarımcılığın bittiğini, sedir ormanlarında hastalık başladığını ve Avlan Gölünün ekolojik dengesinin bozulduğunu belirtmiştir.(EK-3)

Bunun üzerine Çevre Bakanlığı'nın girişimleri ile gölü kurtarma çalışmaları başlamıştır. Öncelikle Çevre Bakanlığı Çevre Koruma Genel Müdürlüğü 24 Aralık 1996 tarihinde 1789 sayılı resmi yazı ile Antalya Çevre İl Müdürlüğü'nden gerekli incelemenin yapılmasını istemiştir. Kurumların amacı gölde su tutabilmektir. Böylece göl doldurulacaktır. Ama Avlan Gölünün çevresindeki gerek D.S.İ. tahliye kanalları gerek açık tutulan kapaklar gerek çevresinde yer alan düdenler gerekse köylünün aşırı sulama talepleri gölün su tutmasını engelliyordu. Düdenler gölde tutulan suyu doğal kaçak görevi görenek yeraltına tahliye ediyordu.

Dönemin Antalya Çevre İl Müdürü Rafet Üstün bu olaylara şu cümlelerle değinmiştir “ DSİ ile görüştük ancak çalışma yaptıklarımızı öne sürüp kapakları açık tuttular. Oysa kapaklar açılmayıp suyun birikmesi sağlanmalıydı. ” (EK-4).

2001 yılından sonra sulama kanalları ve kapakları kapatılmıştır. Ancak kapakların kapatılması yeterli olmamıştır. Gölün çevresinde ki düdenlerin kapatılması gerekiyordu. Çünkü düdenler gölde biriken suyu tahliye ediyordu. Bunun sonucunda 7 tane düdenin ağzı beton dökülerek kapatılmıştır. Göl artık su tutmaya başlamıştır. Gölün su tutması sonrası ekolojik dengede olumlu gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Yörede yer altı suyu beslenmeye başlamıştır. Ayrıca yöre iklimi yumuşamış ve göl çevresindeki tarım arazilerine bereket saçmıştır.

2003 yılında, Avlan Gölü içerisinde çok sayıda su kuşunun yanı sıra 40 bin kadar balığın yaşadığı belirtildi(HÜRRİYET, TEMMUZ 2003).

Dönemin Devlet Su İşleri 13'ncü Bölge Müdürü Mustafa Altundal, Avlan Gölü'ne 2 yıldır sazan yavrusu bıraktıklarını, bozulan dengelerin giderek rayına oturmaya başladığını söyledi. Altundal: “Gölü balıklandırmayı başardık. Eskiden çevrede bulunan tarım arazileri, meydana gelen don olayları nedeni ile ürün vermiyordu. Bu yıl sıcaklık düşmesine rağmen yörede don olayı meydana gelmedi. Gölün getirdiği bereket ile gölün kuru halindeki yıllara göre, yöre halkı çok daha fazla ürün elde etti.” dedi(BİZİM SES, TEMMUZ 2004). Bunun sebebi ise gölün doldurulması sonrası bölgedeki nem oranı artmış, bunun sonucunda don olaylarına daha az rastlanılmıştır.

Kurutmadan önce 807 mm. olan yağış, kurutmadan sonra 439 mm'ye kadar düşmüştür. Göl yeniden oluşturulduktan sonra ancak 519 mm'ye çıkabilmiştir. Ortalama sıcaklık 1959-1974 arasında 10.1°C iken 1995-2005 arasında 13.4°C olmuştur. Bu örneklerde görüldüğü gibi ekolojik veriler asla eski halini alamayacaktır.

²⁴ (www.yerelnet.org)

SONUÇ VE TARTIŞMA

Avlan Gölünün yeniden göl haline getirilmesiyle yöre halkının yaptığı yorumlara göre gölün bir miktar da olsa geri kazanılmasına rağmen göl ve çevresindeki ekolojik değerlerin geri gelmeyeceği öğrenilmiştir. Bu sonuçları şu maddelerde özetleyebiliriz.

1. Avlan Gölü bölge için hayati önem taşımaktadır. Avlan Gölünün kurutulması bölgenin ekolojik dengesinde bozulmalara sebep olmuştur.
2. Gölün kurutulması bölge iklimini olumsuz yönde etkilemiştir. Elmalı Meteoroloji Müdürlüğü'nden elde ettiğimiz verilere göre Elmalı, gölün kurutulmadan önceki yıllık yağış miktarına ulaşamamıştır. Bölgedeki yıllık sıcaklık ortalamalarında artış gözlemlenmiştir.
3. Avlan Gölü kurutulduktan sonra bölgedeki olağan nem oranında azalma meydana gelmiştir. Bunun sonucunda tarım ürünlerinde don olaylarına daha çok rastlanılmıştır.
4. Gölün kurutulmasından sonra taban su seviyesi 5-10 metreden 70-80 metreye çekilmiştir. Göl kurutulduktan sonra topraktaki tuzluluk oranı artmıştır. Bunların sonucunda tarımsal üretim azalmış, verimlilik düşmüş ve bitkiler zarar görmüştür. Yaptığımız araştırmalara göre de elma üreticiliğinde eski verim ve kaliteye ulaşamamıştır.
5. Göl göçmen kuşlar için paha biçilmez bir habitat alanıdır. Avlan Gölü bünyesinde birçok su kuşu ve balık çeşidi bulundurmaktadır. Gölün kurutulması sonucu canlılar ya göç etmişler ya da ölmüşlerdir.
6. Gölün kurutulmasından sonra bölgede kabuk böceği (*Acleris undulana*) salgını başlamıştır. Bunun sebebi göl kurutulduktan sonra bölgeye uğramayan göçmen kuşlardır. Bölgedeki kabuk böceği salgını Tabiatı Koruma Alanında bulunan Elmalı'nın simgesi haline gelen sedir ağaçlarını kurutmuştur. Elmalı Orman İşletme Müdürlüğü'nden ulaştığımız bilgilere göre kabuk böceği salgınının yayılmasını önlemek için özellikle Tabiatı Koruma Alanında 628.5 hektarlık alanda 3058 adet sedir ağacı kesilmiştir.
7. Göl sağladığı imkan ile birçok hanenin geçim kaynağı olmuştur. Ancak göl kurutulduktan sonra yöre insanı geçim kaynaklarını kaybetmeye başlamıştır. Bunun sonucunda Elmalı İlçesi'nden çevre bölgelere göçler başlamıştır.
8. Avlan Gölü doğal güzellikleri ile yayla turizmi ve ornito turizmi(kuş gözlemciliği) için büyük bir öneme sahiptir. Ne yazık ki gölün kurutulması bu ekonomik faaliyetleri de sonlandırmıştır.
9. Gölün kurutulmasının etkileri 2001'de su tutulmaya başlanmasına rağmen günümüzde hala görülmektedir. Avlan Gölü bugün bile eski zamanlardaki verimliliğine kavuşamamıştır. Avlan Gölü yaşadığı olaylarla çevrecilik tarihinin miladı olmuştur. Bu tür bilinçsizliğin bilançoları geri dönülmez hataların sonucudur.
10. Avlan Sulak Alanı'nın kurutulması olayı, ekosistemin işleyişinin yeterince araştırılmadan uygulanan mühendislik projelerinin kalkınma adı altında gerçekte yörenin doğal kaynaklarını tükettiğini, yarardan çok zarar verdiğini kanıtlayan acı bir tecrübedir.

ÖNERİLER

Göller yöresindeki kurutulan bütün göller tıpkı Avlan Gölü örneğinde olduğu gibi geri kazanılmalıdır. Göller Yöresi göllerinin birbirileri ile havza olarak yeraltı su hareketi, rüzgar ve nem hareketi bağlantısı vardır ve bütün bunlar bir bütündür. Bu nedenle konunun bütünlüklü olarak değerlendirilmesi genel olarak ülkemizin geleceği açısından çok önemli ve çok da gereklidir. Kurutulan havzalarda tarım yapanlara başka alanlarda tarım faaliyetleri yapmalarına imkân tanınmalı. Bu insanlara konunun önemi anlatılabilir. Halkın göl alanlarında tarım faaliyetleri yapıyor olması önemli bir ekonomik ve sosyal olaydır. Ancak bütün olarak bölgemizin uğrayacağı kayıplar düşünüldüğünde karar vermek hiç de zor olmayacaktır. Ancak halka alternatif geçim kaynakları için yapılacak ekonomik ve diğer katkı ve yardımlar yapılmalıdır.

Alternatif geçim kaynakları bulunması konusunda üniversitelerimiz bünyesinde bulunan tarım ekonomisi bölümlerinin bilgi ve birikimlerinin çözümler konusunda yol

gösterici çalışmalar yapması ve öneriler geliştirmeleri büyük önem taşımaktadır. Üniversitelerin en büyük sorun olarak karşımıza çıkacak olan kuraklık karşısında göllerin oluşturulması için acil olarak çalışmaya başlamaları gerekir.

Özellikle havza planları yapılmalıdır. Göller yöresi bir bütünlük içinde ele alınmalı. Antalya, Burdur, Isparta ve Konya havzaları birlikte düşünülmelidir.

KAYNAKÇA

ELMALI TARIM İLÇE MÜDÜRÜ, MUZAFFER EKİN, 25/12/2015 ELMALI ORMAN İŞLETME MÜDİRESİ, DİLEK ÖZTEKİN , 25/12/2015 EMEKLİ ÖĞRETMEN, AHMET ARIK, 24/12/2015

ARAŞTIRMACI, MUSTAFA AYDIN BOZTAŞ

COĞRAFYA ÖĞRETMENİ, DURMUŞ ALTAN, 28/12/2015

AVLAN GÖLÜ ARAŞTIRMASI, ÇİÇEKÇİ VE ARKADAŞLARI, 2014, syf.2-3, syf.16-17,

syf.20

EKOYAY COĞRAFYA 10.SINIF DERS KİTABI, syf.119 ANKARA ÜNİVERSİTESİ, YÜKSEK LİSANS TEZİ, 2007 HÜRRİYET GAZETESİ, 12/10/2003

HÜRRİYET GAZETESİ, 12/07/2003 BİZİM SES GAZETESİ, 15/07/2004

http://burdur.ormansu.gov.tr/6bolge/AnaSayfa/tabiatikorumaalanlari/ciglikaratabiatiko_rumaal_ani.aspx?sflang=tr

<http://www2.tbmm.gov.tr/d23/7/7-7134c.pdf>

<http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-3705sgc.pdf>

<http://www2.tbmm.gov.tr/d23/7/7-7134c.pdf>

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM>

[/d02/c021/b142/mm](https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM)

<http://www2.tbmm.gov.tr/d22/7/7-11531c.pdf>

http://www.antalyamiz.com/tr-metin_detay-50347--Elmalida_Koyun_otlatilan_Avlan_Golu_Can_Cekisiyor.html

<http://neolaki.net/kimdir-nedir/Beyler.-Elmal%C4%B1-hakk%C4%B1nda.html>

http://www.yerelnet.org.tr/ilceler/ilce_nufus.php?ilceid=198282

http://www.yerelnet.org.tr/ilceler/ilce_nufus.php?ilceid=198282

<http://www.oltacilar.com/kurutulan-goller-uzerine-bir-arastirma-avlan-t7118.html?s=06f8ecdf944ff7062a3137763ed9fb7a&>

[OZANER,TÜBİTAK](http://www.oltacilar.com/kurutulan-goller-uzerine-bir-arastirma-avlan-t7118.html?s=06f8ecdf944ff7062a3137763ed9fb7a&)

RUSYA İLE YAŞANAN SİYASİ GERİLİMLERİN YAZ TURİZMİNE OLUMSUZ ETKİLERİ: ANTALYA ÖRNEĞİ

Cennet Merve ASA -Gizem KAYA 9. Sınıf Öğrencileri

Ergül İMRALI KOCAMAN Danışman Öğretmen

ÖZET

Türkiye’de yaz turizmi denildiğinde şüphesiz akla ilk gelen ilimiz Antalya olmaktadır. Gerek iklimi, gerek yer şekilleri ve doğal güzelliği ve gerekse gelişmiş turistik tesisleriyle dünyanın pek çok ülkesinden yabancı ve kendi ülkemizden yerli turisti kendisine çekmektedir. Ülkemizin turizm potansiyeli yüksek olan birçok şehrine yabancı turistler adeta akın etmektedir. Antalya ‘da ise milliyetlere göre turist yapıları incelendiğinde Rusya’dan gelen misafirlerin ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Fakat son dönemlerde Antalya’nın yaz turizmindeki canlılığın daha önceki dönemlere göre düşük olduğu gözlenmektedir. Çeşitli kaynaklardan alınan verilerin bu durumu ortaya koymasının yanında, turizmde istihdam edilen kesimin ve Antalya esnafının ekonomik anlamda olumsuz etkilenmesi varılan kanıtı desteklemektedir.

Bizim bu çalışmamızda, son dönemlerde Türkiye ve Rusya arasında meydana gelen çeşitli siyasi gerilimlerin bunda bir payı olabileceği düşünülmüş ve buna yönelik araştırma sonuçları ortaya konmuş ve çözüm önerileri geliştirilmiştir. Geliştirilen çözüm önerileri, iki ülke arasında zaman zaman ortaya çıkan krizlerin etkilediği turist sayısındaki azalmanın ortadan kaldırılması, bunun için de gerek turistik tesislerin, gerekse turizm ve hava yolu şirketlerinin iyileştirici önlemler alması yönünde değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Antalya, Turizm, Rusya, Siyasi Kriz

PROJENİN AMACI

Ele alınan sorun: Antalya yaz turizmine büyük katkı sağlayan Rus turist sayısında, Rusya ve Türkiye arasında yaşanan siyasi gerilimlerden sonra, düşüş görülmesi ve bu durumun yaz turizmine olumsuz etkileri.

Projenin amacı: yaşanan siyasi gerilimlerden etkilenen Rus turist ziyaretlerini yeniden canlandıracak ve Antalya turizmine olan talebi arttıracak öneriler geliştirmek.

YÖNTEM

Bu çalışmamızda, Antalya havalimanına son 4 yılda yapılan dış hatlardaki giriş ve çıkışların verileri kendi içerisinde yıl ay ve ülke bazında ayrı ayrı istatistiksel ve grafiksel olmak üzere planlı bir şekilde inceleme altına alınmaya çalışıldı. Karşılaştırılan bu verilerin istatistiksel açıdan bir farkı olup olmadığı incelenerek ülkelerin yıllara bağlı turist grafikleri karşılaştırılması yapıldı. SPSS 24 kullanılarak dağılımların orantılı bir tablo içinde olup olmadığı ve verilerin kendi içindeki tutarlılığı gözlenerek kayıt altına alındı. Bu verilerin ışığında yapılan grafik analizleri de kullanılan yöntemler arasındadır. Ayrıca bu yöntemlere ek olarak farkındalık testi uygulanarak ülkemizdeki turist sayısının belirlenen problem doğrultusunda düşüşü de veriler ile belirlenip grafiksel açıdan değerlendirmesi yapıldı. Bu yöntemler kullanılırken projemizde amaçladığımız verilere en uygun istatistiksel yöntemler kullanmaya özen gösterildi. Projemizde Antalya’ya son 4 yılda gelen Rus turist sayısının değişimleri belirlenen yöntemler kullanılarak projede amaçlanan doğrultular elde edilmiş ve dağılım grafiklerinde bunlar açıkça ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu metotlar doğrultusunda kullanılan programlar ve grafiksel analizler uzman görüşleri de alınarak daha kapsamlı hale getirilmiş ve güvenilirliği artırılmıştır. Bu yöntemler

ve veriler ile bu projemizi destekleyecek olan yeni projelerimizde de farklı metod ve analiz yöntemleri de kullanılması düşünülmüştür.

GİRİŞ

Projemizde Rusya siyasi krizinin turizm üzerinde yarattığı etkiler irdelenmeye çalışılmıştır.

Turizm Kavramı

Turizm para kazanmak amacına dayanmama ve devamlı kalış biçimine dönmeme koşuluyla yabancıların, bir yerde konaklamalarından ve bir yere seyahatlerinden doğan olay ve ilgilerin tümüdür. Turizm çeşitli seyahat şekillerini ve turistleri harekete geçiren faktörleri içermekte ve sosyal, kültürel ve politik etki ve sorunlardan etkilenmektedir (Şenel, 2001).

Turizm iç ve dış turizm olarak ayrılabilir. İç turizm; bir ülkede oturan kişilerin kendi ülkeleri içinde, turizm amacıyla yaptıkları turistik gezilerdir. Dış turizm bir ülkede oturan insanların, turizm amacıyla başka ülkeye seyahat etmesidir. Bu amaçla seyahat eden kişiye yabancı turist denir (Sezgin, 1995: 4-5).

Ekonomik değer açısından dış turizm, aktif ve pasif dış turizm olmak üzere ikiye ayrılır. Aktif dış turizm, gelir turizmi olarak da adlandırılabilir ve anılan ülke dışındaki ülkelerde oturan kişilerin, kendi ülkeleri dışında seyahat etmeleri nedeniyle meydana gelen olay ve ilişkilerin tümüdür. Bu durumda anılan ülkeye döviz girer. Gider turizmi olarak da adlandırılan pasif dış turizm ise, anılan ülke vatandaşlarının diğer ülkelere seyahat etmeleri nedeniyle meydana gelir. Bu durumda anılan ülkeden döviz çıkışı olur (Sezgin, 1995: 4-5)

Kriz Kavramı

Kriz bir hastalığın seyrinde, yaşamda, tarihte ve benzeri durumlardaki dönüm noktasıdır. Zor zamanların tehlikesinin veya gelecek hakkında endişelerin görüldüğü zamandır (Hornby, 1977: 206).

Türk Dil Kurumu krizi, sermaye ve gelir kayıplarına yol açan, iktisadi bütünlüğün her düzeyinde etkisi olan politik, ideolojik ve iktisadi tüm değerleri bozan bir rahatsızlık olarak tanımlamaktadır. Çoğunluğa ilişkin satın alma gücünün durması, satış değerlerinin düşmesi, çalışma gücünün azalması gibi nedenlerle oluşan tecimsel sıkıntı ve alışkanlık ya da ölçülerin değişen koşullara uygun düşmemesi sonucu bireyin, toplumsal kümenin ya da toplumun, yeni koşullara uygun alışkanlıklar, ölçüler oluşturması zorunluluğunun ortaya çıkmasıdır. İnsan doğası gereği kötü olayları unutma eğilimindedir. Sektörleri oluşturan işletmelerinse krizleri unutmak bir yana, krizlerle bir arada yaşamayı öğrenmeleri ve ne zaman çıkabileceği belli olmayan krizlere karşı sistemlerini güçlendirmeleri gerekmektedir. Kriz bir karmaşadır ve her karmaşada bazıları kaybederken, bazıları kazanacaktır (Tüz, 1996: 1).

Turizm olayına katılan milyonlarca insanın değişik ülkelere seyahat etmesi ve geçici sürelerle de olsa bu ülkelerde yaşamayı, uluslararası siyasi ilişkileri birçok yönden etkilemektedir. Turizm; toplumların birbirini tanımasını, karşılıklı anlayış, güven ve işbirliği ortamının doğmasını ve giderek çeşitli alanlarda yaklaşmanın artmasını sağlar. Turizmin gelişmesi ile ülkelerin siyasi ve ekonomik istikrarı arasında sıkı bir ilişki vardır.

Genellikle bir ülkede siyasi ve ekonomik istikrarın varlığı, turizmin gelişimini olumlu yönde etkiler (Akat, 1997:17, 20).

Turizmde kriz yönetimi çeşitli makalelerde ele alınmıştır. Genel fikir, politik tehdidin destinasyon imajına zarar verdiği yönündedir. Bu nedenle turist adaylarının güvenlik hissi için çaba harcanmalıdır. Olumsuz reklamı silecek olumlu reklam faaliyetlerine ağırlık verilmesi için, 'telafi edici pazarlama'; en çok etkilenen ekonomik sektörleri hedefleyen ve gerekli her türlü özel aksiyonu içeren pazarlama yapılmalıdır.

Kriz Yönetimi

Kriz yönetimi ise, kriz ortamının fark edilmesi, önlemin alınması, sakınılması, iyileştirmesi ve öğrenme gibi aşamaları içeren aktivitelerin bütünüdür. Bir işletme için tehdit

oluşturan unsurlar sadece üretilen ürün açısından değil, aynı zamanda işletmenin diğer faaliyetleri, çalışanları, çevre ve diğer topluluklarla olan ilişkiler üzerinde de olumsuz etkiye neden olur.

Başarılı bir kriz yönetimi, kriz olduğu andan başlayarak krizin nasıl oluştuğunu anlayıp, zayıflık ve üstünlükleri belirleyerek nasıl kontrol altına alınabileceğini anlamayı gerektirir. Kriz yönetimi uygulaması aşamasında yapılması gereken, öncelikle riskli bölge ve risk unsurlarını ortaya çıkarmaktır. Daha sonra, bu risk ya da risklerin büyüyen bir kriz ortamı yaratmasının önüne geçilir. Bunun gerçekleşmesi için, personel eğitimi ve düzenli egzersiz (deneme) gereklidir. Yapılan eğitim ve egzersizler, bombalama eylemlerinden rehine operasyonlarına, hatta medya ile olan ilişkilere kadar çeşitlilik gösterebilmektedir. Oluşturulan kriz yönetimi takımının medya ile olan ilişkileri için ayrı bir plan hazırlanmalıdır. Kriz yönetimine yoğun ihtiyaç duyulan turizm sektöründe turistlerin güvenliğini sağlamak için bir güvenlik takımı kurulmalıdır. Ancak, güvenlik amaçlı kullanılan silah ve benzeri teçhizatlar turistlerin huzurunu bozabileceğinden, güvenlik takımı gizli tutulmalıdır (Salah, 1995:84-104).

Turizmi Etkileyen Faktörler

Gelir artışı: Gelir artışı, turizmin aktivitesinin ana itici gücünü oluşturur.

Kentleşmenin artması: Dünya genelinde turizme katılan insanların büyük bir bölümünü kentlerde yaşayan sakinler oluşturmaktadır. Nitekim kentler büyüdükçe ve kentleşme oranı arttıkça, kentte turizme katılan insanların sayısı da artmaktadır.

Eğitim seviyesi: insanların ister kendi ülkelerinde isterse yabancı ülkelerde olsun doğal, tarih ve kültürel miraslar hakkında eğitim-öğretim ve iletişim araçları ile bilgilerinin artması, gezme-görme isteklerini de artırmakta, bu ise turizmin yaygınlaşmasında itici güç olmaktadır.

Organizasyondaki gelişmeler: Çeşitli reklam ve tanıtıcı yayınlar aracılığı ile firmaların ucuz ve düzenli turlar tertiplemesi, turizm alt yapısının gelişmesi, özellikle turizm hizmet sektörünün ilerlemesi turizm faaliyetlerinin canlanmasına neden olmaktadır. Örneğin birçok Avrupa ülkesinde bütün ilgililerin (tüketici kuruluşları, tatil belde ve yöreleri, turizm ve nakliyat kuruluşları, çevre ve doğayı koruma dernekleri, eğitim ve yerleşme merkezleri, tur operatörleri vs) kolayca erişebileceği bir merkezler ağı oluşturmaktadır. Son yıllarda turizmle uğraşan şirketler, birbirleriyle bağlantılı olarak çalışmaktadır.

İklim; yer seçiminde tercih faktörü olarak iklimin önemli etkisi görülür. İklim şartlarına bağlı olarak, a) kışlık dinlenmelere, b) yazlık dinlenmelere, c) ilkbahar ve sonbahar dinlenmelerine, d) her zaman dinlenmeye uygun alanlar bulunur.

Doğal manzara üstünlükleri;

a) genel olarak dikkat çekici dağ, göl, şelâle, volkanik şekilleri, mağaralar,

b) ender bitki örtüsünü (bazı anıt ağaçlar, reliq ve endemik bitkiler) kapsar.

Plajlar; güneşlenme, gezme-yürüme ve su sporu yapma imkânlarını beraberinde getirir.

Güzel manzaralı **antik kentler, sanat kentleri, tapınaklar, müzeler**, insanların bilgi ve kültür düzeylerini artırıcı olmaktadır.

Kültürel faaliyetler (bayramlar, festivaller, tiyatrolar); hem eğlence hem de kültürel faaliyete katılmayı sağlamaktadır.

Çeşitli eğlence merkezleri

Kısaça turizm alanları, insanların kendi çevrelerinde görmedikleri, merak ettikleri ve ayrıca dinlenme ve spor yapmak için aradıkları uygun sahalardır. Bu nedenle insanların merak, eğlence, dinlenmeleri değişik olduğundan turizm alanları da çok değişiktir. Bu açıdan bakıldığında, işe yaramaz olarak kabul edilen sahalara bile turizm açısından önem arz etmektedir.

Antalya'nın Turizm Yapısı

Antalya gelişiminin temelinde; Alanya - Manavgat - Merkez - Kemer gibi temel alt-merkezlerin aynı havalimanından beslenerek çok net ve belirgin bir destinasyon karakteri oluşturması yatmaktadır. Bu oluşum ise, Avsallar, İncekum, Mahmutlar, Çolaklı, Belek, Kundu, Göynük, Çamyuva, Tekirova gibi çok sayıda çeşitli yeni alt-noktasal gelişmeler doğurmuştur.

Antalya Turizminde Rusya'nın Etkisi

Türkiye geneline en fazla turist ağırladığımız ülkelerden biri Rusya olmakla birlikte, Rus turistlerin en çok tercih ettiği ilimiz Antalya'dır. İklim ve deniz şartları Rus turistlerin Antalya'ya tercih etmesinde en büyük rolü oynamaktadır. Öyle ki, şehrimize gelen yıllık turist sayısının yarısına yakını Rus turistler oluşturmaktadır. 2015 Ocak itibarıyla Antalya'ya gelen turist sayısı 2.836.902 iken, 2016 Ocak itibarıyla 486.584 e düşmüş, bu da Antalya turizminde Rusya pazarının ne kadar etkili olduğunu ortaya koymuştur.

2015 yılında düşürülen Rus uçağının arkasından yaşanan siyasi kriz sonucu Rusya'dan gelen turist sayısında oldukça önemli bir düşüş yaşanmış, bu azalma sonucunda da hem turizm sektöründe istihdam edilen kesimde, hem de Antalya esnafında önemli ekonomik bunalımlar yaşanmıştır.

Aşağıda verilen yıllar ve aylar bazında Antalya'ya gelen Rus turist sayılarını gösteren tablo incelendiğinde son dönemde meydana gelen azalma açıkça görülecektir.

RUSYA	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL
2014	149,126	591,952	676,703	674,635	690,627	505,237
2015	94,415	415,470	535,158	567,657	524,990	546,555
2016	5237	9320	12,028	15,459	57,065	159,710

Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü, Antalya Havalimanı Başmüdürlüğü, APK Müdürlüğü- yıllar ve aylar bazında gelen turist sayıları

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizin ve şehrimizin sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan gelişmesine katkıda bulunan turizmin yeniden yükselişe geçmesi için bir ışık tutması amaçlanmakta olup bu veriler sayesinde gerileyen ekonomiye de canlılık kazandırılması hedeflenmektedir.

Proje kapsamında yaptığımız çalışmada Antalya'nın mevcut Rus turist sayısındaki azalmanın nedenleri saptanmıştır. Bu olumsuzlukların nedenleri araştırıldığında Türkiye'nin Rusya ile yaşadığı siyasi gerilimlerin en önemli neden olduğu görülmüştür.

Tasarladığımız çözüm önerisinde, Antalya'daki turizmin canlılık kazanabilmesi ve dünyadaki iyi örnekler arasında değerlendirilerek Antalya'nın turizm yapısına, özelliklerine uygun yeni bir turizm planı ve olumsuzluklara karşı geliştirilen B planları gerçekleştirildi. Bu yeni planlamanın sil- baştan değil Türkiye'nin Rusya ile yaşadığı siyasi gerilimlere bağlı olarak kademeli bir şekilde gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

Antalya turizm derneklerinin devam eden turizmi canlandırma ve turist sayısındaki yeni bir artış projelerinin bir destekçisi olacağı düşünülmüştür.

Planlarımız ile ortak fikirlere sahip olduğu görülen Antalya turizm sektörü yöneticilerinin bu proje bakımından tabiri caizse 'yeni bir soluk' uygulamasını gerçekleştirdiğini göreceğiz. Biz bu projeyi, Antalya'mızın esnafı ve kültürel yönden gelişimine katkıda bulunmak, şehirler gibi halkın refahı ile mutlu bir topluma sahip olma amacıyla birleştirerek uygulamamızın daha kaliteli olması açısından yeni fikirler ürettik. Varlığı boyunca sürekli turizmin cenneti gibi olan Antalya'nın dünya şehirleri listesinde bir konudan dolayı daha üst sıralara çıkmasına engel olabilecek faktörlerin önlenmesi, gerek

Antalya ve çevresinin, gerekse Türkiye'nin yeni ve farklı açıldaki reklamlarla daha fazla sempati kazanmasını sağlayacağını düşündük.

İki ülke arasında yaşanan krizler sonrası karşılıklı iyi niyet açıklamaları ve varılan mutabakatlar sonucunda kriz ortamının yavaş yavaş kalkmasına ek olarak, havayolu şirketlerinde yapılması uygun olan indirimler ve avantajlar, turistik tesislerdeki iyileştirmeler ve yine turizm sektörü temsilcilerinin tanıtımları ile turist sayılarında artışların yaşanması mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- AKAT, Ömer; Pazarlama Ağırlıklı Turizm İşletmeciliği , Ekin Kitabevi , 3. Baskı , Bursa,2000.
- Albeni M, Ongun U(2005). Antalya Turizminin Türk Turizmi İçerisindeki Yeri ve Krizlerin Antalya Turizmi Üzerindeki Etkileri, Süleyman Demirel Üniversitesi dergipark.ulakbim.gov.tr
- Antalya'da yıllara ve ülkelere Göre Turist Sayıları ve İstatistikleri, www.antob.org.tr
- Antalya Havalimanı Dış Hatlarda Görülen Yıllar Aylar ve Ülkeler Bazında Turist Sayıları, Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü, Antalya Havalimanı Başmüdürlüğü, APK müdürlüğü
- Ayman, Ş.Y, Turizm Sektöründe Kriz Yönetimi Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2001
- Hornby, A S (1977): *Oxford Advanced Learners' Dictionary of Current English*, New Edition, Oxford, Oxford University Press.
- Kesimli, G(2011). Turizm Perspektifinden Politik Krizlerin Ekonomiye Yansımaları, ulakbim.gov.tr
- SALAH, Wahap (1995), *Terrorism – A Challenge to Tourism*, Midsweden University, Östersund, Sweeden. .
- Sezgin, Orhan Mesut (1995): Genel Turizm, Ankara, TÜBİTAK Yayınları
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu, Yayınlar
- Şenel, Yasin (2001): “Turizm Pazarlaması ve Turizm Sektöründe Faaliyet Gösteren İşletmelerin Karşılaşmış Oldukları Sorunlara İlişkin Nevşehir Bölgesinde Bir Uygulama”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Niğde
- Tüz, Melek Vergiliel (1996): *Kriz Döneminde İşletme Yönetimi*, 1. Baskı, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları

MATEMATİK

MATEMATİK EĞİTİMİNDE DERS KİTAPLARININ ROLÜ

Hasibe ÇAVUŞOĞLU-Nazlı Can ŞAHİN 10. Sınıf Öğrencileri

Mehmet KARADOĞAN Danışman Öğretmen

ÖZET

Bu araştırma öğrenci ve öğretmen gözünden ortaöğretim düzeyindeki matematik ders kitaplarının kullanım sıklığı, kitap kullanımlarını etkileyen faktörler, ders işlenişindeki rolü ve ders kitabından beklentilerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu projeye yönelik olarak yapılan çalışmalarda anket yöntemiyle öğrenci ve öğretmen görüşleri alınmış, çeşitlilik sağlamak amacıyla anket Antalya ilinde farklı düzeylerdeki okullara uygulanmıştır. Öğretmenlerden öğrenciye bilgi akışını sağlamada bir köprü görevi gören ders kitaplarının günümüzde kullanımının azalmasındaki faktörler, matematik ders kitaplarının öğretimdeki olumlu ve olumsuz yönleri incelenmiştir. Proje kapsamında yapılan anketler 60 matematik öğretmenine ve 160 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırma sonucunda ders kitabının müfredata uygun bir şekilde hazırlandığı, ünite sonlarında kazanımları ölçme amaçlı değerlendirme sorularına yer verildiği lakin öğrencileri araştırmaya, kullanmaya ve içeriğinin sosyal, kültürel bir bütünlük içerisinde öğrencinin günlük yaşantısında kullanabileceği bir şekilde olmadığı tespit edilmiştir. İnceleme sonuçlarında ders kitaplarına olan eğilimin azalmasında etkili olan faktörler göz önünde bulundurulduğunda ders kitaplarının öğrenci istek ve görüşleri doğrultusunda yeniden düzenlenmesi azalan eğilimin tekrar arttırılmasına destek sağlayabileceği saptanmıştır.

Anahtar kelime: ders kitabı, matematik, ortaöğretim

GİRİŞ

Eğitim programları günümüzde genç nesillerin yaratıcılıklarını geliştirebilmek, farklı konularla ilgili düşünce yapılarını değiştirerek iyileştirmek ve varlıklarının devamlılığı için gereken bilgi ve becerileri kazanmasına rehberlik eder. Ders kitapları ise eğitim programının ayrılmaz bir parçasıdır. Öğrencileri geleceğe hazırlamada, öğrencinin teknolojik imkânlarla erişemediği anlarda kullanabileceği, başarıya ulaştırmada öğretmenden sonra en doğru rehber ders kitaplarıdır. Bir diğer deyişle ders işlenişinin niteliğini arttırmayı, öğretmen ve öğrenci arasında etkili bir bağ kurmayı sağlayan en önemli araçlardan biridir. Matematik, öğrenci gözünden öğrenilmesi, öğretmen gözünden ise öğretilmesi zor bir alandır. Bu konuda öğretmene ve öğrenciye yardımcı olarak devreye ders kitapları girer. Ders kitapları, bilgi aktarımında öğretmene yardımcı olmakla birlikte, öğretmenin olmadığı durumlarda öğrencinin yardım alabileceği önemli bir kaynaktır. Bu nitelikler dışında ders kitapları bilgiyle dolu bir ansiklopedi olmaktan ziyade öğretici bir nitelik taşıyarak öğrenmeye teşvik etmelidir. Tüm bu avantajlara rağmen son yıllarda kaynak kitap kullanımına olan eğilim giderek artmış, özellikle matematik ders kitaplarının kullanımı belirgin bir seviyede azalmıştır. Bu seviyenin düşmesindeki belirgin etkenler biçimsel düzenindeki birtakım eksiklikler, konu anlatımı ve soru tipi açısından zengin bir içeriğinin olmaması ve teknolojik gelişmelerin gerisinde kalmış olmasıdır. Ders kitaplarına olan talebin az olmasındaki bir diğer etken ise verilen örneklerin günlük hayatla yeteri kadar ilişkilendirilmemesidir.

Bu projeyi hazırlamamızdaki başlıca amaç matematik ders kitaplarının öğretmen ve öğrenci gözünden incelenip nasıl olması gerektiği hakkındaki genel görüşlerini almaktır. Bu sayede ders kitabında eksik görülen yerlerin düzeltilmesi ve kitapların her yönden iyileştirilmesidir. Biz, ders kitapları eksiksiz hale getirilirse gün geçtikçe artan kaynak kitap kullanımının azalacağını düşünmekteyiz. Bizce Matematik ders kitapları ders esnasında, zengin soru yelpazesi ile öğretmenlere destek sağlayıp öğrencilere rehberlik edecek bir

kaynak haline getirilmelidir. Matematik ders kitabının kullanılmamasının nedenlerinden biri de bilgi eksikliğinden ziyade biçimsel özellikleriyle lise çağındaki öğrencilerde estetik bir zevk uyandırmamasıdır. Ders kitaplarının daha düzenli, göze hitap eden ve uygulamaya yönelik bir hale getirilerek günlük hayatla bağdaştırılması bu sorunu çözmeye yararlılık sağlayacaktır. Gün geçtikçe teknoloji giderek gelişmiş, buna bağlı olarak öğrenim imkânları yeni yöntemler kazanmıştır. Biz de projemizle gelişen öğrenim imkânlarına uyum sağlamak amaçlı ders kitapları geliştirerek öğrenimi ve bilgiye ulaşmayı kolaylaştırmayı hedefledik.

PROBLEM CÜMLESİ

Lise düzeyinde kullanılan matematik ders kitaplarının, öğrenmeyi sağlamaya katkıları yönünden öğretmen ve öğrenci görüşleri nelerdir?

ALT PROBLEMLER

Lise matematik ders kitapları ile ilgili öğretmen görüşleri nelerdir?

Lise matematik ders kitapları ile ilgili öğrenci görüşleri nelerdir?

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Matematik ders kitaplarının özellikleri ve içeriği üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Dayak (1998), öğretmenin ve öğrencilerin matematik ders kitapları hakkındaki görüşlerini incelemiştir. Öğrencilerin çoğu matematik ders kitaplarını yetersiz bulmuş, soru çeşidi ve sayılarının yetersiz kaldığını, matematik ders kitaplarının öğrenci düzeyine uygun olmadığını ayrıca konuların somut olarak işlenmediğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin büyük bir kısmı, matematik ders kitaplarının niteliği ile matematik öğretimindeki başarı ve matematiğe karşı ilgi ve tutum arasında doğru orantı olması gerektiğini belirtmiş ve matematik ders kitaplarının bu gereksinimlerine yanıt vermediğini ifade etmişlerdir. Yapılan diğer araştırmaların sonucunda matematik ders kitaplarında hata ve yetersizliklerin bulunduğu, gereksiz bilgi ve ayrıntıya yer verildiği, matematik öğretimi için yetersiz olduğu, öğrencilerin ilgisini çekecek niteliklere sahip olmadığı tespit edilmiştir. Esirgemez (1995), ilkökul düzeyi matematik ders kitaplarının öğrenmeyi sağlamadaki etkisi üzerine öğretmen görüşlerini almıştır. Bu görüşlere dayanarak, ilkökul matematik ders kitaplarının da ortaöğretim kitapları gibi bazı konularda yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır. Nicely(1985)'e göre, öğrencilerin yüksek düzey düşünme becerileri kazanmasına yardımcı olmasını sağlamak için ders kitaplarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Şimşek (2001), 11. Sınıf matematik ders kitaplarının ve derslerinin öğrenmeyi sağlamadaki katkıları üzerinde çalışmıştır. Çalışma sonucunda Öğretmen ve öğrencilerin ders kitaplarını biçim ve içerik yönünden yetersiz bulduklarını tespit etmişlerdir.

Bu örnekler göz önüne alındığında yazılan makalelerin ve öne sürülen düşüncelerin her birinin öğretici rolündeki insanlar yapıldığı gözlemlenmiştir. Araştırmalar sonucunda daha önce ders kitaplarının olumlu ve olumsuz yönleri hakkında birçok makale yazılsa da lise düzeyindeki matematik ders kitaplarını değiştirmek amaçlı bir proje yapılmadığı saptanmıştır. Biz bu araştırmalardan farklı olarak bu projede öğrenci ve öğretmen görüşlerini göz önünde bulundurarak matematik ders kitaplarını yeniden düzenlemeyi ve bu düzenlemeleri yaparken teknolojik gelişmelerden yararlanmayı öne sürdük.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada, betimleme ve sistemli gözlem, anket yöntemleri kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evreni, 2016-2017 yılında Antalya ili içerisinde farklı düzeylerdeki liselerde öğrenim gören öğrenciler ve o liselerde görev yapan matematik öğretmenleridir.

Çalışmanın örnekleme ise, 2016-2017 yılında Antalya ili içerisinde farklı düzeylerdeki liselerde öğrenim gören öğrenciler ve o liselerde görev yapan matematik öğretmenleridir. Toplam öğrenci sayısı 160, toplam öğretmen sayısı ise 60'tır.

Veri Toplama Araçları

Bu projede anket soruları öğrenciler için 9, öğretmenler için 5 adet olup çoktan seçmeli olacak şekilde oluşturulmuştur. Anket genel hatlarıyla matematik ders kitabının kullanılıp kullanılmaması, içerik ve biçimsel düzeniyle ilgili görüş ve düşüncelerin alınmasına yöneliktir. Bu amaçla lise matematik öğretmenlerinin ve bu dersleri alan öğrencilerin yazılı görüşleri alınmış ve incelenmiştir. Ayrıca anket farklı düzeylerde eğitim veren liselerdeki 160 öğrenciye ve bu liselerde görev yapan 60 matematik öğretmenine uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Anketlerin uygulanması sonucunda elde edilen veriler, yüzde ve frekans yöntemi kullanılarak Microsoft Office Excel programıyla tablo haline getirilmiştir. Ayrıca yapılan çalışmada veriler istatistik programı(SPSS 24.0) ile doğruluk katsayıları incelenmiştir.

BULGULAR

Anket Sonuçları

Tablo1: Öğrencilerin ders kitabı kullanımına ilişkin cevapları.

Tablo1 de öğrencilerin ‘ Matematik ders kitaplarını kullanıyor musunuz?’ sorusuna verdiği cevaplara ait bulgular yer almaktadır.Tablo1 incelendiğinde öğrencilerin bireysel çalışırken veya matematiksel bir konuda araştırma yaparken ders kitaplarını kullanma eğilimlerinin düşük olduğu görülmektedir.

Tablo2: Öğrencilerin ders kitaplarındaki konu anlatımının yeterliliği hakkındaki görüşleri.

Tablo2 de öğrencilerin ‘Ders kitapları konu anlatımı açısından yeterli midir?’ sorusuna verdikleri cevaplara ait bulgular yer almaktadır. Tablo2 incelendiğinde öğrencilerin ders

kitaplarını konu anlatımı açısından yetersiz buldukları görülmektedir. Bu verilere bakıldığında ders kitaplarının konu anlatımı açısından yetersiz olmasının ders kitabı kullanımını azaltan bir faktör olduğu tespit edilmektedir.

Tablo3:Öğrencilerin ders kitaplarındaki soruların çeşitliliğine yönelik görüşleri.

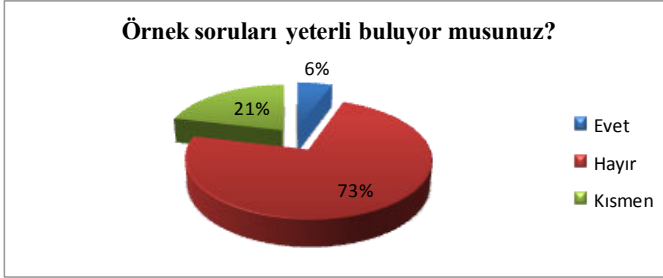
Tablo3'te öğrencilerin 'Matematik ders kitapları soru çeşitliliği açısından geniş bir yelpazeye sahip midir?' sorusuna verdiği cevaplara ilişkin bulgular yer almaktadır. Tablo3 incelendiğinde öğrencilerin ders kitaplarındaki soruları az ve çeşitli olarak yetersiz buldukları gözlemlenmiştir.

Tablo4: öğrencilerin kaynak kitap kullanımına ilişkin cevapları.

Tablo4'te öğrencilerin 'Kaynak kitap kullanımına ihtiyaç duyuyor musunuz?' sorusuna verdikleri cevaplara ilişkin bulgular yer almaktadır. Bu bulgular incelendiğinde öğrencilerin ders kitabından çok kaynak kitaba yöneldiği görülmektedir. Öğrencilerin kaynak kitap kullanımına yönelmelerinin nedenlerinden biri de Tablo3'te bahsedilen matematik ders kitaplarındaki soru çeşitliliğinin yetersiz, soru sayısının az olmasıdır.

Tablo 5: Öğrencilerin matematik ders kitaplarındaki örnek soruların yeterliliği hakkındaki görüşleri.

Tablo5'te öğrencilerin 'Matematik ders kitabındaki örnek soruları yeterli buluyor musunuz?' sorusuna verdiği cevaplara ilişkin bulgular yer almaktadır. Tablo5 incelendiğinde öğrencilerin ders kitabında bulunan örnek soruları yetersiz bulduğu görülmektedir. Bu da ders kitabı kullanımının azalmasına neden olan faktörlerden biri olarak düşünülmektedir.

Tablo6: Öğrencilerin ders kitabının biçimsel görünümü hakkındaki görüşleri.

Tablo6' da öğrencilerin 'Matematik ders kitabı sizin açınızdan estetik bir görünüme sahip midir?' sorusuna verdiği yanıtlara ait bulgular yer almaktadır. Tablo6 göz önünde bulundurulduğunda ders kitabının estetik bir görünüme sahip olmamasının ders kitabına olan eğilimin azalmasında önemli bir etken olduğu saptanmıştır.

Tablo7: Öğrencilerin ders kitabındaki örneklerin günlük hayatla ilişkilendirilmesi hakkındaki görüşleri.

Tablo7'de öğrencilerin 'Matematik ders kitaplarındaki örnekleri günlük hayatla ilişkilendirebiliyor musunuz?' sorusuna verdiği cevaplara ait bulgular yer almaktadır. Bu bulgular incelendiğinde öğrencilerin ders kitaplarındaki örnekleri günlük hayatla

bağdaştırmada zorlandığı görülmektedir. Bu da ders kitabı kullanımının azalmasındaki olumsuz etkenlerden biridir.

Tablo8: Ders esnasında ders kitabı kullanımına ait öğrenci cevapları.

Tablo8’de öğrencilerin ‘Öğretmeniniz ders esnasında der kitabını kullanıyor mu?’ sorusuna verdiği yanıtlara ilişkin bulgular yer almaktadır. Bulgular incelendiğinde okullarda da ders esnasında ders kitaplarının kullanılma oranının az olduğu görülmektedir.

Tablo9: Öğrencilerin ders esnasında karekod (QR code) sistemli kitapların kullanımının verimliliği hakkındaki görüşleri.

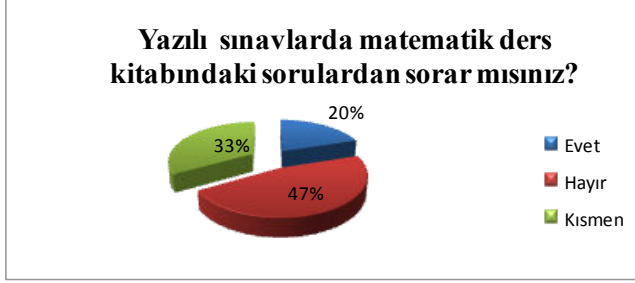
Tablo9’da öğrencilerin ‘Sizce matematik dersinin işlenmesinde karekod sistemli kitapların kullanımı ders başarısını artırır mı?’ sorusuna verdiği cevaplar yer almaktadır. Bu bulgulara bakıldığında ders kitaplarının teknolojik gelişmelere uygun bir şekilde yeniden

Tablo10:Öğretmenlerin derse hazırlanırken matematik ders kitabını kullanıp kullanmamalarına ilişkin cevaplarına ait bulgular.

Tablo10’da öğretmenlerin ‘Derse hazırlanırken matematik ders kitabından yararlanır mısınız?’ sorusuna verdikleri cevaplarına ait bulgular yer almaktadır. Tablo10 incelendiğinde öğretmenlerin derse hazırlık aşamasında matematik ders kitaplarından yararlanma yüzdelerinin anketeye katılan öğretmen sayısına oranla az olduğu görülüyor.

Tablo11: Öğretmenlerin yazılı sınavları hazırlarken matematik ders kitabından yararlanma durumları.

Tablo11’de Öğretmenlerin’ Yazılı sınavlarda matematik ders kitabındaki sorulardan sorar mısınız?’ sorusuna verdiği cevaplara ilişkin bulgular yer almaktadır. Tablo11 incelendiğinde ankete katılan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun sınavları hazırlarken matematik ders kitabından yararlanmadıkları görülmektedir.

Tablo12:Öğretmenlerin çalışma kitabı kullanımı hakkındaki görüşleri.

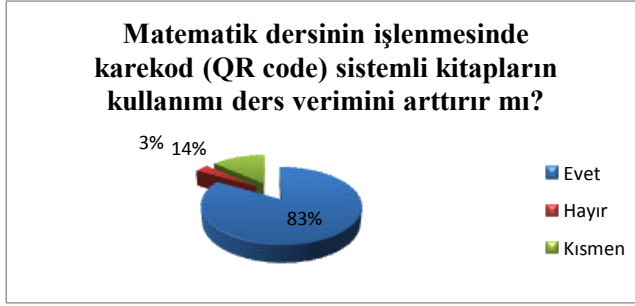
Tablo12’de öğretmenlerin ‘Öğrencilere ders kitabı haricinde çalışma kitabı da dağıtılmasını ister miydiniz?’ sorusuna verdikleri cevaplara ait bulgular yer almaktadır. Tablo12 incelendiğinde ankete katılan öğretmenlerin neredeyse tamamının çalışma kitabı dağıtılmasını istedikleri kanısına varılmıştır.

Tablo13:Öğretmenlerin ders işlerken matematik ders kitaplarını kullanma durumları.

Tablo13 ‘te öğretmenlerin ‘Ders işlerken matematik ders kitabını kullanıyor musunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplara ilişkin bulgular yer almaktadır. Tablo13 incelendiğinde ders kitabını kullanmayan öğretmenlerin sayısının ankete katılan toplam öğretmen sayısına oranla fazla olduğu görülmektedir.

Tablo14: Öğretmenlerin Karekod(QR Code) sistemli kitapların kullanımına bakış açıları.

Tablo14’ te öğretmenlerin ‘Matematik dersinin işlenmesinde karekodsistemli kitapların kullanımı ders verimini arttırır mı?’ sorusuna verdikleri cevaplara ilişkin bulgular yer almaktadır. Tablo14 incelendiğinde öğretmenlerin %94’ünün karekod sistemli kitap kullanımının ders verimini arttıracğını düşünmektedir.

Elde edilen veriler doğrultusunda ders kitaplarının, teknolojik bir biçimde, biçimsel ve içerik olarak yeniden düzenlenmesinin projenin asıl amacının gerçekleşmesini sağlayacağı öngörülmüştür.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmanın sonucunda

- Ders kitabı kullanımının ankete katılan kişi sayısına oranla az olduğu,
- Öğrencilerin ders kitaplarını konu anlatımı, biçimsel nitelikler ve soru çeşitliliği açısından yetersiz bulduğu,
- Öğrencilerin matematik ders kitabında verilen örnekleri günlük hayatla bağdaştırmada sıkıntı çektiği,
- Öğrencilerin ders kitabından çok kaynak kitap kullanımına ihtiyaç duyduğu ve kaynak kitaplara yöneldiği,
- Öğrencilerin ders kitaplarının düzenlenmesinde farklı alternatifler ve teknolojik gelişmeler arayışında olduğu tespit edilmiştir. Çalışmamızın diğer çalışmalardan farkı ise ders kitaplarında yapılacak olan değişimlerin öğrenci gözünden; öğrenciye göre olmasıdır. Bu maddelere bakıldığında ders kitabı kullanımının azalmasıdaki etkenler açıkça görülmektedir. Ders kitabı kullanımını arttırmak amacıyla ders kitaplarında çeşitli yenilikler yapılması gerektiğini, bu yenilikler yapılırken öğrencilerin ilgi ve isteklerinin göz önünde bulundurulması gerektiği sonucuna varılmıştır.

ÖNERİLER

Araştırmada elde edilen bulgu ve sonuçlardan yola çıkarak:

- Ders kitabı kullanımını arttırmak amacıyla, kitaplar yeniden düzenlenirken günümüz teknoloji çağına uyulmalı, bu düzenlemeler istisnasız her öğrencinin erişebileceği şekilde olmalıdır. Bu düzenlemeler yapılırken Milli Eğitim Bakanlığı’nın Fatih Projesi kapsamında dağıtılan tabletler ve akıllı tahtaların kullanılabilmesi biçimde olmalı, öğrencilerin matematiği teknolojik imkânlar aracılığıyla daha kolay öğrenmesine olanak sağlamalıdır. Matematik ders kitaplarında karekod(QR code) sistemi kullanılmasının da öğrenci açısından yararlı bir alternatif olabileceği düşünülmektedir.

- Ders kitabı üç ana bölümden oluşmalı; bu bölümler konu anlatımı, örnek soru çözümü ve öğretilen konulara yönelik-yerleştirme sınavlarına (YGS, LYS) hazırlayıcı türden- sorular şeklinde olmalıdır.
- Matematik ders kitaplarındaki örneklerin günlük hayatla ilişkilendirilebilecek bir biçimde verilmesinin, gerek anlaşılabilirlik düzeyini arttırmada gerekse ilgi çekerek akılda kalmasını sağlamada yararlı olabileceği düşünülmektedir.
- Lise düzeyindeki öğrencilerin yaşlarından kaynaklanan dikkat dağınıklığı ve ilgi eksikliği problemlerini önlemek amacıyla kitapların biçimsel özelliklerinin düzenlenerek daha renkli ve ilgi çekici bir hale getirilmesinin bu sorunun giderilmesinde önemli bir adım olacağı düşünülmektedir.
- Akıllı tahta ve tabletlerde kullanılabilir karekod sistemi oluşturulmalı, bu sistem konu anlatımı ve soru çözümü videoları içermelidir.
Kıscacası öğrencilerin başka bir kaynağa ihtiyaç duymadan yararlanabileceği bir kitap haline getirilmelidir.

KAYNAKÇA

- 1- Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı.(2016). *Ortaöğretim 10. Sınıf Matematik Ders Kitabı*. FCM Yayıncılık, İstanbul
- 2- Baki, A.(2001) Bilişim teknolojisi ışığında Matematik eğitiminin Değerlendirilmesi. Milli Eğitim.149,26-31
- 3- Dane, A.(2002). *İlköğretim 7. Sınıf matematik ders kitaplarının değerlendirilmesi*. Atatürk Üniversitesi, Erzincan Eğitim Fakültesi, Erzincan.
- 4- Esirgemez, M., (1995). *İlkokul Matematik Ders Kitaplarının Öğrenmeyi Sağlamadaki Katkıları Yönünden Öğretmen Görüşleri*, H.Ü. Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara.
- 5- Şimşek, G. (2001). *Lise III. Sınıf Matematik Ders Kitaplarının ve Derslerinin Öğrenmeyi Sağlamadaki Katkıları Yönünden Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri*, H.Ü., Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara.
- 6- Daşcan, Ö., (2000). *İlköğretim 6. Ve 7. Sınıflarda Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğrenci Başarısına Etkisi Konusunda Uzman, Denetçi, Yönetici Ve Öğretmen Görüşleri Nelerdir?* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- 7- Altun, M , Araslan,Ç., Yazgan, Y. (2004).Lise Matematik Ders Kitaplarının Kullanım Şekli Ve Sıklığı Üzerine Bir Çalışma. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,17,2,131-147
- 8- Aksu, H.H.(2008). 'Öğretmenlerin Yeni İlköğretim Matematik Programına İlişkin Görüşleri', *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,8(1)
- 9- Yılmaz,T.(2006). Yenilenen ilköğretim matematik programı hakkında öğretmen görüşleri(Sakarya ili örneği). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya: Sosyal Bilimler Enstitüsü
- 10- Kemertaş, İ.(1999).Uygulamalı genel öğretim yöntemleri: 'Öğretimde planlama ve değerlendirme' İstanbul: Birsen Yayınevi

MATEMATİK ÖN YARGISI

Fatma ŞENGÜN-Ganimet YUMMA 10. Sınıf Öğrencileri

Mehmet KARADOĞAN Danışman Öğretmen

ÖZET

Öğrencilerin çoğu matematiği bir “fobi” olarak görüyor. Korkunç bir şeymiş gibi algılayan çoğu öğrenci dört işlemi bile yapmakta güçlük çekiyor. Genellikle matematik dersi başarısız olunan ve sevilmeyen bir derstir. Zaman içinde öğrencilerin korkulu rüyası olmuştur. Sayısal ifadelere karşı mesafeli olan öğrenciler genellikle matematiği kafasında oluşturduğu ön yargıdan dolayı bir türlü anlayamaz ve sorun yaşar. Peki, matematiğin bu hale gelmesine yol açan nedir?

Matematiğin kendisi mi, yoksa öğrencilerin onu nasıl gördüğü mü?

Öğrencilerin yıllardır matematikte zorlandıkları bir gerçektir. Peki, matematik gerçekten de öğrencilerin sandığı gibi başarılı olmanın imkânsız olduğu bir ders midir? Kesinlikle değildir.

Her insanın ilgi alanları ve yetenekleri farklıdır. Herkesin matematiğe karşı ilgisi ve yeteneği olmak zorunda değildir. Öğrenciler sosyal alanlara, spora, yabancı dil ve kültürlere veya müziğe karşı çok daha ilgili olabilir. Fakat bütün bunlar matematikte belli bir oranda başarılı olmak için engel değildir. Maalesef ülkemizde matematiğe karşı büyük bir ön yargı var. Bu projede amacımız ise yaptığımız anketlerle, lise düzeyindeki öğrencilerde bu ön yargının seviyesini tespit etmek ve matematiğin onlar için ne ifade ettiğini öğrenmektir.

Anahtar kelimeler: matematik, ön yargı, eğitim, zorluk

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, ortaöğrenim gençliğinde matematik ön yargısını tespit etmektir. Bu amaçla yüz yüze bir anket çalışması yaptık. 2016-2017 Öğretim yılı Antalya Erünal Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinden 100 kişiyle bu anketi gerçekleştirdik (Bu sayı okuldaki öğrencilerin %20’sini temsil etmektedir.) Anketlerimizle katılan öğrencilerin %100’ü eşit ağırlık öğrencisidir. Bu öğrencilere önceden, projemiz hakkında bilgi verip anketimize katılmak isteyip istemediklerini sorduk. Katılımı kabul eden öğrencilerle anketimizi gerçekleştirdik.

Bu projenin ülkemizde matematik eksikliğinin sosyal ve psikolojik nedeninin ön yargı olduğunu göstermesi, bu eksiklikleri gidermede yardımcı olacaktır. Bu anket sayesinde ortaöğretimde öğrencilerin matematiğe olan ön yargılarını tespit edip bunları analiz ettik.

Yaralandığımız kaynaklar, genellikle ön yargıyı yıkmayı amaçlayan çalışmalardı. Biz ise, bu ön yargının derecesini belirlemeye yönelik bir proje yaptık ve bu ön yargının kontrol edilebilir düzeyde olup olmadığını bulduk. Aynı zamanda bu tarz yapılan çalışmalarda veya tezlerde, öğrencilerin matematikle aralarının nasıl olduğunu ve neden sevmedikleri araştırılırken, biz daha derine indik ve öğrencilerin matematik ön yargılarının boyutunu araştırdık.

Ülkemizde hali hazırda bulunan ezberci sistem de bu ön yargıyı tetikleyen önemli etkenlerden biridir. Öğrenciler somut bir şeyler öğrenmek yerine, sadece ezber yaparak okumaya çalışıyor. Öğretilen formüllerin çoğu günlük hayatta kullanılmıyor, kullanılsa bile bunun nasıl olduğu öğretilmiyor.

Ön yargının sözlük anlamı: Bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargı, peşin yargı, peşin hüküm, peşin fikirdir. Nedenleri ise sahip olduğumuz kültür, aldığımız eğitim, bulunduğumuz fiziksel durumlara göre değişiyor. Hayata geçirilen bazı ön yargıların yıkılmasıyla ilgili

tartışmalar işe yaramıyor çünkü bu fikirler zamanla sabitleşiyor. Ön yargıların bazıları toplumdaki topluma değişiyor, bazıları ise değişmeden kalıplaşıyor.

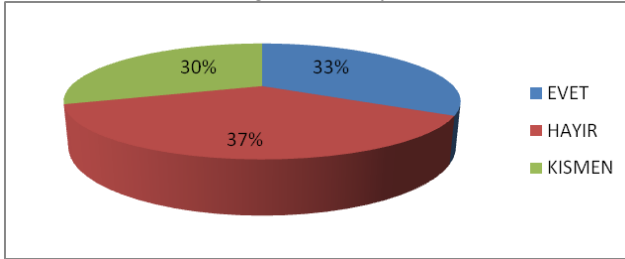
YÖNTEM

- Çalışmamızda ilk olarak kaynak taraması yaptık.
- Kaynaklardan elde ettiğimiz sorular ile bir anket ortaya koyduk.
- Bu anketi çoğaltarak, okulumuzun %20'lik bir kısmını oluşturan 100 kişiyle bu anketi yaptık.
- Her bir anketin yapımı yaklaşık 10 dakika sürdü.
- Anketten elde ettiğimiz sonuçları bir rapor halinde çıkardık.
- Her bir sorunun sonucunu grafik olarak tasarladık.

BULGULAR

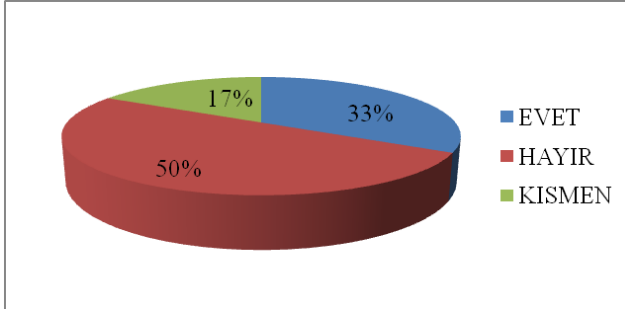
Bu bölümde öğrencilerin katılımıyla gerçekleştirilmiş anketimizin sonuçları yer almaktadır.

Soru 1 Matematik fobinizin olduğunu düşünüyor musunuz?

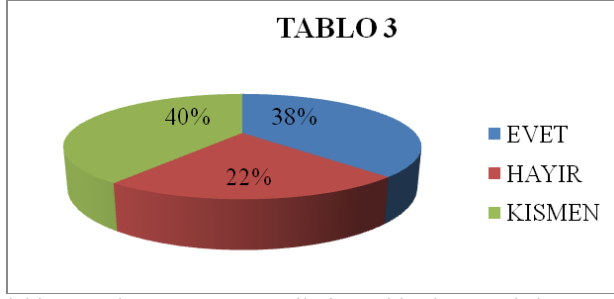
“Tablo 1”deki sonuçlara göre anketimize katılan öğrencilerin %37’si matematik fobisinin olduğunu düşünmüyor fakat bu fobiye kesinlikle veya kısmen sahip olduğunu düşünen kesim çoğunlukta. Bu fobinin nedeni tamamen ön yargı olabilir.

Soru 2 Matematik derslerinde öğretmenimize soru sormaya çekinir misiniz?

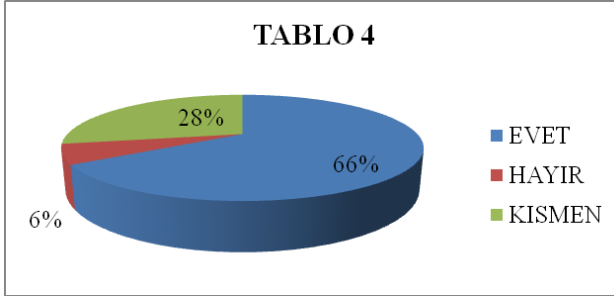
“Tablo 2”deki sonuçlara göre öğrencilerin %50’si derslerde soru sormaya çekinmezken, geriye kalan %50’si çekiniyor. Soru sormaya çekinen öğrenciler matematiği zaten anlamayacağını bildiği için sormuyor veya matematikle ilgilenmiyor olabilir.

Soru 3 Sizce matematik zorluklarla baş etmeyi seven insanlar için daha mı uygundur?

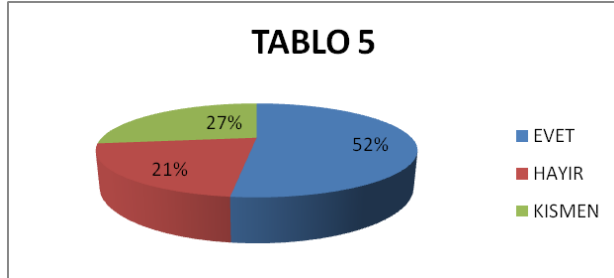
“Tablo 3” deki sonuçlara göre öğrencilerin yaklaşık %78’i kısmen veya kesinlikle matematiğin zorluklarla baş etmeyi seven insanlar için daha uygun olduğunu düşünüyor. Bu da zorluklarla baş etmeyi sevmeyen insanlar için ön yargı oluşturur.

Soru 4 Sizce matematikte başarılı olmak için sayısal yetenek gerekli midir?

“Tablo 4” teki sonuçlara göre öğrencilerin sadece %6’sı matematik için sayısal yeteneğe gerek duyulmadığını düşünüyor. Geri kalan %94’lük kısım ise sayısal yeteneğe gerek duyulduğunu düşünerek, matematikte herhangi bir zorlukla karşılaştıklarında sayısal yeteneklerinin olmadığını düşünerek matematiği yapamıyor olabilir.

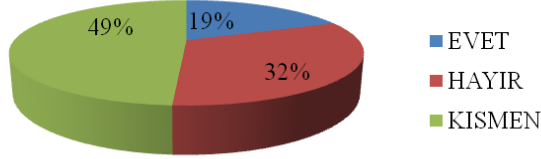
Soru 5 Matematiğin, özellikle çocukların zekasını geliştirmede en önemli etken olduğuna inanıyor musunuz?

“Tablo 5” teki sonuçlara göre öğrencilerin %79’u matematiğin çocukların zekasını geliştirmede en önemli etken olduğuna inanıyor. Bu onların, “matematik demek zeka demek” anlayışını benimsediklerini gösteriyor olabilir.

Soru 6 Matematik öğretiminiz güncel düşünce ve bilgilerle yapılıyor mu?

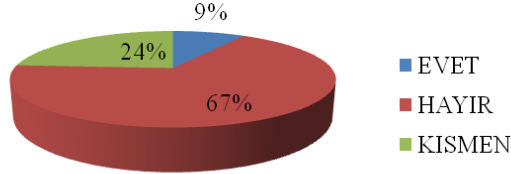
TABLO 6

“Tablo 6”daki sonuçlara göre öğrencilerin %68’i matematik öğretimlerinin güncel düşünce ve bilgilerle yapıldığını düşünüyor. Bu, öğrencilerin kaliteli bir matematik eğitimi aldıklarına inandıklarını gösteriyor olabilir

Soru 7 Matematik bilgilerini günlük hayatta kullanılacak, yaşama geçirilecek şekilde öğretiliyor mu?

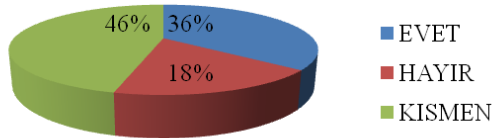
TABLO 7

“Tablo 7”deki sonuçlara göre öğrencilerin %67’si matematik eğitimlerinin günlük hayatta kullanılmayacak ve yaşama geçirilemeyecek şekilde yapıldığını söylüyor.

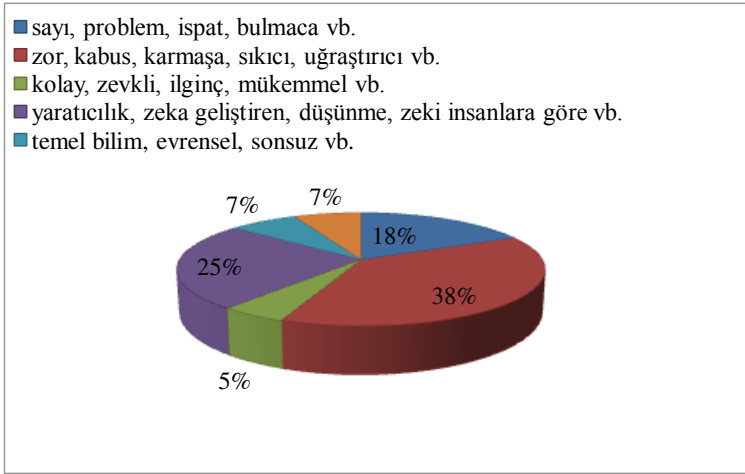
Soru 8 Sizce sanat yapıtları, edebiyat ürünleri matematiksel ilişkiler ve biçimler taşıyor mu?

TABLO 8

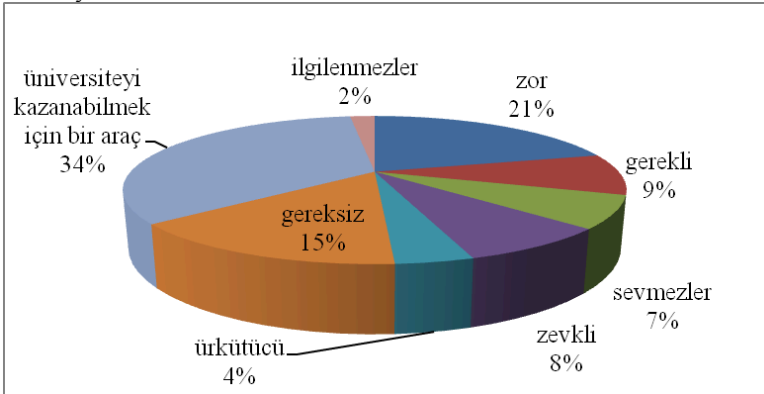
“Tablo 8”deki sonuçlara göre öğrencilerin %82’si sanat yapıtları ve edebiyat ürünleri matematiksel ilişkiler ve biçimler taşıdığını düşünüyor. Tarihi eserlere baktığımız zaman birçok yapıtın altın oranla yapıldığını görüyoruz. Öğrenciler de bunun gibi örneklerle dayanarak bu düşünceye varmış olabilirler.

Soru 9 Matematik ... ‘dır. (Aklınızda oluşan terimlerden birinin olduğu kutuyu işaretleyiniz.)

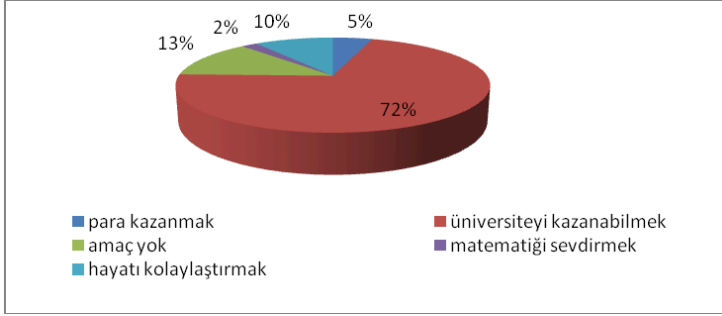
“Tablo 9”daki sonuçlara göre öğrencilerin %38’i matematiği zor, kabus, karmaşa, sıkıcı gibi terimlerle tanımlarken, %25’i matematiğin zeka ve yaratıcılık gerektiren, zeki insanlara göre olduğunu düşünüyor, %18’i matematiği sayılar, problem çözmek, ispat, bulmacayla ilişkilendiriyor. İki %7’lik kısım ise matematiği temel bilim, evrensel, sonsuz, gerekli, önemli, rehber gibi terimlerle ilişkilendiriyor. %5’lik kısım ise matematiğin kolay, zevkli, ilginç, mükemmel olduğunu düşünüyor.

Soru 10 Yakın çevrenizdeki kişilerin matematik hakkındaki düşünceleri aşağıdakilerden hangisine daha yakındır?

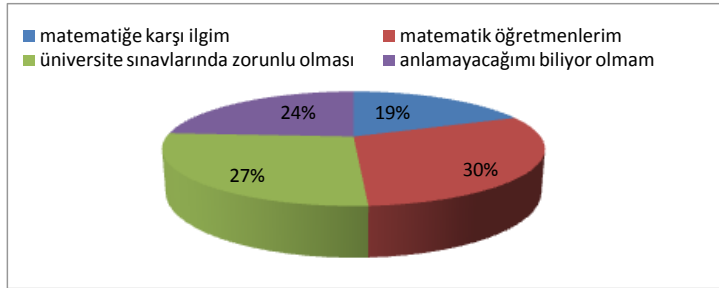
“Tablo 10”daki sonuçlara göre öğrencilerin yakın çevresindeki kişilerin %34’ü matematiğin sadece üniversiteyi kazanabilmek için gerekli olduğunu düşünüyorken %21’lik kısım ise matematiğin zor olduğunu belirtti. %15’lik kısım matematiğe büyük bir ön yargıyla yaklaşarak gereksiz olduğunu düşünüyorken %9’luk kısım matematiği gerekli buluyor. %8’lik kısım matematiği zevkli bulurken %4’lük kısım ürkütücü buluyor. %7’lik kısım çevresindeki kişilerin matematiği sevmediğini vurgularken geri kalan %2’lik kısım ise çevresindeki kişilerin matematikle ilgilenmediğini söyledi.

Soru 11 Sizce matematik öğrenmenin amacı nedir?

“Tablo 11”deki sonuçlara göre öğrencilerin %72’si gibi büyük bir kısmı matematik öğrenme amacının üniversiteyi kazanmak olduğunu belirtirken, %13’lük kısım ise bir amacının olmadığını belirtti. %10’luk kısım hayatı kolaylaştırdığı için matematik öğrendiğini düşünürken %2’lik kısım matematiği sevdirmek amacıyla öğretildiğini düşünüyor. Geri kalan %5’lik kısım ise para kazanmak amacıyla matematik öğrendiklerini vurguladılar.

Soru 12 Matematik başarınızda etkisi daha çok olan faktör hangisidir?

“Tablo 12”deki sonuçlara göre ise öğrencilerin %24’ü anlamayacağını bildiği için matematiği yapmadığına inanıyor, ön yargılı bakıyor. Bu da projemizi ve “Tablo 1”deki sonuçları destekler nitelikte.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Hemen hemen tüm cevaplarda görüldüğü gibi matematiğe ait olumsuz peşin hükümler ortaöğretim gençliğinde oldukça düşündürücü boyutta. Bu ön yargının oluşma koşullarını hepimiz az çok biliyoruz, temel eğitimdeki yanlış öğretim metotları, müfredatın katılığı ve değişmezliği, toplumda yaygın kanılar...

ÖNERİLER

- Matematik daha eğlenceli bir şekilde işlenmeli
- Temel eğitimde matematiğin aslında korkulacak bir şey olmadığı öğretilmeli
- Matematiği hayatın içinden, daha somut örneklerle beraber işleyip öğrencilerde somut bilgiler bırakılmalı
- Matematikte daha çok materyal kullanılarak ders işlenmeli
- Matematik ders kitaplarının derste kullanılabilir donanıma sahip olması.

KAYNAKÇA

- Posluoğlu, Gül-Yılmaz, Arzu; Yüksek öğrenim gençliğinde matematik ön yargısı, “Yayınlanmamış lisans tezi”, 1999, Adana
- Ülgen, Gülten; “Eğitim Psikolojisi”, Alkım Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti., 1997, İstanbul
- TDK (2017). Güncel Türkçe Sözlük/ Erişim Tarihi: 14.04.2017

KAT ALAN SAYILAR

Fırat KAYA 10. Sınıf Öğrencisi
Devrim GÜNDÜZ Danışman Öğretmen

ÖZET

Kat alan sayılar kombinasyon hesaplamada, kodlamada ve çokgensel alanların üçgensel alanlara bölünmesinde kullanılmaktadır. Bir çok yerde karşımıza çıkan bu sayı dizisi $N = 0, 1, 2, 3, \dots$ için ilk birkaç Kat alan sayı **1, 1, 2, 5, 14, 42, 132, 429, 1430, 4862, ...** 'dir. Kat alan sayılar birçok problemin çözümünde farkında olmadan karşımıza çıkar beklide bu güne kadar birçokunuz bu sayılarla işlem yaptı ancak farkında değiliz. Bunun temel nedeni ise Ka talan sayıların ilk, orta ve lise matematik müfredatında hak ettiği yeri bulmamasından kaynaklanmaktadır. Pascal üçgeninde de Kat alan sayıları görülebilir.

Anahtar kelimeler: Kat alan sayı, Üçgensel bölge, Pascal üçgeni, Kat alan üçgeni

GİRİŞ

Kat alan sayıları keşfeden ilk kişi Leonhard Euler'ti. 1751'de Euler, bir Alman matematikçisi olan Christian Goldbach'a yazdığı mektupta kesişen herhangi bir çizgi olmaksızın üçgen halinde çizgiler içeren bir çokgeni kesmenin yollarını tartıştı. Fransız ve Belçikalı bir matematikçi olan Eugène Charles Catalan, bu sayı dizisini iyi tanımlanmış bir formülle tanımladı ve parantez ifadelerini çözmek için bu konuyu tanıttı.

Eugène Charles Kat alan'dan önce, Moğolistanlı bir matematikçi olan Minggatu, daha sonradan Kat alan sayı olarak bilinen kuramı kuran ve uygulayan Çin'deki ilk kişiydi.

YÖNTEM

Olimpiyat problemleri araştırırken kombinatorik yani; genellikle sonlu soyut nesnelere konu alan soruların ve işlemlerin çözümlerinde Kat alan sayılarla karşılaşınca öncelikle "Kat alan sayı nedir? Kim bulmuş ve geliştirmiştir? Kullanılan problemler ve işlemler nelerdir?" gibi sorulara makaleler, tezler ve eserlerde cevap arandı. Konu ile ilgili tez ve makaleler incelendi. Bu konuyla ilgili kaynak ve bilgileri bulduktan sonra, kaynaklar tarayarak konuyla ilgili olan kısımlarından değerlendirmeler yapıldı ve yazım aşamasına geçildi.

Kat Alan Sayı Formülü

$$C_n = \frac{1}{n+1} \binom{2n}{n} = \frac{(2n)!}{(n+1)!n!} \quad n \geq 0 \text{ için.}$$

formülüyle bulunur. Alternatif bir formül olan

$$C_n = \binom{2n}{n} - \binom{2n}{n+1} \quad n \geq 0 \text{ için ,}$$

C_n 'in bir doğal sayı olduğunu bir önceki formülden daha açık bir şekilde gösterir.

Katalan sayılarının her biri, kendinden önceki terimlere bağlıdır. Yani $C_0 = 1$ alınır ve diğerleri için

$$C_{n+1} = \sum_{i=0}^n C_i C_{n-i} \quad n \geq 0 \text{ için ;}$$

uygulanır.

Hesaplamayı kolaylaştıran bir başka formül ise

$$C_{n+1} = \frac{2(2n+1)}{n+2} C_n \text{ 'dir.}$$

İspat

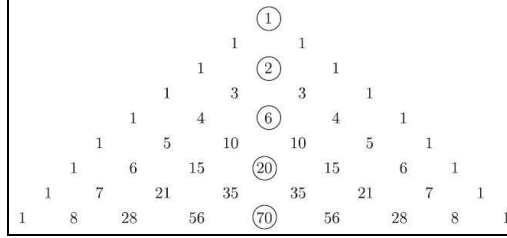
Bu ispat da Kat alan sayılarının üçgenleme tanımını kullanarak C_n ve C_{n+1} arasında bir bağıntı kurmamızı sağlar. $n+2$ kenarlı bir P çokgeninin bir kenarını temel olarak alalım. P çokgeni üçgenlenebiliyorsa $2n+1$ kenarından birini seçip devam edebiliriz. Bu şekilde oluşturulabilecek $(4n+2) C_n$ farklı durum vardır. Bir de $n+3$ kenarlı bir Q çokgeni verilsin. Yine bir kenarını temel aldığımızda, Q üçgenlenebilir bir çokgen, ilkinden farklı bir kenar daha seçebiliriz. Bu kez oluşturabileceğimiz $(n+2) C_{n+1}$ farklı durum vardır. Şimdi bu ikisi arasında bir geçiş yapabiliriz: ya Q çokgenini, bir kenarı işaretli olan bir üçgenini çıkararak küçülteceğiz ya da P'nin işaretli kenarının yerine bir üçgen koyarak P'yi genişletip bir kenarını işaretleyeceğiz. Öyleyse;

$$(4n + 2)C_n = (n + 2)C_{n+1}.$$

C_n 'in binom formülü: $C_1 = 1$ başlangıç koşulu ve bu bağıntı yoluyla doğrudan elde edilebilir.

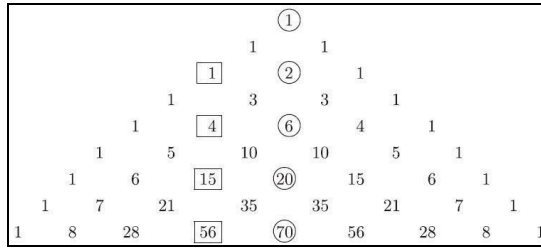
Pascal Üçgeni ve Kat alan Sayılar

Kat alan sayılar her yerde olduğu gibi pascal üçgeninde de karşımıza çıkmaktadır.

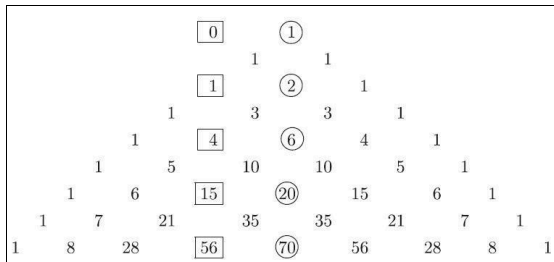
Şekil 1.1,

Şekil 1.1'de de yuvarlak içine alınarak gösterilen sayılar Kat alan sayılardır. Buna benzer birçok Kat alan sayı pascal üçgeninin içinde gizlenmiş bir durumda bizim onları bulmamızı beklemektedir. C_n , terimi hemen sola bölünerek hesaplanabilir (veya Sağda) satır numarasının yarısı kadar yayar. Kutulu numaraları görünür (Şekil 1.2'de).

Şekil 1.2

Dolayısıyla C_n , C_{n-1} den komşu komşusunu çıkararak hesaplanabilir Soldaki (veya sağdaki); Şekil 1.3'deki daire ve kutu numaralarına bakınız.

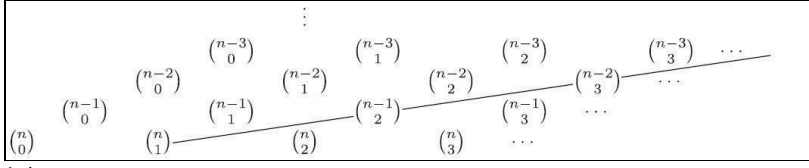

ŞEKİL 1.3

Pascal'ın üçgeni bir kez daha C_n 'yi tamamen farklı bir şekilde hesaplamak için kullanılabilir

Yol: Binom katsayılarını kuzeydoğu köşegen başlangıcı boyunca çarpım. (ŞEKİL 1.4)

²⁵ Central Binomial Coefficient

Şekil 1.4

Örnek: $n=5$ için kat alan sayıyı bulalım.

$$\begin{aligned}
 C_5 &= \binom{5}{1} C_4 - \binom{4}{2} C_3 + \binom{3}{3} C_2 \\
 &= \boxed{5} \cdot 14 - \boxed{6} \cdot 5 + \boxed{1} \cdot 2 \\
 &= 42
 \end{aligned}$$

$n=6$ için Katalan sayıyı bulalım.

$$\begin{aligned}
 C_6 &= \binom{6}{1} C_5 - \binom{5}{2} C_4 + \binom{4}{3} C_3 \\
 &= \boxed{6} \cdot 42 - \boxed{10} \cdot 14 + \boxed{4} \cdot 5 \\
 &= 132
 \end{aligned}$$

Bir başka formüle örnek olarak;

$$\begin{aligned}
 C_n &= \frac{(n+2)(n+3) \cdots (2n)}{n!} \\
 \frac{n+2}{C_n} &= \frac{n!}{(n+3)(n+4) \cdots (2n-1)(2n)} \\
 &= \frac{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 \cdots (n-1)n}{(n+3)(n+4) \cdots (2n-1)(2n)} \\
 &= \frac{3 \cdot 4 \cdot 5 \cdots (n-1)}{(n+3)(n+4) \cdots [n+(n-1)]}
 \end{aligned}$$

Örneğin bu formülle 5. Kat alan sayıyı hesaplayalım:

1. YOL

$$C_5 = \frac{7 \cdot 8 \cdot 9 \cdot 10}{5!} \quad C_5 = \frac{7 \cdot 8 \cdot 9 \cdot 10}{120} \quad C_5 = 42$$

2. YOL

$$\frac{7}{C_5} = \frac{5!}{8 \cdot 9 \cdot 10} \quad \frac{7}{C_5} = \frac{120}{720} \quad C_5 = 42$$

Kat alan sayı Kullanılan sorular

Problem: Sıralı Çarpım Sayısı

$n + 1$ tane sayı belli bir sırayla verilmiş. Bu sayıları, sıralarını değiştirmeden kaç değişik şekilde çarpabiliriz? $0 \leq n \leq 4$ için yanıtlar şöyle:

$n = 0$. Tek bir sayı verilmiştir. a. Yanıt 1'dir. $C_0=1$

$n = 1$. Bu sefer iki sayı verilmiş; sırasıyla a ve b.

Bu iki sayıyı bu sırayla tek bir biçimde çarpabiliriz:

a·b. Yanıt gene 1'dir. $C_1=1$

$n = 2$. Üç sayımız var: a , b ve c . iki değişik biçimde çarpabiliriz: $(a \cdot b) \cdot c$, $a \cdot (b \cdot c)$. Yanıt bu sefer 2. $C_2=2$

$n = 3$. Sayılarımıza sırasıyla a , b , c ve d diyelim. işte yapabileceğimiz değişik işlemler:

$((a \cdot b) \cdot c) \cdot d$, $(a \cdot b) \cdot (c \cdot d)$,

$(a \cdot (b \cdot c)) \cdot d$, $a \cdot ((b \cdot c) \cdot d)$,

$a \cdot (b \cdot (c \cdot d))$. Yanıt 5'tir.

$C_3=5$

$n = 4$. Sayılarımıza a , b , c , d ve e diyelim.

$((((a \cdot b) \cdot c) \cdot d) \cdot e)$, $((a \cdot b) \cdot c) \cdot (d \cdot e)$, $((a \cdot b) \cdot (c \cdot d)) \cdot e$,

$(a \cdot b) \cdot ((c \cdot d) \cdot e)$, $(a \cdot b) \cdot (c \cdot (d \cdot e))$, $((a \cdot (b \cdot c)) \cdot d) \cdot e$,

$(a \cdot (b \cdot c)) \cdot (d \cdot e)$, $(a \cdot ((b \cdot c) \cdot d)) \cdot e$, $(a \cdot (b \cdot (c \cdot d))) \cdot e$,

$(a \cdot (((b \cdot c) \cdot d) \cdot e))$, $a \cdot ((b \cdot c) \cdot (d \cdot e))$, $a \cdot ((b \cdot (c \cdot d)) \cdot e)$,

$a \cdot (b \cdot ((c \cdot d) \cdot e))$, $a \cdot (b \cdot (c \cdot (d \cdot e)))$.

Bu sefer yatı 14.

$C_4=14$

Verilen her n sayısı için çözüm sayısını n 'ye bağlı olarak veren bir formül bulmak istiyoruz.

Bulmak istediğimiz bu sayıya **Catalan sayısı** denilir

Problem: Dengelemiş Parantezler.

Diyelim elimizde n açan ve n kapatan parantez var ve bu parantezlerin kaç " dengeli" şekilde gruplanabileceğini bulmak istiyoruz. Burada " dengeli"den kastımız her açılan parantezin bir parantez tarafından kapatılması. Örneğin $((()))$ dengeli bir gruplamadır, öte yandan $()()()$ dengeli bir gruplama değildir.

Aşağıdaki $0 \leq n \leq 4$ için bütün bütünlükleri görüyoruz.

$n = 0$. Hiç parantez yazmamanın tek bir yolu

vardır. Yanıt 1'dir.

$C_0=1$

$n = 1$. Parantezi açıp kapatmalıyız: $()$. Yanıt 1. $C_1=1$

$n = 2$. Yanıt 2: $()()$, $(())$.

$C_2=2$

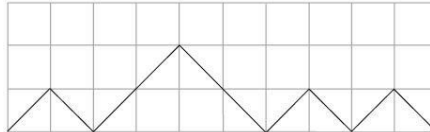
$n = 3$. Yanıt 5: $()()()$, $()()()$, $((()))$, $((()))$, $((()))$ $C_3=5$

$n = 4$. Yanıt 14: $()()()()$, $()()()()$, $()()()()$, $()()()()$, $()()()()$, $()()()()$, $((()))()$, $((()))()$, $((()))()$, $((()))()$, $((()))()$, $((()))()$, $((()))()$, $((()))()$, $((()))()$. $C_4=14$

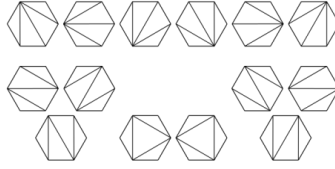
Bu problem yukarıda verdiğimiz çarpma sayılarını bulma problemine denktir, yani biri çözüldü mü diğeri de çözülür. Bunu görmek için, herhangi bir çarpma sırasını alıp önce en başa bir açan parantez ve en sona bir kapatan parantez koyalım; sonra noktalar ve kapatan parantezler dışında her şeyi silelim; son olarak, noktaları açan parantezlerle değiştirelim. Bu işlem bize dengeli bir parantez gruplaması verecektir. Örnek olarak $(a \cdot b) \cdot c$ çarpımını alalım. Bunu, önce, $((a \cdot b) \cdot c)$ olarak yazalım. Harfleri ve açık parantezleri sildiğimizde $(\cdot \cdot)$ elde ederiz. Şimdi noktaları açık parantezlerle değiştirirsek $()()$ dengeli parantez grubunu elde ederiz. Bu işlemi geriye alıp dengeli parantezlerden sıralı bir çarpma bulabiliriz. Bu durumda dengeli parantezlerle çarpım sıraları arasında birebir bir eşleme olduğundan, iki problemin çözümleri birbirine eşittir.

Problem: Sıradağlar Problemi.

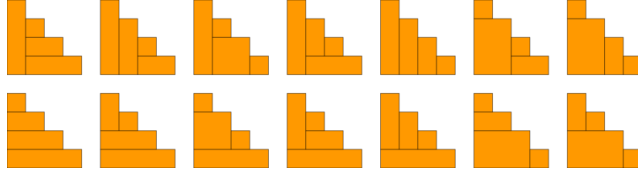
Problem, n tane aşağı eğimli çizgi ve n tane yukarı eğimli çizgi kullanarak başlangıç çizgisinin üstünde kalan kaç tane dağ sırası oluşturulabileceğini bulmak.

Problem: Bir altıgen, köşegenler yardımıyla oluşturulmuş üçgenlere kaç farklı şekilde ayrılabilir?

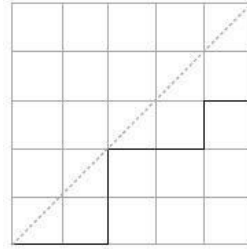
Problem: 4 basamaklı bir merdiven, 4 karoyla kaç farklı şekilde kaplanabilir?

Problem: New York Adres Problemi

Şimdi de $n \times n$ 'lik bir ızgara üzerinde - ki bunu bir şehrinin sokak ve cadde haritası olarak düşünebilirsiniz

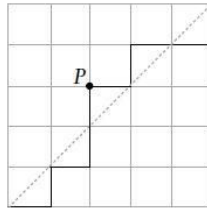
- $(0, 0)$ noktasından başlayıp, hep sağa ve yukarı (kuzeye ve doğuya) giderek (n, n) noktasında biten ve hep köşegenin altında kalan yolların sayısını bulmak istiyoruz. Aşağıda böyle bir yola örnek görüyoruz.

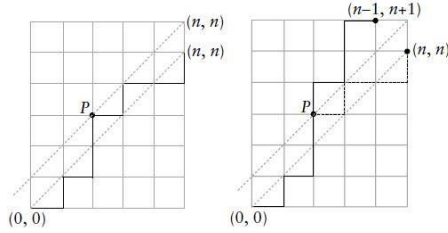
Bu sorunun yukarıda verdiğimiz dağ sıraları problemine denk olduğunu görülebilir. Aynı şekilde bu problem dengeli parantezlerin ve çarpım sayılarının sayısını bulduğumuz problemlere de denktir. Mesela sağa bir birim hareket “(” ile ve yukarı bir birim hareket “)” ile değiştirilirse, yukarıdaki gibi bir yol dengeli bir paranteze denk gelir.

Problemlerin Çözümü.

Verdiğimiz bütün problemlerin birbirine denk olduğuna göre, bunların hepsini çözmek için birine çözüm bulmak yeterlidir. En son problemi ele alalım. $n \times n$ 'lik bir ızgara üzerinde $(0, 0)$ 'dan (n, n) 'ye giden ve köşegenin altında kalan kuzeydoğu yollarını sayalım. Bunun için, $(0, 0)$ noktasından başlayıp hep kuzeydoğuya giden ve (n, n) noktasında biten yolların sayısını bulup, bunlardan köşegeni aşanların sayısını çıkaralım. Köşegeni aşan yollara “A yol” diyelim. Bu A yolların her biri köşegenin bir noktada üstüne çıkarlar. Aşağıdaki şekilde bir A yol örneği görüyorsunuz.

Bu A yolun köşegenin üstüne çıktığı ilk noktayı P ile gösterelim ve, bir sonraki şekilde gösterildiği gibi, yolu P'den itibaren P'den geçen köşegene göre yansıtalım. P noktası kötü yolun köşegenin üstüne çıktığı ilk nokta olduğundan, P noktasına gelene kadar sağa doğru atılan adımların sayısı k ise, yukarı doğru atılan adımların sayısı k+1 olacaktır.

Toplam n tane sağa ve n tane yukarı adım olduğundan, geri kalan adımların n - k tanesi sağa ve n - k - 1 tanesi ise yukarı olmalıdır. Ama yolumuzu P noktasından itibaren yansıttığımızdan, yansıtılmış yolda toplam k + (n - k - 1) = n - 1 sağa adım ve (k + 1) + (n - k) = n + 1 yukarı adım olacaktır. Böylece her yansıtılmış yol (n - 1, n + 1) noktasında bitecektir. Her A yol, bu şekilde, (0, 0) noktasında başlayıp (n - 1, n + 1) noktasında biten bir yola dönüşür. Aynı şekilde, bu tip her yol bir kötü yola denk gelir. Demek ki A yolların sayısı (0, 0) noktasında başlayıp (n - 1, n + 1) noktasında biten yolların sayısına eşittir. Bu tip yollarda n - 1 tane sağa adım n + 1 tane de yukarı adım olduğundan bu sayı,

$$\binom{2n}{n-1} \text{ dir.}$$

(0, 0) noktasından başlayıp, hep sağa ve yukarı giderek (n, n) noktasında biten bütün yolların sayısı ise,

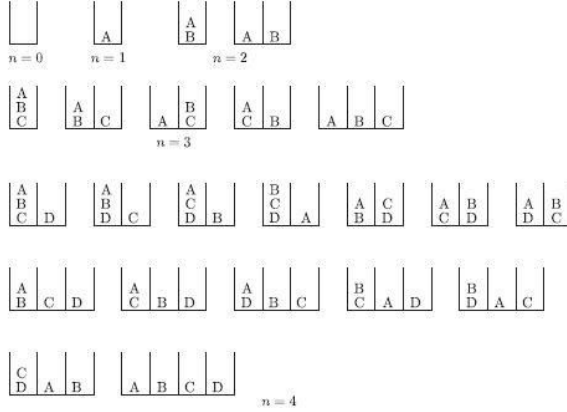
$$\binom{2n}{n} \text{ dir.}$$

Bu durumda bizim istediğimiz sayı,

$$\binom{2n}{n} - \binom{2n}{n-1} = \binom{2n}{n} - \frac{n}{n+1} \binom{2n}{n} = \frac{1}{n+1} \binom{2n}{n} \text{ dir.}$$

Bu sayıya **Catalan sayısı** denilir ve genelde C_n simgesiyle gösterilir.

Elimizde n tane top olduğunu varsayalım. Bu topları sepetlere kaç farklı şekilde yerleştirebiliriz? $0 \leq n \leq 4$ için aşağıda gösterilmiştir.

BULGULAR SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma ile Kat alan sayıların 1751’de Eulerin bir tartışması sonucu, Fransız ve Belçikalı bir matematikçi olan Eugène Charles Catalan’ın iyi bir şekilde formülle tanımlaması sonucu hayatımıza girmiştir. Tanımlandığı o günden bu yana yukarıda örneklerini de verdiğimiz birçok problemin ve özellikle matematik olimpiyatlarında sorulan kombinatorik sorularda karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamız sürecinde yatığımız literatür taraması sonucu Kat alan sayıların birden fazla formülle buluna bileceği ve bunlardan az bilinenlerine de çalışmamızda yer verilmiştir. Birçok özeliği ve sayı dizisini barındıran Pascal üçgeninde de Kat alan sayılara rastlanmış ve hesaplamaları çalışmamızda açıklanmıştır. Yine yapılan çalışmalar sonucunda milli eğitim bakanlığının müfredatında Kat alan sayıların yer bulamadığı görülmüştür. Bu denli çok karşımıza gelen Kat alan sayı ortaöğretim müfredatına alınarak pascal üçgeni ile bağlantısı açıklanarak öğrenciler öğretilbilir.

KAYNAKÇA

- IGOR PAK, HISTORY OF CATALAN NUMBERS
- J. Bertrand, Solution d'un probl_eme (in French), C.R. Acad. Sci. Paris 105 (1887), 369.
- Thomas Koshy, Catalan Numbers with Applications
- Selin Enüst Çalışkan, Catalan Sayıları, Matematik Dünyası, 2005 Bahar
- P. J. Larcombe, On pre-Catalan Catalan numbers: Kotelnikow (1766), Math. Today 35 (1999), no. 1, 25.
- P. J. Larcombe and P. D. C. Wilson, On the trail of the Catalan sequence, Math. Today 34 (1998), no. 4, 114{117.

ASAL SAYILARI TANIYORUM

Bilgesu BENLİ-Elif Nur KÜÇÜKÇAKAL 10. Sınıf Öğrencileri

Kamil GÜN Danışman Öğretmen

ÖZET

İlköğretim ve ortaöğretim matematik öğretimimiz boyunca asal sayıların tanımından ve tam sayıların asal çarpanlarına ayrılmasından başka bir özelliği ile karşılaşmadık. Bu projenin amacı asal sayıları tanımak ve öğrencilerin asal sayılar üzerindeki farkındalığını arttırmaktır. Asal sayılar hayatımızda bu kadar yer edinmişken bizim bundan habersiz olmamız aslında büyük bir kayıptır. Bu kayıplığın verdiği his doğrultusunda araştırma yaptık ve gerekli yerlerde danışman öğretmenimizden yardım aldık. Ortaöğretim matematik müfredatı incelendiğinde asal sayıların özellikleri ile ilgili çok az bilgi olduğu gözlemlendi. Ders kitaplarındaysa neredeyse hiç yer verilmemişti. Hâlbuki asal sayıları incelediğimiz bu projemizde tarihteki Öklid, Fermat gibi birçok matematikçinin asal sayılar üzerine çalıştıklarını fark ettik. Asal sayılar ile ilgili anlayabildiğimiz özellikleri aktarmaya çalıştık ve bu özelliklerin ispatında kullanılan fikirlerin çok güzel olduğunu gördük. Bilgisayar programcılığı ve şifreleme yöntemlerinde çok önemli bir yere sahip olduğunu tespit ettik. Kısıtlı bir zaman aralığında yaptığımız bu çalışmanın daha da geliştirilerek ortaöğretim öğrencilerinin asal sayıları tanımaları konusunda faydalı olacağını düşünüyoruz. Ayrıca ortaöğretim ders kitaplarında asal sayıların özellikleri ile ilgili ispatların bulunmasının matematiksel düşünme becerisini arttıracığından eminiz. Matematiksel düşünme becerimizin artması bizi hayata bir adım daha yaklaştırır.

Anahtar kelimeler: Asal sayılar ve özellikleri, ortaöğretim müfredatındaki yeri, matematiksel düşünme becerisi

GİRİŞ

Asal sayıların tarihi matematiğin tarihi kadar eskidir. Eski Mısır'ın dahi asal sayılardan haberdar olduğuna dair işaretler vardır. Daha sonra gelen Eski Yunan'da ise asal sayılar hakkında çalışmalar yapıldığına dair kesin kanıtlar vardır. M.Ö. 500-300 yılları arasında Pythagoras okulunun matematikçileri asal sayılar üzerinde çalışmışlar ve asal sayıların temellerini keşfetmişlerdir. Mesela M.Ö. 300 yıllarında Öklid'in asal sayıların sonsuz olduğunu ispat ettiği "Elements" kitabı günümüze ulaşmıştır. M.S. 3. Yüzyılda ortaya çıkan "Chinese Remainder Theorem" de asal sayılarla ilişkilidir ama doğrudan asal sayılar hakkında yapılan çalışmaları düşünürsek Öklid'den sonra ise 17. yüzyıla kadar bu konuda önemli bir gelişme olmadığı söylenebilir.

Son yüzyıllarda ise bir sayının asal olup olmadığını anlamak, asal sayıların tümünü bir formüle oturtmak veya bazı asal sayıları üreten bir formül bulmak matematikçilerin uğraşları arasına girmiştir.

"Fermat $F_n = 2^{2^n} + 1$ biçiminde yazılan bütün sayıların asal olduklarını sanıyordu. İlk beş Fermat sayısı, $F_0 = 3, F_1 = 5, F_2 = 17, F_3 = 257, F_4 = 65537$ dir ve bu sayılar asaldır. Fermat, bütün Fermat sayılarının asal olduklarını ispatlamaya çalışmış ama başaramamıştır. Başarısızlığının nedeni ise varsayımın doğru olmasıydı. Çünkü F_5 asal değildir. F_5 on basamaklı bir sayı olduğundan asallığını ispatlamak kolay değildi. Euler (1707-1783) F_5 in 641'e bölündüğünü göstermiştir. $F_5 = 641.6700417$ dir. Buradan $a = 2^n$ biçiminde yazılabilir bile $2^n + 1$ in asal olmayabileceği sonucu çıkmaktadır.

Lucas $F_6 = 274177.67280421310721$ olduğunu göstererek F_6 'nın asal olmadığını ispatlamıştır. Daha sonraları 1970 ve 1981 yıllarında F_7 ve F_8 'in de asal olmadıkları anlaşılmıştır. W. Keller (1980) de F_{9448} ve F_{23471} sayılarının sırasıyla $19 \times 2^{9450} + 1$ ve $5 \times 2^{23473} + 1$ sayılarına bölündüklerini göstererek bu sayıların asal olmadıklarını ispatlamıştır. $n \geq 5$ için F_n 'nin asal olup olmadığı şimdilik bilinmemektedir. Asallığı bilinmeyen en küçük Fermat sayıları ise F_{22} , F_{24} , F_{28} dir.

Son yıllarda bir sayının asallığına yüzde olarak oldukça çabuk karar verebilen yöntemler geliştirilmiştir. Örneğin ‘‘ şu sayı yüzde 99,978 olasılıkla asaldır ’’ gibi önermeler bilgisayarların yardımıyla oldukça kısa sayılabilecek zamanda ispatlanabilmektedir.’’

YÖNTEM

Asal sayıların özellikleri ile ilgili yazılan tezler ve yayınlar kaynak taraması yapılarak incelendi ve anlaşılan özellikler üzerinde duruldu. Anlamakta zorlandığımız veya anlayabileceğimiz özellikler konusunda danışman öğretmenimizden yardım aldık.

BULGULAR

Teorem: 1 den büyük her tam sayı bir asal sayıya bölünür.

İspat: $a > 1$ bir tam sayı olsun. Eğer a asal sayı ise a/a olur ve ispat biter. Eğer a asal değilse, a yı bölen ve $1 < b < a$ olacak şekilde bir b vardır. Eğer b asal ise ispat tamamlanır. Eğer b asal değilse, b yi ve dolayısıyla a yı bölen ve $1 < c < b$ eşitsizliklerini sağlayan bir c asal değilse, c yi ve dolayısıyla a yı bölen ve $1 < d < c$ yi sağlayan bir d vardır. Eğer d asal ise ispat biter. Bu şekilde devam ederek 1 den büyük her tam sayının bir asal sayıya bölündüğü görülür.

Teorem: Asal sayılar kümesi sonsuz elemanlıdır.

İspat: Asal sayılar kümesi sonlu elemandan oluşsun.

$P = \{p_1, p_2, p_3, \dots, p_n\}$ diyelim. Yeni bir sayı tanımlayalım.

$$A = P_1 \cdot P_2 \cdot P_3 \cdot \dots \cdot P_n + 1$$

Bu sayıyı inceleyelim. A hiçbir asal sayıya bölünmez dolayısıyla A'nın da bir asal sayı olduğunu buluruz. Ayrıca A sayısı, en büyük asal sayı olarak kabul ettiğimiz P_n sayısından büyüktür. Bu durumda asal sayıların sonlu olduğu kabulümüz ile bir çelişki bulunur. Demek ki asal sayılar kümesi sonsuz elemanlıdır.

Teorem: Eğer $a = 2^n$ biçiminde yazılamazsa, $2^a + 1$ asal olamaz.

İspat: x herhangi bir sayı ve $a > 1$ bir tek sayıysa, $x^a + 1$ sayısı asal olamaz, çünkü $x + 1$ 'e bölünür.

$$x^a + 1 = (x+1)(x^{a-1} - x^{a-2} + x^{a-3} - x^{a-4} + \dots - x + 1.)$$

a 'nın bir tek sayıya bölündüğünü varsayalım. $2^a + 1$ 'in asal olamayacağını kanıtlamak istiyoruz. a 'yı bölen tek sayıya m diyelim. Demek ki $a = nm$ ve m bir tek sayı. $x = 2^n$ olsun.

$$2^a + 1 = 2^{nm} + 1 = (2^n)^m + 1 = x^m + 1.$$

m tek olduğundan, $x + 1$, $x^m + 1$ 'i böler. Yani $x + 1$, $2^a + 1$ 'i böler.

Demek ki a bir tek sayıya bölünüyorsa, $2^a + 1$ asal olamaz. Dolayısıyla a , 2 'nin bir katı olmalı.²⁶

Teorem: Eğer a sayısı asal değilse $2^a - 1$ de asal sayı değildir.

²⁶ HASSANPOUR, A.A. (2015). Asal Sayıların Şifreleme Teorisindeki Uygulamaları (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum, 13-14

İspat: Bunu ispatlamak için önce $a = bc$ yazalım. a asal olmadığından bu eşitliği sağlayan $b > 1$ ve $c > 1$ sayıları vardır. Sonra $x = 2^b$ alalım.

$$2^a - 1 = 2^{bc} - 1 = (2^b)^c - 1 = x^c - 1$$

yazılır. Ancak $x-1$ e bölündüğünü yukarda görmüştük. Yani $2^a - 1$ de $x-1$ e bölünür ve asal olamaz. Dolayısıyla $2^a - 1$ in asal olması için a nın asal olması gerekmektedir.²⁷

Teorem: 3'e bölünince 2 kalanını veren sonsuz tane asal sayı vardır.

İspat: Tam sayılar kümesi

$$A = \{3'e \text{ bölünen sayılar}\}$$

$$B = \{3'e \text{ bölündüğünde kalanı 1 olduğu sayılar}\}$$

$$C = \{3'e \text{ bölündüğünde kalanı 2 olduğu sayılar}\}$$

şeklinde 3 kümeye ayrılabilir. Yani

$$A = \{3, 6, 9, 12, 15, 18, \dots\}$$

$$B = \{4, 7, 10, 13, 16, 19, \dots\}$$

$$C = \{5, 8, 11, 14, 17, 20, \dots\}$$

olmak üzere $\square = A \cup B \cup C$ şeklinde yazılabilir. B kümesinden herhangi iki elemanın çarpımı yine B kümesindedir çünkü $k \in B$ ve $t \in B$ olmak üzere $3k+1 \in B$ ve $3t+1 \in B$ dir.

Buradan

$$(3k+1) \cdot (3t+1) = 3 \cdot (3kt+k+t) + 1 \in B \text{ dir.}$$

C kümesindeki bir sayı, A kümesindeki bir sayıya bölünemediğinden C kümesindeki bir sayıyı bölen sayılar B ve C kümesinde olmalıdır. Ama hepsi birden B de olamayacağı için C kümesinin her sayısı, yine C kümesinden bir asala bölünür.

Şimdi $n \geq 3$ olmak üzere $n!-1$ sayısını ele alalım.

$$n!-1 = (n!-3) + 2$$

olarak yazılabildiğinden bu sayı C ye aittir. Dolayısıyla C de $n!-1$ sayısını bölen bir asal sayı vardır. Öte yandan $n!-1$ i bölen sayılar n den büyüktür. O halde n ne olursa olsun C kümesinden n den büyük bir asal bulunur. Yani C de sonsuz tane asal sayı vardır.²⁸

Teorem: Asal sayılar $6n+1$ veya $6n-1$ formundadır. (2 ve 3 hariç)

İspat: Tam sayılar mod 6 ya göre $6n, 6n+1, 6n+2, 6n+3, 6n+4, 6n+5$ formundadır. $6n, 6n+2, 6n+4$ çarpanlara ayrılabilir. $6n-5 = 6n-6+1 = 6(n-1)+1$ olarak yazılabileceğinden ispat biter.

İkiz Asallar:

Aralarında fark iki olan asal sayılara ikiz asallar denir. İkiz asallar $(p, p+2)$ şeklinde ifade edilir.

$(3,5)$ çifti hariç bütün ikiz asal sayılar $6n \mp 1$ formundadır.

En büyük ikiz asal sayı çifti olan 32220 basamaklı $318032361 \times 2^{107001} \mp 1$ sayısı David Underbakke ve Phil Carmody tarafından 17 Mayıs 2001 tarihinde bulunmuştur (Lucile ve Gallot, 2001).

10^{11} 'e kadar yaklaşık olarak 224376048 tane ikiz asal sayı vardır (Anderson ve Bell, 1997). Henüz kanıtlanmamış olan İkiz Asallar Sanısı sonsuz sayıda ikiz asal sayı olduğunu belirtir.²⁹

²⁷ HASSANPOUR, A.A. (2015). Asal Sayıların Şifreleme Teorisindeki Uygulamaları (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum, 7

²⁸ HASSANPOUR, A.A. (2015). Asal Sayıların Şifreleme Teorisindeki Uygulamaları (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum, 11

Asal Sayı Uygulamaları

Asal sayıların kriptografi ve bilgisayar sistemleri güvenliği ile ilgili uygulamaları vardır. Bankalar, ATM makinelerinde ve internet üzerinden yapılan işlemlerinde asal sayılara dayanan güvenlik protokolleri kullanırlar. Asal sayı uygulamaları güvenli web sayfaları, e-ticaret ve gizlilik gerektiren e-mail işlemlerinde kullanılır.

Son zamanlarda hesaplanmış olan büyük asal sayılar matematiksel olarak merak edilen sayılardır. Asal sayı bulma yöntemlerinin birçok pratik faydası vardır. Örneğin Slowinski ve Gage tarafından geliştirilen ‘asal sayı bulma (prime finder)’programı Cray Research tarafından bütün yeni süper bilgisayar sistemlerinin kalite testinde kullanılmaktadır (Caldwell, 2002). Programın çekirdek elemanı bir sayının karesini bulmayı içeren bir rutindir. Bu işlem devam ettiğinde sonuçta büyük sayıların çarpımını içerir. Slowinski bu testin bilgisayar için tam bir işkence testi olduğunu ifade eder. Slowinski’ye göre: ‘ Bu program (prime finder) bir sistemin bütün elemanlarını, işlemcinin mantığından belleğe kadar ilerleyici, işletim sistemini ve çok işlemlili sistemleri test eder. Çok işlemcili yüksek performanslı sistemler için sistemin bütün verinin nerede olduğunu izleme kabiliyeti için harika bir testtir.’ Slowinski, asal sayı bulma programının performansını arttırmada kullanılan tekniklerin gerçek dünya problemleri ile ilgilenen programların (örneğin hava durumu tahmini) performansını arttırmada da kullanılabileceğini belirtiyor.^{29,30}

SONUÇ VE TARTIŞMA

- Asal sayılar ve özellikleri ortaöğretim müfredatında yer almamaktadır.
- Asal sayıların ve özelliklerinin incelenmesi birçok ünlü matematikçinin uğraş alanı olmuştur.
- Asal sayı ve özelliklerinin ortaöğretim müfredatında yer alması matematiksel düşünme becerisine katkı sağlayacaktır.
- Asal sayı ve özelliklerinin öğrenilmesi matematiğin günlük hayattaki kullanımına örnek teşkil edebilir.

ÖNERİLER

- Asal sayılar ve özellikleri ile ilgili matematiksel düşünme biçimleri ile hiç karşılaşmamıştk ama araştırma yaptıkça anladık. Bu tüm 9. ve 10. Sınıf öğrencileri için yapılabilir. Müfredat konuları gözden geçirilerek öğrencilerin akademik hayatlarında asal sayılara daha çok yer verilebilir. Asal sayıların bilinmeyen ve hala kanıtlanmamış yönlerinin öğrencilerde merak duygusunu tetikleyeceğini düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

Aigner M.ve Ziegler G.M.(2005). Asalların Sonsuzluğunun Altı Değişik Kanıtı, Matematik Dünyası Dergisi, 3, 62-64,

http://www.matematikdunyasi.org/arsiv/PDF/05_3_62_64_ASALLAR.pdf

CAN, Ö.(2002). Asal Sayı Örüntüleri ve Goldbach Sanısı Üzerine Bir Çalışma (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir

Derya, V.(2004). Fermat ve Mersenne Asalları Sitesi, Matematik Dünyası Dergisi, 1, 111,

http://www.matematikdunyasi.org/arsiv/PDF/04_1_111_111_INTERNET.pdf

HASSANPOUR, A.A.(2015). Asal Sayıların Şifreleme Teorisindeki Uygulamaları (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum

<http://bunudasorgulayin.blogspot.com.tr/2012/03/asal-sayilarn-olusumu-ve-ozellikleri.html>

<http://www.asalsayilar.gen.tr/asal-sayilarin-tarihcesi.html>

²⁹ CAN, Ö.(2002). Asal Sayı Örüntüleri ve Goldbach Sanısı Üzerine Bir Çalışma (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 8-10

ÖZET

e ve π sayıları hiç şüphesiz matematik tarihinde çok önemli yerleri olan iki irrasyonel sayıdır. π sayısı ne zaman bulunduğu tam bilinmemekle beraber geçmişi çok eskiye dayanır. Hala virgülden sonraki rakamları bulunmaya çalışılan bu sayı okullarda yaklaşık olarak 3.14 olarak kabul gören irrasyonel ve transandantal bir sayıdır. e sayısı okullarda yaklaşık olarak 2.71 olarak kabul gören irrasyonel ve transandantal bir sayıdır. e sayısı Euler sabiti olarak da bilinmektedir. Bu iki sayının üssünü alıp birbiriyle kıyasladığımızda irrasyonel üs hesaplama yöntemini bilmediğimiz için düz mantıkla büyük bir yanılığa kapıldığımızı görüyoruz. Bu projenin amacı matematik tarihinde önemli bir yeri olan e ve π irrasyonel sayıları hakkında var olan yanlış genel bir kanıyı karşılaştırma yoluyla tespit etmektir. Sözü edilen yanılığın; “ e^π mi daha büyüktür yoksa π^e mi?” sorusuna verilen cevaptır. Genel kanı π^e nin daha büyük olduğu yönünde olmasına rağmen bu çalışmada e^π nin büyük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu projenin sonucunda lise öğrencilerinin bu sayıları sadece soru çözmek amaçlı öğrendikleri kanısına ulaştık. Projede elde ettiğimiz sonuçtan yola çıkarak bu yanlış olan genel kanıyı öğrencilere belletebilmek için ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarının kitaplarında e ve π sayıları hakkında daha detaylı bilgilere yer verilmelidir. İrrasyonel üs hesaplamak için bir yöntem bulunması yönünde çalışmalar yapılmalı ve yapılan çalışmalar arttırılmalıdır. Öğrencilerin bu sayıları daha iyi öğrenebilmesi için ÖSYM sorduğu soru sayısını arttırmalı ve MEB ile işbirliği yaparak özellikle hala daha değeri tam olarak anlaşılamayan e sayısını müfredata daha detaylı eklemelidir. Yapılacak olan işlemler sayesinde bu sayılar daha iyi öğrenilecek ve üzerinde durduğumuz yanılığın azalacaktır.

GİRİŞ

e ve π sayıları hiç şüphesiz matematik tarihinde çok önemli yerleri olan iki irrasyonel sayıdır. Yalnız e sayısı π sayısı kadar meşhur değildir. Aslında π kadar değerli olan e sayısı günümüzde yeterince tanınmamaktadır. π sayısı ne zaman bulunduğu tam bilinmemekle beraber geçmişi çok eskiye dayanır. Hala virgülden sonraki rakamları bulunmaya çalışılan bu sayı okullarda yaklaşık olarak 3,14 olarak kabul gören irrasyonel ve transandantal bir sayıdır. e sayısı ise 17. Yüzyılda Avrupa’da bulunmuştur ve Euler sabiti olarak da bilinmektedir. e sayısı okullarda yaklaşık olarak 2,71 olarak kabul gören irrasyonel ve transandantal bir sayıdır. Bu iki sayı hakkında ise toplumun bilgisi yok denilecek kadar azdır. Bu iki sayının üssünü alıp birbiriyle kıyasladığımızda irrasyonel üs hesaplama yöntemini bilmediğimiz için düz mantıkla büyük bir yanılığa kapıldığımızı görüyoruz.

e sayısı

e sayısı veya Euler sayısı, matematik, doğal bilimler ve mühendislikte önemli yeri olan sabit bir reel sayı, doğal logaritmanın tabanı. e sayısı aşkın bir sayıdır, dolayısıyla irrasyoneldir ve tam değeri sonlu sayıda rakam kullanılarak yazılamaz. Yaklaşık değeri şöyledir: 2,718281828459... Matematiksel ifadelerde çok karşılaşılmaması yönünden bu sayı önemlidir. Tabiatta pek çok faaliyet aşağıdaki karakteristiğe sahiptir. Herhangi bir büyüklüğün miktarında meydana gelen değişiklik büyüklüğün miktarına bağlıdır. Bu, bir tabaktaki bakteri, radyoaktif madde miktarı veya elektrik akım miktarı olabilir. Her durumda da olayın gelişimi (k) değişim miktarını gösteren bir sabit olmak üzere $dy/dt=ky$ şeklinde matematiksel olarak temsil edilir. Bu denklemin çözümü $y=A \cdot e^{kt}$ şeklindedir. Burada A

başlangıç şartlarına bağlı bir katsayıdır. Bu ifade $y=A \cdot \exp(kt)$ olarak da yazılabilir ve bu tür ifade, k 'nin pozitif veya negatif olmamasına bağlı olarak kuvvet (eksponansiyel) artma veya azalma olarak isimlendirilir. e veya $\exp(kt)$ olarak yazılan üstel (eksponansiyel), fonksiyon kimyanın pek çok dalında ortaya çıkar. e 'nin kuvvetleri ve e 'i taban alan logaritma (tabii logaritma) değerleri tablolaştırılarak kolay kullanılır duruma sokulmuştur (www.matematikciler.org).

π sayısı

π sayısı, birçok matematiksel formüllerinin önemli bir parçasıdır. Bir dairenin çevresinin çapına bölümü ile bulunan bir orandır. Sadece daire değil, silindirik çember, yaylar, pendulumlar ve diğer geometrik cisimlerde de π sayısını bulabiliriz. π sayısı her zaman sabittir. π sayısının sabit bir irrasyonel sayı olduğu kanıtlanmıştır.

π sayısı " π " olarak sembolize edilir. Tüm ülkelerde kullanılan ve etkili bir matematik parçasıdır. Sebebi ise, çok eski zamanlardan bu yana kullanılıyor olmasıdır. Diğer ikinci sebebi ise herkes tarafından bilinen geometrik cisimleri ile alakalı olmasıdır.

π sayısı **3,14** olarak bilinmektedir. Ancak bu kısaltılmış halidir. π sayısını tanımlamak için sonsuz basamaklara ihtiyaç vardır. 2010 yılında Fabrice Bellard tarafından algoritması kullanılarak π sayısının ilk 2 699 999 990 000 basamağı bulunmuştur(bilirmiydin.com).

Transandantal (Aşkın) Sayılar

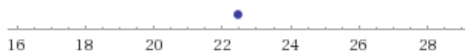
Matematikte cebirsel olmayan herhangi bir reel sayıya aşkın sayı denir. Diğer bir deyişle, katsayıları tamsayı olan bir polinomun kökü olmayan reel sayılara aşkın sayı denir. Buradan, tüm aşkın sayıların irrasyonel olduğu sonucuna varılabilir. Ancak tüm irrasyonel sayılar aşkın sayı değildir(www.matematikciler.org).

e ve π Sayılarının Üs Alma İşlemi ile Karşılaştırılması ve Sayı Doğrusu Yardımı ile Gösterimi

π ve e sayılarını üs alma işlemi ile kıyasladığımız zaman öğrencilerde $\pi^e > e^\pi$ diye bir kanı oluşuyor. Bunun sebebi ise öğrencilerin büyük çoğunluğunun düz mantıkla yorum yapmasından kaynaklanıyor. Yürüttükleri mantık ise; " e^π mi daha büyüktür yoksa π^e mi?" sorusuna $\pi=3$ ve $e=2$ mantığıyla yaklaşık $3^2 > 2^3$ diyor. Ancak matematik $e^\pi > \pi^e$ gerçeğini net bir şekilde ortaya koyuyor. Hesaplandığı zaman net bir şekilde $2,71^{3,14} > 3,14^{2,71}$ ifadesinin doğru olduğu görülüyor. Ancak öğrenciler arasında bu genel bir yanılığdır. Bu yanılığ e ve π sayılarını tanıyan lise öğrencilerine sorulan sorudan alınan cevaplarla daha açık ortaya çıkmaktadır. Bu yanılığın sebebi irrasyonel üs kavramının lise öğrencileri arasında hala bilinmemesidir. Wolframalpha programı yardımı ile aşağıdaki sonuca ulaştık.

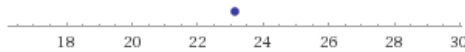
π^e

22.45915771836104547342715220454373502758931513399669224920

e^π

23.14069263277926900572908636794854738026610624260021199344

$e^\pi > \pi^e$ İspatı

$y = f(x) = e^x$ monoton bir şekilde $\mathbf{R}^?$ ye dönüşmektedir.

$$x_1 < x_2 \quad f(x_1) < f(x_2)$$

Diyelim ki $e \cdot \ln \pi < \pi$ olduğunu biliyoruz; bu durumda şu sonuca varabiliriz:

$$e \cdot \ln \pi < \pi$$

$$f(e \cdot \ln \pi) < f(\pi)$$

$$e^{e \cdot \ln \pi} < e^\pi$$

$$(e^{\ln \pi})^e < e^\pi$$

$$\pi^e < e^\pi$$

(POSAMENTIER ve LEHMANN, 2005, 291)

$e^\pi > \pi^e$ İspatı

$x > 0$, $e^x = 1 + x + \frac{x^2}{2!} + \frac{x^3}{3!} + \dots$, $e^x > 1$, $e^x > 1 + x$ için

$\pi > e$ $\frac{\pi}{e} > 1$ ve $x = \frac{\pi}{e} - 1 > 0$, ise $e^{\pi/e - 1} > 1 + (\frac{\pi}{e} - 1)$

$$1 + x = 1 + (\frac{\pi}{e} - 1) = \frac{\pi}{e}$$

$\frac{e^{\pi/e}}{e} > \frac{\pi}{e}$, o halde aşağıdaki sonuç için e ile çarpılır.

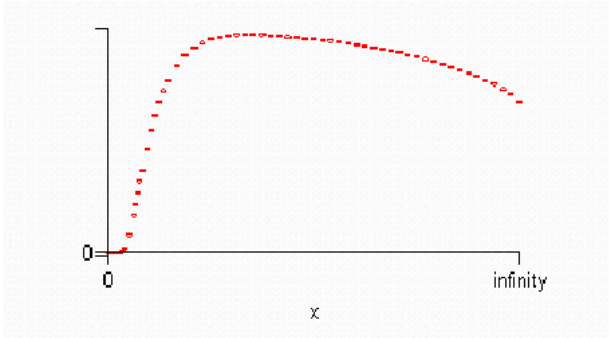
$$e^{\pi/e} > \pi$$

$$\pi^e < e^\pi$$

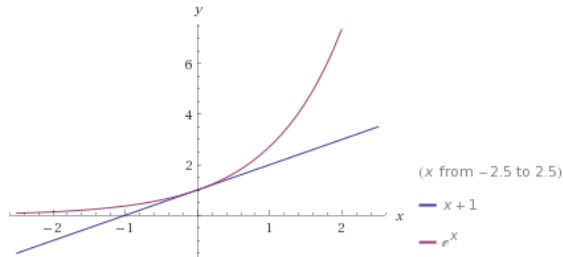
(POSAMENTIER ve LEHMANN, 2005, 293)

maple programı yardımı ile $(x^{1/x})$ fonksiyonun grafiğini çizdik. kritik noktalar 0, e olarak karışımıza çıktı. maksimum noktanın e sayısı olduğunu gördük.

```
plot(x^(1/x), x=0..infinity);
```


Ayrıca wolframalpha programı yardımı ile $y = e^x$ ve $y = x + 1$ fonksiyonlarının grafiğini çizerek ispatı tamamladık.

$\forall x \in R^+$ için $e^x > x + 1$, $x = \frac{\pi}{e} - 1 > 0$ için $e^{\frac{\pi}{e}-1} > \frac{\pi}{e} - 1 + 1$ buradan $e^{\frac{\pi}{e}-1} > \frac{\pi}{e}$ elde edilir. Eşitsizliğin her iki tarafını e ile çarparsak $e^{\frac{\pi}{e}} > \pi$ elde ederiz. Eşitsizliğin her iki tarafının e . Kuvvetini alırsak $e^\pi > \pi^e$ elde eder ispatı tamamlarız.

AMAÇ

Bu projenin amacı matematik tarihinde önemli bir yeri olan e ve π irrasyonel sayıları hakkında var olan yanlış genel bir kanıyı karşılaştırma yoluyla tespit etmektir. Sözü edilen yanılı; ‘ e^π mi daha büyüktür yoksa π^e mi?’ sorusuna verilen cevaptır. Genel kanı π^e nin daha büyük olduğu yönünde olmasına rağmen bu çalışmada e^π nin büyük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kısacası büyük bir çoğunluk $3^2 > 2^3$ mantığıyla yanılmaktadır. Ancak matematik $2,71^{3,14} > 3,14^{2,71}$ ifadesinin doğru olduğunu net bir şekilde ortaya koyar. Bu yanılığın, hala irrasyonel üs hesaplamının yönteminin tam olarak geliştirilememesinden kaynaklandığını düşünüyorum.

ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Bu projede ele aldığımız iki irrasyonel sayı olan e ve π sayılarının şüphesiz matematik tarihinde önemli bir yeri vardır. Ayrıca yine projede üzerinde durduğumuz π^e ve e^π kıyaslamasında ortaöğretim 11. Sınıf öğrencilerinin büyük bir çoğunluğu yanılıya kapılmıştır. Bu da toplumun büyük bir kısmının düz mantıkla düşünüp hareket ettiğinin bir sonucudur. Bu sorudan hareketle aynı mantıkta bir sualle, ya da matematik problemiyle bir toplumun kandırılabilceği görülmektedir. Toplumun büyük bir kısmı irrasyonel üs hesaplamada grafik yorumlama yeteneğine veyahut bilgisine sahip değildir. Bu da Türkiye için bilim adına acı bir gerçektir.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, araştırmanın katılımcıları, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesine yer verilmiştir.

ARAŞTIRMANIN MODELİ

Liselerde okuyan öğrencilerin e ve π sayılarını derslerde tanırlarken, irrasyonel üs hesaplamada grafik yorumlayamadıklarını ve düz mantıkla düşündüklerini ortaya çıkarmayı amaçlayan bu araştırma hem nicel hem de nitel bir araştırmadır.

Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama araçlarının kullanıldığı, algı ve olayların doğal seyri içerisinde gerçekçi ve bir bütün olarak ortaya konmasını amaçlayan bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek. 2005).

Nicel araştırma, olgu ve olayları nesnelleştirerek gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sayısal olarak ifade edilebilir bir şekilde ortaya koyan bir araştırma türüdür (docplayer.biz.tr). Araştırmanın verileri e ve π sayıları aracılığıyla toplanmıştır.

Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmanın katılımcıları, 2016-2017 eğitim öğretim yılı Sosyal Bilimler Lisesi ve Fen Lisesi 11. sınıf öğrencileridir. Araştırmanın sağlıklı yürütülebilmesi için okul müdürlüklerinden izin alınmıştır.

Araştırmanın katılımcılarını oluşturan öğrenci ve okul türleriyle ilgili bilgiler şu şekildedir:

Tablo 1. Öğrencilerin cinsiyet ve okul türlerine göre sayıları:

Okul Türü	Kız	Erkek	Toplam
Sosyal Bilimler Lisesi	46	40	86
Fen Lisesi	13	8	21
Toplam	59	48	107

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların 11. Sınıf düzeyinde 2 farklı okul türünde okudukları ve %55.14'ünün kız,%44.86'sının erkek toplam 107 öğrenci olduğu görülmektedir.

Verilerin Toplanması

Bu bölümde araştırma verilerinin toplanması için kullanılan veri toplanma aracının hazırlanması ve uygulanması ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Veri Toplama Aracının Hazırlanması

Araştırmanın veri toplama aracını hazırlarken anket yöntemine başvurulmuştur.

Veri Toplama Aracının Uygulanması

Veri toplama aracı 2017 yılı Nisan ayında uygulanmıştır. Veri toplama aracı Sosyal Bilimler Lisesi ve Fen Lisesi Müdürlüklerinden alınan izin doğrultusunda uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada, toplanan veriler, içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. İçerik analizinde temel amaç, araştırma sonucunda elde edilen verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için yapılan işlem ise, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır(Yıldırım ve Şimşek. 2005).

BULGULAR

Bu bölümde e ve π sayılarından yola çıkarak yaptığımız üs kıyaslamasında öğrencilerin yanılığa kapılma sebepleri ve öğrencilere sorulan soru sonucunda ortaya çıkan bulgular kategorize edilmiştir.

Kategori-1 Öğrencilerin Düz Mantık ile Düşünmesine Dair Bulgular

Sorulan soruda öğrencilerin büyük bir kısmı π^e 'nin daha büyük olduğunu ifade etti. Fakat yanlış cevap verdiler. Çünkü çoğu $3^2 > 2^3$ mantığı ile cevapladılar yani düz mantık ile düşünüp soruyu cevapladılar. Lise düzeyi öğrencilerin bu şekilde yorum yapıp cevap vermesi aslında sadece sınav odaklı çalışıp, düşünme yetilerinin köreldiğinin açık bir göstergesidir.

Kategori-2 İrrasyonel Üs Hesaplamasının Yöntemini Bilmemekten Kaynaklanması

Öğrenciler e^π sayısını hesaplayamamaktadırlar. Bunun sebebi irrasyonel üs hesaplamasının yönteminin bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca seri hesaplama yöntemlerini bilmemekten kaynaklıdır.

Kategori-3 Sorulan Soruya Alınan Cevap Doğrultusunda Bulgular

Öğrencilere ankette sorulan soru:

e ve π sayılarının için aşağıdaki kıyaslamalardan hangisi doğrudur?

- A) $\pi^e \geq e^\pi$
- B) $e^\pi > \pi^e$
- C) $\pi^e \leq e^\pi$
- D) $e^\pi < \pi^e$
- E) $e^\pi = \pi^e$

- Sorulan soruya 107 öğrenciden sadece 9 öğrenci doğru cevap vermiştir. Geri kalan 98 kişi tahmin ettiğimiz üzere yanılıya düşmüştür. Yüzdeler oranla açıklarsak; %8.42 doğru cevap verirken, % 91.58'i yanlış cevap vermiştir.
- Sorulan soruda doğru cevap şıkkı B'dir. Şıklara oranı açıklamak gerekirse; A şıkkı %12.14, B şıkkı %8.41, C şıkkı %8.41, D şıkkı %55.14 ve E şıkkı %15.88 oranında tercih edilmiştir.
- Tahmin edildiği üzere yanlış olan bir genel kaniye inanıldığı gözlemlenmektedir.
- Öğrencilerin sınav odaklı sistemde çalıştıkları ve düz mantıkla cevap verdikleri görülmüştür.
- Sosyal Bilimler Lisesi öğrencileri ile Fen Lisesi öğrencileri arasında düşünme tarzında pek bir fark olmadığı gözlemlenmiştir. İkisinde de büyük bir çoğunluğun eş değer şekilde $3^2 > 2^3$ mantığı yürüttüğü görülmüştür.
- Sorulan sorunun cevabı verildiğinde Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinde herhangi bir merak uyanmazken, Fen Lisesi öğrencilerinde merak uyandırmış ve Fen Lisesi öğrencilerinin soruyu çözmeye isteği duydukları gözlemlenmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu projenin sonucunda lise öğrencilerinin bu sayıları sadece soru çözmek amaçlı öğrendikleri kanısına ulaştık. Öğrencilerin büyük bir kısmının düz mantık düşündüğünü, soyut zekâsının gelişmediğini anladık. Ve acı bir gerçek ki bu mantıkta bir matematik problemiyle bir toplumu kandırmanın çok kolay olduğunu görüyoruz. İrrasyonel üs hesaplamasının yönteminin ortaöğretim müfredatında olmamasından öğrencilerin düşünmesini güçleştirmiştir. Öğrencilerin üstel fonksiyon grafiği yorumlama yetenekleri zayıftır. Çünkü üniversite sınavlarında üstel fonksiyon sorularına pek rastlamadıkları için grafikleri önemsiz bulmuşlardır. Oysaki fonksiyon analizlerinde grafik yorumlaması çok önemli rol üstlenmektedir. Bu sorudan da bu sonucu gözlemliyoruz. Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin ve Fen Lisesi öğrencilerinin düşünme tarzlarında herhangi bir farklılık olmadığını gözlemledik. Öğrencilerin sadece sınav odaklı çalıştıkları anlaşılmıştır. Öğrenciler e ve π sayılarını tanırsalar da çok fazla bilgilerinin olmadığı, sadece yaklaşık değerlerini bildikleri ortaya çıkmıştır. En azından e ve π sayılarını tanıyor olmaları sevindiricidir.

ÖNERİLER

Projede elde ettiğimiz sonuçtan yola çıkarak bu yanlış olan genel kaniye öğrencilere belletebilmek için ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarının kitaplarında e ve π sayıları hakkında daha detaylı bilgilere yer verilmelidir. İrrasyonel üs hesaplamak için bir yöntem bulunması yönünde çalışmalar yapılmalı ve yapılan çalışmalar artırılmalıdır. Millî Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı yıllık müfredatlarda bu iki irrasyonel sayıdan öğretmenlerin bahsetmesi istenilmelidir. Matematik bilimi ile ilgilenen derneklerden ve kulüplerden bu yanlış kaniye çürütmek için ve bu sayılar hakkında insanları aydınlatmak için destek istenmelidir. Ortaöğretim kurumlarında matematik dersinde grafik yorumlama daha fazla önemsenmeli ve konuların içine daha geniş bir şekilde eklenmelidir. ÖSYM'nin yaptığı Lisans Yerleştirme Sınavı'nda matematik alanında trigonometri, logaritma, türev ve integral gibi soru sorduğu konuların içinde e ve π sayılarını sıkça sormaktadır. Öğrencilerin bu sayıları daha iyi öğrenebilmesi için ÖSYM sorduğu soru sayısını arttırmalı ve MEB ile işbirliği yaparak özellikle hala daha değeri tam olarak anlaşılamayan e sayısını müfredata daha detaylı eklemelidir. Bu yapılacak olan işlemler sayesinde bu sayılar daha iyi öğrenilecek ve üzerinde durduğumuz yanılığı azalacaktır.

KAYNAKÇA

- YILDIRIM A. ve ŞİMŞEK H. (2013) Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yayıncılık. s. 39. Ankara
- <https://bilirmiydin.com/blog/pi-sayisi-nedir-pi-sayisi-kactir/>

- : <http://www.matematikciler.org/matematiksel-guzellikler/askin-sayilar/230-e-sayisi>
- : <http://www.matematikciler.org/matematiksel-guzellikler/askin-sayilar/234-askin-sayilar>
- <http://docplayer.biz.tr/6184019-Nicel-ve-nitel-arastirma-yontemleri.html>
- POSAMENTİER A. S. ve LEHMANN I. (2005) π 'nin Biyografisi. Güncel Yayıncılık. s. 291. İstanbul
- POSAMENTİER A. S. ve LEHMANN I. (2005) π 'nin Biyografisi. Güncel Yayıncılık. s. 293. İstanbul
- YILDIRIM A. ve ŞİMŞEK H. (2013) Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yayıncılık. s. 227. Ankara

!!!SONSUZ VAR, SONSUZ VAR!!!

Cafer YAVUZ 11. Sınıf Öğrencisi
Devrim GÜNDÜZ Danışman Öğretmen

GİRİŞ

9. sınıfta matematik dersinde eşitsizlik konusunda karşıma çıkan $x > 3$ eşitsizliğini sağlayan kaç tane tam sayı vardır sorusuyla beraber sonsuzluğu düşünmeye başladım. Cevabına tüm sınıfın "sonsuz tanedir" demesiyle beraber bu ifade aklıma takıldı. O günden beri bir şey nasıl sonsuz tane olur diye düşünmeye başladım ve çalışmamla beraber böyle bir ifadenin yanlış olduğunu gördüm. Bu ifadenin doğru kullanım şeklinin "sayılamayacak çoklukta tam sayı "olması gerektiğini öğrendim. Bununla beraber sayılabilir çoklukta bir sonsuzluk kavramı ile karşılaştım. Ama aynı soruyu sağlayan kaç tane reel sayı vardır sorusuyla beraber sayılamayacak çoklukta bir sonsuz olduğunu öğrendim. Bu da benim sonsuza bakış açımı değiştirdi. Bu çalışmamda sonsuza bu şekliyle bakmam gerektiğini gördüm ve şu an sonsuzun sayılabilir veya sayılamaz olduğunu, ∞ buna artık sadece sonsuz diye bakmamamız gerektiğini düşünüyorum.

Bu çalışmamı yaparken aşağıda bahsettiğim Zenon Paradoxsu ile karşılaştım. Yüzyıllar boyunca çözülememiş olması seri kavramının eksikliğindedir. Sonsuz üzerinde çalışmalar yapıldıkça matematikte eksikliği görülen çalışmalarda ilerlemeler olmuştur. Çünkü matematikçiler sonsuz üzerine çalışmaya başladıkça limit, süreklilik, seri(sonsuz geometrik dizi terimleri toplamı) türev ve integral kavramları oluşmuş ve gelişmiştir. Dolayısıyla yüzyıllar öncesi yanıt veremediğimiz sorulara bu sayede cevaplar üretilmeye başlanmıştır.

Bu çalışmamda matematiğin sadece soru çözmekten ibaret bir bilim olmadığını da görmüş olmak bende heyecan yarattı. 'Kâinat kitabının dili matematiktir' diyen Galileo 'nunda dediği gibi matematik kâinatın şifresini çözmeye çalışan en önemli bilimdir. Matematiğin sorularla beraber hayatı sorgulayan bir bilim dalı ve sembollerle yaratılan bir dil olduğunu görmek ve bu bilgi ışığında evreni anlamlandırabilmek biz ortaöğretim öğrencileri için gereklidir.

Zenon'un paradoksları, Parmenides'in felsefi doktrini, çoğulluk ve değişimin, algılarımızın tersine, var olmadığını ve özellikle de hareketin sadece bir yanılısamadan ibaret olduğu desteklemek amacıyla Elealı Zenon tarafından ortaya atılmış paradokslar.

Zenon'un bugüne ulaşmış sekiz paradoksundan bir kısmı birbirlerinin dengidir ve çoğu, antik zamanlarda bile, kolayca çürütülebilir kabul edilmişlerdir. Bunların en ünlüleri Akhilleus ve kaplumbağa, dikotomi ve ok paradokslarıdır. (<https://tr.wikipedia.org>)

Akhilleus ve kaplumbağa paradoksu:

Yunan kahramanı Akhilleus'un, bir kaplumbağa ile yarış yaptığını hayal edelim. Çok iyi bir koşucu olduğu için Akhilleus, kaplumbağanın belirli bir mesafe, örneğin yüz metre, ileriden başlamasına izin verir. Eğer her ikisinin de sabit hızlarda koştuğunu düşünürsek (biri sabit yüksek bir hızda, diğer sabit düşük bir hızda), belirli bir süre sonra Akhilleus yüz metre koştuğunda, kaplumbağanın başladığı yere gelmiş olacaktır; bu süre boyunca kaplumbağa da küçük de olsa belirli bir mesafe koşmuştur, örneğin 1 metre. Akhilleus bir süre sonra bu mesafeyi de tamamladığında, o süre zarfında kaplumbağa yine küçük de olsa bir mesafe ilerlemiş olacaktır ve bu böyle devam edecektir. Böylece, Akhilleus ne zaman kaplumbağanın varmış olduğu bir noktaya varsa, daha hâlâ gitmesi gereken bir mesafe kalmış olacaktır. Bu nedenle Zenon, Akhilleus'un kaplumbağayı hiçbir zaman geçemeyeceğini söylemiştir. Amacı mantıksal düşünme bakımından hareketin imkânsızlığını göstermektir.

AMAÇ

Sonsuzluğun tanımı ders kitaplarında veya kaynak kitaplarda tanımlanmamaktadır. Bu eksiklik bizim kavramsal olarak düşünememize neden olmaktadır. Ve tam bir tanımının yapılmamış olması bazen öğretmenlerin ve öğrencilerin bu konuda ifadesel hatalar yapmalarına neden olmaktadır. Mesela ‘çözüm kümesi sonsuz tane sayı’ ifadesi bunlardan biridir. Çünkü sonsuz matematikte bir sıfattır yani sadece sayıyı niteler sonsuz tane sayı olduğunu ifade etmez. Çözüm kümesine dâhil edilmeyen sonsuz sorunun istenilen çözüm kümesinde sayılabilir ya da sayılamaz olduğunu gösterir. Ama her iki durumda da çözüm kümesine dâhil edilmez. Çünkü sonsuzun bir fazlası yine sonsuzdur.

Ayrıca sayılabilirliğin tanımına ders kitaplarında yer verilmemektedir. Bu da büyük bir eksikliktir.

ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Lise düzeyinde hazırlanan ders kitaplarında ki sonsuzluk ve sayılabilirlik kavramlarının eksikliğinin ortaya konmasını, kümeler ve sayı kümeleri üzerinde öğrencilerin düşüncelerini ve sayılabilirlik kavramıyla beraber matematiğin en önemli konularından biri olan fonksiyon kavramının bağdaştırılmasını sağlamaktır.

MEB ders kitaplarında ve müfredatında sayı saymanın bir fonksiyon olarak belirtilmemesi biz öğrencilerde fonksiyon konusunun tam olarak öneminin kavranılmamasına etki etmektedir.

YÖNTEM

Sonsuz; eski Yunanca Lemniscate kelimesinden gelmektedir.(sembol: ∞) çoğunlukla herhangi bir sonu olamayan şeyleri ve sayıları tarif etmekte kullanılan soyut bir kavramdır.

Sayılabilirlik: Herhangi bir kümedeki eleman sayısıyla doğal sayılar arasında birebir eşleme kurulabilme durumudur. Yani herhangi bir kümenin sayılabilir olması için o kümeden doğal sayılara birebir örten bir **fonksiyon** tanımlayabilmemiz gerekir. Örneğin reel sayılar sayılamaz çokluktur.

0.124435

0.264469

0.567003

0.094813

0.908336

0.500823

0.235245

Bu son sayı yukarıdaki sayıların her birinden işaretli hanede farkı olduğu için, hepsinden farklıdır. Bu işlemi sonsuz defa sürdürürsek, reel sayıların her birinden farklı bir sayı elde ederiz. Buradan, reel sayıları nasıl sıralarsak sıralayalım mutlaka bu sıralamanın dışında bir reel sayı kalacağı sonucu çıkar. Bu durumu kısaca ‘reel sayılar sayılamaz çokluktur’ diye özetleyebiliriz.

Sonsuz: (∞) Bu sembol İngiltere’de zamanının en orijinal matematikçisi olarak adlandırılan John Wallis (1616-1703) tarafından bulunmuş ve onun en iyi işi olarak görülen 1655 yılında yayımlanan Arithmetica Infinitorum adlı eserinde yer almıştır. Romalılar bu işareti BİN sayısı yerine Yunanlılar ise ON BİN sayısı yerine kullanmışlar. Günümüzde ise sonsuz sayıları ifade etmek için kullanılır.(<http://www.nkfu.com/matematikte-kullanilan-sembollerin-ortaya-cikisi/>)

Sonsuz John Wallis’in sonsuz küçükler hesabı ile 17. Yüzyılda ortaya konmasıyla başlamıştır. Antik kültürler sonsuz hakkında çeşitli fikirlere sahipti. 17. Yüzyıldan önce Antik Yunanlar ve Antik Hindistanlılar sonsuz kavramının modern matematikçilerin tanımladığı şekilde tanımlamak yerine bu kavrama felsefi bir fikir olarak yaklaştılar. 19.

Yüzyılda David Hilbert 'in(1862-1943) sonsuz odalı otel problemiyle sonsuz kavramı üzerinde düşünölmeye devam edildi.

Bu problem:

Bir oteliniz var. Otelinizin sonsuz sayıda odası var. Her odanın bir numarası var: 1, 2, 3, 4, 5, 6,... Böylece sonsuza kadar gidiyor.

En sonuncu oda yok...

Sonsuz numaralı oda da yok. Her odanın numarası sonlu. Sadece oda sayısı sonsuz. Aşağıdaki gibi...

OTEL	1	2	3	4	5	6	7	8	...
------	---	---	---	---	---	---	---	---	-----

Birinci Hikâye. Şanslı bir gününüzdesiniz, bir otobüs dolusu müşteri geliyor. Sonsuz tane... Adları 1, 2, 3, 4, 5, 6,...

OTOBÜS	1	2	3	4	5	6	7	8	...
--------	---	---	---	---	---	---	---	---	-----

Hepsine bir oda veriyorsunuz. 1 numaralı müşteri 1 numaralı odaya, 2 numaralı müşteri 2 numaralı odaya...

Her şey yolunda seyrederken, birdenbire bir müşteri daha geliyor. Bu müşteriye nasıl bir oda bulursunuz?

Bu soruyu sorduğumda aldığım yanıtlar genellikle şöyle oluyor:

- En sona... Sonuncu odaya... (Sonuncu oda yok ki!...)
- Sondan bir sonrakine... (Sonuncu oda yok ki bir sonraki olsun!)
- İki kişiyi aynı odada yatırırım... (Yok öyle numara...)
- Yeni bir oda yaparım... (Yok daha neler, yeni bir otel yap oldu olacak!)
- Resepsiyonda yatırırım... (Bu da olmaz, illa bir oda olacak...)
- Başka bir otel bulurum...
- Evimde yatırırım...

Doğru yanıt şöyle: Yerleşmiş müşterileri bir oda kaydırırım. 1 numaralı müşteri 2 numaralı odaya, 2 numaralı müşteri 3 numaralı odaya, 3 numaralı müşteri 4 numaralı odaya geçer, herkes birer kayar ve böylece boşalan bir numaralı odaya yeni gelen müşteriyi koyarım...

"En son müşteri nereye gidecek?" demeyin, en son müşteri yok. Nasıl en son oda yoksa, en son müşteri de yok.

İkinci Hikâye. Çok şanslı bir gününüzdesiniz, bir otobüs dolusu müşteri geliyor. Sonsuz tane... Adları $a_1, a_2, a_3, a_4, a_5, a_6, \dots$

Hepsine bir oda veriyorsunuz. a_1 'i 1 numaralı odaya, a_2 'yi numaralı müşteri 2 numaralı odaya...

Her şey yolunda seyrederken, birdenbire... Birdenbire bir otobüs dolusu müşteri daha geliyor... Onda da sonsuz tane müşteri var. Adları $b_1, b_2, b_3, b_4, b_5, b_6, \dots$ Odalarınız dolu. Sonsuz tane yeni müşteri geldi. Bu yeni müşterileri nasıl yerleştirirsiniz?

Aldığım yanıtlar şöyle olur genelde:

- Yerleştirmem! (Kahkahalar...)
- Her odaya ikişer kişi koyarım... (Bunun yasak olduğunu daha önce söylememiş miydim?)

- Birer kaydırıp önce b_1 'i, sonra birer daha kaydırıp b_2 'yi, sonra birer daha kaydırıp b_3 'ü yerleştiririm ve bunu böyle sonsuza kadar devam ettiririm... (Herkes yerleştğinde a_1 nerede olacak?)

Doğru yanıt şöyle: Birinci müşterileri çift sayılı odalara koyarım: a_1 'i 2'ye, a_2 'yi 4'e, a_3 'ü 6'ya, a_4 'ü 8'e, genel olarak a_n 'i $2n$ numaralı odaya koyarım. Böylece tek sayılı odalar boşalır, onlara da ikinci müşterileri yerleştiririm: b_1 'i 1'e, b_2 'yi 3'e, b_3 'ü 5'e, b_4 'ü 7'ye, genel olarak b_n 'i $2n - 1$ numaralı odaya yerleştiririm...

Üçüncü Hikâye. Çok, ama çok şanslı bir gününüzdesiniz, sonsuz otobüs dolusu müşteri geliyor. Sonsuz tane otobüs... Herbirinin numarası var: 1, 2, 3, 4, 5, 6,...

Ve herbir otobüste sonsuz tane müşteri var...

Birinci otobüsün müşterileri: (1, 1), (1, 2), (1, 3), (1, 4), ...

İkinci otobüsün müşterileri: (2, 1), (2, 2), (2, 3), (2, 4), ...

Üçüncü otobüsün müşterileri: (3, 1), (3, 2), (3, 3), (3, 4), ...

.....

(https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwj-zrjb-qHTAhVCiCwKHVfPAqQQFgg0MAM&url=http%3A%2F%2Fwww.alinesin.org%2Fpopul-ar_math%2FE_7_sonsuz_odali_otel.doc&usg=AFQjCNF0mXrgfdtr994NGvpGT0YREdsIYW&bvm=bv.152180690,d.bGs)

Matematikte "**sonsuz**" **sıklıkla bir sayıymış gibi ele alınır** (örn. Sonsuz sayıda terim vb.) ama aslında **gerçek sayılar** türünde bir **sayı** değildir. **Sonsuz küçük** değerlerini içeren sayı sistemlerinde bu son küçüklerin karşıtı bir sonsuz sayıdır. **19. yüzyıl** ve **20. yüzyılın** başlarında **Georg Cantor** sonsuz ve sonsuz kümeler ile ilgili birçok fikre şekil verdi. Geliştirdiği kuramda farklı boyutlarda **sonsuz kümeler** yer almaktadır. Örneğin, **tamsayıların** oluştuğu küme sayılabilir **sonsuzken** gerçek sayıların oluşturduğu **sonsuz küme ise sayılamaz sonsuzdur.** (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Sonsuz>)

Bu teori sonsuzluk kavramının sıkı bir şekilde ele alınmasına olanak verdi ve neredeyse tüm matematiğin ortak dili haline geldi. Cantor'un küme teorisi ve matematiksel mantığın Peano, L. E. J. Brouwer, David Hilbert, Bertrand Russell ve A.N. Whitehead 'in ellerinde yükselmesi matematiğin temelleri hakkında uzun soluklu bir tartışma başlattı. 19. yüzyılda bir dizi ulusal matematik derneği kuruldu: Londra Matematik Derneği (1865), Société Mathématique de France (1872), Circolo Matematico di Palermo (1884), Edinburgh Matematik Derneği (1883) ve Amerikan Matematik Derneği (1888). İlk uluslar arası özel dernek Quaternion Society, bir vektör tartışması bağlamında 1899 yılında kuruldu. (https://tr.wikipedia.org/wiki/Matematik_tarihi)

bir **kümenin kardinalitesi** ya da **nicesi** olarak bilinen büyüklüğünü göstermek için kullanılan sayılardır. Sonlu kümelerde kardinalite, kümenin **öge** sayısını gösteren doğal bir sayıdır. Sonsuz kümelerin öge sayısını tanımlamak için **transfinite kardinal sayılar** vardır. Sonsuz bir S kümesinin **özaltkümesi** olan bir A kümesi, S ile aynı kardinalitede olabilir. Bütün sonsuz kümeler aynı kardinaliteye sahip değildir. Sonsuz kümelerin kardinaliteleri

(okunuşu **alef**, **İbrani alfabesinin** ilk harfi) harfi ile tanımlanır.

Georg Cantor aynı zamanda tamsayılar kümesinin kardinalitesinin reel sayılar kümesinin kardinalitesinden büyük olduğunu, paradokslu olarak söyleyecek olursak, reel sayılar sonsuz kümesinin, tamsayılar sonsuz kümesinden büyük olduğunu ispat etmiştir. Daha genel olarak, verilen bir A kümesinin bütün alt kümelerinin kümesi kuvvet kümesi olmak üzere, bütün kümelerin kümesi (bu kümeye B diyelim) kendi kendisinin kuvvet kümesidir. Kuvvet kümeleri, her zaman onun elde edildiği kümelerden büyüktür. Paradoks verilen bir A kümesinin alt kümeler kümesinin kardinalitesi daima A

kümesinin kardinalitesinden büyüktür diye ifade edilmektedir. Paradoksu daha iyi anlayabilmek için bir kümenin kardinalitesi daima kuvvet kümesinin kardinalitesinden küçüktür şeklinde ifade edilen Cantor teoremini göz önüne almak gerekir.

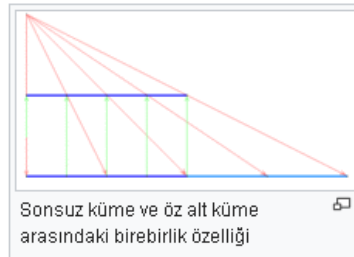
Eğer bütün kümeler kümesi B ise bu takdirde B alt kümesinin kardinalitesi B kümesininkinden büyüktür; bununla beraber B kümesi ile B'nin alt kümesi aynı olduğundan dolayı kardinaliteleri aynı olmalıdır. (https://tr.wikipedia.org/wiki/Cantor_paradoksu)

Cantor'un yaptığı bu çalışmalar matematiği daha da ileriye taşımış ve matematikte bazı konuların geliştirilmesine olanak sağlamıştır. Bu gelişim:

Sonsuzluk kavramı matematikçilerin o zamana kadar sadece bazı limit bulma hesaplarında, özellikle integral kavramını oluşturma sürecinde ortaya çıkan ve Riemann, Cauchy, Weierstrass gibi matematikçilerin nasıl kullanılabacağını düzenlemeye çalıştığı bir 'şürece' olarak görülüyordu. Sonsuzluk bir nicelik olarak matematikte ele alınmıyordu.

Bu gelişim sırasında Cantor 'un karşısına bazı zorluklar çıkmıştır. Din adamları sonsuzluk tektir ve tanrıya aittir düşüncesiyle Cantor'a karşı çıkmışlardır. Matematikçilerde sonsuzluğu matematiğe dâhil etmek istediği karşı çıkmışlardır. Dönemin diğer matematikçilerinin aklını başından alan, yıllarca çok şiddetli konuşmaların odağı olan, Cantor'un depresyona girerek akıl hastanelerine kaldırılmasına neden olan tüm yeni fikirler, işte bu bire bir ve örten fonksiyon kavramlarının çağının ötesinde bir anlayışla kullanılmasından çıkmıştır. (Bilim ve Teknik Dergisi, Eylül 2016 Yıl 49 Sayı 586)

Sonsuzun diğer farklı şekilleri olan sıral ve nicel sonsuzlar küme kuramındaki sonsuzlardır. Georg Cantor bir sonlu ötesi sistemi geliştirmiştir. Nicel sonsuzlara dair bu modern matematiksel görüş 19. Yüzyılın sonlarında Cantor, Gottlob Frege, Richard Dedekind ve diğerlerinin çalışmalarıyla ve grup ve kümelere dair fikirleriyle gelişmiştir. Dedekind'in yaklaşımı temelde birebir işlev fikrini kümelerin boyutunu belirlemede standart olarak benimseyip, Galile'nin bütün, parçalar ile aynı boyutlarda olamaz görüşünü reddetmeye dayanır. Bir sonsuz küme en azından kendisinin alt kümelerinden biri ile aynı boyuta sahip olan bir küme olarak tanımlanabilir. Sonsuzun bu tanımı Dedekind sonsuzu olarak bilinir. Verilen şema bu konuya bir örnek teşkil etmektedir: Doğruları sonsuz noktalar kümesi olarak düşündüğümüzde alttaki mavi doğrunun sol yarısı, yukarıdaki doğruya birebir şekilde gösterilebilir. (Yeşil benzerlik çizgileri ile.) ve tersi yapıldığında, yukarıdakinden aşağıdaki mavi doğrunun tamamına, (Kırmızı benzerlik çizgileri ile) aşağıdaki mavi doğrunun tamamı ve sol yarısı aynı niceliğe ya da boyuta sahiptir. Cantor, sıral sayılar ve nicel sayılar olmak üzere iki farklı sonsuz sayı tanımlamıştır. Sıral sayılar, iyi-sıralı kümeler veya saymanın sonsuzdan sonraki noktaları da içeren herhangi bir durma noktasına kadar devam eden sayılar şeklinde tanımlanabilir. Nicel sayılar kümelerin boyutunu, kaç elemana sahip olduklarını, belirler ve belirli bir boyutun ilk sıral sayısının o boyutun nicel sayısını belirtmek için seçilmesi ile standartlaştırılırlar. En küçük sıral sonsuz pozitif tam sayılardır ve tam sayıların niceliğine sahip herhangi bir küme sayılabilir sonsuzdur. Eğer küme pozitif tam sayılarla birebir benzeşme yapmak için çok büyükse sayılamaz denir. Cantor'un görüşü etkili oldu ve modern matematik gerçek sonsuzu kabul etti. Hiperreal sayılar gibi belirli genişletilmiş sayı sistemleri sonlu sayıları ve farklı boyutlardaki sonsuz sayıları kapsar.

A'dan P(A)'ya giden hangi f fonksiyonunu alırsak alalım, Cantor bize bu f fonksiyonunu kullanarak f'nin hedefinde olamayacak bir alt küme inşa ediyor. Bu elbette f fonksiyonunun örten olamayacağını gösterir. Yani örten bir fonksiyon kurmamız mümkün değil ve dolayısıyla P(A) kümesinde daima A kümesinden daha çok eleman var. Burada dikkat ederseniz A kümesinin içinde kaç eleman olduğunu hiç göz önüne almadık. Demek ki sonsuz sayıda elemanı olan A kümesi için bile P(A) kümesinde A' da olandan daha fazla eleman olduğunu söyleyebiliriz. Oysa az önceye kadar ikisinde de sonsuz küme diyorduk. DEMEK Kİ SONSUZ VAR, SONSUZ VAR!

BULGULAR

Sonsuzluk hakkında araştırma yaparken öğrendik ki sayılabilir ve sayılamaz olmak üzere iki tane ayrı sonsuz kümesi vardır. Yani sonsuz görüldüğü gibi tek sembol ve tek anlamdan ibaret değildir. Soruya ve bağlama göre değişen anlamları vardır.19. Yüzyılda düşünölmeye başlanan ve uğruna birçok matematikçinin akıl hastanesine kaldırıldığı bu teori aslında matematik için büyük gelişmelere olanak sağlamış ve modern matematiğin temellerini atılmasına yardımcı olmuştur. Çözömez denilen Zenon problemi bu sayede çözülmüş ve problemi çözmeye yardımcı olan matematik konuları- limit, süreklilik, seri, türev, integral, geometri topoloji fraktal gelişmiştir. Karmaşık analiz çalışmalarının ilerlemesine neden olmuştur. Bu tip işlevlere verilebilecek örnek Möbius dönüşümleri grubudur.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Sonsuzluk kavramı yüzyıllardır matematikçiler tarafından önem verilip düşünölmüştür. Ama 19. Yüzyıla kadar üzerinde fazla durulmamıştır. 19. Yüzyılda Georg Cantor'un yaptığı çalışmayla üzerinde daha da çok düşünölmeye başlamış ve attığı teori yüzünden bu kadar matematikçinin sonu kötü olmuştur. Aynı zamanda çözülemeyen sorular çözülmüştür. Matematiğin en önemli konularının gelişmesine olanak sağlamıştır.

Ama matematik için bu kadar çok önemli bir konuya matematik ders kitaplarında yer verilmemektedir. Sonsuzluğun ve sayılabilirliğin tanımı ders kitaplarında yapılmamaktadır. Modern matematiğin temellerini atan ama aslında topyekün tüm matematiğin temeli olan sonsuzluğa günümüzde gerektiği kadar önem ve değer verilmemektedir.19. yüzyıl ve sonrası matematik konularına hâkim olmak istiyorsak sonsuz ve sonsuz ile ilgili çalışmaları bilmek zorunda olduğumuzu düşünüyorum. en azından 12.sınıf matematik konuları arasında yer alan limit ünitesi içerisinde genişletilmiş reel sayılar kümesini, limitin sonsuza gitmesini, limitin yok olması ile limitin sonsuz çıkmasını, limitin belirsiz durumlarını, sonsuz toplamları(seri) ,limit yardımıyla türev kavramını Daha iyi kavrayacağımızı düşünüyorum.

Ayrıca biz öğrenciler derslerde öğretmenlerimize sormuş olduğumuz “hocam limiti kim bulmuş”

Gibi gereksiz sorulara cevap niteliğinde olacaktır. Matematiğin evrensel zekânın ortak ürünü olduğunun örneği niteliğindeki bir araştırma olması açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

Charles Mccarty,Paradox and potential infinity

www.maths.ed.ac.uk/~aar/papers/cantor1.pdf

www.acikbilim.com/2013/04/dosyalar/sonsuzlugu-sayamamak.html

bilim teknik dergisi georg cantor

BIYOLOJİ

ÇİLEK Mİ? BEBEK Mİ? GEBELERİ NORMAL DOĞUMA YÖNLENDİRMEDE ÇİLEK (*Fragaria vesca*) MEYVESİNİN FİZYOLOJİK ETKİLERİ

Hasibe Çavuşoğlu-Nazlı Can ŞAHİN 10. Sınıf Öğrencileri

Ramazan ŞAHAN Danışman Öğretmen

ÖZET

*Proje, ülkemizde de tercih edilen ve son zamanlarda sağlık bakanlığı tarafından azaltılmaya çalışılan sezaryene daha az başvurmak ve normal doğuma teşvik etmek amacıyla hazırlanmıştır. Projede çileğin doğumu kolaylaştırıp anne adaylarının normal doğum kaygısını azaltmada etkili bir meyve olduğunu ve bu sayede ülkemizdeki sezaryen oranını düşürebileceği öne sürülmüştür. Doğumun 37. Gebelik haftasından önce başlamasına erken doğum veya prematüre doğum denir ve bu şekilde doğan bebekler, "prematüre bebek" olarak adlandırılırlar. Erken doğum istenmeyen bir durumdur çünkü bebek henüz dış dünyada yaşama kapasitesine tam erişmeden doğmuş olur. Bu da doğan bebeğin ileride yaşam kalitesini düşürebilir. Bazı sağlık problemleri, ömür boyu sıkıntı çekmesine sebep olabilirken bazıları da öğrenme güçlüğü gibi çocukluk döneminde ve erişkin yaşamda ortaya çıkabilir. Erken doğuma neden olan faktörler daha önceden erken doğum yapmış olmak, rahim ağzının kısa olması, çoğul gebelikler, gebelikte sigara içimi şeklindedir. Araştırma sonuçlarında maydanoz, nane, adaçayı, fesleğen, biberiye, aslankulağı, ardiç, ökseotu, kınakına, yalancı ginseng, sedefotu, rezene, tarçın, lavanta, siyah çay, anason gibi bitkilerin uterus uyarıcı özelliği bulunduğundan yüksek dozda kullanımının erken doğuma neden olduğu saptanmıştır. Projenin asıl konusu olan pembe renkli ve kokulu bir meyve olan çilek bol miktarda demir ve fosfor içermektedir ve C, B ve K vitamini açısından da oldukça zengindir. Aynı zamanda bahsedilen bitkilerin yanında çilek de erken doğuma neden olur fakat bilinçli tüketilmesi sonucunda içerisinde bulundurduğu maddeler sayesinde rahim kaslarını gevşeterek doğumun daha rahat gerçekleşmesini sağlar. Sonuç olarak çilek (*Fragaria vesca*) beslenme açısından oldukça yararlı bir besin olmakla beraber doğuma yakın zamanlarda belli miktarlarda alınması sonucu normal doğumu kolaylaştırır ve teşvik eder.*

Anahtar Kelimeler: Çilek, Erken doğum, Sezaryen, Gebelik, Bebek, Normal doğum

GİRİŞ

Anne adaylarının, anneliğe uyum sağlarken yaşadığı önemli biyolojik fiziksel duygusal ve sosyal değişimlerin tamamı doğum dönemi içerisinde yer alır (Akçay ve ark.2001). Kadınlar bu dönemde daha önce girmediği bir ortamda bulunma, özel yaşam alanını koruyamama gibi doğum sürecinin zor şartları ile karşı karşıyadır. Normal doğum ve sezaryen olmak üzere günümüzde tercih edilen iki çeşit doğum yöntemi vardır.

Fizyolojik bir süreç olmasına rağmen doğum kadınların ruhsal durumlarını ve yaşam tarzlarının değişmesine neden olmaktadır(Aksaraylı ve Kıdak, 2008). Doğum sürecinin sağlıklı bir şekilde devam edip sonlanmasında birçok etken rol almaktadır. Tercih edilen doğum şekli de bu etkenlerden biridir. Doğum, normal ve sezaryen olmak üzere iki yolla gerçekleştirilir(Karabulutlu,2012). Doğal ve fizyolojik bir olay olan doğum, insanlığın var olduğu günden bu yana süre gelmiştir Yaşadığımız yüzyılda tıp alanındaki gelişmeler doğum öncesi bakım kavramlarını ortaya çıkarmış ve bu kavramlar sağlıklı bir gebelik ve lohusalık dönemi geçirilmesi için önem kazanmıştır(Lambrou, Morse ve Wallach, 2000).

Fetüsün doğal yollarla dünyaya gelmesi normal doğum olarak adlandırılır. Diğer bir doğum yolu olan sezaryen ise fetüsün plasenta ve membranların abdominal ve uterus duvarlarındaki insizyon yoluyla doğmasıdır(Artıran,2004).

Günümüzde, gelişmekte olan ülkelerde sezaryene olan talep her geçen gün artmaktadır. Artan talebin nedenleri arasında ultrasonografi ve fetal monitorizasyonun yaygın olarak kullanılması, paritenin azalması, annenin medikal hastalıkları, obstetrik komplikasyonlar, ilk gebelik yaşının ileri olması gibi durumlar yer almaktadır(Artıran,2004). Gebelik süresi dolan veya suyu gelen anne adayının vajinasından bebeğin çıkması ile normal doğum gerçekleştirilir(Balcı, Gün ve Özçelik,2005). Doğumun olması gereken ve en doğal hali normal doğumdur fakat bu oran günümüzde oldukça düşmektedir. Bunun sebepleri ise daha az acı hissetmek ve sezaryenin normal doğuma oranla daha kolay olmasıdır. Gebelik süresi 280 gün yani 40 hafta olmaktadır fakat gebeliklerin yalnızca %5'i beklenen gününde gerçekleşir(Cunningham ve MacDonald,1997).

Gebe kadınların ortalama olarak bir hafta önce doğum eylemi başlar. Normal doğumun aksine sezaryen doğumda bebeğin doğacağı gün belirlenebilir, eğer normal doğum tercih ediliyorsa anne adayları doğum sancılarının gelmesini beklemek durumundadır. Gerçek doğum sancuları kanama ve amniyon sıvısının gelmesiyle anlaşılır(Çiçek, Akyürek, Çetin ve Haberal, 2006).

Normal doğumun annenin iyileşme sürecinin sezaryene göre daha kısa olması, bebeğin ve annenin günlük hayata daha kolay adapte olması gibi avantajları vardır(Çivili,2005). Bu avantajlara rağmen normal doğumu engelleyecek bir durum var ise anne adayları doktorlar tarafından sezaryene yönlendirilir(Özkaya,2005). Böyle durumlarda karın bölgesinde açılan kesit yardımıyla bebek dünyaya getirilir(Çivili,2005).

19.yüzyılda anestezi ve aseptik cerrahi ortaya çıkmasından sonra zor doğumlarda anne ve bebeğin hayatını kurtarmak için güvenle uygulanabilen ve riskli durumlarda anne ve bebek ölümlerini azaltmayı hedefleyen bir doğum yöntemi olarak yaygınlığı giderek artmıştır. Buna rağmen sezaryen doğumun olumsuz yanlarından biri ise gerçekleştirilen sezaryen doğumdan sonra tekrar normal doğum gerçekleştirilememesi idi. Fakat günümüzde meydana gelen tıbbi gelişmeler sayesinde sezaryen doğumdan sonra normal doğum yapmak mümkün olmuştur(Demir,1996). Bu gelişmeye rağmen sezaryen doğumdan sonra normal doğum tercih eden bayanların sayısı yok denecek kadar azdır. Normal doğumun kasılmaları, kas kasılmaları ilk doğumda yaşanan ameliyatta yırtılma ihtimalleri göz önünde bulunan ve doğum yapan gebelerin, nasıl doğum yapacağına alanında uzman olan hekimler karar vermektedir(Danforth,2003). Epidürel anestezi, spinal sezaryen ve genel anestezi sezaryenin çeşitleridir. Hastanın tamamen uyutulduğu genel anestezi ya da belden aşağısının uyuşturulduğu spinal ve epidural anestezi ile sezaryen gerçekleştirilir. Vücudun belirli bir bölgesinin uyuşturulması epidural anestezi olarak adlandırılır ve bir anestezi uzmanı tarafından yapılır. Bu türdeki anestezilerde hastaların bilinci açıktır ama belden aşağısını hissetmez (Reinhard ve Schofer, 1995, Uğur ve Işık,2001). Bunun yanında normal doğumda da epidural anestezi kullanılmaktadır ve günümüzde de oldukça yaygındır.

Günümüzde anne adayları normal doğumdan korktukları için sezaryen doğumu tercih etmektedir. Bunun nedeni ise sezaryen doğumda iğne ile uyuşturulup ağrının hissedilmemesidir. Epidural anestezinin genel anesteziden farkı ise anne adayının bilincinin açık olması ve olup bitenlerin tümüyle farkında olmasıdır(Depp,2002).

Sezaryendeki asıl amaç merkezi sinir sisteminin de içinde bulunduğu omuriliği çevreleyen ve anatomik olarak dura adı verilen zarın çevresine sınırlı uyuşturma kimyasalları verilerek ağrı uyarılarının merkezi sinir sistemimiz olan beyne ulaşmasının engellenmesi sonucunda ağrı hissinin ortadan kalkmasını sağlamaktır (Tütüncü, Müngen ve Muhcu, 2005). TÜBİTAK projesi kapsamında yapılan bu projenin amacı ülkemizde sezaryene olan eğilimi azaltmak, sezaryene başvurulmadan doğumda kesilen sancının doğumla ilgili yarıdan yenisinden başlatılmasıdır. Sezaryen, bir doğum şekli olmamakla birlikte normal doğuma oranla daha sağlıklı bir yöntemdir(Chong ve Mongelli,2003).

Normal doğumun dünyanın yaratıldığı andan itibaren insanoğlunun çoğalması için

fizyolojik bir eylem olduğunu bilinmektedir. Projede kadınların normal doğum sürecinden uzaklaşmakta ve sezaryene yöneldiği görülmektedir. Hamile kadınlarla yapılan anket çalışmalarında erken doğum ve normal doğum korkusunun kadınlar üzerinde psikolojik, sosyo-ekonomik ve fizyolojik yönden etkilerinin bulunduğu görülmektedir(Yıldız,1994).

Projenin başlıca amaçlarından biri çilek meyvesinin içerdiği fenolik ve antioksidan bileşikleri sayesinde anne adaylarının bu korkusunu yenerek daha rahat bir şekilde doğuma girmesine yardımcı olabilmektir. Bir diğer amacı ise ülkemizde Sağlık Bakanlığı'nın bu konu üzerinde yürüttüğü kamu spotu ve sağlık alanındaki çalışmalarına bilimsel katkı sunmaktır. Normal doğum yapan kadınların hayata daha hızlı adapte olduğu görülmüştür. Toplum arasında normal doğum ağrısı abartılıyor ve buna bağlı olarak anne adayları normal doğumdan korkuyor(Güngör, Gökyıldız ve Nahçıvan,2004). Annelerin normal doğumla ilgili direnci kırıldığında kendileri de bu doğumu tercih ediyor(Uçum, Kitapçioğlu ve Karadeniz,2010). Projede yer alan anketin uygulandığı kişilerde bu işin fizyolojisini, normal doğumdan sonra bebeğin akciğerlerindeki sıvının atılmasından, süt gelişiminin hızlı olmasına, sosyal hayata erken dönüşten, ameliyat olma nedeniyle anestezi risklerinden kurtulma gibi avantajları anlatılmıştır(Has ve Saygılı,2004). Anne adaylarının yüzde 95'i normal doğum yapmanın çocuğun ruhsal ve fiziksel gelişimine daha yararlı olduğu noktasında görüşleri ortaya çıkmıştır(Yaşar,2006). Sezaryen oranının yüzde 90 olduğu düşünüldüğünde bu çalışmadaki normal doğumla ilgili önyargıların kırılmasını toplum yararına değerli bir katkı olacağı düşünüldü.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada, betimleme ve sistemli gözlem, anket yöntemleri kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evreni, 2016-2017 yılında Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniğinde ayakta tedavi gören gebelerdir.

Çalışmanın örneklemini ise 2016-2017 yılı Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniğinde ayakta tedavi gören gebelerdir. Toplam gebe sayısı 135'dir.

Veri Toplama Araçları

Bu projede anket soruları toplamda 12 olup çoktan seçmeli ve açık uçlu şekilde oluşturulmuştur. Anketin ilk bölümünde gebelerin diyetlerinde aldıkları besinlerin erken doğuma sebebiyet verebilecekleri, ikinci bölümünde ise sezaryen doğum yerine normal doğum sürecine katılıp katılmama hakkındaki görüşleri, üçüncü bölümde ise gebelerin normal doğuma teşviklerinin sonucundaki cevaplar ilişkin görüşleriyle ilgili toplam 12 soru bulunmaktadır. Ayrıca dört farklı kadın doğum uzmanına ve gebelere açık uçlu sorular sorularak, normal doğum sürecine yönelik görüşleri alınmıştır. Burada belirtilen uzmanlara ve gebelere aşağıdaki sorular sorulmuş ve yanıt aranmıştır.

1. Sezaryen doğumu tercih nedenleriniz nelerdir?
2. Normal doğumu tercih nedenleriniz nelerdir?
3. Doğumunuzu gebelik esnasında ki yediğiniz çilek miktarı etkileyerek daha rahat bir doğum gerçekleştireceğiniz söylene idi normal doğumu tercih eder miydiniz?
4. Hamilelik esnasında yediğiniz bazı meyvelerin içerdikleri besin bileşiklerinin sizleri erken doğumuna sebep olabileceğini bilseydiniz yine de tüketir miydiniz?

Çalışmada Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniğinde ayakta tedavi gören gebeler seçilmiştir. Bu gebelere anlatılmak üzere, daha önce bilmedikleri normal doğuma teşvik ve doğum sancılarını azaltıcı doğal etkenler seçilmiştir. Gebeler, hamilelik haftalarına göre ayrılmıştır. Birinci grupta bulunan 24 haftalık gebelere ile ikinci grupta bulunan 36 haftalık gebelere sorulan sorular yazılı ve sözlü olarak anlatılmıştır.

Anlatım esnasında gebelerin normal doğuma olan ilgileri ve görüşleri göz önünde bulundurulmuştur. Gebelerde daha önce yaptığı doğum şeklinin normal doğuma yönelimine etkisini ölçmek amacıyla anket yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Anketlerin uygulama sonucunda elde edilen veriler, yüzde ve frekans yöntemi kullanılarak Microsoft Office Excel programıyla tablo haline getirilmiştir. Ayrıca yapılan çalışmada veriler istatistik programı(SPSS 24.0) ile doğruluk katsayıları incelenmiştir.

BULGULAR

Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniğinde ayakta tedavi gören gebeler seçilmiştir. Bu gebelere anlatılmak üzere, daha önce bilmedikleri normal doğuma teşvik ve doğum sancılarını azaltıcı doğal etkenler seçilmiş ve gebe dağılımı Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Anket Uygulanan Sağlık Kurumu

Sağlık Kurumu	Frekans	Yüzde
Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniği	135	100%

3.1. Ankete Katılan Anne Adaylarının Meslek Durumuna İlişkin Bulgular

Bu bölüme ilişkin maddeler ve her bir maddeye verilen cevaplar aşağıda açıklanmıştır.

M₁: Ankete katılan çalışan hamile sayısı.

M₂: Ankete katılan çalışmayan hamile sayısı.

3.2. Ankete Katılan Anne Adaylarının Eğitim Durumuna İlişkin Bulgular

Bu bölüme ilişkin maddeler ve her bir maddeye verilen cevaplar aşağıda açıklanmıştır.

M₃: Okuryazar değil.

M₄: İlköğretim.

M₅: Lise.

M₆: Üniversite.

M₇: Yüksek Lisans.

3.3. Ankete Katılan Anne Adaylarının Aylık Gelir Durumuna İlişkin Bulgular

Bu bölüme ilişkin maddeler ve her bir maddeye verilen cevaplar aşağıda açıklanmıştır.

M₈:<1000 TL

M₉: 500-1500 TL

M₁₀: 1500-2500 TL

M₁₁: >3000 TL

3.4. Normal doğuma ilişkin anne adaylarının görüşleri:

Günümüzde anne adaylarının normal doğuma karşı korkuları oldukça fazla olmakla beraber bu korkuları onları sezaryen doğuma itmektedir. Anne adaylarının normal doğuma karşı olan korkuları arasındaki en büyük neden normal doğumda sezaryene oranla daha fazla acı hissedilmesidir. Bazı gebeler ise normal doğumun olumsuz yönlerine rağmen sağlık için bu yöntemi tercih etmektedirler.

3.5. Sezaryen doğuma ilişkin anne adaylarının görüşleri:

Anne adaylarının son zamanlarda sıkça başvurdukları bir doğum olan sezaryenin tercih edilmesinin başlıca sebeplerinin arasında daha az acı hissi ve doğum zamanının önceden belirlenebilmesi gelmektedir. Gebelerin sezaryen tercihinin bir diğer sebebi ise bebeğini riske atmadan dünyaya getirmek istemesidir.

3.6. Doğumda Tüketilen Çilek Miktarının Normal Doğum Üzerine Etkileri Hakkında Gebelerin Görüşlerine İlişkin Bulgular:

Gebelerde çilek meyvesi tüketiminin artırılması söylendiğinde normal doğuma olan sempatiyi artmış olup daha da iyi bir bakış açısı oluşturmuşlardır.

Tablo 5. Doğumda Tüketilen Çilek Miktarının Normal Doğum Üzerine Etkileri Hakkında Gebelerin Görüşlerine İlişkin Bulgular:

Gebe kadınlarda çilek seven sayısı	Cevap veren kişi sayısı
25	30
30	25
45	25
25	45
10	10

3.7 Hamilelikte Tüketilen Meyvelerin Erken Doğuma Etkilerinin Bilinmesi Halinde Tüketiminin Devamı Hakkında Anne Görüşlerine İlişkin Bulgular:

M₁₂:Evet

M₁₃: Hayır

3.8 Anne Adaylarının Tercih Ettikleri Doğum Şekline İlişkin Bulgular:

M₁₄:Normal doğum

M₁₅: Sezaryen doğum

3.9Anne Adaylarının Normal Doğumu Tercih Nedenlerine İlişkin Bulgular:

M₁₆: Çevre baskısı

M₁₇: Anestezi veya Ameliyat Korkusu

M₁₈: Önceki Doğumun Normal Yolla Olması

M₁₉: Maliyetin Daha Düşük Olması

M₂₀: Erken İyileşme ve Eve Daha Çabuk Dönmek İçin

M₂₁: Daha Az Kanama Olması

3.10 Anne Adaylarının Sezaryen Doğumu Tercih Nedenlerine İlişkin Bulgular:

M₂₂: Gebelik sürecinde olan doktor dışında bir hekimin ya da ebenin doğumu yaptıracak olması.

M₂₃: Cinsel organlarda yaralanma korkusu.

M₂₄: Ağrı çekmemek için

M₂₅: Doğum zamanını önceden belirleyebilme.

M₂₆: Normal doğum korkusu.

M₂₇: Önceki zor doğum öyküsü.

M₂₈: İdrarını tutamama korkusu.

M₂₉: Cinselliğini koruma kaygısı.

M₃₀: Rahim ve diğer organların sarkmasından korkma.

M₃₁: İleri yaş nedeniyle.

M₃₂: Bebeği riske atmamak için.

3.11 Anne Adaylarının Hamilelikte Tükettiği Çileğin Normal Doğumu Kolaylaştırdığını Bilmesi Halindeki Tercihlerine İlişkin Bulgular:

M₃₃: Evet

M₃₄: Hayır

SONUÇ VE TARTIŞMA

Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniğinde ayakta tedavi gören gebelere uygulanan bu çalışmada katılımcıların ilk doğumlarında sezaryen doğumu tercih ettikleri görülmüştür. Eğitim düzeyinde gelişmişlik seviyesinin artışı ile sezaryen doğuma yönelme arasında ise arasında anlamlı ilişki saptanmıştır. Eğitim düzeyi arttıkça sezaryen doğumu tercih edenlerin oranı da artmaktadır. Bir sonraki doğum şekli ile

İlgili tercihleri sorulduğunda, normal doğum yapanların büyük çoğunluğu yine normal doğumu tercih ederken, sezaryen doğum yapanların hemen hemen hepsi yine sezaryen doğumu tercih etmiştir. Normal doğum olma sebebine bakıldığında; ilk üç sırada komplikasyonların normal doğumda az olduğu, normal doğumun doğal olduğu, günlük aktivitelere kolay dönülebildiği yer almaktadır. Araştırmamıza katılan sağlık personeli %84.8 oranında normal doğumun en güvenilir yöntem olduğunu düşünmektedir. Ancak doğum yapanlar, ağrıdan dolayı diğer doğum tercihi olarak sezaryen doğumu tercih etmektedirler. Bu nedenle epidural anestezi ile ilgili bilgiler artırılarak normal doğum oranlarında artırılabilir düşüncesindeyiz. Gebe sağlık çalışanlarına eğitim hemşireleri ve doktorlar tarafından, normal doğum ve sezaryen doğumun endikasyonları, kontrendikasyonları, komplikasyonları hakkında ve epidural anestezi hakkında kapsamlı bilgi verilebileceği düşünülmüştür. Sağlık çalışanlarına epidural anestezi hakkında eğitim verilerek sezaryen oranlarının azalacağı görülmüştür. Çünkü araştırmamızda sezaryeni seçme nedenleri arasında, normal doğum sırasında ağrı yaşama korkusu yer almaktadır.

ÖNERİLER

Bu çalışmada duyarlılığa neden olabilecek kısımlar, ülkemizde sağlık bakanlığınca da yürütülen normal doğuma teşvik kampanyalarının, bu TÜBİTAK projesinde desteklenip kadınların bilinçlendirilip, normal doğum sürecine itilmesini sağlanmalıdır. Bu projenin amacı kadınların tercih ettiği sezaryen çeşitlerine başvurduklarını gözlemledik. Normal doğuma oranla daha sağlıklı doğum yöntemlerinin ortadan kaldırılması gerekliliğinin anne adayları tarafından bilinmediği sonucuna vardık. Bu nedenle fizyolojik bakımdan kadınların rahat bir doğum ve gebelik süreci geçirmelerini sağlamaları yolunda yan etkisi olmayan ve kanıtlanması kolay olan yöntemleri anne adaylarına önerdik. Önerdiğimiz yöntem beslenme alışkanlığı ilgili olduğu için ek bir maddi yük ne aileye nede devlete getirmemektedir. Projenin normal doğumu destekleyen beslenme diyetinde alınan meyvelerden çileğin normal doğum sürecinde sancıların kesilmesi yönünde büyük bir katkı yaptırdığı adaylara aktardık. Çünkü çilekte bulunan etken maddeler rahim kaslarının kasılmasını artırarak daha rahat bir doğuma kolaylık sağlar. Önerdiğimiz yöntem her gelir grubundan insanımızın ulaşabileceği ucuzlukta ve kolayca elde edeceği bir besin olması nedeniyle yaygın olarak kullanılmasını öneriyoruz. Daha rahat ve sağlıklı bir doğum bekleyen kadına destek olabilecek diğer kampanyalara ve yapılan çalışmalara oranla, baskın bir proje olacağı tarafımızca düşünülmektedir. Bu proje bağlamında tarım bakanlığıyla, aile ve sosyal politikalar bakanlığıyla iş birliğine gidilerek ortak kampanyalar yürütülebilir. Çilek meyvesi sevilen bir meyve olması nedeniyle ilgi çekici bir özelliğe sahiptir.

Bu TÜBİTAK projesi kapsamında kadınların sezaryen doğuma olan eğilimleri azaltılarak kadınlara normal doğuma karşı pozitif bakış açıları kazandırılacaktır. Elde edilen sonuçta ise gebelerin normal doğum yapma isteklerinin arttığı görülmektedir.

Sağlık çalışanlarına eğitim seminerleri veya hizmet içi eğitim düzenlenerek sağlık çalışanlarının bilgilerinin arttırmayı ve sezaryen oranını azaltmayı amaçlamaktayız.

KAYNAKÇA

- 1- Akçay T ve ark. Sezaryen Sonrası Vajinal Doğumun Güvenilirliği, T Klin Jinekolojisi, 2001:11.
2. Aksaraylı, M., Kıdak, B.L. (2008). Yatan hasta memnuniyetinin değerlendirilmesi ve izlenmesi: Eğitim ve Araştırma Hastanesi Uygulaması, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10,87-122.
3. Artıran İğde F. Sezaryen Sonrası Normal Vajinal Doğum. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi Sted, 2004:13(4), 137-140.

4. Balcı E., Gün İ., Özçelik B. (2005) Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Kadın Doğum Polikliniğine Başvuran Gebelerin Sevk ve Sağlık Ocaklarını Kullanma Durumu; *Sağlık Bilimleri Dergisi* (Journal Of Health Sciences) 14(2):91-96.
5. Cunningham FG, MacDonald PC, Gant NF. Cesarean Delivery and Cesarean Hysterectomy. In: Williams Obstetrics: Connecticut: Appleton Lange, 1997; 509-533.
6. Çiçek Mn, Akyürek C, Çetin Ç, Haberal A: Normal doğum: Kadın Hastalıkları ve Doğum Bilgisi. 2. Baskı 2006 sy:217- 237
7. Çivili D. Kadınların Doğum Sekli Tercihleri ve Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İzmir, 2005.
8. Danforth D.N., PhD,MD. (2003) Operative Delivery In: R.C. Benson. Current Obstetric and Gynecologic Diagnosis and Treatment. 2003) 939-948
9. Demir N. Preterm doğum tedavisinde yeni görüşler. *Perinatoloji Dergisi* 4(3): 133 140, 1996.,
10. Depp R. (2002) Cesarean Delivery and Other Surgical Procedures In: Gabbe S.G. (eds) Obstetrics Normal & Problem Pregnancies 635-650.
11. E.S.Y. Chong, M. Mongelli, (2003) Attitudes of Singapore women toward cesarean and vaginal deliveries, *Int. J of Gynecology and Obstetrics* 80:189- 194.
12. Güngör İ., Gökıldız S., Nahçıvan N., Sezaryen Doğum Yapan Bir Grup Kadının Doğuma İlişkin Görüşleri ve Doğum Sonu Erken Dönemde Yasadıkları Sorunlar . *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Hemşirelik Dergisi*, 2004;53.
13. Has R., Saygılı R. (2004) Doğum Operasyonları, İn: Berkman S., Has R.(eds), İn: *Doğum Bilgileri*, Nobel Tıp Kitabevi, 64-66.
14. Karabulutlu Ö. Kadınların doğum şekli tercihlerini etkileyen faktörler. *İ.Ü.F.N. Hem. Dergisi* 2012 20 (3): 210-8.
15. Lambrou N., Morse A., Wallach E. (2000) Çev. Vicdan K., Işık A.Z., Danışman N. The Johns Hopkins Manual of Gynecology and Obstetrics (*Jinekoloji Obstetrik El Kitabı*) Atlas Kitapçılık, Ankara, 22-25.
16. Özkaya O. (2005) Süleyman Demirel Üniversitesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniğindeki 5 yıllık Doğum Oranları ve Sezaryen Endikasyonları, *Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fak. Derg.*12(4):36-39.
17. Reinhard M., Schofer R., Çeviri. Yılmaz M T., (1995) Obstetrik Analjezi. İn: Klinik Anesteziyoloji Klavuzu, 1. Baskı, Yüce Yayınları, 468-469.
18. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü Güvenli Annelik Katılımcı Kitabı. Ankara, 2005.
19. Sayın C., Berberoğlu U., Varol F. (2004) Sezaryenle Doğum Yapmış Sağlık Personelinde Doğum Sonrası Memnuniyet ve Takip Edilen Gebelikte Doğum Şekli Tercihi; *T Klin Jinekolo Obst.* 18(2):82-88
20. Tütüncü L., Müngen E., Muhcu M., ve ark. (2005) GeçirilmişSezaryen Doğum Ektopik Gebelik Riskini Arttırır mı? *Perinatoloji Dergisi*, 13(2):3-4).
21. Uçum EY, Kitapçoğlu G, Karadeniz G. Kadınların doğum yöntemlerine bakış açısı, deneyim ve memnuniyetleri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*2010, 5 (13): 107-22. Uğur S., Işık Ç. (2001) Obstetrik ve Jinekoloji. Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 182-187,214-216.
23. Yaşar Ö. (2006) Primipar Kadınların Doğum Tercihleri ve Bunu etkileyen Faktörler, Yüksek lisans Tezi, Afyon, 6.
24. Yıldız C. Sezaryenle Doğum Deneyiminin Anne-Bebek ve Baba Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara. Gülhane Askeri Tıp Akademisi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1994.

ALTIN PORTAKAL “Bahia citrus” MEYVESİNİN BESİN İÇERİĞİNİN VE FENOLİK BİLEŞENLERİNİN KARDİOVASKÜLER SİSTEME OLAN FİZYOLOJİK ETKİLERİNİN AYDINLATILMASI

Duygu ERKUŞ-Hatice Nur ACAR 10. Sınıf Öğrencileri

Ramazan ŞAHAN Danışman Öğretmen

ÖZET

Günümüzde, efedrin, aspartam ve amoksilin gibi iyi bilinen örnekleri de içeren ve birçok alanda kullanılabilen 500’den fazla maddenin üretiminde enzimlere başvurulmaktadır. Akdeniz yöresine mahsus lezzetli bir portakal çeşidi olması ve çevre illerde tüketilmesi, besin içeriğinin makro ve mikro düzeyde analiz edilmesini ve antioksidant özelliklerinin incelenmesini de ayrıca önemli hale getirmektedir. Bu sebeple, bazı özel sekonder metabolitlerin kullanımlarına daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Altın portakalın besin değeri ve kanser ile kolesterole karşı etkisi önemli derecede fazladır. Meyveler, mineral, vitamin, flavanoidler (antioksidan özellikleri), şekerler, vb. bileşenleri açısından günlük diyetimizin önemli bir kısmını içerir. Bu açıdan bakıldığında meyveler insan sağlığı açısından önemli bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Portakal ve ürünleri bu özellikler itibariyle diğer meyveler arasında ön sıralarda yer alıp insanlar tarafından potansiyel olarak tüketilmektedir.

Ülkemizin portakal çeşitleri çok farklı olup bunların bir kısmı ihracat edilmektedir. Buna rağmen halen ülkemizde çeşit olarak bilinen, yaygın olarak tüketilen fakat besin içeriği hakkında bilgi sahibi olmadığımız portakal çeşitlerimiz de mevcuttur. Bu projede çalışmayı planladığımız Antalya Altın portakal da bunlardan biridir. Bu çalışmada, Antalya yöresinden toplanan, yöre ve çevre iller dışında çok fazla tanınmayan ‘Altın portakal’ın sahip olduğu PPO aktivitesinin endüstriyel açıdan önemini ve bu meyvenin depolama kararlılığına etkisi belirlemek amacıyla, bu enzim saflaştırılarak karakterize edilmesi ve ayrıca endüstriyel uygulamalarda kullanılabilirliği incelenecektir. Ayrıca, yöremizin yok olmaya yüz tutan oldukça lezzetli bir portakal çeşidi olan ‘Altın portakal’ besin ve antioksidant değerlerinin ortaya konulmasıyla birlikte yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılmasına ve yörenin sosyo-ekonomik kalkınmasında önemli katkılar sağlanacağı, elde edilecek enzimin endüstride kullanımının ülkemiz ekonomisine ve ayrıca ekolojik dengenin korunmasına sağlayacağı katkılar açıktır.

Anahtar Kelimeler: Polifenoloksidaz, Saflaştırma, Mineral, Uçucu yağ asiti, Amino asit, Fenolik, Antioksidan, Altın portakal

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusu, Portakal “Bahia citrus” meyvesinin besin içeriğinin ve fenolik bileşenlerinin aydınlatılması şeklinde olacaktır. Enzimler endüstriyel açıdan oldukça büyük bir potansiyele sahiptirler. Günümüzde, efedrin, aspartam ve amoksilin gibi iyi bilinen örnekleri de içeren ve birçok alanda kullanılabilen 500’den fazla maddenin üretiminde enzimlere başvurulmaktadır (Ayaz,Hayırlioglu-Ayaz,Alpay-Karaoglu,Gruz Valentová ,Ulrichová ve Strnad ,2005-2008). İlk aşamada ise, meyve gelişimi boyunca portakal örneklerinde besin içeriği analizi yapılacaktır. Bu amaçla, makro besin içeriğini teşkil eden toplam azot tayini, karbohidrat tayini, kül, nem ve toplam yağ tayinleri yapılacaktır. Aynı zamanda elde edilen sonuçlardan enerji değeri de hesaplanacaktır. Yine bu çalışmayla, portakalın antosiyanin içeriği bileşik bazında kapsamlı olarak ortaya konulacak, emsalleri ile kıyaslanacak. Analizler sonucunda bu meyvesinin uygun toz, tablet ve kırıntı formlarının besin ve antioksidant içerik kararlılığı belirlenecek.

Buna göre, yöremizde yetişen ve tüketilebilen bu meyve, tüketilmenin yanında bir endüstriyel öneme de sahip olabilecektir. Bu kaynaklardan sağlanan preparatlar hem

istenmeyen esmerleşmeden kaynaklanan ekonomik kayıplar azaltılmış/önlenmiş hem de besin değerini kaybetmeksizin farklı bu konuda hassas olan ürünlerle karıştırılıp potansiyel ürünlerin raf ömrü arttırılmış olacaktır.

Yöremizde aslında gelecekte büyük bir ekonomik getirisi olabilecek fakat şu an itibarıyla farkında olunmayan bu portakal çeşidi olan 'Altın portakalın' besin ve antioksidant değerlerinin ortaya konulması, emsalleri ile kıyaslanması neticesinde yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılmasına ve yörenin sosyo-ekonomik kalkınmasında önemli katkılar sağlayacaktır. Meyvenin anlaşılabilir ve karşılaştırılabilir bir etiketi hazırlanıp üreticiyi ve tüketiciyi bilgilendirme çalışmalarında kullanılabilir döviz haline getirilecektir. Portakal, dünyada en yaygın şekilde üretilmekte ve tüketilmektedir (Dry, Robinson,1994). Portakalın fenolik bileşiklerinin değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkan verilerin antioksidant ve fizyolojik yönden sistemin geliştirilmesine yardımcı olacağı görülmektedir. Portakalın içerdiği resveratrol maddesi gibi insan sağlığına faydalı bileşikler de katkı sağlayacaktır. Buna bağlı gelişmeler olarak; günümüz dünyasında doğal gıda kaynaklarının giderek bozulması, kirlilik ve diğer etmenler nedeniyle kanser (tümör, habis) dokularının oluşumu, gelişmesi ve artması ile ilgili olan tüm olaylar resveratrol maddesi ile engellenebilmektedir(Flurkey, Jen,1978) (Friedman,1996-1997).

Nitekim tümör aşılınmış farelere 18 hafta boyunca haftada 2 kez 1, 5, 10 veya 25 mikromol resveratrol veren araştırmacılar tümör sayısının kontrole göre sırasıyla %50, %63, %63 ve %88 oranında azaldığını ortaya koymuşlardır (Kolcuoglu Colak, Sesli, Yildirim, Sağlam,2007). 1997 yılında Illinois Üniversitesinde yapılan bir araştırmada ise kanser aşılınmış farelerde resveratrol maddesinin lezyon gelişimini engellediği ve deride tümör oluşumunu azalttığı saptanmıştır (Robb,1984).

Bu kapsam dâhilinde yapılması planlanan çalışmada incelenecek parametreler ve izlenecek yollar aşağıdaki gibidir:

1. Çalışmamıza kaynak teşkil edecek meyve hasat meyve olgunlaşması boyunca belirli dönemlerde hasat edilecek ve uygun özütlere hazırlanacaktır.
2. Buların yanında meyvenin potansiyel fenolik bileşikleri (serbest, ester ve ester bağlı fenolik asit fraksiyonları, antosiyaninleri, polifenoller, vb) ve bunların bazı fraksiyonlarının radikal temizleyici özellikleri (DPPH, ORAC ve FRAP)(Ayaz, Bertoft.2001) spektrofotometrik olarak uzmanlar tarafından alınca yardımcıları ile belirlenecektir.
3. Elde edilen veriler literatürle karşılaştırılarak analiz edilecek ve sonuçlar alanında iyi olan projelerde yayınlanacaktır.

Meyvenin anlaşılabilir ve karşılaştırılabilir bir etiketi hazırlanıp üreticiyi ve tüketiciyi bilgilendirme çalışmalarında kullanılabilir döviz haline getirilecektir. Portakal, dünyada en yaygın şekilde üretilmekte ve tüketilmektedir (Shi, Dai, Xia, Xu, Xie, Liu,2001). Günümüz dünyasında doğal gıda kaynaklarının giderek bozulması, kirlilik ve diğer etmenler nedeniyle kanser (tümör, habis) dokularının oluşumu, gelişmesi ve artması ile ilgili olan tüm olaylar resveratrol maddesi ile engellenebilmektedir. Nitekim tümör aşılınmış farelere 18 hafta boyunca haftada 2 kez 1, 5, 10 veya 25 mikromol resveratrol veren araştırmacılar tümör sayısının kontrole göre sırasıyla %50, %63, %63 ve %88 oranında azaldığını ortaya koymuşlardır. 1997 yılında Illinois Üniversitesinde yapılan bir araştırmada ise kanser aşılınmış farelerde resveratrol maddesinin lezyon gelişimini engellediği ve deride tümör oluşumunu azalttığı saptanmıştır (Vaughn, Lax, Duke,1988). Portakal, marketlerde bütün yıl boyunca mevcut olmasından dolayı, diyetimizin esas fenolik bileşiklerin kaynağını da teşkil etmektedir. Son yıllarda çok miktarda portakal çeşitleri elde edilmekte, buna paralel hem besin içerikleri ve hem de antioksidan özellikleri (polifenolikleri açısından) de detaylı olarak çalışılmaktadır (Whitaker,1972). Buna rağmen gün geçtikçe yeni portakal çeşitleri tanımlanmakta, üstün özellikli portakal çeşitleri hibritleştirilmekte ve var olan çeşitler de yukarıda bahsi geçen özelliklerinden dolayı araştırılmaktadır. Bu yönden bakıldığında,

portakalın bölgemizde son derece tercih edilmekte ve tüketilmekte olmasına rağmen besin içeriği, polifenolikleri ve antioksidan özellikleri bakımından henüz araştırılmamıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada, betimleyici araştırma yöntemi ve sistemli gözlem, litaretürde yapılan saflaştırma yöntemleri kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu projede, betimleyici araştırma yöntemi kullanılarak bu meyveden hazırlanan özütlerin kapsamlı karakterizasyonu ve bunun sonucunda elde edilen PFO aktivitesinin inhibisyonu verilerinin benzer şekilde diğer endüstriyel PFO kaynaklarıyla alınacak olan yardımcımlar ile literatür çalışmaları kıyaslanacaktır. Literatür çalışmasından elde edilecek olan enzimin endüstriye adapte edilmesi ve bunun yanında amaçlanan besin içeriğinin de ortaya konulmasıyla hem meyve suyu sektörü hem de bu meyveden türetilen besin ürünlerinin raf ömrünün uzatılmasıyla birlikte ekonomik kayıplar azaltılmış/önlenmiş olacaktır. Verilerin bulguları literatür özetleriyle karşılaştırılarak özgün değerler karşılaştırılıp yorumlarda bulunulacaktır.

Verilerin Analizi

Yapılan literatür özeti ve araştırmaları uygulaması sonucunda elde edilen veriler, getirilmiştir.

BULGULAR

İnsan sağlığı açısından önemli bir alan oluşturan fenolik bileşiklerin ve bu fenoliklerin içeriği çok iyi dayanıklılık göstermesine rağmen, portakalın kardiyovasküler sistemin fizyolojik etkisini düzenleyici özelliği çeşitli problemlerin çözümüne ilaç olabilecek bulgular sunulmuştur.

Alanında Uzman Görüşleri:

Fenolik bileşikler açısından böylesine zengin bir meyvenin de kullanılması çalışmanın önemi de arttırmaktadır. Fenolik bileşiklerin etkinliğinin incelenmesi için yapılan çalışmalardan detaylı ve isteklere yönelik olarak çalışılmamış, analjezik ve antiseptik ilaçlarda yaygın olarak kullanılan, fenolik bileşiklerin bu yönden önemi (3'-hidroksiasetaminofen vb.) artmaktadır. (Lee ve Nagy, 1983). Dopamin salgısının az olması sonucu ortaya çıkan ve özellikle ellerin titremesine yol açan Parkinson hastalığına karşı, bir ilaç olarak kullanılan L-DOPA'nın bir analogu olan 6-[18Floro-L-DOPA], presinaptik dopaminerjik özelliği nedeniyle önem arz ettiğinden, bu madde sentezi de çeşitli araştırmacılar tarafından fenolik bileşikler ile gerçekleştirilmiştir (Laurila, Hurme ve Ahvenanen, 1998).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Endüstriyel bir enzim olan PFO'nun gelişmiş ülkelerdeki üretim ve kullanım potansiyelleri dikkate alındığında, bu projeden elde edilecek bilgilerle ülkemize ait kaynaklardan elde edilecek yerli enzimlerin kararlı bir formda ülkemizde çeşitli sektörlerde kullanımları da söz konusu olabilecektir. Ayrıca, elde edilebilecek verilerle bu enzimin bölgesel üretim ve mevsimsellikten kurtarılması söz konusu olabilecektir. Bu türden çalışmalarla yatırımcıların, kimyasal işlemler yerine endüstriyel enzimlerin kullanıldığı, çevre kirliliği gibi problemler yaratmayan biyokimyasal ve enzimatik işlemlerin kardiyovasküler sistemin korunmasında ve fizyolojik özelliklerinin araştırılmasında kullanılmaya teşvik edilmesi, ülkemizin ekolojik dengesinin korunmasında da fayda sağlayacaktır. Sağlıklı bir birey olmak için sekonder metabolit olan fenolik bileşiklerin ana besin öğelerinin yanında alınmasının tavsiye edilmektedir. Yaşadığımız çağın genel sorunlarından olan obezite kalbin yapısı ve fonksiyonunda çeşitli değişikliklere yol açması nedeniyle açılan kardiyovasküler

rahatsızlıkları önleyeceği öngörülmektedir. Ayrıca, besin içeriği belirlendikten sonra, henüz tüketimi yaygınlaşmamış, sadece lokal olarak Antalya ili ve yakın illerin ve ilçelerin köy ve şehir pazarlarında satılmakta olan portakalın tüketiminin yaygınlaşması için bu projeye, bu portakal çeşidinin Türkiye genelinde tanınması sağlanacaktır. Bunun için portakalın ülkemizde yaygın tüketilmesine ön ayak teşkil edecektir. Portakalın tüketimine artan talep, hem mevcut durumunda ekili olduğu alanlarda bir iyileşmeye ve hem de yeni dikim alanlarının oluşturulması sağlanarak yöre halkının ekonomik gelirine katkıda bulunabilecektir. Bunun sağlanması halinde bölgeden halen devam eden potansiyel tarım insanı göçünü durdurarak yöre halkı bu sektöre bağlanabilecektir. Böylece, Antalya ili ve ilçeleri olan Finike Kumluca çevresi bu portakal ve buna bağlı yan ürünlerini (meyve suyu, marmelat, reçel) işleyebilecek ve ihracat eder bir konuma gelebilecektir.

Proje kapsamında gerçekleştirilen çalışmalarla, öğrencilerin kişisel akademik kalitelerinin geliştirilmesi sağlanacak, en az bir ortaöğretim TÜBİTAK proje çalışması sonucunda elde edilecek veriler, ülke ekonomisine ve kardiovasküler hastaların tedavisine umut ışığı sunacaktır.

KAYNAKÇA

1. Ayaz FA, Hayirlioglu-Ayaz S, Alpay-Karaoglu S, Gruz J, Valentová K, Ulrichová J, and Strnad M.(2008) Phenolic acid contents of kale (*Brassica oleracea* L. var. *acephala* DC.) extracts and their antioxidant and antibacterial activities. *Food Chemistry* 107, 19-25.
2. Ayaz FA, Hayirlioglu-Ayaz S, Gruz J, Novak O, Strnad M. (2005). Separation, characterization, and quantitation of phenolic acids in a little-known blueberry (*Vaccinium arctostaphylos* L.) fruit by HPLC-MS *Journal of Agricultural and Food Chemistry* 53, 8116-8122.
3. Ayaz FA, Bertoft E. (2001). Sugar and phenolic acid composition of storage commercial oleaster fruits *Journal of Food Composition and Analysis* 14, 505-511
4. Ayaz FA, Kadioglu A, Turgut R., (2000). Water stress effects on the content of low molecular weight carbohydrates and phenolic acids in *Ctenanthe setosa* (Rosc.). *Canadian Journal of Plant Science* 80, 373-378.
5. Ayaz, F.A., Demir, O., Torun, H., Kolcuoglu, Y., Colak, A., (2008), Characterization of polyphenoloxidase (PPO) and total phenolic contents in medlar (*Mespilus germanica* L.) fruit during ripening and over ripening, *Food Chemistry*, 106, 291-298.
6. Colak, A., Özen, A., Dincer, B., Güner, S., Ayaz, A.F., 2005, *Food Chemistry*, 90, 801-807.
7. Dincer, B., Colak, A., Aydın, N., Kadioglu, A., Güner, S., 2002, *Food Chemistry*, 77, 1-7.
8. Dry, I.B., Robinson, S.P., 1994, *Plant Molecular Biology*, 26, 495-502.
9. Flurkey, W.H., Jen, J.J., 1978, *Journal of Food Science*, 43, 1826-1831
10. Friedman, M., 1996, *Journal of Agricultural and Food Chemistry*, 44, 631-653.
11. Friedman, M., 1997, *Journal of Agricultural and Food Chemistry*, 45, 1523-1540.
12. Hodge, J.E., 1953, *Journal of Agricultural and Food Chemistry*, 1, 927-943.
13. Kolcuoglu, Y., Colak, A., Sesli, E., Yildirim, M., Saglam, N., 2007, *Food Chemistry*, 101, 778-785.
14. Laurila, E.; Hurme, E.; Ahvenainen, R., 1998, *J. Food Protection*, 61,10,1363-1386.
15. Lee, M.S., Nagy, S., 1983, *Journal of Food Science*, 53, 168-176.
16. Özen, A., Colak, A., Dincer, B., Güner, S., 2004, *Food Chemistry*, 85, 431-437.
17. Rathjen, A.H., Robinson, S.P., 1992, *Plant Physiology*, 99, 1619-1625.
18. Robb, D. A., 1984, Lontie, R., FL: CRC Pres, Boca Raton, 2.
19. Sarkar, J.M., Leonowicz, A., Bollog, J.M., 1989, *Soil Biology and Biochemistry*, 21, 2, 223.
20. Shi, C., Dai, Y., Xia, B., Xu, X., Xie, Y., Liu, Q., 2001, *International Society for Plant Molecular Biology*, 19, 381a- 381h.
21. Vaughn, K.C., Lax, A.R., Duke, S.O., 1988, *Physiol Plant*, 72, 659-665.
22. Whitaker, J.R., 1972, Marcel Dekker. New York, Chapters 22 and 24.

KURANI KERİMDE ADI GEÇEN MEYVELERİN MODERN TIPDAKİ FİZYOLOJİK YERİ

Gülben SELEN-Ümmüşen KAŞLI 10. Sınıf Öğrencileri

Ramzan ŞAHAN Danışman Öğretmen

ÖZET

Dünyada yaşam alanını paylaştığımız canlıların en büyük kısmını bitkiler oluşturmaktadır. Yaşam sırasında edindiğimiz tecrübeler, başımıza gelen hastalıklar, bitkilere olan merakımız onlara farklı bir boyutla bakmamıza neden olmaktadır. Kur'an'ın bitkilerden bahsetmesi ise var olan ilgimizi bu konuyla ilgili araştırma yapmaya sevk etmiştir. Bu projede Kur'an'da geçen bitkileri amacı çerçevesinde oluşturarak bizlere hangi mesajları verdiklerini anlatmaya çalıştık. TÜBİTAK projemiz Ku'ran'da adı geçen şifalı bitkiler ve bunlar üzerinden verilen mesajlardır. Birinci bölümde Kur'an'da bitki kavramını açıkladık. Kur'an'da adı geçen bitkileri bitki türlerine göre gruplandırdık. Bitkiler üzerinden verilen mesajları ise amacı çerçevesinde açıklayarak verdikleri mesajlardan bahsettik. Son olarak Kur'an'da ahlâki ilkeleri vurgulamada bitki türlerini açıkladık. Tüm bunlar doğrultusunda projemizde dikkatimizi çeken en önemli hususlardan biri bitkilerin bize vermiş olduğu mesajlardır.

Araştırmamız sonucunda kuranda geçen 7 meyve bulunmaktadır. Bunlar zeytin, muz, kiraz ağacı, hurma, incir, üzüm, nardır. Bunlar kuranda ayetlerle ifade edilmiştir. Bir meyveni birçok yönden zengin olduğunun fakat bilinmediğini ama bilinmesi gerektiğini vurgulamak istedik. Tıpta bilinmeyen gerçeklerin gün yüzüne çıkarmayı amaçladık. Aslında ilaçlara başvurmadan doğal yollarla elimizde bulunan meyvelerin içeriğindeki maddeler ile sağlığını koruyabiliriz. Günümüzde ölüm oranın genç yaşlara düştüğünü saptadık bunun sebebi bilgisiz ve sürekli olarak ilaç kullanılmaktadır. Bu yüzden ilaç kullanmak yerine meyveleri tüketerekten bağımsızlığımızı güçlendirebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Modern, Fizyoloji, Kurani Kerim, İncir, Üzüm, Nar, Hurma, Modern tıp, Sağlık Yöntemleri, Hurma

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusu, Kuran-ı Kerimde adı geçen meyvelerin modern tıptaki fizyolojik yeri aydınlatılması şeklinde olacaktır. Bu projeyi yapmaktaki amacımız, dünyanın ayrılmaz bir parçası olan bitkilerden esinlenerek Kuran'ın temel gayeleri olan amaç çerçevesinde gerçekleştireceğiz(Bayraklı ve Bayraktar,2002). Kur'an yazan her şeyin bir sebebi olduğu ve canlılar aleminin boş yere yaratılmadığını bildirmektedir (Dartma B.2005).Allah'ın yaratmış olduğu bitkilerin bilgisine bilimsel açıdan ulaşılabilmesi önemlidir. Bu konunun araştırılmasıyla bitkiler âleminden meyveler hakkında bilgi sahibi olabilmek ilk amacımızdır. Ayrıca Kuran'da adı geçen meyvelerin, ayetlerle desteklendiğine ve insan sağlığında büyük rol oynadığına ve insanların farkında olmadıkları meyvelerin aslında hayatlarında büyük rol üstlendiğini onlara duyurabilmektir. İnsanlar Kuran'da geçen meyveler vücudumuzun birçok bölümünde görev üstlendiğini göstermektedir (Paçaçı.1996). Bir meyveni birçok yönden zengin olduğunun fakat bilinmediğini ama bilinmesi gerektiğini vurgulamak istedik. Tıpta bilinmeyen gerçeklerin gün yüzüne çıkarmayı amaçladık. Aslında ilaçlara başvurmadan doğal yollarla elimizde bulunan meyvelerin içeriğindeki maddeler ile sağlığını koruyabiliriz. Günümüzde ölüm oranın genç yaşlara düştüğünü saptadık bunun sebebi bilgisiz ve sürekli olarak ilaç kullanılmaktadır. Bu yüzden ilaç kullanmak yerine meyveleri tüketerekten bağımsızlığımızı güçlendirebiliriz(Cüceloğlu.1996).. Nar ise şu ayetlerde bahsedilmiştir: “Gökten suyu indiren O'dur. Onunla her çeşit bitkiyi çıkardı, o bitkiden bir

yeşillik çıkardık, ondan da birbiri üzerine binmiş taneler; hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar (bahçeleri) çıkarıyoruz. (Bunların) kimi birbirine benzer, kimi benzemez. Bunlar meyvelendikleri zaman meyvelerinin olgunlaşmasına bakın! Bunlarda inanan bir toplum için ibretler vardır.” (En”am sûresi / 99)

“Çardaklı ve çardaksız (üzüm) bahçeleri, ürünleri çeşit çeşit hurmaları, ekinleri, birbirine benzer ve benzemez biçimde zeytin ve narları yaratan O’dur. Herbiri meyve verdiği zaman meyvesinden yeyin. Devşirilip toplandığı gün de hakkını (zekât ve sadakasını) verin, fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez.” (En”an sûresi / 141). Hurma meyvesinde de bol miktarda fosfor bulunur. Sinir sisteminde etkilidir. Görme yetisi için en çok tercih edilendir. Bağışıklık sisteminin direncini artırır. Böbrek sağlığı ve taş dökümünde tercih edilir. Kansere karşı etkilidir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada, betimleyici araştırma yöntemi ve sistemli gözlem, litaretürde yapılan saflaştırma yöntemleri kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu projede, tarama yöntemi kullanılarak veriler toplanacaktır veri toplama aracı olarak anket oluşturulmuştur. Anketin oluşturulması sürecinde kuranda adı geçen meyvelerin kapsamlı araştırması yapılmıştır. Buna dayanarak anket soruları toplamda 12 olup çoktan seçmeli ve açık uçlu şekilde oluşturulmuştur. Anketin içerisinde ilk bölüm olarak kurandaki meyvelerin modern tıptaki fizyolojik etkileri, ikinci bölüm olarak ise adı geçen meyvelerin isimlerin bilgisi olmak üzere iki bölüm bulunmaktadır. Verilerin bulguları literatür özetleriyle karşılaştırılarak özgün değerler karşılaştırılıp yorumlarda bulunulacaktır.

Evren ve Örneklem

Projemize katkı sağlayan katılımcıları seçerken random örnekleme yöntemlerinden uygun örneklem yöntemi kullanılarak Döşemealtı ilçesinde yaşayan vatandaşlardan rastgele belirlenmiştir. Merkezde yaşayan yerel halktan, ortaöğretimde okuyan lise öğrencilerden ve akademisyenler de dâhil edilmiştir. Yapılan çalışmalar doğrultusunda 135 kişiye ulaşılabilmektedir.

Verilerin Analizi

Anketlerin uygulama sonucunda elde edilen veriler, yüzde ve frekans yöntemi kullanılarak Microsoft Office Excel programıyla tablo haline getirilmiştir. Ayrıca yapılan çalışmada veriler uzman görüşlerine başvurularak geçerlilikleri incelenmiştir.

BULGULAR

İnsan sağlığı açısından önemli bir alan oluşturan Kuran-ı Kerimden ve bu projeden elde ettiğimiz sonuç göz önünde bulunan mucize meyveleri farkında olmadığımızı ve insanlara bunu göstermektir. Hayatımızın her yerinde tükettiğimiz bu meyvelerin sadece vitamin amaçlı değil birçok önemli etkileri de vardır. Küçük bir hastalıkta hemen ilaca başvurulmadan da doğal yollarla iyileşebileceğimizi benimsetmektir. Bu yararlı meyvelerin Kuran Kerim de ayetlerle desteklendiğini, tesadüf olmadığını her meyvenin farklı bir hastalığa iyi geldiğini ama çoğu kişinin bundan habersiz olduğunu ve bu meyvelerin faydalarını bilmediklerinden dolayı kolay yoldan ilaç kullanımına başvurduklarını fark ettik.

Sokakta ki vatandaşlar ve öğrenciler seçilmiştir. İnsanların okuduğu Kuran-ı Kerim’in içerisinde geçen meyvelerin sağlığımızda önemli yer tuttuğunu göstermektir ve bu Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 2. Anket Uygulanan KİŞİLER

Anket Uygulanan	Frekans	Yüzde
Döşemaltı Yerel Halkı	130	100%

3.1. Ankete Katılan Kişilerin Meslek Durumuna İlişkin Bulgular

Bu bölüme ilişkin maddeler ve her bir maddeye verilen cevaplar aşağıda açıklanmıştır.

M₁: Ankete katılan çalışan kişi sayısı.

M₂: Ankete katılan çalışmayan kişi sayısı.

3.2. Ankete Katılan Kişilerin Eğitim Durumuna İlişkin Bulgular

Bu bölüme ilişkin maddeler ve her bir maddeye verilen cevaplar aşağıda açıklanmıştır.

M₃: Okuryazar değil.

M₄: İlköğretim.

M₅: Lise.

M₆: Üniversite.

M₇: Yüksek Lisans.

3.3. Ankete Katılan Kişilerin Kuran-ı Kerim’de Adı Geçen Meyvelerden Hangilerini Bildiklerine İlişkin Bulgular

Bu bölüme ilişkin maddeler ve her bir maddeye verilen cevaplar aşağıda açıklanmıştır.

M₈:Nar

M₉: İncir

M₁₀: Hurma

M₁₁: Üzüm

M₁₂:Kiraz

M₁₃:Zeytin

M₁₄:Muz

3.4. Kuran-ı Kerim’de Geçen Nar ve Hurmanın İnsanlar Tarafından Daha Çok Bilinmesine İlişkin Görüşler:

Nar ve Hurmanın Kuran’da en çok bilinmesinin sebebi onlara dair ayetlerin daha çok bilinmesi veya tahmin edilmesidir. Narın çok çeşitli amaçlarda kullanılması ve her hastalıklara iyi gelmesinden dolayı bilinmektedir. En çok Hurmanın bilinmesinin sebebi ise hayatımızın birçok yerinde ismi geçmekle birlikte Ramazan ayında orucumuzu ilk onunla açarız bunun sebebi peygamber efendimizin de bu şekilde orucunu açmasıdır. Hurma genellikle büyüklerimizin Hac veya Umre gibi kutsal toprakları ziyarete gittiklerinde oradan gelirken getirdiklerinden dolayı herkes Hurmanın Kuran’da geçtiğini düşünmektedir.

3.5. Kişilere Kuran-ı Kerim’de Adı Geçen Meyvelerin Modern Tıptaki Tedavi Edilmeye Çalışılan Hastalıkların Kendilerine Göre Çözümünün Olup Olmadığına İlişkin Bulgular:

M₁₂:Evet

M₁₃: Hayır

3.6. Kişilerin Hangi Tedavi Şeklini Tercih Ettiklerine İlişkin Bulgular:

M₁₄:Modern Tıp

M₁₅: Alternatif Tıp

3.7.Kuran-ı Kerim’de Adı Geçen Meyvelerin İçinden Tedavi Yöntemleriyle En Yaygın Olanlarına İlişkin Bulgular:

M₁₆:Nar

M₁₇: İncir

M₁₈: Hurma

M₁₉: Üzüm

M₂₀:Kiraz

3.8. Kuran-ı Kerim’de Adı Geçen Meyvelerin Şifalı Olduğunu Ve Modern Tıpta Yeri Olduğunu Öğrendikleri Halde Bol Bol Yiyip Yemeyeceklerine İlişkin Bulgular:

M₃₃: Evet

M₃₄: Hayır

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kur’an-ı Kerim, herkesi ilgilendiren mesajlar içeren ilahi bir kitaptır(Aydın.2016). Mesajları değerlendirip hayatımıza yorumlamak ise müslümanın en önemli görevlerinin arasında yer almaktadır. Hayatımızda genel anlamda; özel manada da meyvelerin kurani kerimde bizlere ne mesajlar verdiğini anlamamız için kutsal kitabımız Kuran’ı okumamız gerekmektedir(Aydın.2016). Araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda; Meyvelerin geçmiştten günümüze süre gelen doğal bir ilaç olduğu ve bunun Kuran-ı Kerim’de sıkça geçtiği hakkında bilgilendirmeler konferanslar verilmelidir. Hastanede doktorlar, hastaları ilaçların yerine meyvelere yönlendirmelidir. Meyvelerin hangi sorunlara ne tür çözümler getirildiği hakkında afişler asılmalıdır. Çok meyve tüketen ve çok ilaç tüketen arasındaki fark karşılaştırılarak elde edilen sonuçlar aile hekimleri tarafından hastalara iletilebilir. Meyve festivalleri yapılarak meyvelerin günlük yaşamımızdaki önemi vurgulanmalıdır. Manavlar bilgilendirilip onlar aracılığıyla halkın meyveler hakkında bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır. Okullarda teneffüs aralarında öğrencilerin meyve getirilmesi zorunlu olup küçük yaşta çocukları meyve yeme alışkanlığı kazandırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- 1) Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri*, İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2002.
- 2) Bilmen, Ömer Nasuhî, *Kur’an’ı Kerim’in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri*, İstanbul: Bilmen Yayınları.
- 3) Dartma, Bahattin, *Kur’an ve Ekoloji*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2005.
- 4) Doğan Cüceloğlu, *Yeniden İnsana*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1996.
- 5) İbn Kesîr, Ebû’l-Fida, *Tefsiru’l-Kur’ani’l-Azim*, Beyrut: Daru Dayyibe, h. 1420.
- 6) Karaman, Hayrettin vd. , *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.
- 7) Paçaçı, Mehmet, *Kuran’da Dil ve Varlık Alanları, 2. Kur’an Sempozyumu* (s.123), Ankara: Bilgi Vakfı Yayınları, (1996).
- 8) Serinsu, Ahmet Nedim, *Kur’an Nedir*, Ankara: Şûle Yayınları, 2009.
- 9) Toptaş, Mahmut, *Kur’an-ı Kerim Şifa Tefsiri*, İstanbul: Cantaş Yayınları, 1993.
- 10) Aydın,F.(2016) Kur'an'da Adı Geçen Hayvanlar Ve Zikrediliş Amaçları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. T. C. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
- 11) Sarımurat, M.S (2008) Yayınlanmamış. Kur’ân-ı Kerim Açısından Şifa- Tedavi. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tefsir Bilim Dalı
- 12) Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur’an Dili*, Ankara, 1960.
- 13) Yıldırım, Celal, *İlmin Işığında Asrın Kur’an Tefsiri*, İstanbul: Anadolu Yayınları, 1986.
- 14) <http://www.gonuldergisi.com/tibb-i-nebevi-kuranda-ve-hadislerde-tip-bilgileri-prof-dr-ilhan-yildiz.html>
- 15) <http://www.internethaber.com/iste-kuranda-adi-gecen-meyveler-foto-galerisi-1193259.htm>
- 16) <http://www.ahaber.com.tr/galeri/yasam/kuranda-adi-gecen-meyveler-1461769882/20>

FIZİK

AKTİF METAL ASİT TEPKİMESİYLE HİDROJEN GAZI ÜRETİMİ

Gülay ÇALIŞKAN 10. Sınıf Öğrencisi

Ramazan DAĞTAŞ Danışman Öğretmen

ÖZET

Günümüzde hidrojen üretimi için kullanılan fosil yakıtların giderek tükenmesi ve hidrojen enerji üretimi açısından fosil yakıtların yeterli olmadığı yapılan çalışmalarla görülmektedir. Ayrıca fosil yakıtlarla üretim yapılırken çevreye verilen zarar düşünüldüğünde hidrojen enerjisinin temini açısından yenilenebilir kaynaklara yönelmesi kaçınılmazdır. Buna ek olarak gelecekte yenilenemeyen enerji kaynakları tükendiğinde hidrojen enerjisi en çok ihtiyaç duyulan enerji kaynaklarından biri olacaktır. Bu sebeple doğada çok miktarda bulunan hidrojenin şimdiden elde edilip depo edilmesi gerekir. Bu çalışmada ülkemizde bol miktarda bulunan demir metali ve derişik hidroklorik asidin kimyasal tepkimeye girmesiyle hidrojen elde edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Hidrojen, Fosil yakıtlar, Demir, Hidroklorik Asit

GİRİŞ

21. yüzyılın en büyük enerji taşıyıcılarından biri hidrojendir. Gelişen dünya ile birlikte yenilenemeyen enerji kaynakları hızla tükenmektedir. Bu kaynakların tükenmesinde dünya nüfusunun hızla artması, insanların enerji kaynaklarını bilinçsiz kullanımı rol oynamaktadır. Ayrıca fosil yakıtlar dünya atmosferine dolayısıyla çevreye zarar vermektedir. Bu sebeple doğada yaygın olarak bulunan hidrojeni elde etmek ve depolamak gerekir. Ülkemiz gelişen sanayisi ile birlikte enerji ihtiyacı giderek artmaktadır. Sürdürülebilir sanayi üretimi ve enerjide dışa bağımlılıktan kurtulmak için alternatif enerji kaynaklarına yönelmek kaçınılmazdır. Bu sebeple hidrojen enerjisi gelecek açısından çok parlak ve üretimi son derece önem arz etmektedir.

Hidrojen Gazının Özellikleri

Hidrojen gazı renksiz, kokusuz ve doğadaki en basit atom yapısına sahip, periyodik sistemdeki ilk elementtir. H sembolü ile gösterilir. Havadan 14,4 kez daha hafiftir. Petrol yakıtlarına göre ortalama 1,33 kat daha verimlidir (Ağustos, Akbulut, Kıncay, 2007). Bilinen tüm yakıtlar içerisinde kütle başına yüksek enerjiye sahiptir. 1 kg hidrojen, 2,1 kg doğalgaz ve 2.8 kg petrolün sahip olduğu enerjiye tekabül etmektedir Ağustos, Akbulut, Kıncay, 2007). Evrende %90'dan fazla hidrojen gazı bulunmaktadır. Hidrojen molekülü, bir elektronu olan pozitif yüklü iki hidrojen atomundan oluşur. Doğada serbest halde bulunmaz, bileşikler halinde bulunur. Yakıt olarak kullanıldığında atmosfere atılan madde sadece su veya su buharıdır. Hidrojen gazı güvenli bir şekilde her yere taşınabilir. Taşınırken enerji düşük oranda gerçekleşir. Elektrik üretiminde, araçlarda yakıt olarak kullanılır. Depolanabilir olması geleceğe yatırım değerindedir. Yenilenebilir bir enerji kaynağıdır. Birim kütle başına yüksek kalori değerine sahiptir. Bilinçli kullanır, doğaya zarar vermeden elde edilip depolanırsa gelecek nesillere bir miras bırakılmış olur. Hidrojen sıvı olarak taşındığı zaman düşük sıcaklık ve yüksek basınç gerekir. Çelik tüplerde taşındığında ağırlık olarak fazladır. Bu özelliklerin yanında Hidrojenin, yaygın olan diğer yakıt kaynakları ile karşılaştırılması Tablo 1'de verilmiştir (Türe, 1999; Vizyon 2023, 2004).

Tablo 1. Hidrojen, benzin ve metanın yakıt özellikleri.

Özellikler	Benzin	Metan	Hidrojen
Yoğunluk (kg/m ³)	4,40	0,65	0,084
Hava içindeki difüzyon (cm ² /s)	0,05	0,16	0,61
Sabit basınçta özgül ısı (J.g/K)	1,20	2,22	14,89
Havada ateşleme sınırı (% hacim)	1,0-7,6	5,3-15,0	4,0-75,0
Havada ateşleme enerjisi (MJ)	0,24	0,29	0,02
Ateşlenme sıcaklığı (0 °C)	228-471	540	585
Havada alev sıcaklığı (0 °C)	2197	1875	2045
Patlama enerjisi (g.TNT/m ³)	0,25	0,19	0,17
Alev yayılması (%)	34-42	25-33	17-25

Hidrojen Gazı Elde Etme Yöntemleri

Doğalgazın Buhar Reformasyonu

Hidrojen üretiminde kullanılan en popüler metot buhar reformasyon prosesidir. Prosesin temeli buharla hidrokarbonların bir katalizör varlığında (örneğin nikel-bazlı) 750-1000 °C reaksiyona sokularak hidrojen ve karbon oksitlerin elde edilmesidir. Reaksiyon endotermik olduğundan dışarıdan ısı verilmesi gerekir (Beşergil, 2009).

Kömürün Gazlaştırılması

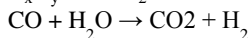
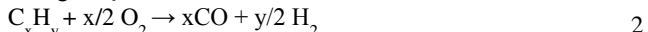
Kömür gazlaştırılması işleminde toz haline getirilmiş kömür atmosferik basınç altında oksijen ve buhar ile hızlıca parçalanarak oksidasyona uğratılır. Oksidasyon, elektronların bir atom yada molekülden ayrılmasını sağlayan kimyasal tepkimedir. Burada elde edilen gazda %60 hidrojen ve büyük miktarlarda CO vardır. Bu yöntemde kömür 900 °C'ye ısıtılır, gaz hale dönüşür sonra buharla ve oksijenle karıştırılır ve genellikle nikel bazlı bir katalizörden geçirilir (Beşergil, 2009).

Yöntem yüksek sıcaklıklar gerekmesi ve kirlilik yaratması nedeniyle fazla tercih edilmez.

Biyokütleden Hidrojen Üretimi

Ormanlardaki ağaç atıkları, samanlar, yerleşim yerleri katı atıkları, vs. gibi biyokütlenin termal gazlaştırılmasıyla da hidrojen elde edilebilir (Beşergil, 2009). Biyokütle bir reaktör içinde yüksek sıcaklık ve düşük basınç altında işleme alınır. İşlem sonunda hidrojen, metan, CO₂, CO ve azot elde edilir. Gaz akımlarının yüksek sıcaklıkta bulunmalarından dolayı hidrojen içeriği artar ve bu işlem sonunda oldukça yüksek saflıkta hidrojen elde edilebilir. Biyokütle gazlaştırma

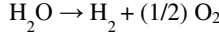

Fosil yakıtlardan daha birçok hidrojen üretme yöntemleri bulunmaktadır.

Sudan Hidrojen Üretimi

Elektroliz

Suyun doğru akım kullanılarak hidrojen ve oksijene ayrılması işlemine elektroliz denir. Hidrojen üretimi için en basit yöntemdir. Suyun %11,2'si hidrojendir. Dünya hidrojen üretiminin %20'sini oluşturan bu yöntemle en saf hidrojen elde edilir. Suyun elektrolizi,

3

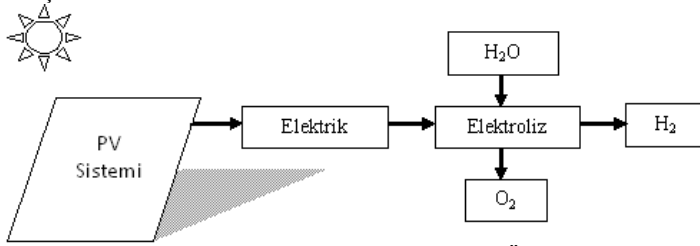
şeklindedir. (Beşergil, 2009).

Termoliz

Su termal olarak 2000 K sıcaklığın üzerinde ayrılabilir. Ayrışma işleminin sadece %1'lik kısmı 2000 K de, %8,5'i 2500 K de ve %34'ü 3000 K de gerçekleşir. Gazların karışım ürünü oldukça yüksek sıcaklıktadır. Bu işlemin en büyük problemi reaksiyonu gerçekleştirmek için gerekli olan malzemenin bu sıcaklığa dayanamamasıdır. Sonraki yıllarda daha yüksek sıcaklıklara dayanan malzemeler bulunduğunda bu yöntem daha da yaygınlaşabilir (Termoliz, 2016).

Fotoelektroliz

Güneş ışığından önce elektrik, sonra da bu elektriği kullanarak sudan hidrojen ve oksijen elde edilmesi işlemleri tek bir proseste birleştirilmiştir. Elektroliz için gerekli olan elektrik enerjisi genellikle güneş enerjisinden doğrudan elektrik üreten fotovoltaik gözelerden sağlanmaktadır. Şekil 1'de fotovoltaik teknolojiyi kullanarak hidrojen üretiminin şematik sunumu verilmiştir.

Şekil 1. Fotovoltaik hidrojen üretim sistemi (Öztürk, 2011).

Güneş ışığından fotobiyolojik, fotoelektrokimyasal ve güneş termal enerji yöntemlerle de hidrojen elde etmek mümkündür. Güneş enerjisinden sağlanan termal enerji iki farklı yolla kullanılabilir; düşük sıcaklık ve yüksek sıcaklık. Fotovoltaik, fotoelektrokimyasal ve fotobiyolojik hidrojen üretim sistemleri düşük sıcaklık uygulamaları olarak verilirken güneş termoliz, güneş termokimyasal çevrimler, güneş enerjili gazlaştırma, güneş reformasyon ve güneşli kraklama yoğunlaştırılmış güneş enerjisinin yüksek sıcaklık uygulamasıdır (Öztürk, Elbir, Özek, Yakut, 2011).

Bor Mineralinden Hidrojen Üretimi

Ülkemiz bor mineralinin yaklaşık %64'üne sahiptir. Bu miktar doğru kullanıldığı takdirde çok büyük bir potansiyele sahiptir. Bu noktada bor mineralinin çok önemli özelliği üzerinde durulabilir:

- Hidrojen taşıyıcısı olarak bor kullanımı
- Hidrojenden daha iyi bir enerji hammaddesi olması
- Füzyon reaktörlerinde yakıt olarak kullanımı

Bor üzerinde yapılan araştırmalardan birinde geliştirilen bir teknolojiye enerji elde etmek için kullanılan hammaddeler saf-su ve sodyum borhidridtir. Su içinde çözünen sodyum borhidrit, bir karışım olarak depolanmakta ve enerji üretmek için hidrojene ihtiyaç duyulduğunda bu karışım içine tatbik edilen katalizör vasıtasıyla kimyasal reaksiyon başlatılmaktadır. Reaksiyon sonucunda gaz halinde kalan hidrojen ya yakıt pili vasıtasıyla

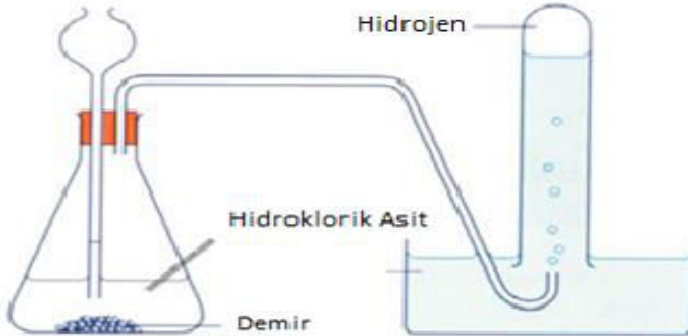
elektriğe dönüştürülmekte yada doğrudan içten yanmalı motorlarda yakıt olarak kullanılmaktadır.

Demirin Elementinin Çıkarıldığı Yerler

Ağır sanayinin en önemli hammaddesi olan demir, inşaat, makine ve araçların üretiminde kullanılır. Türkiye demir rezervleri bakımından zengindir. En zengin demir yataklarımız, Divriği ve Kangal (Sivas), Hekimhan ve Hasançelebi (Malatya), Havran (Balıkesir), Torbalı (İzmir) ve Simav (Kütahya) çevresinde bulunmaktadır. Ayrıca Kayseri, Niğde ve Adana illerinin Orta Toroslardaki Aladağlara yakın kesimleri, Kahramanmaraş, Hatay, Çamdağı (Adapazarı) demir yatakları da önemlidir. Çıkarılan demir cevheri Ereğli (Zonguldak), Karabük, İskenderun, Kırıkkale, Sivas ve İzmir'deki demir-çelik fabrikalarında işlenir (MTA, 2016).

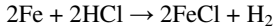
YÖNTEM

Hidrojen, laboratuarda derişik hidroklorik asidin demirle tepkimeye girmesi ile Şekil 2'de görüldüğü gibi kolayca elde edilebilir. Hidrojen suda çözünmediğinden gaz toplama tüpü içerisinde kolayca toplanabilir. Hidrojen renksiz, kokusuz bir gaz olduğundan tüpteki hidrojenin varlığı anlaşılır. Ateşlenen bir kibrit çöpünü hidrojen dolu tüpün ağzına yaklaştırıldığında hidrojen yanmaya başlar. Bu olay hidrojenin varlığını ispatlayan bir testtir. Şekil 2'de yaptığımız deney şematik olarak gösterilmiştir. Burada yanan hidrojen havayla buluştuğunda oksijenle birleşip tekrar su oluşacaktır.

Şekil 2. Demirle hidroklorik asit tepkimesi şematik gösterimi.

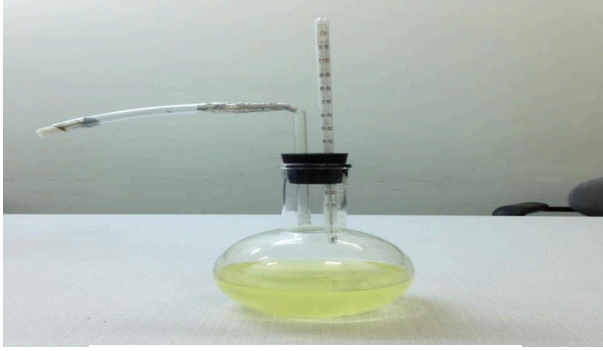
Aşağıda demirin hidroklorik asit ile yaptığı tepkime gösterilmiştir.

4

BULGULAR

Yapılan bu çalışmada aktif metal asit tepkimesiyle hidrojen gazı elde edilmiştir. Deney düzeneği Şekil 3'te gösterilmiştir. Gerçekleştirilen deneyde aktif metal olarak demir elementi kullanılmıştır. Asit olarak ta %37 saflıkta hidroklorik asit kullanılmıştır. Deney 76 cm-Hg basınçta ve 25°C sıcaklıkta laboratuvar ortamında yapılmıştır. Deneyde 300 mL hidroklorik asit ve 8 adet 6 cm'lik demir çivi reaksiyona sokulmuştur ve yöntem kısmında denklem 4'te verilen tepkime gerçekleşmiştir. Açığa çıkan demirklorür (FeCl) tuzu açık yeşil renklidir. Deneyde kullanılan cam balonun içindeki hava vakumlanmamıştır. Böylelikle açığa çıkan hidrojen cam balon içindeki oksijenle tepkimeye girerek su molekülleri oluşmuştur. Bu durum ekler bölümde verilen görsellerde gösterilmiştir.

Şekil 3. Yapılan deneyin şematik gösterimi.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Hidrojen gelecekte en önemli enerji kaynaklarından biri olacaktır. Günümüzde hidrojen üretiminde pek çok yöntem vardır. Bu çalışmada da hidrojen üretim yöntemi olarak demir-hidroklorik asit reaksiyonu gerçekleştirilmiştir. Yapığımız deney sonucunda hidrojen gazı açığa çıkmıştır. Bu sonuçla projedeki amaca ulaşılmıştır. Ayrıca demir elementi ülkemizde pek çok bölgede çıkarılmaktadır. Dolayısıyla kullandığımız yöntemde demir kullanılarak hidrojen üretiminde maliyetler azaltılabilir.

ÖNERİLER

Gerçekleştirdiğimiz bu yöntem ileri teknolojiler kullanılarak hidrojen elde etme yöntemi olarak kullanılabilir.

Bu çalışmada kullanılan yöntemde farklı aktif metal ve asit kullanılarak hidrojen gazı üretilebilir.

KAYNAKÇA

1. Enerji Çevre Teknolojileri Stratejisi ,Vizyon 2023 Projesi Bildiri Kitabı, Ankara, 2004.
2. Mathis D., Hydrogen Technology for Energy, USA, 1976.
3. Türe İ. E., Güneş Enerjisi ile Hidrojen Üretiminde Yeni Gelişmeler?, Mimar Sinan Üniversitesi, Güneş Enerjisi Sempozyumu, Kayseri, 1999.
4. Ağustos H., Akbulut U., Kıncay O., 2007. <https://www.termodinamik.info/bilimsel/hidrojen-gazi-elde-etme-yontemleri-2>. Erişim Tarihi: 11.12.2016.
5. Beşergil B., 2009. <http://www.bayar.edu.tr/besergil/hidrojen.pdf>. Erişim Tarihi: 11.12.2016.
6. Termoliz, 2016. <http://www.bilgiustam.com/hidrojen-nasil-elde-edilir/>. Erişim Tarihi: 16.11.2016.
7. Öztürk M., Elbir A., Özek N., Yakut A. K., 2011. Güneş hidrojen metotlarının incelenmesi, 6th International Technologies Symposium (IATS'11), 16-18 May 2011, Elazığ, Turkey.
8. Wikipedia, 2016. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Acıgöl_\(Göller_Yöresi\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Acıgöl_(Göller_Yöresi)). Erişim Tarihi: 04.11.2016.
9. MTA, 2016. <http://www.mta.gov.tr/v3.0/bilgi-merkezi/maden-yataklari>. Erişim Tarihi: 16.01.2017.

GÜNEŞ ENERJİSİNDEN FOTOVOLTAİK YÖNTEMLE HİDROJEN ÜRETİMİ

Hilal YARAR 10. Sınıf Öğrencisi

Ramazan DAĞTAŞ Danışman Öğretmen

ÖZET

Dünyanın ihtiyaç duyduğu ve sürekli artan enerji ihtiyacını karşılayabilecek olan enerjilerden biri hidrojen enerjisidir. Bu ihtiyaç duyulan enerji günümüzde çoğunlukla fosil yakıtlardan elde edilmektedir. Fakat bu fosil yakıtlar yenilenemez enerji kaynaklarının başında gelir ve yakın zamanda tükenecektir. Bu nedenle hidrojen enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılması gerekir. Hidrojen doğada tek başına bulunmadığından dolayı enerji kaynağı olarak kullanılabilmesi için öncelikle üretilmesi gerekmektedir. Üretimi hem yenilenebilir hem de yenilenemez kaynaklardan sağlanabilir. Bu çalışmada hidrojen elde etmenin bir yolu olan fotovoltaiik sistem kullanılmıştır. Bu sistemde suyun hidrojen ve oksijene ayrılması işlemi olan elektroliz kullanılır. Elektrolizin gerçekleştirilmesi için gereken enerji de yenilenebilir bir enerji kaynağı olan güneş enerjisinden elde edilir. Burada 10W'lık güneş paneli saatte yaklaşık 28V gerilim üretmektedir. Bu gerilim ile 500 mL sudan yaklaşık 7 mol H₂ gazı elektroliz işlemiyle elde edilmesi hedeflenmektedir. Bunun sonucunda üretilen hidrojenin yakılmasının sonucu açığa çıkan enerji ısınma, elektrik, yakıt gibi birçok alanda kullanılabilir. Hidrojen elde etme yöntemleri arasında hem maliyetinin az olması hem de verimliliğinin yüksek olmasından dolayı fotovoltaiik hidrojen üretim sisteminin yaygınlaştırılması önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Hidrojen, Fosil yakıtlar, Elektroliz, Fotovoltaiik, Güneş enerjisi.

GİRİŞ

Yenilenebilir enerji kaynaklarının çok yakın gelecekte tüm dünyanın enerji ihtiyacının büyük bir kısmını sağlayacağı hemen hemen belli olmuşken bu kaynaklar arasında güneş-hidrojen sistemi şu ana kadar yapılan çalışmalarda en verimli sistem olarak göze çarpmaktadır. Hidrojen enerjisi fosil yakıtlar bittikten sonra gelecekte yakıt olarak kullanılacak enerjilerden biridir. Bu sebeple hidrojenin biran önce üretilip ekonomiye kazandırılması gerekir. Hidrojen elde etme yöntemlerinden biri güneş enerjisinden elektrik üreterek elektrolizle suyun hidrojen ve oksijen bileşenlerine ayrılmasıdır. Bu yöntemle fotovoltaiik yöntem denilmektedir. Ülkemizde Akdeniz bölgesi güneş ışığı bakımından ortalama 3000 saat/yıl potansiyele sahiptir. Bu potansiyel göz önünde bulundurularak bu çalışmada fotovoltaiik yöntemle suyun elektrolizi yapılarak hidrojen gazı elde edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda elektrik üreten güneş paneli kullanılarak suyun elektroliz işlemi gerçekleştirilmiştir.

Geçmişten günümüze enerji ihtiyacı giderek artmaktadır. Bu enerji ihtiyacını karşılamak için kullanılan fosil kaynakların hızla tükeniyor olmasını ve üretilen enerjiyle birlikte çevreye ve insan sağlığına olumsuz durumların oluşmasını engellemek amacıyla dünyamıza ve insanlığa zararı olmayan, yenilenebilir ve sürekli olarak bu enerji ihtiyacını karşılayabilecek olan enerjilerden biri hidrojen enerjisidir. Hidrojen enerjisini güneş yardımıyla elde edebiliriz. Güneş enerjisinden hidrojen elde etme yöntemleri fotoelektrokimyasal, fotobiyolojiksel, güneş termal ve fotovoltaiik olmak üzere dört gruba ayrılır. Güneşten üretilen termal enerji de düşük ve yüksek sıcaklık uygulamaları olarak iki alt başlığa ayrılır. Düşük sıcaklıkta fotovoltaiik, fotoelektrokimyasal ve fotobiyolojiksel sistemleri vardır. Yüksek sıcaklıkta ise güneş termal sistemi vardır (Öztürk M., Elbir A., Özek N. ve Yakut A. K., 2011).

Fotoelektrokimyasal hidrojen üretiminde, suyun elektrolizi için gereken gücü fotoelektrokimyasal hücre (PEC) olarak adlandırılan ışık toplama sistemi kullanılır.

Fotobiyolojik hidrojen üretiminde alg ve bitki fotosentezi, ışığa bağlı ve ışıktan bağımsız proses olarak ikiye ayrılır. Güneş termoliz yönteminde güneş kulesi adı verilen sistemler kullanılır. Fotovoltaik sistemde suyun elektrolizi için kullanılan enerji için güneş panelleri kullanılır.

Hidrojenin Özellikleri

Hidrojen kelimesi “su yaratıcı” anlamına gelmektedir. Evrendeki maddelerin %90’ı hidrojendir. Yeryüzünde hidrojen canlılarda, fosil kaynaklarda ve su molekülünde bulunur (Beşergil 2009). Hidrojen doğadaki en basit atom yapısına sahiptir ve periyodik sistemin ilk elementidir. Renksiz ve kokusuz olan hidrojen, çok hafiftir ve havadan 14,4 kez daha hafif olduğu için havada kolayca yükselabilen bir gazdır (Ağustos vd 2007). Bilinen tüm yakıtlar arasında birim kütle başına en yüksek enerji içeriğine sahiptir ve yakıt olarak kullanıldığında su veya su buharı dışında başka bir madde açığa çıkmaz. Hidrojen enerjisinin insana ve çevreye hiçbir zararı yoktur. Hidrojen üretim sistemleri kolayca ve güvenli olarak her yere taşınabilen ve taşınırken enerji kaybı çok az olan, her alanda yararlanılabilen bir enerji sistemidir. Fakat hidrojen çelik tüplerde taşınırsa ağırlık sorunu ortaya çıkar. Sıvı halde taşınabilmesi için de düşük sıcaklıklar ve yüksek basınç gerekmektedir. Hidrojen günümüzde büyük oranda fosil yakıt olan doğalgazdan üretilir. Doğalgazdan yararlanılan bu yöntemde zararlı bir gaz olan sera gazı ve diğer iklim değişiminde etkili emisyonlar açığa çıkar. Bunun yanında termokimyasal çevrimler ve suyun hidrolizi sonucu çevreye zararsız olan prosesler gelecek için çok etkilidir.

Kullanım Alanları

Isınma kazanlarında hidrojen standart yakma metodlarıyla yakıldığında çok yüksek sıcaklıklar ortaya çıkar ve bunun yanında NO_x gazı da ortaya çıkar. NO_x gazının daha az ortaya çıkması için hidrojenin daha düşük sıcaklıklarda yanması gerekir.

Doğalgazın kullanıldığı sabit elektrik üretim motorları kolaylıkla hidrojen yakıtıyla çalışır hale yani hidrojen motorlarına dönüştürülebilir.

Türbinler günümüzde bazı gaz fabrikalarında kullanılmaktadır. Bu fabrikalar kömürü gazlaştırarak çalıştırılan karbonmonoksit + hidrojen yani sentez gazı kullanır. Geliştirilen yakma hücrelerinde yüksek oranda hidrojen içeren sentez gazı kullanılabilir. Hidrojen yakıtıyla çalışan türbinler yakıt pillerinden daha az maliyetli olduğu için bazı türbin üreticileri tarafından tercih edilir (Beşergil 2009).

Üretimi

Hidrojen üretimi için kullanılan birçok kaynak ve teknoloji vardır. Doğalgaz, kömür, benzin gibi fosil kaynaklar veya biyokütleden ısı yoluyla; bakteriler ve alglerden fotosentezle; elektrik ya da güneş ışığıyla elektroliz işlemini uygulayarak hidrojen üretilebilir.

Fosil Yakıtlardan

Hidrokarbonlar, buhar ve bazı hallerde hava ya da oksijen ısıtılır, sonrasında bir reaktör aracılığı ile birleştirilir. Başka bir metod da hidrokarbonların buhar veya hava olmadan ısıtılarak hidrojen ve karbonun parçalanmasıdır. Fosil yakıtların kullanılması doğal olan kaynakların tükenmesine ve bunun yanında karbondioksit üretilmesine de neden olmaktadır.

Kömürün gazlaştırılması kömürden yararlanılan ve bilinen en eski yöntemdir. Hidrojen üretiminin %18’i bu yöntemle elde edilmektedir. Bu yöntemin fazla tercih edilmemesinin sebebi yüksek sıcaklığın gerekmesi ve kirlilik oluşturmalarıdır.

Buhar reforming yönteminde hidrojen üretimindeki en popüler yöntemdir. Bu yöntemin temeli buharla hidrokarbonların bir katalizör yardımıyla 750 derece ile 1000 derecede reaksiyona sokularak karbondioksit ve hidrojenin elde edilmesidir (Beşergil 2009).

Ototermal reforming, kısmi oksidasyon ve buhar reforming birleştirilmiş halidir. Kısmi oksidasyon, hidrokarbonların gerekenden daha az oksijenli ortamda yakılmasıdır.

Hidrokarbonlar bir “termo reaktör” de oksijen + buhar ve katalizörle reaksiyona sokulur (Beşergil 2009).

Doğalgazın termal olarak parçalanması metan-hava alevi sıcaklığını 1.400 derecenin üstüne çıkarmak için uygulanır. Hidrokarbonlardan hidrojen üretiminde karbondioksit emisyonu sağlamayan tek yöntemdir.

Parçalı oksidasyon, hidrokarbonları neftyağından daha ağır bir hale getirmek için uygulanır. Bu işlemden sıcaklık 1.150°C ve 1.350°C arasındadır. Verimi buhar reformasyonundan düşüktür ve yaklaşık %50 civarındadır (Biyokütle 2016).

Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından

Biyokütleden hidrojen gazlaştırma işlemiyle elde edilir. Biyokütle bir reaktör içine yüksek sıcaklık ve düşük basınç altında işleme alınır. İşlem sonucunda hidrojen, metan, karbondioksit, karbonmonoksit ve nitrojen elde edilmektedir (Biyokütle 2016).

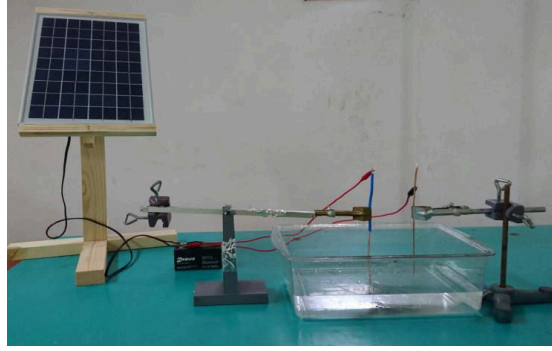
Su termal olarak yaklaşık 2000 K sıcaklığının üzerine çıkılırsa ayrılabilir. Gazların karışım ürünü oldukça yüksek sıcaklıklardadır. Bu işlem uygulanırken gerçekleşen en büyük sorun, reaksiyonu gerçekleştirmek için gereken malzemelerin bu derece yüksek sıcaklığa dayanamamasıdır.

Güneş enerjisinden hidrojen üretimi dört farklı şekildedir; Fotovoltaik (PV), fotoelektrokimyasal, fotobiyolojik ve güneş termal enerjidir. Güneş enerjisinden sağlanan termal enerji iki farklı yolla kullanılabilir; düşük sıcaklık ve yüksek sıcaklık. Fotovoltaik (PV), fotoelektrokimyasal, fotobiyolojik hidrojen üretim sistemleri düşük sıcaklık uygulamaları olarak verilirken güneş termoliz, güneş termokimyasal çevrimler, güneş enerjili gazlaştırma yüksek sıcaklık uygulamalarıdır (Öztürk M., Elbir A., Özek N. ve Yakut A. K., 2011). Literatürde fotovoltaik sistemleri üzerine deneysel ve teorik olmak üzere çeşitli çalışmalar vardır (Öztürk 2009).

YÖNTEM

Elektroliz, hidrojen üretimi için kullanılan en basit yöntemdir. Fotovoltaik yöntemde elektroliz uygulanır ve gerekli olan elektrik enerjisi güneş enerjisinden elektrik üretebilen fotovoltaik gözelerden sağlanır. Fotovoltaik sistemde güneş enerjisiyle hidrojen üretiminin iki aşaması vardır. İlk aşamasında genellikle silisyumdan yapılmış olan güneş pili aracılığıyla doğru akım elde edilir. Bu akım bir elektroliz hücresinin elektrotlarına verilerek elektroliz işlemi gerçekleştirilir.

Bu sistemde güneşten gelen güneş ışınları silisyumdan yapılmış olan güneş panellerinden yararlanılarak elektroliz için gerekli olan elektriğe dönüştürülür. Bu elektrik elde edildikten sonra elektroliz işlemi görecektür suya yeterli miktarda potasyum hidroksit (KOH) eklenir ve suyun iletkenliği artırılır. Elektroliz işleminin sonunda su, hidrojen ve oksijen olarak ayrılmış olur. Şekil 1’de kurduğumuz fotovoltaik sistemin şematik gösterimi verilmiştir. Şekilde elektrodun mavi olan kısmı artı uç, diğer elektrot eksi uçtür.

Şekil 2. Yapılan deneyin şematik gösterimi.

BULGULAR

Yapılan bu çalışmada Güneş enerjisinden faydalanarak fotovoltaik yöntemle hidrojen gazı elde edilmiştir. Deney düzeneği Şekil 2’de gösterilmiştir. Gerçekleştirilen deneyde 10W’lık güneş paneli yaklaşık 28V gerilim üretmektedir. Burada 500 mL su kullanılmıştır. Kullanılan suyun iletkenliği artırılması için suyun %25’i kadar potasyumhidroksit (KOH) eklenmiştir. İlk aşamada Güneş paneli bataryaya bağlanarak batarya güneşli günde yaklaşık 6 saat elektrikle yüklenmiştir. Sonraki aşamada yüklenen batarya devreye bağlanarak elektroliz işlemi gerçekleştirilmiştir. Burada çıkan hidrojen görselleri Ekler bölümünde verilmiştir. Görsellerde oksijen artı uçta ve hidrojen gazı eksi uçta toplanması açıkça görülmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Hidrojen gelecekte en önemli enerji kaynaklarından biri olacaktır. Günümüzde hidrojen üretiminde pek çok yöntem vardır. Bu yöntemlerden biri de fotovoltaik yöntemdir. Fotovoltaik yöntemde güneş paneliyle elektrik üretilir ve elektroliz işlemi yapılır. Yapılan bu çalışmada bu yöntem kullanılarak sudan hidrojen gazı üretilmiştir. Bu sonuçla projedeki amaca ulaşılmıştır. Ülkemizde Akdeniz bölgesi güneş ışığı bakımından ortalama 3000 saat/yıl potansiyele sahip olması fotovoltaik yöntemin önemini arttırmaktadır. Bu potansiyeli ülke olarak değerlendirmek gelecek nesiller açısından büyük önem arz etmektedir.

ÖNERİLER

Gerçekleştirdiğimiz bu yöntem ülkemizde hidrojen elde etme yöntemi olarak kullanılmalıdır.

Fotovoltaik yöntemde güneş paneli açık havada durmaktadır. Güneş panelini su içine yerleştirerek yapılacak deneyde verimlilik artırılabilir mi araştırılmalıdır.

Üretilen hidrojenin depolanmasına yönelik araştırmalar genişletilmelidir.

KAYNAKÇA

1. Ağustos H., Akbulut U., Kıncay O., 2007. <https://www.termodinamik.info/bilimsel/hidrojen-gazi-elde-etme-yontemleri-2>. Son Erişim Tarihi:21.11.2016.
2. Beşergil B., 2009. <http://www.bayar.edu.tr/besergil/hidrojen.pdf>. Son Erişim Tarihi: 03.12.2016.
3. Biyokütle, 2016. <http://www.bilgiustam.com/hidrojen-nasil-elde-edilir/>. Son Erişim Tarihi: 16.11.2016.
4. Öztürk M., Elbir A., Özek N., Yakut A. K., 2011. Güneş hidrojen metotlarının incelenmesi, 6th International Technologies Symposium (IATS’11), 16-18 May 2011, Elazığ, Turkey.
5. Öztürk M., 2009. “Hidrojen üretim metotlarının incelenmesi”, SDÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Isparta.

EDEBİYAT

KUTADGU BİLİĞ'DE SİYASİ DÜŞÜNCE

Gülay ÇALIŞKAN-Sena BALÇIN 10. Sınıf Öğrencileri

ÖZET

İslami dönem Türk Edebiyatının ilk eserlerinden Balasagun'lu Yusuf Has Hacip tarafından yazılan Kutadgu Bilig, Türk edebiyatında mesnevi dalında yazılan ilk eser olmasının yanında tarihi ve siyasi öğelerde içermektedir. Eserde dört ana karakter arasında geçen diyaloglar vardır. Ve bu dört ana karakterin her birinin belli bir sosyal rolü vardır ve her biri belli bir değeri temsil eder. Sembol kişiler üzerinde ilerleyen kitapta ideal devlet yönetiminden, devlet idaresinden, sosyal düzenin nasıl olması gerektiği ile ilgili idarecilere ve halka öğütlerden bahsedilmektedir.

Aynı zamanda Türk edebiyatının ilk siyasetnamesi olan Kutadgu Bilig'de Türk edebiyatı, coğrafyası, kültürü kısacası Türk Tarihi hakkında önemli veriler içerse de biz bu bildiriye daha çok yönetsel alanda kut anlayışı; İslam devletlerinde hükümdar-kul, batılı toplumlarda kralların papalarca taç giydirilmesi kısmında bilgiler vereceğiz.

Kutadgu Bilig'de geçen Arapça Allah lafzını karşılayan Bayat, Tengri, İdi, Ugan ve Törütgen kelimeleri üzerinde de duracağız. Ayrıca esere ismini veren 'kut' kelimesi çerçevesinde sembol kişilerin yeri ve önemini de ele alacağız.

Anahtar Kelimeler: Türk edebiyatı, Türk tarihi, Yusuf Has Hacip, Yönetim, Bayat, Tengri, İdi, Ugan ve Törütgen kavramları

GİRİŞ

Türk dili yeni bir kavramla karşılaştığında ya var olan köklere yeni ekler getirir ya da var olan kelimelere yeni anlamlar yükleyerek bu yeni kavramı kendi imkânları dâhilinde karşılamaya çalışır.İslami dönem Türk edebiyatı ve kültürünün bilinen ilk eseri olan Kutadgu Bilig'de Arapça Allah lafzının yerine Türkçe bazı kelimeler kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunlar sırasıyla şöyledir:

Tengri:(Reşit Rahmeti Arat'a göre kelimenin kökeni, tengir- 'çevirmek, döndürmek' fiilinden gelmektedir).Kutadgu Bilig, bütün klâsik Türk edebiyatı eserlerimizde olduğu gibi Tanrı'ya övgü ve hamd; yani tevhid bölümüyle başlar. Otuz üç beyitten oluşan bu ilk bölümün başlığı Tengriazze ve celleögdisinayur'dur. Tanrı'nın birliği, büyüklüğü dile getirilir; O'nun güç ve kudretinden, yaratılmışların zayıflığından ve muhtaçlığından söz edilir.Ayrıca Kur'an-ı Kerim'e hadislere atıflar yapılır (Eker 2006: 106).Buradaki "Tengri" kelimesi, Türkler'in benimsediği bütün inanç sistemlerinde yaratıcı kabul edilen varlığı adlandırmada kullanılmıştır. "Tengri" kelimesi ayrıcaTürk dilinin ilk yazılı abideleri olan Orhon Yazıtları'nda hem "gökyüzü" hem de "Tanrı" anlamında kullanılmıştır. Yazıtlarda geçen "kök Tengri" ibâresini, "mavi gök" olarak anlamak ve yorumlamak gerekir. "Tengri" sözü zaman içerisinde "gök" anlamını bütünüyle kaybetmiş ve yalnızca "ilahi gücü" adlandırmak üzere kullanılmıştır. Nitekim Kutadgu Bilig'de "gök" anlamına hiç rastlanmamaktadır. Kutadgu Bilig'in bütünü incelendiğinde samimî bir Müslüman olduğu anlaşılan Yusuf Has Hacip, hiçbir kaygıya kapılmadan, İslâm'ın "Allâh" kavramındaki bütün anlamları "Tengri" kelimesine yüklemiş ve bu kelimeyi bütün eserinde kullanmıştır(Türk 1-10). İbârede geçen "azze ve celle" kalıp ifadesi de Arapçadan alıntı bir unsur olarak karşımıza çıkar. Arapça azzekelimesi, "üstün, güçlü, kuvvetli, galip, aciz olmayan, şerefli, kahhar ve melik", Arapça celil kelimesi ise "ulu, kuvvetli, kudretli, yüce olan" demektir.

Bayat:Kutadgu Bilig'in ilk beyti şudur:

Bayat atı birle sözüğ başladım

Törütgenigidgenkeçürgen İdim

"Ezeli (olan) Tanrı(nın) adı ile söze başladım/ türeten, besleyen, başlıyan,Rabbim"

Bütünyle dinî içerikli olan bu beyitte hiçbir yabancıkelime kullanılmamıştır. Beytin ilk kelimesi olan “Bayat”ın kökeni ile ilgili farklı görüşler vardır. Reşit Rahmeti Arat, bu kelimenin “zengin” anlamındaki “bay” veya “evvel, az önce” anlamındaki “baya” kelimelerinden biriyle ilgili olabileceğini belirtir (Arat 1992). “Bayat” sözü, “eski” anlamıyla Türkiye Türkçesi’nde bugün de kullanılmaktadır. “Adi” ve “epey, çok” anlamlarıyla kullanılan “bayağı” sözünün de aynı kaynaktan geldiği düşüncesindeyiz. 24 Oğuz boyundan birinin ve Anadolu’da pek çok yerleşim yerinin adı da olan bu söz, Anadolu ağızlarında “biraz önce” anlamında ve aynı kökten geldiğini düşündüğümüz “bayak” biçimiyle de yaşamaktadır. Bu örneklerde görüleceği üzere “önce, eski, kadim” anlamı öne çıkmaktadır. Hasan Eren köken bilgisi sözlüğünde bu kelimenin yabancı kaynaklı olabileceğini belirtmekte, ancak kesin hüküm vermekten kaçınmaktadır (Eren 1999: 44) (Türk 1-10).

Vahit Türk’e göre “Bayat” kelimesi, Tanrı’nın doksan dokuz sıfatından “başlangıcı olmayan, ezeli” anlamındaki “evvel” sıfatının Türkçesidir ve “zengin” anlamındaki “bay” ile değil, “eski” anlamındaki “baya” ile ilgilidir. Yukarıdaki beyitte “Bayat” kelimesi, sıfat fonksiyonunda değil, “Allah” anlamında isim olarak kullanılmıştır. Benzer kullanımı Esmâ-i Hüsnâ’da (Allahu Teâlâ’nın en güzel isimleri) geçen birtakım Arapça kelimelerde gördüğümüz gibi, onların Türkçesi olan kimi kelimelerde de görmektediriz.

İdi: Kutadgu Bilig’de *İdi*, İslami dönemde rabb’in çevirisi olarak, anlam genişlemesiyle ‘Tanrı; ilah’ anlamı da kazanmıştır (Eker 2006: 107-108). İbranice >Ar. Rabb ‘Terbiye edip yetiştiren, mürebbi, ilah, Allah’ demektir. *İdi* kelimesi, Kutadgu Bilig’de şöyle geçmektedir:

Bayatı birle sözüğ başladım

Törütgeni gidgen keçürgen İdim

“Ezeli (olan) Tanrı(nın) adı ile söze başladım/ türeten, besleyen, başıslayan, Rabbim”

Ugan: Kelime, Arapçada *Qadir*, *Qadir* kudret sahibi, dilediğini yapan’ demektir. Ugan kelimesi, Eski Türkçe- ‘yeterli olmak, muktedir olmak’ fiiline -ganekinin eklenmesiyle oluşmuştur (Eker 2006: 108). Ugan kelimesi, Kutadgu Bilig’de şöyle geçmektedir:

Ugan bir bayat ol kamugdaoza

öküşhamd-u ögdi angar ok seza

“Her şeyden önce kâdir ve bir olan Tanrı gelir, sonsuz hamd ü senâ da ancak ona layıktır.”

Törütgen: (< Eski Türkçe *törüt*-+ -gen). Bu kelime, Kutadgu Bilig’de şöyle geçer:

Törütgen barıñatörütmiştanuk

törümüş iki bir tanukanuk

“Türeten var(lık)ına türetmiş (oldukları) tanık/ türemiş iki bir(in) tanığı(dır) kuşkusuz” *Törütgen* ‘Yaratan’ Tanrı’nın (Ar. Hâlık) yaratıcı niteliğinin tanığı, onun yarattıkları, yani *törümüş*lerdir (yaratılanlar) (Ar. mahlûkât).

Kutadgu Bilig’de ayrıca yaratgan (< yarat- + -gan) kelimesi de Allah lafzı yerine kullanılan Türkçe kelimelerden biridir.

Törütgenni bulsa törümüşsening

Yaratgannı bulsa yaratmış sening

“Türeteni bulursan türemiş her şey, yaradanı bulursan yaratılmış her şey senindir”.

Bu konuyla alakalı bir konuya daha temas etmek istiyoruz ki, o da Kutadgu Bilig’in isminde geçen “saadet, kut” anlamındaki kullanılan kut kavramıdır. Arat, çalışmalarında Kutadgu Bilig’in “kutlu olma bilgisi” anlamına geldiğini söylemiştir. Kut kelimesini, ‘saadet, talih, mutluluk’ ve birkaç yerde de ‘devlet’ anlamlarıyla karşılamıştır (Başer 2006: 74). Eserde dört ana unsur ve bu dört unsur temsil eden sembolik şahsiyetler bu kut’un etrafında yer almaktadır. Şöyle ki,

Küntogdı “Gün Doğdu”: Eserde hükümdardır ve “gün doğdu, doğan güneş”, adaleti temsil eder. Küntogdı kelimesi, *parlak güneş (dolun güneş)* demektir. Vezir, Aytoldı’nın

hükümdara *ıduk kut*(Tanrı'ya adanmış-mukaddes kut güneşi) diye hitap etmesi, iktidarın kaynağının tanrısal olduğu anlayışının bir yansımasıdır.

Aytoldı “Dolunay”: Eserde vezirdir ve “ay dolu, dolunay”, baht, talih ve ikbali temsil eder.Bazı kaynaklarda Aytoldı'nın Kutadgu Bilig'de *kut* 'un sembolü olduğu belirtilse de bizce *kut*'un temsilcisi, *Küntogdı (hükümdar)*'dır. Çünkü vezir, Aytoldı'ın hükümdara *ıduk kut* diye hitap etmesi, iktidarın kaynağının tanrısal olduğu anlayışının bir yansımasıdır. Kutadgu Bilig'de *ıduk kut*şöyle geçmektedir:

yeröpti kör Aytoldı turdı örü

ayur ay ıduk kut ay edgütörü

(Aytoldı, yeri öperek ayağa kalktı; dedi ey kutlu ikbâl [gönderilmiş kutsallık] ey adalet).

Türk geleneğinde, devlet teorisindeki en önemli unsurlardan biri de ‘Tanrı’ kavramı olmuştur. Siyasî hâkimiyetin Tanrı’dan alındığına inanılmış, buna bağlı olarak da hâkimiyetin gereğini yerine getirmek, hak değil, bir görev olarak telâkki edilmiştir. Buna bağlı olarak da **bir hükümdarda bulunması gereken iki temel özellik vardır: Bilgelik, alıhk’tır. Hükümdarın görevleri şöyledir: halkı tok ve bayındır kılmak, doğru kanunlarla düzeni sağlamak ve adâleti gerçekleştirmek, devlet düzeninin devamı için fetihlerde bulunmak, hükümdarın hak ve sorumlulukları, hükümdarın haklarının varlığı, sorumluluklarının yerine getirilmesine bağlıdır. Demek ki; hükümdar, halk üzerinde, sorumluluklarından bağımsız hiçbir hakka sahiptir³¹.**

Ögdülmüş “Övülmüş”: Eserde vezirin oğludur ve *akıl* veya bilgiyi temsil eder. Ögdülmüş, kutu sembolleştiren Aytoldı'nın oğludur. Ögdülmüş, herkese karşı çok mütevazı ve mülayim bir kişiliğe sahiptir. İnsanlarla iyi geçinir, alçak gönüllü ve tatlı dillidir. Halkı kendisine ısındırıştır (Başer 2006: 39-41).

Odgurmuş“Uyanmış”:(<odgur- ‘uyandır-’ + -mış) Eserde,vezirin akrabasıdır ve akibeti/kanaati temsil eder. Ancak Kutadgu Bilig'de Odgurmuş'ınakibeti değil de isminden hareketle *uyarıcı, gerçekleri gösterip gaflet ve dalalet uykusundan uyandıran, irşad eden* bir sembolünün olduğu görülmektedir (Başer 2006: 62).

Tevasuz, Odgurmuş'ın başlıca vasıflarından biridir. O, kendini halkın hatta yaratılmışların en aşağısı olarak tanımlamaktadır. Gerçekte bu hâl onu halkının en seçkini, en değerlisi yapmaktadır. Odgurmuş, kendisinde zuhur eden bu hâlin etkisiyle olsa gerek her türlü dünya nimetlerine mevki, mal ve şöhrete duyarsız kalmış ve ayrıca ölüme karşı da kayıtsız olduğunu göstermiştir(Başer 2006: 68-69).

SONUÇ

a) Kutadgu Bilig, ağırlıklı olarak devlet yönetimine ve siyasete ilişkin görüş, düşünce, bilgi ve nasihatlerin yer aldığı eser; karakter eğitiminden sosyal eğitime; ahlak eğitiminden çocuk eğitimine kadar pek çok konuyu içerisinde barındırmaktadır.

Her iki dünyada da mutlu olmanın yollarının anlatıldığı Kutadgu Bilig'de**bilginin** değerinden, özellikle “iyi ahlaktan” söz edilir. Yapıtta iyi, ideal bir devlet yönetiminin nasıl olması gerektiği sembollerle anlatılır. Yöneten ve yönetilenlerin görevleri belirtilir.

b)Yukarıda da söz edildiği gibi Türk dili yeni bir kavramla karşılaştığında ya var olan köklere yeni ekler getirir ya da var olan kelimelere yeni anlamlar yükleyerek bu yeni kavramı kendi imkânları dâhilinde karşılamaya çalışır. Kutadgu Bilig'de de Arapça kökenli dinî terimler büyük ölçüde Türkçe söz varlığıyla, başarılı biçimdekarşılanmış; yani Türkçeleştirilmiştir.

Araştırmacıların ulaştığı sonuçlara göre Kutadgu Bilig'in bütününde alıntı söz oranı %17 civarındadır. Bu oran daha sonraki hatta bugünkü eserler dikkate alındığında oldukça

³¹ Bu bilgi, <http://www.genelturktarihi.net/kutadgu-biligde-devlet-fikri> (Erişim tarihi: 21.02.2017) sitesinden alınmıştır.

düşüktür. Bir başka Karahanlı Türkçesi eseri olan *Atebetü'l-Hakâyık*'ta bile bu oran yaklaşık %40 dolaylarındadır. Bu yönüyle Kutadgu Bilig'in dilini; ancak Orhon Yazıtları'nın diliyle denk sayabiliriz (Türk 1-10).

KAYNAKÇA

Arat, Reşit Rahmeti, *Kutadgu Bilig I Metin Giriş bölümü*, TDK Yayınları, Ankara, 1979.

Arat, Reşit Rahmeti, *Kutadgu Bilig III, İndeks*, (hazırlayanlar: Kemal Eraslan, Osman Fikri Sertkaya, Nuri Yüce) İstanbul, 1979.

Arat, Reşit Rahmeti, *Yusuf Has Hacip Kutadgu Bilig*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2003.

Arat, Reşit Rahmeti, *Atebetü'l-Hakâyık*, TDK, Ankara, 1992.

Beşer, Sait, *Kutadgu Bilig'de Kut ve Töre*, Sakarya Valiliği Kültür Yayınları, Sakarya, 2006.

Clauson, SirGerhard, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford: University Press, 1972.

Eren, Hasan, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1999.

Süer Eker, "Kutadgu Bilig'de (teñri'azze ve celleögdisinayur) Türkçe İslami Terimlerin Kaynakları Üzerine", *Bilig*, 2006, 103-122.

Önler, Zafer, "KUTADGU BİLİĞ'DE KUT KAVRAMI", "Doğumunun 990. Yılında Yusuf Has Hacip ve Eseri Kutadgu Bilig", İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 26-27 Ekim 2009.

Türk, Vahit, "KUTADGU BİLİĞ ÖRNEĞİ İLE" DİN TÜRKÇESİ".

GENEL AĞ KAYNAKLARI

<http://www.genelturktarihi.net/kutadgu-biligde-devlet-fikri> (Erişim tarihi: 21.02.2017)

DEĞERLER EĞİTİMİ

GÖRME YETERSİZLİĞİ OLAN BİREYLERİN BİLGİYE ERİŞME YOLLARINA İLİŞKİN FARKINDALIK DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ VE SESLİ KİTAPLIK OLUŞTURULMASI

Gizem DAR-Gülay YILMAZ 9. Sınıf Öğrencileri

Sibel GÜNAL Danışman Öğretmen

ÖZET

Günümüz dünyasının bilgi ve değişim hızı düşünüldüğünde bilgi kaynaklarına kolaylıkla erişebilmek bilgi çağının gerektirdikleri arasındadır. Her birey toplum yaşamında yer edinebilmek adına bilgiye ulaşmak ve bu bilgiyi işlemek durumundadır. Ancak görme yetersizliği olan bireylerin bilgi kaynaklarına ulaşmak konusunda çeşitli sıkıntıları bulunmaktadır. Eğitimde eşit imkânlar sağlamak ve farkındalık kazandırmak amacıyla bu çalışma kapsamında görme yetersizliği olan bireylerin bilgiye ulaşmalarına yardımcı olmak için ders materyalleri ve yabancı dil hikâye kitapları sesli kaynak haline dönüştürülerek bu alana katkı sağlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Görme yetersizliği, farkındalık, bilgiye erişim

GİRİŞ

Eğitimde fırsatların eşit olarak sunulması yaygın olarak kabul edilen ve talep edilen bir durumdur. Özellikle de bilginin ve teknolojinin gelişim ve değişim hızını düşündüğümüzde günümüz dünyasına uyum sağlayabilmek için bireylerin bilgiye ve eğitime erişimlerinin önemi daha da gün yüzüne çıkmaktadır. Ancak fırsatların eşit sunulması ya da diğer bir anlatımla her bireyin bilgiye erişebilmesi durumunun varlığını sorgulamak gerekmektedir. Örneğin görme yetersizliğine sahip bir birey ile görme yetersizliği olmayan normal görüşe sahip bireylerin bilgi kaynaklarına erişme imkânlarını karşılaştırdığımız zaman bu eşitsizliği somutlaştırabiliriz.

Dünya sağlık örgütünün verilerine göre, dünya üzerinde tamamen görme yetisinden yoksun 39 milyon ve 246 milyon düşük görme yetisine sahip insan bulunmaktadır(WHO,2016). Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından 2002 yılında Devlet İstatistik Enstitüsü'ne yaptırılan Türkiye Özürlüler Araştırması sonuçlarına göre, yetersizliği olan nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %12.29 olmakla beraber tamamen görme yetersizliği olan bireylerin toplam nüfusa oranı %0.60'dır. Ayrıca, 2011 yılında TÜİK tarafından gerçekleştirilen Nüfus ve Konut Araştırmasıyla Türkiye genelinde Görmeye yardımcı araç kullananlardan bu araçları kullanmalarına rağmen görmede çok zorlandığını belirtilenler ile hiç görmediğini belirten kişiler dâhil olmak üzere görme yetersizliğine sahip bireyler nüfusun %1,4'ünü oluşturmaktadır.(Ar-ge ve Proje Dairesi Başkanlığı,2016).

Bireyin toplum yaşamında var olabilmesi için, toplumsal yaşamın tüm bireylere eşit olarak sunmuş olduğu imkân ve hizmetlerden faydalanabilmesi, aynı zamanda kendisinin de topluma hizmet edebilmesi için çaba harcaması ve fikir üretmesi gerekir(Tezcan ve Tanrıkkulu,2011). Görme yetersizliği olan bireyler de her birey gibi meslek yaşamında ya da toplum yaşamında yer edinme adına eğitime ve bilgiye erişmeye ihtiyaç duymaktadır. Görme yetersizliği olan bireyler bilgiye ulaşmak için görme engelli bir Fransız olan 1829'da Louis Braille tarafından geliştirilen bir dokunarak okuma sistemi olan (Kirk ve ark. 2012) Braille alfabesi ile hazırlanmış kaynakları ya da dinleme yolunu kullanırlar. Bu bireyler iyi dinleme becerilerine otomatik olarak sahip olamadıkları için, dinleme becerilerinin geliştirilmesi eğitim programının önemli bir parçasıdır (Kirk ve ark.2012).

Ancak, dünya üzerindeki yayımlanmış kitapların %95'inin Braille, büyük baskı ve sesli formatlarda ya da görme yetersizliği olan bireylerin erişebileceği formatlarda olmadığı

dikkate alındığında bu bireylerin bilgi erişim ihtiyaçlarını kolaylıkla giderdiklerini söylemek mümkün değildir (Brazier, 2007 ve Epp, 2006 akt. Aydın,2012).

Benzer şekilde görme yetersizliği olan öğrencilerin okul dersleri için ulaşabilecekleri kaynakların ve bu öğrenciler için hazırlanmış ders kitaplarının sınırlı olduğu görülmektedir. Öğrencilerin görme bozukluğunun derecesi ne olursa olsun bu çocukların okuma – yazma ve çevrelerinde bağımsız hareket etme gibi ihtiyaçları vardır. Görme yetersizliği olan öğrencilerin eğitim programında, aşağıdaki alanlarda düzenlemeler yapılmalıdır (Megep, 2008):

- Okuma – yazma, dinleme,
- Görme kalıntısından yararlanma,
- Oryantasyon ve bağımsız hareket eğitimi,
- Günlük yaşam becerileri ve sosyal beceriler.
- Okuma – Yazma – Dinleme

Görme yetersizliği olan öğrencilerin de normal görme yetisine sahip bireylerle aynı akademik bilgi içeriğine dayanan sınavlara tabii tutulduğu düşünüldüğü zaman bu öğrencilerin bilgiye erişim sıkıntılarının giderilmesi adına yapılacak çalışmalar daha da önemli hale gelmektedir. Tüm dersler kapsamında geçerli olan durum yabancı dil eğitimi için de geçerli olmaktadır. Yabancı basım birçok hikâye kitaplarının sesli kitap formatları bulunmaktadır ancak Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre edinilen bilgiye göre görme yetersizliği olan bireylerin büyük çoğunluğu düşük gelirli yaşam sürdürmekte olduğu için bunlara erişimleri yine sınırlı olmaktadır. Ayrıca bu kitapların hikâye kitabı olduğunu ve ders kitapları olarak ayrıca sesli kaynak ya da Braille formatında kitap edinilmesinin çok güç olduğunu da vurgulamak gerekir. Türkiye örneği düşünüldüğünde bu imkânların daha da sınırlandığı ifade edilebilir.

Ülkemizde TÜRGÖK ve benzeri kurumlar bu problemi aşmak adına çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalara kapsamında sesli kaynak oluşturarak görme yetersizliği olan bireylere bu kaynakları ulaştırmaya çalışmaktadırlar. Hem görme yetersizliği olan bireylere ulaşmada hem sesli kaynak oluşturma aşamasında ihtiyaç duydukları insan gücü bakımından hem de toplumdaki farkındalık oranı düşünüldüğünde bu çalışmaların daha da genişletilmeye ihtiyacı bulunmaktadır.

PROJENİN AMACI

Bu çalışmanın amacı İngilizce derslerinde kullanılan ders kitaplarından ve yabancı basım hikâyelerden seçilen kitapların Akdeniz Üniversitesi Engelli Destek birimi Merkez Kütüphane Görme engelliler birimi desteği ile sesli kaynak haline getirerek görme yetersizliği olan bireylere ulaştırmak ve görme yetersizliği olan bireylerin bilgiye erişme yollarına yönelik görme yetersizliği olamayan öğrencilerin farkındalık düzeylerinin belirlenmesidir. Bu sayede hem görme yetersizliği olan bireylerin faydalanabileceği kalıcı bir ürün ortaya çıkarılması planlanmakta hem de görme yetersizliği olan bireylerin bilgiye erişimleri kolaylaştırabilecek diğer çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Ayrıca eğitimde fırsatları eşitlemek ve engelleri kaldırmak adına bir adım daha atılmış olunacaktır.

MATERYAL METOT

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden olan tarama deseni tercih edilmiştir. Bu desen, geçmişte veya şu anda var olan bir durumu betimlemeyi amaçlar ve araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne kendi koşulları altında inceleyerek tanımlanmaya çalışılır ve her hangi bir değişiklik oluşturma çabası gösterilmez (Karasar, 2007). Verileri toplamak için farkındalık testi hazırlanmıştır. Projemizde Döşemealtı ilçesinde okuyan görme yetersizliği olan öğrenciler ile sınırlı olup, diğer yetersizlik türlerine giren bireyler projemizde kapsam dışı bırakıldı. Projemize katkı sağlayan katılımcıları belirlerken seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi kullanılarak 2016-2017 eğitim öğretim yıllarında

Döşemealtı merkezde yaşayan ve ortaöğretimde okuyan öğrencilerden seçim yapılmıştır. Döşemealtı ilçe milli eğitim müdürlüğünden elde edilen bilgiler doğrultusunda ulaşılabilen 2 görme yetersizliği olan öğrenci ve 105 herhangi bir yetersizliği olmayan ve toplamda da 108 gönüllü öğrenci yapmış olduğumuz bu projeye katkı sağlamıştır.

Görme yetersizliği olmayan bireylere yönelik hazırlanan farkındalık testi ile görme yetersizliği olan bireylerin bilgiye erişme yollarına ilişkin mevcut bilgileri ölçülmek istenmiştir. Test kişisel bilgi ve bilgi erişim yolları olmak üzere iki bölümden, 19 adet doğru/yanlış 1 adet açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Görme yetersizliği olan öğrencilere yönelik olarak da yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak veri toplanmıştır.

VERİLERİN ANALİZİ

Araştırma sonucunda elde edilen farkındalık testi verileri içerik analiz yöntemi ile görüşme formundan elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Alan yazına uygun olacak şekilde veriler incelenmiş ve belirli boyutlar altında konumlandırılmıştır ve bu bağlamda tanımlanmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Verilerin analizinden elde edilen bulgulara göre görme yetersizliği olan bireylerin bilgiye erişme yollarına ilişkin maddelere katılımcıların ortalama olarak %80'i doğru yanıtlar vermişlerdir. Buna göre katılımcıların görme yetersizliği olan bireylerin hangi yollarla bilgiye erişebileceğine dair bilgileri bulunmaktadır. Bu bireylerin sesli kaynaklar ya da kabartmalı baskılar aracılığıyla yazılı kaynaklardan bilgi edinebildiğini bildikleri ifade edilebilir ancak kabartmalı kitap basmak için kullanılan kabartmalı alfabe olan Braille alfabesini katılımcıların yarısı bilmemektedir. Buna ek olarak, katılımcılar görme yetersizliği olan bireylerin kütüphane ve teknoloji kullanımına dair maddelere verdikleri cevapların doğruluk oranı %63'tür. Diğer bir ifade ile katılımcıların yaklaşık %40'ı kısmı görme yetersizliği olan bireylerin kütüphanecilik hizmetlerinden yararlanamayacağını ya da teknoloji kullanımı konusunda sıkıntılar yaşayacağını düşünmektedir.

Tablo 1. Bilgiye Erişim ile İlgili Maddelere Verilen Cevapların Frekans ve Yüzde Değerleri

Maddeler	f	%
<i>Görme yetersizliği olan bireyler için ders kitapları seslendirilebilir.</i>	97	91,5
<i>Görme yetersizliği olan bireyler bilgi edinmek için dokunma duyarlarını kullanabilirler.</i>	106	100
<i>Görme yetersizliği olan bireylerin kullandığı özel alfabe Kiril adı verilir.</i>	55	51,8
<i>Görme yetersizliği olan bireylerin kitapları kabartmalı olarak basılır.</i>	95	89,6
<i>Görme yetersizliği olan bireyler için ders kitaplarını ya da hikâye, roman gibi kitapları kabartmalı formata dönüştüren kurumlar vardır.</i>	93	87,7
<i>Görme yetersizliği olan bireyler için özel basılmış kitaplar vardır.</i>	90	84,9

Katılımcıların görme yetersizliği olan bireylere yönelik çalışmalar yürüten kurum ya da kuruluşlar ile ilgili maddelere verdikleri yanıtlar değerlendirildiğinde bu alana ilişkin bilgilerinin sınırlı olduğu gözlenmektedir. Katılımcılar Altınokta Körler Vakfı dışında araştırmada adı geçen diğer kurumları belirleyememiş ve de başka alanda çalışma yürüten kurumlardan ayırt edememiştir. Bu maddelere verilen doğru cevapların oranı ortalama olarak %35 - %40 aralığında olduğu görülmektedir. Bu bağlamda katılımcıların çevresinde bulunan görme yetersizliği olan bireylerin bilgiye ulaşma yolları hakkında bilgisi olmasına rağmen onları gerektiğinde yönlendirebileceği, ya da onlara kaynak sağlayabilecek kurum ve kuruluşları bilmediği ve bu alanda yapılan çalışmalardan haberdar edemeyeceğini ifade etmek mümkündür.

Tablo 2. Görme Yetersizliği olan Bireylere Yönelik Çalışmalar Yürüten Kurum ve Kuruluşlar ile ilgili Maddelere Verilen Cevapların Frekans ve Yüzde Değerleri

Maddeler	f	%
<i>Görme yetersizliği olan bireyler için ders kitaplarını ya da hikâye, roman gibi kitapları sesli kaynak haline dönüştüren kurumlar yoktur.</i>	68	64,2
<i>İnsanların gönüllü olarak kitap seslendirebileceği hiçbir kurum yoktur.</i>	85	80,2
<i>Altı nokta körler vakfı görme yetersizliği olan bireyler için hizmet sağlar.</i>	67	63,2
<i>TODEV görme engellilere hizmet sağlar.</i>	33	31,1
<i>GETEM görme yetersizliği olan bireylere hizmet sağlar.</i>	43	40,5
<i>İÇEV görme yetersizliği olan bireylere hizmet sağlamaz.</i>	38	35,9
<i>TÜRGÖK görme yetersizliği olan bireylere hizmet sağlamaz.</i>	40	37,7
<i>Görme yetersizliği olan bireylerin bilgiye erişimini kolaylaştırmak için çalışan hiç gönüllü bir kuruluş bulunmamaktadır.</i>	74	69,8

Ayrıca katılımcılar görme yetersizliği olan bireylerin bağımsız hareket etme becerileri ile ilgili maddeye %40 oranında doğru yanıt vermiştir. Buna göre, katılımcılar görme yetersizliği olan bireylerin her zaman bir refakatçi ile beraber olması gerektiği, bağımsız olarak hareket edebilmesinin mümkün olmadığı görüşü altında toplanmışlardır.

Tablo 3. Bağımsız Hareket Becerileri ve Teknoloji kullanımı ile ilgili Maddelere Verilen Cevapların Frekans ve Yüzde Değerleri

Maddeler	f	%
<i>Görme yetersizliği olan bireyler bilgi edinmek için sürekli olarak yanında birisine ihtiyaç duyar.</i>	45	42,5
<i>Görme yetersizliği olan bireyler bilgisayar veya benzeri bir aracı bilgiye edinmek için kullanamazlar.</i>	76	71,7

Buna ek olarak görme yetersizliği olan bireylerin üniversite giriş sınavı gibi sınavlarda herhangi bir yetersizliği olmayan bireylerle aynı konu dağılımlarından sorumlu oldukları ile ilgili maddeyi katılımcıların yarısı doğru olarak yanıtlamışlardır. Ayrıca, görme yetersizliği olan bireylerin kütüphane hizmetlerinden faydalanmaları ile ilgili katılımcıların verdiği cevapların doğruluk oranı ortalama olarak %60'tır.

Tablo 4. Sınav Sistemi ve Kütüphanecilik Hizmetleri ile ilgili Maddelere Verilen Cevapların Frekans ve Yüzde Değerleri

Maddeler	f	%
<i>Görme yetersizliği olan bireyler şehir kütüphanelerinden faydalanamazlar.</i>	63	59,4
<i>Görme yetersizliği olan bireyler üniversite kütüphanelerinden faydalanamazlar.</i>	64	60,3
<i>Üniversiteye giriş sınavları gibi sınavlarda görme yetersizliği olan bireylere de aynı sorular sorulur.</i>	59	55,6

Görme yetersizliği olan öğrenciler ile yapılan görüşme çalışmaya katılan Ö1 kimi kaynaklara kabartmalı baskı halinde, kimi kaynaklara internetten sesli kaynak formatında ulaşabildiğini belirtmiştir. Bu şekilde ulaşamadığı kaynakları ise annesinin seslendirdiğini ifade etmiştir. Ö2

ise görme yetersizliği olan bireylere yönelik olarak çalışma yürüten kurumları bildiğini, zaman zaman bu kurumlardan yararlandığını ifade etmiştir.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bulgular dikkate alındığında görme yetersizliği olan bireylerin bilgiye erişme yolları hakkında bilgileri olduğu söylenebilmekle beraber istedikleri bütün kaynaklara ulaşamadıkları ve bu kaynakların seslendirilmesi için başka birinden yardım istedikleri görülmektedir. Görme yetersizliği olmayan bireylerin ise bu alandaki farkındalık düzeylerinin sorgulanmaya açık olduğu ifade edilebilir. Katılımcıların görme yetersizliği olan bireylerin onlara uygun olacak formatlarda kaynaklara ihtiyaçları olduğunu bilmekle beraber bu formatlara nasıl ulaşılacağı ya da hangi kurumlar aracılığıyla elde edilebileceği konusundaki bilgileri oldukça zayıftır.

Bu bağlamda bireylerin konu hakkındaki farkındalıklarının artmasına katkı sağlamak için afişler ve posterler hazırlanmalıdır. Görme yetersizliği olan bireylerin de her birey gibi bilgi kaynaklarına ulaşmaya ihtiyaçları bulunmaktadır. Mevcut kaynakların onların erişebileceği formatlara dönüştürülmesi gerekir. Ne kadar fazla kaynak uygun formatlara dönüştürülürse eğitimdeki fırsat ve imkân eşitliğini sağlamaya o kadar yaklaşmış oluruz. Bu bağlamda da sesli kaynak oluşturmak için daha fazla gönüllü okuyucuya ulaşılmalıdır.

GETEM, TÜRGÖK, Üniversite ve Halk Kütüphaneleri gönüllü okuyucular aracılığıyla yazılı kaynakların seslendirilmesi ve sesli kitaplıklar oluşturulması çalışmalarını yürütmektedir. Ancak elde edilen verilere göre bireyler sesli kaynak oluşturmak için gönüllü olabileceklerini bilmemekte ya da gönüllü olsalar bile nasıl gönüllü okuyucu olacakları hakkında bilgileri bulunmamaktadır.

Bu proje kapsamında daha fazla gönüllü okuyucuya ulaşmak adına tanıtımların yapılması ve özellikle yabancı dil kaynaklarının seslendirilmesine öncelik tanınarak sesli kitaplıklar oluşturulması hedeflenmektedir. Akdeniz Üniversitesi Engelli Destek birimi Merkez Kütüphane Görme engelliler biriminden kitapların belirlenmesi ve seslendirilmesinde konusunda destek alınarak, sesli kitaplık oluşturulması sürecinin yürütülmesi planlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akçamete, G. (2010). *Özel Eğitim*, 3. baskı. Kök Yayıncılık: Ankara
- Aydın, A. (2012). Görme Engelli Üniversite Öğrencilerinin Bilgi Erişim Sorunları Üzerine Yapılmış Bir Araştırma. *Bilgi Dünyası*, 13 (1) 93-116.
- Ar-ge ve Proje Daire Başkanlığı. (2016). Engelli ve Yaşlı Bireylere İlişkin İstatistik Bilgiler. *İstatistik Bülteni*.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (2002). Türkiye Özürlüler Araştırması. 19.12.2016 tarihinde www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=14 adresinden erişilmiştir.
- MEGEP. (2008). MEB Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi: Görme Engelliler. <http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/cocukgelisim/moduller/gormeengelliler.pdf>
- MEB. (2014). Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu)Eğitim programı (Görme Engelliler İçin). http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/programlar/ortaogretim/0/gormeengelliler_egitimprogrami.pdf
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Kirk, S., Gallagher, J., Coleman, M.R., ve Anastasiow, N. (2012). *Educating Exceptional Children*, 13th Edition. Houghton Mifflin. Boston, USA.

- Sağlamtuç, T. (2010). Görme Engelliler ve Kütüphanecilik Hizmetleri. *Bilgi Dünyası*, 11(1), 178-191.
- Subaşıoğlu, F. (2008). Üniversitelerin bilgi ve belge yönetimi bölümlerinin “engellilik farkındalığı” üzerine bir araştırma. *Bilgi Dünyası*, 9(2), 399-430.
- Tezcan, G.F. ve Tanrıku, Y. (2011). Milli Kütüphane ’de Görme Engellilere Yönelik Konuşan Kitaplık Bölümü Hizmetinin Değerlendirilmesi ve Kullanıcı Memnuniyeti Araştırması. *Bilgi Dünyası*, 12 (2) 359-378.
- World Health Organization (WHO). (2009). Visual impairment and blindness. 19 Aralık 2016 tarihinde <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs282/en/> adresinden erişildi.